

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

ШЕЛЕПНИЦЬКА-ГОВОРУН НАТАЛІЯ МИХАЙЛІВНА

УДК 378.4:784.9(438)(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ
**ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦІВ МУЗИЧНОГО
МИСТЕЦТВА В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПОЛЬЩІ**

015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

01 Освіта / Педагогіка

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Дисертація
містить результати власних досліджень.

Використання ідей, результатів і
текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Н. М. Шелепницька-Говорун

Науковий керівник: Кучай Олександр Володимирович, доктор педагогічних
наук, доцент

Київ – 2022

АНОТАЦІЯ

Шелепницька-Говорун Н. М. Формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти Польщі. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта / педагогіка за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). – Національний університет біоресурсів і природокористування України, Хмельницький національний університет, Хмельницький, 2022.

У дисертації виконано цілісний порівняльно-педагогічний аналіз проблеми формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти (ЗВО) Польщі. Актуалізовано важливість вивчення польського досвіду підготовки фахівців музичного мистецтва у контексті формування вокальної культури.

На основі аналізу науково-теоретичних джерел виявлено та конкретизовано сутнісні ознаки базових понять щодо формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва («музика», «музична освіта», «музичне мистецтво», «музично-педагогічна підготовка»).

Схарактеризовано періодизацію розвитку вокальної культури фахівців музичного мистецтва, акцентовано увагу на її прогресивному розвитку в Європі. Аналіз літературних наукових джерел щодо формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в країнах Європи засвідчує, що кожен виокремлений етап – це своєрідний і вагомий внесок у розвиток музичної освіти.

З'ясовано, що на основі проведених теоретичних досліджень польськими вченими розроблено низку концепцій, які відображають якість формування вокальної культури майбутніх фахівців музичного мистецтва.

Наголошено на тому, що упровадженню освітніх реформ, концепцій, нормативно-правових документів сприяють концептуальні підходи-пріоритети у формуванні вокальної культури фахівців музичного мистецтва.

Розкрито зміст підготовки фахівців музичного мистецтва щодо формування вокальної культури в університетах та академіях Польщі. Здійснено порівняльний

аналіз навчальних планів та освітніх програм університетів та академій Польщі з формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва.

Схарактеризоване науково-методичне забезпечення для формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва у ЗВО Польщі.

У ході дослідження виокремлено методи навчання музики, які найбільш популярні у ЗВО Польщі та більшою мірою сприяють формуванню вокальної культури фахівців музичного мистецтва. Сформовано такі групи методів: методи, які сприяють формуванню базових понять вокальної культури; методи валоризації; методи активізації начального процесу; програмовані методи; методи, запозичені з інших країн, що сприяють формуванню вокальної культури фахівців музичного мистецтва.

Створена педагогічна модель формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва, що представлена концептуальними положеннями. Основна її ідея базована на теоретичних засадах (філософія освіти; психологічні й педагогічні концепції; нормативно-правові матеріали, тенденції розвитку дефініцій ключових понять вокальної культури); методичних засадах підготовки фахівців, до яких належать умови формування вокальної культури (компоненти формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва, що цілісно репрезентують структуру формування вокальної культури; застосування інноваційних підходів, спрямованих на формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва; принципи навчання, на яких ґрунтовані основні методи навчання майбутніх фахівців; методичне забезпечення для формування вокальної культури; прогресивні ідеї польського досвіду).

За результатами дослідження сформульовано концептуальні положення формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва. Основна ідея моделі формування вокальної культури фахівцям музичного мистецтва ґрунтована на теоретичних і методичних засадах підготовки таких фахівців на теоретичному, науково-методичному й загальнопедагогічному рівнях.

У процесі формування вокальної культури органічну єдність утворюють принципи навчання. Принцип активності та творчої самостійності, на якому

ґрунтовані методи формування вокальної культури: музичного спостереження, порівняння, музичного музикування. Принцип індивідуальності, на якому базований метод інтерпретації музичних творів як найважливіша проблема музичного виконавства. Ступінь емоційності сприймання в мистецтві пов'язаний із художньою індивідуальністю. Принцип креативності сприяє створенню умов для музичної творчості в процесі виконавчої діяльності. За таким принципом працює метод імпровізації. Принцип доступності в музичному навчанні пов'язаний переважно з індивідуальними особливостями студентів, із їхнім музичним розвитком. На цьому принципі базована дидактична гра, яка сприяє формуванню в майбутніх фахівців музичного мистецтва системи уявлень і понять щодо вокальної культури через ігрову діяльність. Дотримання принципу цілісності й інтегративності сприяє творчій роботі над образом виконавця, коли з'єднуються позиції автора та виконавця. Застосування принципу оптимізує цілісне засвоєння майбутніми фахівцями музичного мистецтва виконавських процесів.

Здійснено порівняльний аналіз формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти в Польщі та України, а також виокремлено подібні і відмінні ознаки, обґрунтовано можливості використання польського досвіду в теорії і практиці ЗВО України.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

- *вперше* виконано цілісний компаративний аналіз проблеми формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти Польщі; з'ясовано сучасні тенденції формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в ЗВО Польщі; схарактеризовано підходи до формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в польському досвіді; досліджено зміст, форми і методи підготовки фахівців музичного мистецтва щодо формування вокальної культури в університетах й академіях Польщі; обґрунтовано модель формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва у ЗВО Польщі; виконано порівняльний аналіз формування вокальної культури фахівців музичного

мистецтва в ЗВО Польщі та України; обґрунтовано можливості використання польського досвіду в теорії і практиці ЗВО України;

- *удосконалено* зміст підготовки фахівців музичного мистецтва у ЗВО України; *конкретизовано* поняттєво-термінологічний апарат дослідження, зокрема, зміст понять «музика», «музична культура», «вокальна культура», «музична освіта», «музичне мистецтво», «музично-педагогічна підготовка»;

- *подальшого розвитку набули*: періодизація розвитку вокальної культури фахівців музичного мистецтва; положення щодо використання випереджувального підходу у формуванні вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Україні.

Практичне значення результатів дослідження аргументоване розробленням спецкурсу «Формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти Польщі: організаційно-педагогічні засади» та його впровадженням в освітній процес (студії академічного, джазового й естрадного співу «Золоті голоси») Національного університету біоресурсів і природокористування України, що спрямований на вдосконалення системи підготовки фахівців музичного мистецтва в Україні, оновлення її змісту, форм і методів для підготовки висококваліфікованих фахівців сучасного ґатунку в галузі вищої мистецької освіти. Систематизовані та схарактеризовані напрацювання можуть бути використані для подальшого порівняльного вивчення розвитку теорії та практики підготовки фахівців музичного мистецтва в Україні й Польщі, для укладання навчально-методичних посібників із порівняльної педагогіки, а також стати цінним джерелом для подальшого реформування підготовки фахівців музичного мистецтва в Україні.

Ключові слова: вокальна культура, Польща, фахівці музичного мистецтва, заклади вищої освіти, музична освіта, розвиток, модель.

***Опубліковані праці, що відображають основні наукові результати
дисертації***

Статті у фахових наукових виданнях України

1. Шелепницька-Говорун, Н. М. (2020). Історіографічний аналіз проблеми формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва у Польщі. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*. Глухів: Вид-во Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Випуск 44. 194-201.

2. Шелепницька-Говорун, Н. М. (2021). Періодизація розвитку вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Європі. *Наукові записки* / Ред. кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. Випуск 195. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 49-52.

3. Шелепницька-Говорун, Н. М. (2021). Пріоритети у формуванні вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Польщі. *Наукові записки* / Ред. кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. Випуск 197. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 55-59.

4. Шелепницька-Говорун, Н. М. (2021). Організаційна структура діяльності ЗВО щодо формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Польщі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал* / голов. ред. А. А. Сбруєва. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, № 1 (105), 377-390.

5. Шелепницька-Говорун, Н. М. (2021). Аналіз навчальних програм ЗВО Польщі з проблеми формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал* / голов. ред. А. А. Сбруєва. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, № 2 (106), 426-436.

Статті в іноземних наукових періодичних виданнях

6. Шелепницька-Говорун, Н. М. (2020). Педагогічна модель формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва у закладах вищої освіти Польщі. *Zeszyty Naukowe KSW. Tom L. Półrocznik. seria C: Nauki pedagogiczne. Zeszyt 17: Współczesne problemy polskiej i europejskiej pedagogiki*. Włocławek. 183-193.

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Шелепницька-Говорун, Н. М. (2021). *Теоретичні основи підготовки фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти*. Матеріали XXIII Всеукраїнської наукової конференції молодих учених. Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького.

8. Шелепницька-Говорун, Н. М. (2021). *Культурно-історичні основи розвитку музичного мистецтва на початку XXI століття*. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції Житомир, Вид-во ЖДУ імені Івана Франка.

Публікації, що додатково відображають результати дисертації

9. Шелепницька-Говорун, Н. М. (2021). *Формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва з закладах вищої освіти Польщі: організаційно-педагогічні засади : програма спецкурсу*. Черкаси: видавець ФОП Кришталь А. С.

ABSTRACT

Shelepnytska-Hovorun N. M. Formation of vocal culture of music art specialists in Polish higher education institutions. – Qualifying scientific work as the manuscript.

Thesis for the degree of Doctor of Philosophy in the speciality 015 Professional education. – National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi, 2022.

The study is devoted to the integral systematic comparative and pedagogical analysis of a problem of formation of vocal culture of music art specialists in Polish higher education institutions.

As a result of the analysis of scientific and theoretical sources the essential features of basic concepts concerning formation of vocal culture of music art specialists ("music", "musical education", "musical art", "musical and pedagogical preparation") have been revealed and specified.

Within the framework of clarification of the degree of elaboration of the problem of formation of vocal culture of music art specialists the historiographical analysis of sources

has been carried out. The periodization of the development of vocal culture of music art specialists has been characterized, the emphasis is focused on its progressive development in Europe. Analysis of literary scientific sources on the formation of vocal culture of music art specialists in Europe shows that each stage is a unique and significant contribution to the development of music education.

It has been found that on the basis of theoretical research, Polish scientists have developed a number of concepts that reflect the quality of the formation of vocal culture of future music art specialists.

It has been emphasized that the implementation of educational reforms, concepts, normative and legal documents is facilitated by conceptual approaches-priorities in the formation of vocal culture of music art specialists.

The content of training of music art specialists on the formation of vocal culture in universities and academies of Poland has been revealed. The comparative analysis of curricula and study programs of Polish universities and academies on the formation of vocal culture of music art specialists has been carried out.

The scientific and methodological support for the formation of vocal culture of music art specialists in the Free Economic Zone of Poland has been characterized.

In the course of the research, the methods of teaching music have been singled out, which are the most popular in the Free Economic Zone of Poland and to a greater extent contribute to the formation of the vocal culture of music art specialists. The following groups of methods have been formed: methods that contribute to the formation of basic concepts of vocal culture; valorization methods; methods of activating the initial process; programmable methods; methods borrowed from other countries that contribute to the formation of vocal culture of music art specialists.

A pedagogical model of vocal culture formation of music art specialists has been created, which is represented by conceptual provisions. Its main idea is based on theoretical principles (philosophy of education; psychological and pedagogical concepts; legal materials, trends in the definition of key concepts of vocal culture); application of innovative approaches aimed at forming the vocal culture of music art specialists; principles of training on which the basic methods of training of future specialists are based;

methodological support for the formation of vocal culture; progressive ideas of the Polish experience).

According to the results of the research, the conceptual provisions of the formation of vocal culture of music art specialists have been formulated. The main idea of the model of vocal culture formation for music art specialists is based on theoretical and methodological principles of training such specialists at the theoretical, scientific-methodical and general pedagogical levels.

In the process of forming vocal culture, organic unity is formed by the principles of learning. The principle of activity and creative independence, which is based on methods of forming vocal culture: musical observation, comparison, making music. The principle of individuality, which is based on the method of interpretation of musical works as the most important problem of musical performance. The degree of emotional perception in art is related to artistic individuality. The principle of creativity contributes to the creation of conditions for musical creativity in the process of performing activities. The method of improvisation works on this principle. The principle of accessibility in music education is mainly related to the individual characteristics of students, with their musical development. This didactic game is based on this principle, which contributes to the formation of future music art specialists system of ideas and concepts about vocal culture through play. Adherence to the principle of integrity and integrativeness promotes creative work on the image of the performer, when the positions of the author and the performer come together. The application of the principle optimizes the holistic assimilation of future music art specialists of performance processes.

The comparative analysis of the formation of vocal culture of music art specialists in higher education institutions in Poland and Ukraine has been carried out, as well as highlighted similar and different features.

The scientific novelty of the obtained results lies in the following: *for the first time* a comprehensive analysis of formation of vocal culture of music art specialists in Poland has been carried out; approaches to the formation of vocal culture of music art specialists have been characterized; the development modern tendencies of formation of vocal culture experts of musical art in Poland have been marked; the content of training of specialists in

music art on the formation of vocal culture in universities and academies of Poland has been studied; the pedagogical model of formation of vocal culture of music art specialists in higher education institutions of Poland has been justified; the organizational principles and the content, leading forms, methods of formation of vocal culture of specialists of musical art in the higher education institutions of Poland have been described; the comparative analysis of formation of vocal culture of experts of musical art in institutions of higher education of Poland and Ukraine have been executed; the possibilities of using the Polish experience in the theory and practice of free trade of Ukraine are substantiated; *improved* the content of training of specialists in music art in higher education institutions of Ukraine; the conceptual and terminological apparatus of the research has been specified, the content of the concepts «music», «musical culture», «vocal culture», «music education», «music art», «music-pedagogical training» *has been clarified*; periodization of the development of vocal culture of music specialists; provisions on the use of a proactive approach in the formation of vocal culture of music professionals in Ukraine *have been further developed and concretized*.

The practical value of research is obtained by the development of a special course «Formation of vocal culture of music specialists in higher education institutions in Poland: organizational and pedagogical principles» and its implementation in the educational process (studio of academic, jazz and pop singing "Golden Voices") National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, which is aimed at improving the system of training of music art specialists in Ukraine, updating its content, forms and methods for training highly qualified specialists of modern quality in the field of higher art education. Systematized and characterized developments can be used for further comparative study of the theory and practice of music art training in Ukraine and Poland, for compiling textbooks on comparative pedagogy, as well as a valuable source for further reform of music art training in Ukraine.

Key words: vocal culture, Poland, music art specialists, higher education institutions, music education, development, model.

The list of the author's publications

The publications that reflect the main findings of the thesis

1. Shelepnytska-Govorun, N. M. (2020). Historiographical analysis of the problem of vocal culture formation of music art specialists in Poland. *Bulletin of Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University. Pedagogical sciences*. Hlukhiv: Publishing House of Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University. Issue 44. 194-201.

2. Shelepnytska-Govorun, N. M. (2021). Periodization of vocal culture development of music professionals in Europe. *Scientific notes* / Ed. Col.: V. F. Cherkasov, V. V. Radul, N. S. Savchenko and others. Issue 195. Series: Pedagogical Sciences. Kropyvnytskyi: RVV TsDPU V. Vinnichenko. 49-52.

3. Shelepnytska-Govorun, N. M. (2021). Priorities in the formation of vocal culture of music professionals in Poland. *Scientific notes* / Ed. Col.: V.F. Cherkasov, V.V. Radul, N.S. Savchenko and others. Issue 197. Series: Pedagogical Sciences. Kropyvnytskyi: RVV TsDPU V. Vinnichenko. 55-59.

4. Shelepnytska-Govorun, N. M. (2021). Organizational structure of HEI on the formation of vocal culture of music professionals in Poland. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies: sciences. magazine* / head. ed. A.A. Sbrueva. Sumy: Publishing house of Makarenko Sumy State Pedagogical University. № 1 (105). 377-390.

5. Shelepnytska-Govorun, N. M. (2021). Analysis of educational programs of the Free Economic Zone of Poland on the problem of formation of vocal culture of music artists. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies: sciences. magazine* / head. ed. A.A. Sbrueva. Sumy: Publishing house of Makarenko Sumy State Pedagogical University. № 2 (106). 426-436.

Articles published in scientific journals abroad

6. Shelepnytska-Govorun, N. M. (2020). Pedagogical model of vocal culture formation of music art specialists in higher education institutions of Poland. *Zeszyty Naukowe KSW. Tom L. Półrocznik. series C: Pedagogical sciences. Zeszyt 17: Common problems of Polish and European pedagogy*. Włocławek. 183-193.

Publications which validate scientific findings of the thesis

7. Shelepnytska-Govorun, N. M. (2021). Theoretical foundations of training of specialists in the art of music in higher education. *Proceedings of the XXIII All-Ukrainian Scientific Conference of Young Scientists*. Cherkasy: ChNU named after B. Khmelnytsky.

8. Shelepnytska-Govorun, N. M. (2021). Cultural and historical foundations of musical art at the beginning of the XXI century. *Proceedings of the All-Ukrainian scientific-practical Internet conference*. Zhytomyr: Ivan Franko State University Publishing House.

Publications which additionally reflect the scientific results of the thesis

9. Shelepnytska-Govorun, N. M. (2021). Formation of vocal culture of musical art specialists from higher education institutions in Poland: organizational and pedagogical principles: special course program. Cherkasy: publisher FOP Kryshstal A.S.

ЗМІСТ

ВСТУП	15
РОЗДІЛ 1. КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	24
1.1. Проблема формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в психолого-педагогічній літературі	24
1.2. Періодизація розвитку вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Європі	38
1.2.1. Зародження формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в країнах Європи	43
1.2.2. Розвиток вокальної культури фахівців музичного мистецтва в країнах Європи	52
Висновки до першого розділу	76
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НАПРИКІНЦІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ. У ПОЛЬЩІ	79
2.1. Модернізація системи музичної освіти у ЗВО Польщі	79
2.2. Підходи до формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва	93
2.3. Зміст підготовки фахівців музичного мистецтва щодо формування вокальної культури в університетах та академіях Польщі	102
2.3.1. Порівняльний аналіз навчальних планів університетів та академій Польщі з формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва	103
2.3.2. Аналіз навчальних програм ЗВО Польщі з проблеми формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва	115
2.4. Методологічні засади формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва у ЗВО Польщі	129

2.5. Обґрунтування педагогічної моделі формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва у ЗВО Польщі	159
Висновки до другого розділу	167
РОЗДІЛ 3. ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПОЛЬЩІ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ	171
3.1. Порівняльний аналіз формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти в Польщі та Україні	171
3.2. Науково-методичні рекомендації щодо вдосконалення вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти в Україні	181
Висновки до третього розділу	189
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	192
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	197
ДОДАТКИ	226

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми. Демократичні й інтеграційні процеси в суспільстві зумовили динамічний розвиток, модернізацію та збагачення національної музичної освіти, окресливши якісно нові вимоги до підготовки фахівців музичного мистецтва, що спрямовані на підвищення їхньої професійної майстерності, формування готовності до інноваційної діяльності, удосконалення підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва до провадження ефективної професійної діяльності.

Одна з найважливіших тенденцій розвитку музичної освіти – підготовка фахівців музичного мистецтва якісно нового типу. У руслі вдосконалення якості вітчизняної системи музично-педагогічної освіти та в контексті проблем реформування особливої значущості набуває наукова рефлексія досвіду Польщі – найближчої сусідньої країни, із якою наша держава має міцні історичні й культурні контакти. Нинішньому стану цих двох країн притаманні спільні риси, тому доцільним є педагогічне порівняння вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти для впровадження найкращих результатів польських реформ у зміст професійної мистецької освіти України.

Залучення педагогічних напрацювань дає змогу виконати порівняльний аналіз систем підготовки фахівців музичного мистецтва, сформулювати науково аргументовані висновки про необхідність використання позитивного педагогічного досвіду зарубіжних країн у теорії та практиці національної системи освіти.

Результати порівняльно-педагогічних студій Н. Авшенюк, Н. Бідюк, Т. Кучай, О. Кучая, О. Матвієнко, Н. Муқан, Н. Пазюри, Т. Потапчук, А. Сбруєвої, К. Скиби, В. Третька, В. Черкасова та інших учених створюють передумови для окреслення загальних проблем музично-педагогічної компаративістики в широкому міжнародному контексті професійної освіти. Загальні питання історичного розвитку музично-педагогічної освіти схарактеризовано в працях В. Антонюк, Н. Гуральник, О. Михайличенко, О. Отич, А. Растригіної, О. Ростовського, О. Рудницької, О. Стрихар, О. Щолокової та ін. Вагоме наукове зацікавлення становлять роботи С. Когут, С. Коваленко, Я. Морітза, І. Шемпрух, де представлено передовий

педагогічний досвід Польщі. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття різні аспекти підготовки фахівців музичного мистецтва в Польщі вивчали А. Вейнер, Є. Вишневська, Р. Гоздецька, М. Грусевич, І. Кривохижа, М. Мікольон, Г. Ніколаї, А. Питляковський, А. Сергієнко та ін.

Основні засади сучасної музично-педагогічної освіти в Польщі викладено у педагогічних працях польських учених (З. Буровська (Z. Burowska), А. Бялковський (A. Bialkowski), А. Валуга (A. Waluga), І. Войнар (I. Woinar), Є. Жатан (E. Szatan), М. Карчмаржик (M. Karczmarzyk), М. Кисіньська (M. Kucińska), Е. Липська (E. Lipska), Б. Лютген (B. Lutgen), М. Пшіходжинська (M. Przychodzińska), К. П'єтронь (K. Pietron), А. Питляк (A. Pytliak), Б. Столофф (B. Stoloff), Б. Тарасевич (B. Tarasiewicz), Ю. Хведоровіч (J. Chwedorowicz), У. Ядвіга (U. Jadwiga), В. Янковський (W. Jankowski) та ін.).

Результати наукового пошуку засвідчують, що проблема формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти Польщі донині не поставала предметом системного аналізу, що передбачав би характеристику педагогічних традицій, здобутків, історико-соціальних чинників розвитку, сутності, змісту, форм і методів підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва. Дослідження педагогічних традицій розвитку вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Польщі вможливить, по-перше, вивчення єдиного процесу становлення професійної підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва; по-друге, з'ясування провідних тенденцій, наукових ідей, творчого досвіду формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва; по-третє, розроблення інноваційних моделей вокальної культури фахівців музичного мистецтва в провідних закладах вищої музичної освіти Польщі.

Студіювання порушеної проблематики пов'язане також із необхідністю розв'язання низки *суперечностей* у системі вищої освіти, зокрема музично-педагогічної, а саме між:

- соціокультурними вимогами до фахівця музичного мистецтва й недостатнім рівнем його професійної підготовки, неналежним оцінюванням значущості оновлення змісту музичної освіти в контексті демократизації;

- потребами випереджувального підходу до добору та структурування змісту музичної освіти й суттєвим відставанням навчальних планів і програм від запитів практики;
- сучасними вимогами до фахівця музичного мистецтва й недостатнім рівнем його підготовки до науково-дослідницької роботи;
- необхідністю перебудови підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва відповідно до європейських стандартів та її станом у ЗВО України;
- потребою в розширенні й оновленні засобів, форм і методів підготовки сучасного фахівця музичного мистецтва, відповідно до європейських зразків, та браком такого інструментарію в підготовці фахівців музичного мистецтва в Україні;
- потребами системного використання інформаційно-комунікаційних технологій і недостатнім рівнем сформованості технологічної компетентності майбутніх фахівців музичного мистецтва.

Актуальність дослідження підготовки фахівців музичного мистецтва в Польщі для використання найкращих досягнень у мистецькому освітньому просторі ЗВО України, недостатній рівень наукового розроблення цього питання у вітчизняній педагогічній науці зумовили вибір теми дисертації: **«Формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти Польщі».**

Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами університету та кафедри. Дослідження є складовою науково-дослідної теми кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України «Теоретико-методичні основи навчально-виховної роботи у природоохоронних та аграрних вищих навчальних закладах» (державний реєстраційний номер 0115U003561). Тему дисертації затверджено вченою радою гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (протоколом № 21 від 02.06.2020 р.).

Мета дослідження – виконати цілісний науковий аналіз формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти Польщі та обґрунтувати можливості творчого використання прогресивних ідей польського досвіду у ЗВО України.

Відповідно до мети, сформульовано такі **завдання**:

- 1) вивчити стан опрацювання проблеми формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в педагогічній науці та її джерельне забезпечення;
- 2) дослідити періодизацію розвитку вокальної культури фахівців музичного мистецтва;
- 3) схарактеризувати сучасні тенденції розвитку формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Польщі;
- 4) з'ясувати організаційні засади й описати зміст, провідні форми, методи формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва у ЗВО Польщі;
- 5) виконати порівняльний аналіз формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти Польщі та України;
- б) обґрунтувати можливості використання польського досвіду в теорії і практиці ЗВО України.

Об'єкт дослідження - професійна підготовка фахівців музичного мистецтва в системі вищої освіти Польщі.

Предмет дослідження - організаційно-змістові засади формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти Польщі.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс *теоретичних* методів: критичний аналіз філософської, мистецтвознавчої, педагогічної, психологічної літератури з порушеної проблеми; синтез, індукція й дедукція, порівняння, зіставлення, систематизація, класифікація, узагальнення; *історико-компаративістський* метод – для вивчення й узагальнення взаємодії та взаємовпливів української й польської музично-педагогічної освіти в контексті європейської педагогічної традиції та музичної освіти.

Джерельну базу дослідження становлять:

– польські закони – закони «Про вищу освіту» («Ustawa «Prawo o szkolnictwie wyższym», 1990 р., 2005 р., 2013 р., 2017 р.); «Про наукові ступені та ступені і звання у галузі мистецтва» («O stopniach naukowych oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki», 2003 р.); «Про наукові ступені і наукові звання» («Prawo o stopniach naukowych i tytułach akademickich», 2011 р.); розпорядження міністра

науки і вищої освіти «Про назви напрямів підготовки» (Zarządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego «O tytułach kierunków kształcenia», 2006 p.); «Про вимоги, яким повинні відповідати положення регламенту навчання у вищих навчальних закладах» («O wymaganiach, które muszą być zgodne z przepisami o szkoleniach w szkolnictwie wyższym», 2011 p.); «Про Національну рамку кваліфікацій для вищої освіти» («Krajowe ramy kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego», 2011 p.); «Про вимоги програмного й інституційного оцінювання» (2011 p.); «Про взірцеві результати підготовки» («Katalog przykładowych celów edukacyjnych i rezultatów», 2011 p.); «Про вимоги щодо здійснення підготовки на певному напрямі й освітньо-кваліфікаційному рівні» («Wymagania dotyczące szkolenia w określonym kierunku i poziomie kwalifikacji edukacyjnych», 2011 p.); «Про наукові ступені і вчені звання» («Prawo o stopniach naukowych i tytułach akademickich», 2011 p.); «Про вимоги, яким повинні відповідати положення регламенту навчання у закладах вищої освіти» («O wymaganiach, które muszą być zgodnie z przepisami o szkoleniach w szkolnictwie wyższym», 2011 p.); постанова Міністерства науки і вищої освіти «Про галузі науки та наукові дисципліни, а також мистецькі дисципліни» («Rozporządzenie Ministra nauki i szkolnictwa wyższego w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych», 2018 p.);

- філософські, соціологічні, педагогічні, психологічні, економічні, політологічні, культурологічні праці вітчизняних і зарубіжних авторів із питань підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва;

- національні стратегії розвитку вищої освіти в Республіці Польща, де окреслено напрями та шляхи її модернізації («Стратегія розвитку вищої освіти на 2007 – 2013 рр.», «Стратегія розвитку вищої освіти на 2010 – 2020 рр.», розроблена Фондацією польських ректорів, створена на замовлення Міністерства науки і вищої освіти Польщі; «Довгострокова Національна стратегія розвитку Польщі 2030»);

- збірники законодавчих актів та урядові часописи міністерства освіти Польщі за період із 1919 р. до 2007 р.; періодичні видання в галузі Вищої освіти та музичного виховання, навчальні плани, програми, методичні матеріали вищих закладів освіти Польщі;

– монографічні й інші праці польських учених із проблеми дослідження; періодичні видання Польщі («Edukacja i Dialog» («Освіта та діалог»), «Edukacja Doroslych» («Освіта дорослих»), «Kwartalnik Pedagogiczny» («Педагогічний кварталник»), «Nowa Szkoła» («Нова школа»), «Ruch Pedagogiczny» («Педагогічний рух»), «Teraniejszo – Czowiek – Edukacja» («Сучасність – Людина – Освіта»), «Forum Akademickie» («Академічний форум») та ін.;

– фонди Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Державної науково-технічної бібліотеки України, Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. Сухомлинського, Національної парламентської бібліотеки України, бібліотеки Києво-Могилянської академії, бібліотеки Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, бібліотеки Британської Ради;

– філософські, соціологічні, соціально-економічні, політичні, педагогічні, культурологічні дослідження вітчизняних і зарубіжних авторів із питань функціонування систем підготовки педагогічного персоналу; законодавчі акти й нормативно-правові документи України; словники, довідники, збірники наукових праць, наукові та науково-методичні журнали; матеріали національних і міжнародних конференцій, інформаційні ресурси мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

- *вперше* виконано цілісний компаративний аналіз проблеми формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти Польщі; з'ясовано сучасні тенденції формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в ЗВО Польщі; схарактеризовано підходи до формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в польському досвіді; досліджено зміст, форми і методи підготовки фахівців музичного мистецтва щодо формування вокальної культури в університетах й академіях Польщі; обґрунтовано модель формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва у ЗВО Польщі; виконано порівняльний аналіз формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в ЗВО Польщі та України; обґрунтовано можливості використання польського досвіду в теорії і практиці ЗВО України;

- *удосконалено* зміст підготовки фахівців музичного мистецтва у ЗВО України; *конкретизовано* поняттєво-термінологічний апарат дослідження, зокрема, зміст понять «музика», «музична культура», «вокальна культура», «музична освіта», «музичне мистецтво», «музично-педагогічна підготовка»;

- *подальшого розвитку набули*: періодизація розвитку вокальної культури фахівців музичного мистецтва; положення щодо використання випереджувального підходу у формуванні вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Україні.

Практичне значення результатів дослідження аргументоване розробленням спецкурсу «Формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти Польщі: організаційно-педагогічні засади» та його впровадженням в освітній процес (студії академічного, джазового й естрадного співу «Золоті голоси») Національного університету біоресурсів і природокористування України, що спрямований на вдосконалення системи підготовки фахівців музичного мистецтва в Україні, оновлення її змісту, форм і методів для підготовки висококваліфікованих фахівців в галузі вищої мистецької освіти. Систематизовані та схарактеризовані напрацювання можуть бути використані для подальшого порівняльного вивчення розвитку теорії та практики підготовки фахівців музичного мистецтва в Україні й Польщі, для укладання навчально-методичних посібників із порівняльної педагогіки, а також стати цінним джерелом для подальшого реформування підготовки фахівців музичного мистецтва в Україні.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського (довідка № 06/34 від 17.09.2021); Мукачевського державного університету (довідка № 1806 від 17.09.2021); Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» (довідка № 01-12/577 від 20.09.2021); Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 412/02-13 від 02.09.2021); Національного університету біоресурсів і природокористування України (довідка № 1352 від 08.06.2021).

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи оприлюднено в доповідях і виступах на всеукраїнських наукових конференціях (XXIII Всеукраїнська наукова конференція молодих учених «Актуальні проблеми природничих і гуманітарних наук у дослідженнях молодих учених «Родзинка – 2021» (Черкаси, 2021), Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Актуальні проблеми особистісного зростання» (Житомир, 2021); обговорено на засіданнях кафедри культурології й кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів та природокористування України.

Публікації. Основні положення й висновки дослідження опубліковано в 9 одноосібних наукових публікаціях, із них: 1 програма спецкурсу, 5 статей у наукових фахових журналах і збірниках наукових праць України, 1 – у зарубіжних наукових виданнях, 2 – тези в збірниках матеріалів наукових конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (332 найменування, з них 143 – іноземними мовами) та 20 додатків. Загальний обсяг дисертації – 303 сторінки, основний зміст – 196 сторінок. Ілюстрований матеріал подано у 4 таблицях та 5 рисунках.

РОЗДІЛ 1

КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У першому розділі з'ясовано ступінь опрацювання проблеми формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва; виявлено й конкретизовано сутнісні ознаки базових понять щодо формування вокальної культури («музика», «музична освіта», «музичне мистецтво», «музично-педагогічної підготовка»); доповнено найбільш істотні ознаки дефініції поняття «вокальна культура»; запропоновано періодизацію розвитку вокальної культури фахівців музичного мистецтва; схарактеризовано її прогресивний розвиток у Європі.

1.1. Проблема формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в психолого-педагогічній літературі

Сучасне витлумачення сутності феномену музики, його систематизація і структуризація як різновиду мистецтва, особливої сфери та предмета професійної діяльності базовані на тривалому історичному осмисленні художніх феноменів, явищ, практик, досвіду різних соціально-культурних систем. Наукова рефлексія історії та теорії музичної педагогіки, реалізована через застосування ретроспективно-аналітичного методу, уможливорює опис історичних підвалин вивчення проблеми професійного розвитку фахівців із музичного мистецтва. У такому руслі потрібно проаналізувати музично-педагогічний досвід – від виокремлення музики як феномену філософського осмислення, що став предметом людської діяльності, засобом самовиявлення людини, до появи характеристик музичної педагогіки як освітньої системи, метою якої є саморозвиток особистості засобами музичного мистецтва (Сегеда, 2011).

Розглянемо сутність ключових понять дослідження: «музика», «музична культура», «вокальна культура», «музична освіта», «музичне мистецтво», «музично-

педагогічна підготовка», що відображають зміст і структуру процесу формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва. Уявлення фахівців про базисні поняття дослідження систематизовано в таблиці А 1. (Додаток А).

Сутність основних понять у межах порушеної проблеми досліджували Е. Абдулін, Н. Бавина, Н. Гуральник, М. Демчишин, І. Лаптев, Л. Лабінцева, О. Михайличенко, Платон, В. Подрезов, О. Ростовський, Н. Сегеда, В. Сухомлинський, О. Стрихар, Е. Федорович та ін. Музика у творчості дослідників інтерпретована як еталон, гармонія, символ свободи творчості, етичної висоти (Н. Бавина); засіб творчого збагачення естетичного досвіду людства (О. Ростовський); мистецтво, яке слугує засобом формування високих моральних якостей особистості (І. Лаптев) (Лаптев, 2001); фон, на якому виникає духовна єдність учителя й учня (В. Сухомлинський). На думку Б. Теплова, змістом музики є почуття, емоції. За словами Д. Шостаковича, «музика ушляхетнює людину, піднімає її, просвітлює, укріплює її гідність, віру у свої внутрішні сили, у своє покликання». Наголосимо, що музика – це мистецтво, яке полягає в цілісному впливі на людину, у творчому збагаченні естетичного досвіду особистості. Музика віддзеркалює реальність у динаміці розвитку фахівця музичного мистецтва. Музичне мистецтво сприяє формуванню всебічно розвиненої особистості (Е. Абдулін) (Абдулін, 1983), оскільки воно породжене прагненням до творчої діяльності, викликає в душі духовно-емоційний стан (О. Стрихар) (Стрихар, 2014). Отже, музичне мистецтво породжує в людини прагнення до творчості, духовно-емоційний стан, що активізує її музичну діяльність, сприяє підвищенню рівня духовної культури.

Е. Федорович розрізняє загальну музичну освіту (охоплює всіх) і професійну музичну освіту (вимагає засвоєння певного обсягу знань, умінь і навичок, а також ранньої спеціалізації). В електронній енциклопедії музична освіта витлумачена як система організації музичного навчання в навчальних закладах (переважно) або під керівництвом педагога. Цілі, зміст, методи, організація підготовки фахівців музичного мистецтва залежать від соціальних відносин, національної специфіки, музично-статичних поглядів, які змінюються впродовж історії музичної культури,

тому музична освіта в енциклопедії представлена як історична категорія (Федорович, 2014).

О. Ростовський убачає в музичній освіті процес розвитку художнього-творчих здібностей особистості, здатності до сприймання, переживання та творення музики; керований процес, у якому об'єктивні й суб'єктивні чинники перебувають у єдності (Ростовський, 2011). Л. Лабінцева представляє музичну освіту як підготовку фахівців музичного мистецтва до провадження музичної діяльності через опанування спеціальних знань, умінь і навичок. Дослідниця характеризує музичне мистецтво та музичну освіту як нерозривні явища, що зазнають впливу як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників (Лабінцева, 2010).

Як зауважують А. Вільчковська та В. Сахер (W. Sacher), мистецька освіта – єдиний процес музично-виконавських, музично-теоретичних, психолого-педагогічних знань, умінь і навичок. Учитель музики – це і вокаліст, і інструменталіст, і диригент, оскільки він має спеціальну музичну підготовку, уміє співати, керувати хором, має знання з основ музики тощо (Вільчковська, 2016; Sacher, 1997) Об'єднувальним чинником слугує спільна мета – вплив музичної освіти на розвиток музично-творчої діяльності, формування в учнів музично-творчої якості із загальним розвитком (фізіологічним і розумовим), із духовним рівнем становлення особистості. На нашу думку, музична освіта – складний процес підготовки фахівців музичного мистецтва, розвитку творчих здібностей людини, що передбачає опанування сукупності знань, умінь і навичок для провадження музичної діяльності на високому науковому, технологічному та творчому рівні.

Характеризуючи дефініцію поняття «музично-педагогічна підготовка», дослідниця І. Кривохижа (Кривохижа, 2018) звертає увагу на невідповідність у сфері музично-педагогічної освіти українського й польського наукового тезаурусу. За радянських часів у період існування країн «соціалістичного табору» у польській науково-педагогічній літературі використовували словосполучення «педагогічно-музична освіта». Останнім часом уживають поняття «підготовка вчителя музики (фахівця музичного мистецтва)», «професійна мистецька освіта». У період

проведення реформ на рубежі ХХ – ХХІ ст. змінився й напрям підготовки «музичне виховання» на «художня освіта у сфері музичного мистецтва» (Kochanowicz, 2002).

У таблиці А1 (Додаток А) подано висловлювання вчених про поняття «музично-педагогічна освіта»: формування особистості музиканта, спрямоване на знання, якості, орієнтоване на прекрасне та створення краси навколо себе (О. Михайличенко) (Михайличенко, 2000, 2004; 2009); навчально-виховний процес, орієнтований на пізнання впливу принципів музики на формування особистості (О. Ростовський); формування музичного мислення (М. Демчишин) (Демчишин, 1996); музично-педагогічний світ, що існує на межі педагогіки та музики (Г. Ніколаї); шляхи розвитку шкільної музично-педагогічної освіти та вищої школи – різні (О. Ростовський). На наш погляд, музично-педагогічна підготовка, що реалізована на межі педагогіки й музики, – навчально-виховний процес, який передбачає художньо-естетичну діяльність і спрямований на опанування завдань, змісту, організаційних форм та методів музичного навчання і виховання (Metoda gier dydaktycznych, 2021).

Отже, сучасні фахівці музичного мистецтва володіють накопиченими знаннями, вміннями й навичками, фаховими компетентностями, духовними цінностями, особистісними якостями, необхідними для провадження виконавської діяльності.

Як зазначає дослідник Чжу Цюньцяо, феномен вокальної культури охоплює педагогічний (вокально-педагогічне навчання) і виконавський аспект (вокально-технічна підготовка; формування виконавського досвіду в співака, виховання ціннісних орієнтацій, вміння оцінювати вокальні твори як музично-естетичні об'єкти) (Цюньцяо, 2016).

До поняття «вокальна культура» входять такі структурні компоненти:

– мотиваційно-ціннісний, який орієнтує майбутніх фахівців музичного мистецтва на усвідомлення пісенних традицій різних навчальних шкіл, на самовдосконалення; на розуміння цінностей вокального мистецтва, на вільне оперування жанрами вокального музичного мистецтва (Цюньцяо, 2016).; як зазначено в музичній енциклопедії (Келдыш, 1973), вокальне виконання буває

сольним (музичний твір виконує один співак або на одному інструменті), ансамблевим (виконавець виступає спільно з постійним складом інструменталістів), хоровим (група осіб, що разом співають пісню); вокальний спів використовують не лише під час концертів, але й у театрі: в опері (музично-драматичний твір, що поєднує інструментальну музику з вокальною та призначений для виконання в театрі), опереті (музично-драматичний комедійний твір, здебільшого розважального характеру, де співи й танець поєднані з розмовним діалогом), музичній комедії (драматичний твір із веселим, смішним або сатиричним сюжетом); у характері вокального мистецтва різних народів відображені інтонаційні (спів із певною інтонацією – точний, чистий спів), ладові (спосіб побудови звукоряду, розташування звуків, тональність музичного твору), ритмічні (рівномірне чергування впорядкованих елементів (звукових) цикли чи інші явища (Келдыш, 1973);

– когнітивний компонент, який відображає зміст поняття – знання (естетичні, вокально-педагогічні, мистецько-професійні); уміння та навички сприймати й оцінювати набутий навчальний досвід, досліджувати його та вдосконалювати; методи, що забезпечують функціонування вокальної культури;

– творчо-виконавський компонент, за допомогою якого реалізують опановані вокально-педагогічні вміння й навички творчої музично-виконавської діяльності на основі знань технологій і методик вокального навчання (Цзюньцяо, 2016), а також компетентностей, якими оволоділи майбутні фахівці музичного мистецтва.

На підставі узагальнення наукових позицій трактуватимемо складне поняття «вокальна культура» як художньо-естетичну категорію в межах загальної музичної культури, як цілісне утворення, що виявляється в єдності елементів, які становлять її структуру, як якісну підготовку майбутніх фахівців музичного мистецтва в галузі вокального твору через накопичення спеціальних теоретичних знань, практичних умінь і навичок, опанування основ вокальної методики, освоєння студентами сучасної вокальної техніки під час співу у вокальному ансамблі, формування моральних і фахових якостей особистості фахівця музичного мистецтва, набуття фахових компетентностей для провадження музично-педагогічної діяльності, для творчого втілення художньо-образного змісту музичного твору у свою музичну

виконавську діяльність із метою фахового формування співацького голосу у фахівця музичного мистецтва.

Згідно з науковими джерелами, поняття «вокальна культура», що стосується підготовки фахівця музичного мистецтва, пов'язане з термінами: «музика», «музична культура», «музичне мистецтво», «музична освіта», «музично-педагогічна підготовка». У їхньому змісті та структурі простежуваний взаємозв'язок, що впливає на зміст і структуру вокальної культури. Змістове поле вокальної культури схематично представлено на рис. 1.1.

Відповідно до проведеного історіографічного аналізу проблеми формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти Польщі та до результатів з'ясування сутності ключових понять («музика», «музична культура», «музичне мистецтво», «музична освіта», «музично-педагогічна підготовка», «вокальна культура»), виокремлено кілька груп наукових праць:

- джерельна база дослідження, яка проаналізована за нормативно-правовими матеріалами;
- наукові праці монографічного характеру;
- наукові статті, які описують особливості організації навчання мистецьких дисциплін у Польщі.

Рис. 1.1. Змістове поле вокальної культури

У межах джерельної бази дослідження опрацьовано ті документи, які безпосередньо або опосередковано розкривають зміст проблеми підготовки фахівців музичного мистецтва, зокрема формування вокальної культури. У Польщі видано низку законів «Про вищу освіту» («Prawo o szkolnictwie wyższym») (Додаток Б). Закон 1990 року регламентував формування структури системи освіти, оновлення навчально-методичного комплексу, вимог до вчителя (O szkolnictwie wyższym, 1990). Закон «Про вищу освіту» 2005 р. (Prawo o szkolnictwie wyższym, 2005) окреслював особливості навчання в польських ЗВО. Закон «Про вищу освіту» 2013 р. проголошував увідповіднення системи освіти з Болонським процесом (Prawo o szkolnictwie wyższym, 2013).

Закон про «Вищу освіту» («Prawo o szkolnictwie wyższym») (2012) виокремив принципи функціонування вищої освіти та наукової діяльності:

- обов'язок державної влади – створити оптимальні умови для свободи наукових досліджень та художньої творчості;
- кожен науковець відповідає за освіту молодого покоління та надійність проведеного дослідження;
- університети й науково-дослідницькі установи сприяють розвитку культури, формують моральні стандарти в суспільному житті.

У Польщі розроблено національні стратегії розвитку вищої освіти на 2007 – 2013 рр., на 2010 – 2020 рр., а також «Довгострокову національну стратегію Польщі до 2030 р.». У документах окреслено напрями та шляхи модернізації вищої освіти в республіці Польща (Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030, 2021). У 2003 р. видано закон «Про наукові ступені в мистецтві» («Ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki») (2003) що передбачає такі наукові ступені: доктор наук у галузі мистецтва та доктор конкретної галузі мистецтва з певної художньої дисципліни (художнє звання – це професор у певній галузі мистецтва). Подано перелік мистецьких дисциплін за напрями навчання, звернено увагу на їхній розвиток.

У 2007 р. затверджено «Стандарти освіти у сфері навчання музичної освіти» («Education standards for the Music Education field of study») (2007) та видано

розпорядження міністра науки і вищої школи від 2012 р. Розроблено стандарти («Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela») (2012) навчально-виховної роботи у ЗВО. У розпорядженні міністра науки і вищої освіти «Про назви напрямів підготовки» («Zarządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego «O tytułach kierunków kształcenia») (2006) окреслено напрями підготовки, уведені в навчально-виховний процес ЗВО, а також представлено вимоги до підготовки за певним напрямом.

У 1991 р. видано закон «Про організацію та проведення культурних заходів» («Ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej») (2020), згідно з яким культурна діяльність полягає у створенні, поширенні й захисті культури. Закон передбачає, що держава сприяє розвитку творчості та культурної діяльності, патрує її, а також піклується про пам'ятки й охорону національної спадщини в республіці Польща та за кордоном.

У 1999 р. ухвалено постанову «Про впровадження шкільної реформи» («O realizacji reformy szkolnictwa»), відповідно до якої відбувалися перетворення у функціюванні ЗВО, упроваджували інтегроване та блокове навчання, розвивали творчість у різних сферах мистецтва. За розпорядженням Міністерства народної освіти 2000 р., майбутні фахівці здобувають у вищій школі професійний рівень «ліценціат», а потім продовжують навчання на магістерському рівні. Отже, заклади культури та мистецтв республіки Польща провадять свою діяльність на законодавчому рівні.

Друга група досліджень представлена працями монографічного характеру (А. Валуга (A. Waluga), Є. Вишневська, М. Кисіньська (M. Kucińska), І. Кривохижа, Б. Лютген (B. Lutgen), Г. Ніколаї, К. П'єтронь (K. Pietroni), Б. Столофф (B. Stoloff), Б. Тарасевич (B. Tarasiewicz), Ю. Хведоровіч (J. Chwedorowicz), У. Ядвіга (U. Jadwiga) та ін.), присвяченими формуванню вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти.

У 2016 р. у Польщі вийшла друком книга Б. Тарасевича «Вокальна освіта» (B. Tarasiewicz «Kształcenie wokalne»), що складається з п'яти частин. У першій

частині вміщено матеріали про загальні тенденції вокальної освіти, елементи вокальної техніки, методи голосової підготовки, виховання різних типів голосів, емісію голосу в людей похилого віку та представлено підходи до роботи над голосом в інших країнах (Словаччина, Болгарія, США). Друга частина репрезентує статті, що стосуються історичних методів розв'язання цієї проблеми видатними педагогами світу, найдосконаліших методів роботи над голосом. У третій частині автори характеризують нові виклики, що постають як перед музичним інструментом, так і перед співаком. Четверта частина ознайомлює з міркуваннями щодо загроз патології голосу, подає міркування фоніатора й реабілітолога (вокаліста та логопеда). У п'ятій частині з'ясовано проблеми вокальної освіти з позиції співака (Tarasiewicz, 2016).

У публікації У. Ядвіги «Спів як особиста цінність дитини» (U. Jadwiga «Śpiew jako wartość osobowa dziecka») досліджено, яким має бути новий зміст розширеної навчальної програми з підготовки вчителя музики, наголошено на потребі більш систематичної роботи вчителя музики з виховання та розвитку дитячих голосів. У зв'язку з цим був запропонований та експериментально перевірений новий метод навчання, який називають евристичним методом співу. У книзі зосереджено увагу на тому, що від ставлення майбутнього вчителя музики до роботи залежить, чи стане учень успішним у навчанні. Автор зазначає, що голос (спів та його елементи) варто формувати з раннього віку життя дитини. У праці представлено й погляди дослідників на сутність цінності в музичній освіті, проаналізовано розуміння особистих цінностей (Jadwiga, 2015).

У 2016 р. видано посібник «Сила голосу. Як говорити, щоб люди слухали» («Siła głosu. Jak mówić, by ludzie chcieli słuchać», автор – К. П'єтронь (K. Pietroń) (2016). Книга адресована музикантам, актором, публічним людям. У посібнику описано техніку емісії голосу під стресом, вправи й поради, голосову потужність, поради щодо практики голосу. Крім того, запропоновано мовленнєві вправи для дикції, правильного дихання діафрагмою, уникнення перевантаження гортання, градування голосу та пауз тощо.

У монографії А. Валути «Спів у перспективі музичної освіти: концепції, дослідження, програми» (A. Waluga «Śpiew w perspektywie edukacji muzycznej.

Концерсје, badania, programu») (2012) підготовлено огляд проведених наукових досліджень, присвячених педагогічним аспектам співу як форми контакту з музикою: спів як основа для музичної освіти; спів як обов'язковий предмет і форма музичної освіти в навчальних закладах; спів в альтернативних і додаткових програмах. Майбутні фахівці музичного мистецтва, опановуючи матеріали названої монографії, ознайомлюються з різними підходами до співу, концепціями, а також із відомими освітніми системами (Е. Джаквес-Далькроз, З. Кодай, С. Орф та ін.), пізнають низку аспектів пісні (антропологічні, психологічні, педагогічні).

У праці Ю. Хведоровіч (J. Chwedorowicz) (2006) «Культура та вокальна освіта в ринковій реальності» («Kultura i edukacja wokalna w rzeczywistości rynkowej: z cyklu marketing muzyczny») культура й вокальна освіта потрактовані з погляду соліста, диригента хору, маркетолога та організатора вокалу. Це книга дає змогу краще зрозуміти проблеми й можливості вокального мистецтва. Зауважено, зокрема, що організатори мистецьких заходів потребують цих знань, оскільки успіх запланованих співочих проєктів залежить від доступу до інформації про ефективні практики в співі.

Видання дослідниці М. Кисіньської (M. Kucińska) (2006) «Основи вокальних знань» («Podstawy wiedzy wokalnej») містить матеріали про основи вокальних знань, інформацію про історію вокального мистецтва, а також про анатомію та фізіологію співу, цінні поради для викладачів із випромінювання голосу та майстрів хору. У книзі Г. Желіньської (H. Zielińska) «Постановка голосу» («Kształcenie głosu») описано естетичні виміри використання голосу, наголошено на необхідності підвищення культури співу, а також сформульовано конкретні вправи для поліпшення артикуляції (спосіб виконання звуків під час співу («legato», «non legato», «staccato»). Посібник призначений для всіх, хто використовує власний голосовий апарат для професійної роботи. Через численні покликання на богослужбову музику, працюю варто цікавитися церковним співакам, священикам (Kucińska, 2006).

У роботі Б. Лютгена «Вокалізи високого голосу» (B. Lutgen «Vocalises for High Voice») (1985) викладено вправи для голосу без слів, що виконують лише на голосних звуках, для тренування гнучкого й ніжного голосу, який забезпечує

передання всіх кольорів, що містяться у творах великих композиторів. Вартий уваги посібник «Скет! Техніка імпровазації голосу» («Scat! Vocal Improvisation Techniques»), де науковець Б. Столофф (B. Stoloff) описує техніку імпровазації (дія під час виконання, без попередньої підготовки) вокалу, що передбачає мелодійні та ритмічні вправи, транскрипції (творчі опрацювання, власна інтерпретація для іншого голосу) соло, складів, артикуляції та інше. Книга має онлайн-аудіокод, який надає доступ до додаткових музичних матеріалів: відповіді на вправи, що входять до книги, демонстраційні соло та спів у латиноамериканському, джазовому й хіп-хоп стилях з акомпанементом ритм-секції. (Stoloff, 2006).

Обґрунтовуючи концептуальні засади підготовки вчителя, Є. Вишневська в монографії «Професійна підготовка вчителів у Польщі на тлі Європейського інтеграційного процесу» представила компетенційну модель як набір компетенцій, необхідних саме для певної професії. Авторка звернула увагу на ключові компетенції: інформаційно-прагматичні компетенції (знання фахівцем нормативних документів, концепції освіти XXI століття, вимоги реформ), методичні компетенції (вибір форм і методів роботи відповідно до бажань студентів) (Вишневська, 2015). Дослідниця сформулювала прогресивні ідеї щодо використання досвіду Польщі в Україні стосовно професійної підготовки вчителя-європейця, зокрема фахівця музичного мистецтва: на державному рівні (створення умов для навчання впродовж життя; окреслення напрямів підготовки, якість підготовки); на рівні ЗВО (упровадження ідей Болонського процесу, застосування інноваційних технологій) та ринку праці (підготовка фахівця, як-от фахівця музичного мистецтва, відповідно до положень Болонського процесу, до компетенційної моделі, особистісних, соціальних, професійних компетенцій) (Вишневська, 2015). Отже, польські автори монографічних досліджень усебічно вивчали на початку XXI ст. проблему формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва.

Українські компаративісти теж студіювали розвиток музичної освіти в Польщі. Зокрема, Г. Ніколаї в дисертаційній роботі «Розвиток музично-педагогічної освіти в Польщі (XX століття)», у монографії «Музично-педагогічна освіта в Польщі: історія та сучасність» виконала ретроспективний аналіз музично-

педагогічної освіти в Польщі, з огляду на зв'язки із системою підготовки вчителів музики в Україні; схарактеризувала теоретико-методологічні засади, а також структуру, зміст і розвиток музично-педагогічної освіти на початку ХХ ст. У праці окреслено можливості використання вивченого польського досвіду підготовки вчителів музики в Україні (Ніколаї, 2007; Ніколаї, 2008).

І. Кривохижа в роботі «Організаційно-педагогічні засади підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва в сучасній Польщі» обґрунтувала теоретичні та організаційно-педагогічні засади професійної підготовки майбутніх педагогів-музикантів у Польщі, провела порівняльний аналіз професійної підготовки таких фахівців в обох країнах, виокремила ідеї використання польського досвіду в професійній підготовці майбутніх фахівців музичного мистецтва України (Кривохижа, 2018).

Загальні питання історичного розвитку музично-педагогічної освіти схарактеризовано в працях В. Антонюк, Н. Гуральник, О. Михайличенко, О. Отич, А. Растригіної, О. Ростовського, О. Рудницької, О. Стрихар, О. Щолокової та ін. Зокрема, О. Отич (2009; 2010) у роботі «Мистецтво в розвитку індивідуальності педагога: історичний і методологічний аспект», аналізуючи світові підходи (Японія, Франція, Велика Британія, Данія, Бельгія, Греція, Польща та ін.) до використання мистецтва в розвитку людської індивідуальності, зазначає, що в системі освіти Польщі, згідно з реформою 2002 року, зростає роль статичних предметів, створюють різні профілі ліцеїв, як-от ліцеї культурно-мистецького профілю (спеціалізації – театр і кінематограф, мистецька, проектування одягу тощо), де передбачені заняття з художньо-естетичного виховання, які в Польщі проголошені основою культурної освіти суспільства (Сухомлинський, 1988). Музика та образотворче мистецтво пов'язані з різними дисциплінами (польською мовою, охороною середовища, історією), передбачено «предметні блоки», міжпредметні «стежки», що впливає на духовний розвиток особистості (Ніколаї, 2006).

Отже, польський досвід розвитку музичної освіти вивчають і вітчизняні науковці, окреслюючи можливості його використання в процесі підготовки фахівців музичного мистецтва в Україні.

У третій групі праць представлено наукові публікації стосовно проблеми підготовки фахівців музичного мистецтва, формування в них вокальної культури в закладах вищої освіти Польщі. Науковець П. Барон (P. Baron) (2012) у статті «Компетенція вчителів музики в Польщі» («Kompetencje nauczycieli muzyki w Polsce») описує музичні компетенції; навчальні предмети, які мають опанувати майбутні фахівці музичного мистецтва; знання, уміння й навички, що потрібно засвоїти в процесі підготовки у ЗВО; сучасні системи музичної освіти (Орф, Далькроз та ін.). Посутню увагу звернено на підготовку фахівця до роботи з вокальними й вокально-інструментальними ансамблями.

Провідний педагог-науковець А. Бялковскі (A. Białkowski) (2012) у статті «Музична освіта в пошуках нового змісту та сфер діяльності» («Edukacja muzyczna w poszukiwaniu nowych znaczeń i obszarów działań») досліджує розвиток і досягнення університетської музичної освіти в Польщі, виявляє проблеми цієї ланки освіти, окреслює концепцію культурної освіти. Я. Хачіньскі (J. Chaciński), О. Отич (2005) фокусують увагу на науковій роботі студентів у процесі підготовки фахівців музичного мистецтва. Зокрема, О. Отич у статті «Мистецтво в змісті науково-дослідницької роботи студентів професійно-педагогічних коледжів» (2005 р.) зазначає, що від того, як володіє майбутній фахівець музичного мистецтва дослідницькими технологіями, залежить якість підготовки.

Г. Ніколаї (2004) в статті «Модернізація підготовки вчителів музики в Польщі в контексті євроінтеграційних процесів» студіює зміни в змісті музично-педагогічної освіти; моделі двопредметної підготовки фахівців музичного мистецтва та стандарти підготовки вчителя за напрямом «Художня освіта у сфері музичного мистецтва». Провідний польський науковець М. Пшиходжінська (M. Przychodzińska) (2012) у статті «Пошук освітніх цінностей у багатьох явищах сучасної музичної культури» розкриває освітні цінності на сучасному етапі розвитку музичної освіти. У праці доведено значущість музики в реалізації потреб майбутніх фахівців музичного мистецтва, майбутніх педагогів-музикантів.

Отже, на підставі аналізу літературних наукових джерел (Додаток В) виявлено й уточнено ознаки ключових понять, що стосуються формування вокальної культури

фахівців музичного мистецтва («музика», «музична освіта», «музичне мистецтво», «музично-педагогічна підготовка», «вокальна культура»). Для з'ясування ступеня опрацювання проблеми виконано історіографічний аналіз студій, погрупованих за напрямками: джерельна база (за нормативно-правовими матеріалами); наукові праці монографічного характеру; наукові статті, присвячені організації навчання мистецьких дисциплін у Польщі. Заклади культури та мистецтв у Польщі провадять діяльність на законодавчому рівні. Автори монографічних розвідок усебічно характеризують проблеми формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Польщі. В українському компаративному дискурсі порушена проблема представлена епізодично, проте останнім часом зростає кількість наукових публікацій польських і вітчизняних учених, які порушують зазначену проблему.

1.2. Періодизація розвитку вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Європі

Вокальна культура – один із найважливіших складників професійної культури фахівців музичного мистецтва, що аргументоване специфікою вокально-педагогічної діяльності, яка спрямована на формування особистості, здатної в майбутньому відтворювати та збагачувати культуру суспільства. Культура фахівців музичного мистецтва формувалася в процесі суспільно-культурного розвитку протягом певних періодів. Як феномен педагогічної практики культура існувала завжди, але мала різне соціальне й професійне призначення, залежно від впливу низки чинників: політичної ситуації; моральних відносин у суспільстві; панівної релігії; типу виховання. (Цзюньцяо, 2016).

Еволюцію вокальної культури фахівців музичного мистецтва вивчали С. Горбенко, О. Ільченко, А. Ключев, Г. Ніколаї, Н. Філіпчук, Л. Харалампіду, В. Черкасов та ін. Зокрема, А. Ключев виокремлює в розвитку музичного мистецтва Європи кілька етапів, зауважуючи, що в епоху первісного світу людина почала експериментувати з наслідуванням різних звуків живої та неживої природи, це

зумовило немусичні «штучні» звукові явища. В епоху Давніх держав (Єгипет, Греція та ін.) музика існувала у вигляді хорових пісень без особистісного змісту, що виконували для слухача. У Середньовіччі увагу звертали на композиторську діяльність. Секуляризація (перетворення церковної музики на світську) музичної діяльності в епоху Відродження зумовила поширення професійного музичного мистецтва, з'явилася традиція визнання музичних геніїв, а отже, виокремлення в музиці особистості (Клюєв, 2010).

Дослідниця С. Горбенко аналізує еволюцію європейської музичної освіти гуманістичної спрямованості в такому ракурсі: дотримання принципу природовідповідності в організації навчально-виховного процесу (Демокрит); орієнтація на власний чуттєвий досвід як результат діяльності душі (Аристотель); усвідомлення можливості вдосконалення нахилів і здібностей, упровадження індивідуального підходу до дитини (М. Квінтіліан); орієнтація на власний індивідуальний темп просування дитини в процесі навчання (педагогіка Середньовіччя); дотримання демократичних принципів навчання і виховання (Відродження); антропологічні погляди на людину як на центр Всесвіту (А. Коменський); визнання вчителя й учня суб'єктами навчально-виховного процесу (А. Дистервег) (Горбенко, 2007). Авторка зауважує, що для епохи античності характерне акцентування на здібностях дитини, орієнтація на власний чуттєвий досвід; для епохи Середньовіччя – зосередження уваги на власному темпі просування дитини в процесі навчання; для епохи Відродження – дотримання демократичних принципів у процесі навчання і виховання, антропологічні погляди на людину.

Г. Ніколаї описує п'ять етапів розвитку музичного мистецтва в Польщі. I етап – конфесійно-музичний (X – II пол. XVIII ст. – від моменту хрещення (966 р.), коли латинська цивілізація з церковними школами прийшла на польські землі. У добу середньовіччя музичне забезпечення літургії в церкві вимагало ґрунтовності навчання. У Польщі на той час існували різні типи шкіл: монастирські, кафедральні, парафіяльні, де дітей вчили співу фахівці або ксьондзи (священики) (Buda, 1999). У добу Ренесансу (XIII – XVII ст.) присутню роль у підвищенні рівня вокальної

майстерності вчителів відіграв протестантизм. У єзуїтських школах, семінаріях популяризували античну музичну естетику, учнів навчали вокального мистецтва, загалом вони отримували ґрунтовну підготовку. Виховання молоді в школах поставало об'єктом пильної уваги в стінах Краківського університету. У цей час відкривали вчительські семінарії, організовували бурси для бідних осіб.

II етап – деуніфікаційно-освітній (доба створення Комісії національної освіти – II пол. XVIII – поч XX ст.) – період ліквідації незалежної польської держави та її поділ між Прусією, Росією й Австрією, коли Польща втратила самобутність у підготовці вчителів музики та набула рис освітніх систем зазначених держав (Ніколаї, 2008).

III етап – об'єднувально-пошуковий (1918 – 1939 рр.) – це період становлення національної системи підготовки вчителів, міжвоєнний період (після об'єднання в 1918 р. Польських земель, анексованих Прусією, Австрією й Росією, а також уніфікації системи підготовки вчителів) (Ніколаї, 2008).

IV етап – змістово-організаційний етап розвитку МПО (1945 – 1988 рр.). На цьому етапі існування Польської народної республіки (PRZ) окреслено мету, завдання, зміст і форми організації МПО (Ніколаї, 2008). Система підготовки вчителів еволюціонувала в напрямі університетської освіти (Ніколаї, 2008).

V етап – євроінтеграційний (1989 р. – поч. XXI ст.) – позначений реформуванням галузі МПО, згідно з інтеграційними та гуманістичними орієнтирами XXI ст., у зв'язку зі зміною культурно-освітньої парадигми [74].

Розвиткові вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Європі сприяла низка передумов. Музична педагогіка з часів античності синтезує знання й традиції, що передавали з покоління до покоління, витлумачуючи набутий досвід та збагачуючи його. У практиці сучасної освіти присутню роль відіграє історія розвитку музичної освіти (Сегеда, 2011). Як слушно зазначає І. Сташевська, у кожній європейській країні є позитивні надбання в музичній освіті, її теорії та практиці, що можуть збагатити досвід інших держав (Сташевська, 2020). Знання витоків, періодів зародження й розвитку музичного мистецтва протягом багатьох століть важливі як

для розуміння сьгоднішніх завдань формування вокальної культури, так і для окреслення перспектив її подальшого розвитку.

У праці В. Багадунова (1929) «Нариси з історії вокальної методології» наголошено, що розвиток вокальної педагогіки відбувався стрибкоподібно. Це засвідчує й розвиток вокальної культури в різні періоди, що представлені в табл. 1.1 «Еволюція розвитку вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Європі в різні етапи й періоди».

Таблиця 1.1

Еволюція розвитку вокальної культури фахівців музичного мистецтва
в Європі в різні етапи й періоди

№	Назва етапу	Назва періоду	Коротка характеристика епохи, періоду
1.	Етап первісного світу	Період витоків музики (до VI ст. до н. е.)	Молодші засвоювали музичні навички від старших. Починали розвиватися синкретичні мистецтва.
2.	Етап античності (Епоха Античності)	Період зародження давньогрецького й давньоримського мистецтва (VI – кінець V ст. до н. е.)	В епоху античності зародилося давньогрецьке й давньоримське мистецтво, культура, зокрема музично-естетичне виховання (окреслено цілі, зміст), а також учення про етос, що стало основою педагогічної теорії класичного періоду.
3.	Етап Середньовіччя (епоха Середньовіччя)	Розвиток музичної освіти під впливом християнської церкви (кінець V – I половина XIII ст.)	В епоху середньовіччя панівним світоглядом у розвитку музичної освіти була релігія. Служителі церкви її реформували. У цей час посилено вимоги до професійної підготовки музиканта для забезпечення культових традицій. Розроблено теорію музики, низку методик. Відкрито співацькі школи.
4.	Етап Відродження (епоха Відродження, Ренесанс)		Епоха відродження, яка виникла в боротьбі з середньовічною ідеологією, це Епоха пробудження, одна з вершин світової культури.
		Період Передвідродження	Реформування гуманістами семи вільних мистецтв. Створення в містах початкових гільдійських

		(II половина XIII – поч. XIV ст.)	шкіл. Музично-естетичне виховання набуває практичного характеру.
		Раннє Відродження (середина XIV – кінець XV ст.)	У цей період розвивається педагогічна думка про доступність освіти незалежно від стану. Гуманісти впроваджують передові ідеї в приватні школи.
		Високе Відродження (кінець XV – перша третина XVI ст.)	У період високого відродження посилено вимоги до формування вокальної культури фахівця музичного мистецтва. Гуманісти окреслюють нові напрями підготовки. Зароджується поліфонія, музична творчість, розвивається інструментальна музика. Церква втратила монополію в професійній музиці.
		Пізнє Відродження (II половина XVI – початок XVII ст.)	Інтенсивний розвиток світського музичного мистецтва. Виникають нові музичні жанри, зокрема й сольна пісня; різні співочі товариства; вокальні школи; відбувається становлення професійного музичного мистецтва, розвивається багатоголосий спів. У навчальних закладах стає обов'язковим викладання музичних дисциплін.
5.	Етап Просвітництва	Період розвитку революційної буржуазної науки і культури (XVII – XVIII ст.)	Можливості етапу просвітництва в розвитку музичного мистецтва: сила музики та вплив на почуття людини; залучення дітей до високої культури співу; розроблення методу навчання нотної грамоти; ідея активної ролі дитини в розвитку природних задатків; розвиток теоретичних і методичних питань вокальної культури.
6.	Етап становлення національних традицій у формуванні	Період формування національних традицій (XIX – XX ст.)	У цей період на основі вчення відомих особистостей (композиторів, учених-музикантів, засновників методики викладання вокального мистецтва) створено національні школи співу.

	вокальної культури		
7.	Етап глобалізаційних процесів розвитку вокальної культури фахівців музичного мистецтва	Євроінтеграційний період (кінець XX – початок XXI ст.)	Особливості етапу: підготовка фахівців музичного мистецтва у ЗВО; триступенева освіта; орієнтованість навчальних планів на широкопрофільну підготовку. У країнах Європи відбувається інтегрована підготовка фахівців музичного мистецтва. Використовують досвід інших країн, видатних педагогів-музикантів, але зберігається й національна своєрідність підготовки.

Отже, згідно з таблицею 1.1, виокремлено 7 етапів формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в європейських країнах. Як зазначає О. Локшина, освіта в країнах Європи не ізольована від суспільства й перебуває під впливом тих трансформацій, які характерні для його розвитку (Локшина, 2010). З огляду на це етапи формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в європейських країнах варто описувати в соціальному, політичному, економічному, культурному аспектах.

1.2.1. Зародження формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в країнах Європи

На ранніх етапах розвитку суспільства, коли ще не була реалізована функція педагога-музиканта, музичні навички засвоювали у форматі «молодші від старших», оскільки члени певного роду самостійно створювали й виконували примітивні музичні дійства. Пізніше функції музиканта взяли на себе шамани та вожді племен, започаткувавши синкретичні мистецтва, характерні для первісного мистецтва, коли музикант одночасно і грав, і танцював, і створював тексти.

Етап первісного світу (до VI ст. до н. е.). У давнину, коли ще не було наукових версій про вплив звуків мистецтва на людину, складали легенди про музику, яку вважали дорогоцінним дарунком богів. Зокрема, греки пов'язували народження музики – «мистецтва муз» – з іменем покровителя муз Аполлона, єгиптяни стверджували, що музику створили боги Ісида, Осирис і Тот. Легенди демонструють, як високо поцінювали музичне мистецтво в часи первісного світу (Стріхар, 2014). Коли рівень художньої культури почав зростати, постала необхідність у навчанні. У цей час з'являються перші розрізнені відомості про музичну освіту. У стародавньому світі формуються різні види педагогів-музикантів, бо музику почали розподіляти на ритуально-культову, двірську, народну й воєнну (Стріхар, 2014).

Отже, витоки музики – у глибині віків, вони зливаються з життям первісної людини. За слушним висловом О. Ростовського (Стріхар, 2014), до того як з'явилися шедеври античної епохи, людство вже багато століть захоплювалося прекрасними образами, які були створені іншими поколіннями й цивілізаціями.

Етап античності (VI – кінець V ст. до н. е.). С. Горбенко зауважує, що на етапі античності зародилося давньоримське й давньогрецьке мистецтво, культура, зокрема музично-естетичне виховання. У той час окреслено цілі та зміст, спрямовані на ціннісне ставлення суспільства до особистості людини (Горбенко, 2007).

Соціальною основою античної культури був рабовласницький спосіб виробництва. У період античності зародилося вчення про етос музики, що виникло в надрах античної естетики й трансформовано збереглося в середньовічній теорії музики. У період давніх держав (Греція, Італія) музика існувала у вигляді хороших пісень, ключовою фігурою яких був слухач. Разом із розвитком культури, як зазначає Л. Харалампіду (2001), формувався світогляд людини. Філософія та музика доповнювали одне одного, бо були тісно пов'язані.

У Стародавній Греції звертали посутню увагу на роль музичного виховання, окреслювали деякі принципи його розвитку (Кац, 1999). Педагогічна думка й виховна практика в Греції датовані IV ст. до н. е., у Римі – кінцем I ст. до н. е., коли рабовласницьку республіку змінила імперія (Бим-Бад, 2008). Я. Кац констатує, що

греки розуміли музику в поєднанні зі словом. Давньогрецькі філософи Платон й Аристотель надавали значення розвитку музичної освіти та виховання. Мислителі виконували суворий відбір музичних інструментів і ладів. Аристотель поділяв лади на такі, що діють на моральні якості людини (етичні), призводять до захоплення (ентузіастичні), викликають волю до дій (практичні). На думку Аристотеля, основним засобом виховання є музика, оскільки вона впливає на людську психіку, на моральні якості людини, на етику. Платон (1994) розрізняв дві музи: «одна з них надзвичайно покращує людей (на ній виховували), інша – погіршує» (Кац, 1999).

У Стародавній Греції помічено зв'язок між звуками й математичними величинами, що пов'язане з ім'ям Піфагора, який уважав музику певною фізичною матерією. Керуючись працями астрономів і математиків Вавилону, Піфагор створив космічну теорію, у межах якої світ був представлений як простір гармонії, де планети випромінювали звуки, підпорядковані так, як і ноти в гамі. Відповідно до теорії Піфагора, низькі звуки відповідали місяцю, високі – планеті земля тощо. Піфагор зазначав, що кількість нот у гамі дорівнює магичній цифрі 7 та увідповіднена з чисельністю планет на небі. За допомогою проведеного аналізу з'ясовано відношення між різними алеаторними (сонорними) підвищеннями, коли голос переважає над шумом, що зумовлене основними типами гам. Це сприяло впорядкуванню системи музичної гармонії (Музыка Древней Греции, 2021). До того ж піфагорійці трактували музику як важливе заняття, подібно до медицини. На їхню думку, музика відіграє значущу роль у житті людини, тому необхідно вибудувати все людське життя на впливі музики (Горбенко, 2007).

У грецькій мові «освічена людина» – особа, яку виховували за допомогою музики. С. Горбенко (2007) наголошує, що громадська освіта древніх греків була базована на музиці й музичному вихованні. На думку А. Фарбштейя (1980), у той час музичне виховання відіграло неабияку роль для покоління, яке підростає. Воно слугувало могутнім засобом формування естетичних і громадянських якостей майбутніх членів суспільства. Аристотель зазначав, що музика має бути обов'язковим предметом навчання і виховання, оскільки в її основі лежить початок моральних станів. Такої ж думки дотримується й Н. Філіпчук, стверджуючи, що

емоційна забарвленість музики суттєво впливає на рівень ерудованості та інтелектуального розвитку особистості. У музиці виявляється духовний стан людини (Філіпчук, 2004).

У музичному мистецтві греків превалювали вокальні жанри, унісонний (співзвучний) спів, були поширені чоловічі хори. У Древній Греції основними музичними інструментами були струнно-щипкові – ліра, кіфара, формінг; духові – сирикс (флейта Пана), авлос; ударні – тимпан, систр, бубон. Ще до нашої ери в країні був сконструйований перший водяний орган – гідравлос (Харалампіду, 2001).

Греція – одна з перших країн, де музиці надавали соціально-політичної значущості, оскільки музичне навчання в країні окреслювало політико-етичні цілі. Уважають, що грецька музична освіта була започаткована на острові Крит, де хлопчики вчилися співу, гри на інструменті й гімнастики в синкретичній єдності. У XII ст. до н. е. на острові Лесбос була створена школа кіфаредів на чолі з Терпандром. Так були закладені основи кіфаристики (уміння наспівно декламувати, співати, акомпанувати). Музична освіта полягала в тому, що батько (або вчитель) навчав дитину гри на кіфарі, передавав кілька пісень, складених учителем, тобто мистецтво опановували з покоління в покоління (Ростовський, 2011).

У Давній Греції хлопчиків навчали бігу, полювання, гри на лірі (давньогрецький струнно-щипковий музичний інструмент, який був поширений і в Україні). Основним інститутом виховання у VIII – VI ст. до н. е. в Греції була система релігійних свят, до яких попередньо навчали засобами «музичного мистецтва» (танці, музика, слово) (Музыкальная культура Древней Греции, 2021). Крім того, музика, співи були спрямовані на мобілізацію воїнів. У спорті, де уклад життя був воєнізований, хоровий спів був необхідним для навчання юнаків. В Афінах хлопчики серед інших предметів вивчали музику, пов'язану з взірцями дидактичної поезії (Ростовський, 2011). Поступово формувалися школи співу (переважно приватні), які відвідували хлопчики з 7 років у супроводі рабів-педагогів (Бим-Бад, 2008).

На етапі античності розвивалася й французька музика. Французька музика – впливова європейська культура, яка черпає свої витoki з фольклору племен, що

жили на території теперішньої Франції (кельтських і німецьких). Французька музична культура почала формуватися на базі народної пісні. Ще за часів Римської імперії музика і спів посідали чільне місце в житті людей цієї країни (Музыка Франции, 2021). В епоху античності, у період зародження давнього мистецтва, почали з'являтися такі форми музично-виховного процесу, як індивідуальні й групові, закладали основи вікової педагогіки та дидактики, а також музичної психології. Ці форми вплинули на напрями подальшого розвитку музично-виховного процесу. Вагому увагу звертали на вплив музики на психіку людини, за допомогою чого відбувається регулювання психічних процесів (Стріхар, 2014).

Отже, музична культура Стародавньої Греції утворює цілу історичну епоху в розвитку музичної культури Європи та являє собою вище вираження культури стародавнього світу. Вона виявляє зв'язки з більш давніми культурами країн Близького Сходу – Сирії, Єгипту, Палестини, але музична культура античної Греції володіє власними, тільки їй притаманними досягненнями, які й передає Середньовіччю, а потім і Відродженню в країнах Європи (Бавина 2007).

У Давньому Римі з III століття до н. е. домінувало сімейне виховання. У римській сім'ї наймали педагогів із Греції. Видавали навчальні посібники, у яких розміщували матеріали з граматики, діалектики, арифметики, а також із риторики, музики. Була створена школа риторики, що мала державний характер. Заборонено приватне навчання. Ще з часів Римської імперії музика та спів посідали чільне місце в житті людей (Музыка Франции, 2021).

Античну систему освіти застосовували й у Середньовіччі, а педагогічні ідеї лягли в основу педагогіки гуманізму в епоху Відродження (Бим-Бад, 2008). У період античної епохи освіта і виховання, зокрема музичне, зазнали суттєвого розвитку. Учені вважають, що історія музики, історія музичної педагогіки як процес, який підлягає науковому аналізу, розпочинається з Давньої Греції, що стала колыскою європейської цивілізації, тобто з етапу античності (Ільченко, 2004).

Отже, древні традиції виховання на етапі античності змушували ставитися до музики як до одного з важливих способів самовираження. В античну епоху в період зародження давнього мистецтва почало формуватися, зокрема, музично-естетичне

виховання. У надрах античної естетики виникло вчення про етос музики, що досліджувало характер впливу музики на людину, визнавало виховне, соціальне значення мистецтва. Таке вчення стало основою педагогічної теорії класичного періоду. Уся система громадської освіти на етапі античності була базована на музиці й музичному мистецтві.

Етап Середньовіччя (кінець V – середина XIII ст.). Із часу загибелі Римської імперії (кінець V ст.) в історії Європи (Центральної, Західної, Південної) розпочався новий і тривалий (до середини XIII ст.) період, умовно названий «розвиток музичної освіти під впливом християнської церкви» (Горбенко, 2007). Для Середньовіччя характерний розвиток і занепад середньої вікової цивілізації й феодалізму, коли зміцнювалися та розширювалися культурні сфери Європи. У цей час набуло розвитку християнство, були створені класичні твори світового мистецтва, закладені фундаментальні принципи навчання та виховання. Характер і форми освіти й виховання залежали від того, яке місце посідала релігія та церква в суспільстві. У Західній Європі зникли школи, що існували за римським зразком. Відбулося пристосування до вимог християнської церкви. Створено узагальнювальні компендіуми, де в скороченому вигляді викладали основні положення будь-якої науки, що перетворилися на класичні підручники, наприклад, трактат Боеція з музики. Поступово освіту й виховання монополізувала церква, а також еволюціонував новий тип школи – християнський (Бим-бад, 2009).

Основою середньовічної культури став феодальний спосіб виробництва. Культурна спадщина етапу Середньовіччя, як зауважує С. Горбенко, позначилася на розвитку гуманітарної культури (філософії, релігії, права, літератури, мистецтва). Панівною релігією стало християнство, яке до античної культури й освіти ставилося негативно, що вплинуло на всі аспекти життя. Церква підкорила своєму впливові культуру, освіту, мораль – усі сфери духовного життя. Музична педагогіка того часу мала своїм центром релігійний ідеал і розвивалася навколо нього (Горбенко, 2007). В. Черкасов стверджує, що панівним світоглядом етапу Середньовіччя, у ході якого розвивалася музична освіта, була релігія. Носіями світогляду стали служителі церкви, які й реформували музичну галузь (Черкасов, 2015). Зміст навчання музики

був підпорядкований вимогам церкви. Відбувалася трансформація античного вчення про етос музики як про характер впливу на людину. Якщо етос античного етапу описував різні форми впливу на людину, то в середні віки з різних впливів музичного етосу вибирали лише один – катарсичний, що являє собою сутність естетичного переживання, яке полягає в очищенні емоцій мистецтвом, у звільненні душі від насолод, пристрастей (Бусел, 2005).

У Середньовіччі панував схоластичний напрям в ідеалістичній філософії, представники якого намагалися обґрунтувати богослов'я за допомогою філософських положень. Послідовники схоластики сприймали лише зовнішній формальний бік певної науки, відірвано від життя й практики (Бусел, 2005). У період розвитку музичної освіти під впливом церкви питання музики, зокрема системи музичної гармонії, що формувалася на етапі античності, вивчали: Боецій (пр. 480 – 524 pp.), який описав думки грецьких авторів у 5 книгах під назвою «Настанови в музиці»; Аврелій Августин (354 – 430 pp.), що підготував 6 книг-роздумів «Про музику» (Сегеда, 2011).

У VI – VIII ст. школи були зосереджені при монастирях на території сучасної Італії, Англії, Німеччини, Франції. Сформувалися й кафедральні (соборні) школи та парафіяльні. Соборні школи у великих центрах Європи перетворилися на «загальні школи», а потім на університети, які отримали право присуджувати вчені ступені й давати дозвіл на викладання (Бим-бад, 2009).

У період розвитку музичної освіти під впливом церкви Середньовіччя музичну культуру створювали контори (церковні півчі) та інструменталісти, зокрема й органісти – музиканти-теоретики, музиканти-практики, які були пов'язані з церквою та культовою музикою. Ці діячі опановували знання в співацьких школах (при монастирських і кафедральних співацьких школах, поряд із вивченням грецької, латинської мов та арифметики), а пізніше – в університетах (із XIII ст.). У X ст. етична роль музики доповнена тим, що була визнана її естетична природа, якщо вона слугувала християнській моралі (Горбенко, 2007). Для середньовічної естетики характерні міркування про моральний вплив.

При папському дворі в Римі 1484 року заснована «Скола канторум», де готували виконавців церковного хорового співу. Ця школа слугувала зразком для навчальних закладів такого типу в містах Західної Європи (Ростовський, 2011). На той час у школах орієнтувалися на засвоєння наспівів твору послуху. Учитель під час навчання користувався способами хейрономії, за допомогою яких рухами пальців указували рух голосу нагору й униз. Для наочності демонстрували таблиці, малюнки. За допомогою стародавнього однострунного музичного інструменту монохорду пояснювали інтервали між звуками. У школах пропонували спеціальні посібники (рукописні) для оволодіння теоретичним матеріалом (Ростовський, 2011).

Під впливом церкви музична теорія перетворювалася на окрему наукову галузь і прикладну дисципліну, що було необхідно для музичної практики. У церковному середовищі усвідомлювали важливість підвищення рівня музичної освіченості через спеціальне навчання та розроблення теорії музики й методик (Горбенко, 2007). Після засвоєння норм християнської моралі, читання, письма, учні оволодівали успадкованим від римської школи курикулумом – сьома вільними мистецтвами. Існували нижчий ступінь (тривіум: граматики, риторика, логіка) і підвищений (квадривіум: арифметика, геометрія, музика, астрономія). Таке навчання давало змогу перейти до виховання вищої мудрості – теології та філософії (Бим-бад, 2009).

В епоху Середньовіччя відбувається становлення Франції. Музика в країні розвивалася завдяки тому, що зливалися в народні музичні традиції регіонів України, а також завдяки взаємодії з музичними культурами інших народів – італійського, німецького. Після прийняття християнства на землі Франції прийшла церковна музика, яка в богослужіннях використовувала матеріал, зрозумілий місцевим жителям. У період між V і IX ст. у Галії існував своєрідний тип церковної літургії – галиканський обряд із галиканським співом, який помітно відрізнявся від римського. Серед авторів церковних гімнів того часу славився Іларій із Пуатьє (Подрезов, 2007).

У часи Середньовіччя зародилася німецька музична культура. У тісній взаємодії з культурою сусідніх народів (слов'ян, угорців) розвивалася австро-

німецька культура, носіями традицій якої були мандрівні музиканти: шпільмани (мандрівні співаки й музиканти) та ваганти – мандрівні актори (монахи-утікачі, студенти) – виконавці пісень і вистав антиклерикального змісту (рух, спрямований проти привілеїв церкви та духовенства (клерикалізму), а не проти релігії). Духовна музика й музична освіта еволюціонували в монастирях – у центрах музичної культури. Із XII – XIII ст. розвивалася світська культура при дворах вельможу (тирольських і штирійських), а також лицарське мистецтво мінезингерів (придворних поетів, співаків німецьких країн, що вихваляли рицарство, феодальні відносини) (История музыки Германии и Австрии, 2021).

У різних напрямках музичного мистецтва Німеччину прославили відомі на весь світ Й. Бах, Й. Браймс, Р. Вагнер, Ф. Мендельсон-Бартольдї та ін. Ці великі німці зробили неоціненний внесок у розвиток світової культури. Обдарованій молоді Німеччини варто вивчати творчість Баха й Генделя, Бетховена та Шуберта, Брамса й Вагнера.

Історія музично-педагогічної освіти в Польщі почалася в X ст. (966 р.), після прийняття християнства, коли латинська цивілізація з церковними школами прийшла на землі Польщі. Необхідність забезпечення літургії музикою вимагала навчання, що відбувалося в школах різних типів (монастирські, кафедральні), як і в інших країнах Європи, де дітей навчали кантори. Монастирські школи були двох типів: в одних готували кандидатів у ксьондзи (священики), інші слугували для навчання світських осіб. У кафедральних школах (раніше – єпископські школи) навчали кліриків (служителів церковного культу), канцлерів, які управляли церковно-адміністративним округом. Крім того, тут організовували підготовку священиків і світських осіб для співу в процесі літургії в костелі (Karbowiak, 1899). Випускники цих шкіл вивчали музичне мистецтво на належному рівні, опановуючи не лише церковний спів, а й музично-теоретичні знання (Karbowiak, 1923).

У 1257 р., як зазначає Г. Ніколаї (2006), на території польських земель для навчання дітей костельного співу ксьондзами відкрито парафіяльні школи (згідно з розпорядженням Синоду польських єпископів). У період Середньовіччя всі культурні засоби використовували для теологічного впливу на чуттєвий світ

людини. Реалізації цієї мети слугувала культова музика, релігійне служіння духовенства, релігійна обрядовість.

Отже, для періоду Середньовіччя характерне посилення вимог до професійного рівня музиканта, зростання практичної потреби в передаванні досвіду викладання музики в тих освітніх закладах, де відбувалася професійна підготовка педагога-музиканта для формування культових традицій (Сегеда, 2011).

1.2.2. Розвиток вокальної культури фахівців музичного мистецтва в країнах Європи

Епоха відродження (II пол. XIII ст. – початок XVII ст.). Ренесанс – епоха ідеологічного й культурного розквіту в країнах Європи, що внаслідок зародження капіталізму змінила середньовічну культуру на культуру нового часу. Ця епоха ознаменована пробудженням інтересу до літератури й мистецтва Стародавньої Греції та Риму, відображала інтереси буржуазії, яка розвивалася (Бибик, Сюта & Єрмоленко, 2006).

Основні риси епохи Ренесансу: світський характер, гуманістичний світогляд, звернення до античної культурної спадщини. Гуманісти поступово ставили людину в центр світогляду. Вона мала право на вільний розвиток і вияв здібностей, була проголошена вищою цінністю. Відроджувалася людина античної епохи з думками й почуттями, які були їй властиві. Гуманісти створили новий ідеал людини, основними рисами якої стали не аскетичні чесноти, а інтелектуальна культура, багатство почуттів і свобода думки. Отже, в епоху Ренесансу була утверджена нова антропоцентрична система світосприйняття (Горбенко, 2007), що гуманісти пов'язували з моральним і соціальним прогресом суспільства.

В епоху Відродження педагогічна думка випереджувала шкільну практику, яка ще зберігалася від Середньовіччя. У гострій полеміці зі схоластичною педагогікою Середньовіччя (відрив освіти від життя, традиційні методи викладання, низький науковий рівень учителів) розвивалася педагогіка епохи Ренесансу. Світське вільнодумство епохи Відродження протистояло схоластиці, що

пов'язували з вивченням творів епохи античності, адже гуманісти епохи Ренесансу сприйняли грецьку й римську культуру як класичну, яка для них була важливим джерелом ідей громадянського служіння, морального вдосконалення, розвитку культури та ілліністичного (поширення старогрецької культури давніх мов) вчення (Бим-бад, 2009). Активно створювали національні вокальні школи.

Батьківщиною епохи Відродження вважають Італію, яка є наступницею культури Давнього Риму, що залишив їй у спадок систему освіти, численні твори мистецтва, рукописи (Бим-бад, 2009).. Епоха Відродження умовно поділена на чотири періоди: друга половина XIII – початок XIV ст. – Передвідродження; середина XIV – кінець XV ст. – Раннє відродження; кінець XV – перша половина XVI ст. – Високе відродження; друга половина XVI – початок XVII ст. – Пізнє відродження.

У період Передвідродження (друга половина XIII – початок XIV ст.) гуманісти реформували традиційну систему семи вільних мистецтв. Зокрема, розширили тривіум, до якого входили такі предмети: історія, моральна філософія, поезія (Бим-бад, 2009). У містах Західної Європи у XIII – XIV ст. купецькі гільдії (гільдійські школи) створювали початкові школи. У цих школах уже на початку епохи Відродження релігія посідала не таке важливе місце, як у церковних школах. У деяких із них існували підвищені вимоги до викладання граматики, геометрії, риторики (Бим-бад, 2009).

На початку нової епохи була звернена увага на зміну підготовки фахівців музичного мистецтва. У зв'язку з нагромадженням досвіду музикування, фахівці музичного мистецтва мали змогу окреслювати подібні й відмінні риси різних музичних традицій, що створювало умови для розподілу накопиченого досвіду музикування на певні періоди (Дяченко, 1987). У цей час змінилася думка людини про суть музики, були окреслені нові напрями її розвитку. Уже на початку епохи Відродження музично-естетичне виховання набуло цільової спрямованості та практичного характеру. Перед педагогом-музикантом поставала низка завдань: обов'язкове вміння співати, без якого не можна виховувати дітей; творення та виконання музики під час занять; приваблювання до себе учнів турботою й ласкою,

щоб діти цінували вчителя; узгодження теорії з практикою в процесі опанування музичних знань; поєднання естетичного та етичного начала в процесі навчання музики (Горбенко, 2007).

У період Передвідродження в Польщі компонентом освіти, як і в інших країнах Європи, були «сім вільних мистецтв», представлених двома блоками: тривіум (граматика, риторика й діалектика); квадривіум (арифметика, геометрія, астрономія, музика). Вагому роль у підготовці вчителів-бакалаврів до викладання музики відіграв Краківський університет, заснований у 1364 р. (Buda, 1999). Отже, у період Передвідродження в Європі музично-естетичне виховання набуло практичного характеру.

Період Раннього відродження (середина XIV – кінець XV ст.). Реформуючи освіту, гуманісти впроваджували свої передові ідеї переважно в приватних школах. Зокрема, були відомі в Італії такі школи: «Будинок радості» Вітторино да Фельтре, Школа у Ферраре Гуаріно Веронезе, на базі якої в 1442 р. відкрито університет. У цей час більшість університетів за характером нагадувала заклади Середньовіччя, тому гуманітарна освіта розвивалася в них недостатньо. Серед позитивів варто назвати факт визнання важливості здобуття освіти, незалежно від стану заможності. Освіта мала бути доступною, однак не всі верстви населення могли її здобути (Бимбад, 2009).

У період Раннього відродження особливою своєрідністю вирізняється історія музичної культури Англії. До жанрів музичного фольклору Англії належали пісні-балади – епічні (спокійні, розважені) і героїчні, творцями яких були поети-співаки – барди. Варто зазначити, що Англія – одна з перших країн у Європі, що вже на етапі Раннього відродження прославилася багатоголосним співом, це засвідчують зразки народної поліфонії, які дійшли до нашого часу. На початку XV ст. Школу англійської поліфонії очолив Джон Данстейбл (пом. у 1453 р.) – талановитий композитор і теоретик. У цей період виникла професійна композиторська творчість, почали проводити музичні теоретичні дослідження. Здобули популярність англійські верджиналісти, які були засновниками клавірної музики (История музыкальной культуры Англии, 2020).

Із народною музикою тривалий час взаємодіяла шотландська музика з сусідніх народів. Найбільш поширеною й популярною була музика руху, яка охоплювала танцювальні рухливі жанри (хорнпайп, рил, жига, стрепспей) у виконанні шотландських волинщиків, а також військові марші у виконанні духових оркестрів (Музыкальная культура Англии, 2020).

Із танцем пов'язана не лише шотландська, а й ірландська музика, хоч у ній менше виражена різниця між популярною музикою та фольклором. В Ірландії грають на численній кількості інструментів: волинки (місцеві види), скрипки, дерев'яні флейти, свистки, бубон (бодран). Народні музиканти виступають у громадських центрах на неформальних зборах, що мають власні етикет та ієрархію. Кожен музикант (флейтист, волинщик, скрипар, виконавець на свистульках) виконує соціальну й музичну ролі одночасно (Андреева, 2013).

У період Раннього відродження в Польщі музика входила до переліку дисциплін найчисельнішого відділу вільних мистецтв Краківського університету, де майбутні фахівці музичного мистецтва вивчали трактат Боеція «De institutione musica», що популяризував античну музичну естетику, а також трактат Йоганна де Муриса «Musica speculativa», який представляв церковну музику та правила Григоріанського співу (Grzebień, 1991).

Отже, у період Раннього відродження гуманісти реформували освіту, упроваджуючи передові ідеї в навчальні заклади. У цей час утверджується думка про доступність освіти.

Період Високого відродження (кінець XV – перша половина XVI ст.). У XVI ст. гуманісти продовжували реформування традиційної системи семи вільних мистецтв. Суттєво зросла роль квадривіума, значення методу навчання. Широко застосовували метод морального заохочення, принцип «м'якої руки». Гуманісти сформулювали вимоги стосовно підготовки людини до життя в суспільстві (Альберті, М. Монтель та ін.). Багато педагогів обстоювали енциклопедичну (усебічну) освіту – Вітторино да Фельтре, Ф. Рабле та ін. Учені Р. Ашам, Л. Бруні розвивали ідеї самоосвіти. Педагоги того часу акцентували увагу на сімейному вихованні (Бим-бад, 2009).

У XIII – XIV ст. утворено гільдійські школи, що зливалися з цеховими школами в міські, у зв'язку із занепадом гільдій. Найвидатніші живописці того часу – Рафаель (1483 – 1520), Леонардо да Вінчі (1452 – 1519), Тиціан (1477 – 1576) (Бимбад, 2009).. У період Високого відродження в Австрії й Німеччині виникають численні інструментальні та хорові капели. У XV – XVI ст. переміщуються в міста центри музичної культури (Кривохижа, 2018).

На етапі Високого відродження в Іспанії зароджувалася професійна музична творчість, багатоголосся, поліфонія (одночасне звучання багатьох голосів). Етапи Високого й Пізнього відродження (кінець XV – перша половина XVII ст.) ознаменовані розвитком музичної творчості Іспанії. Для іспанського музичного фольклору характерне почуття ритму, мелодійна різноманітність танцювальних інструментальних награвань. Танці вирізнялися винахідливістю надзвичайного мелодійного малюнка. Вражали своєю специфікою народні співи. Особливість іспанського фольклору М. Глінка описував так: «Тут музика й танці нерозлучні». Особливість іспанського музичного фольклору полягає ще й у відмінності стилів народних пісень і танців, у різноманітності виявів культури за окремими територіями країни, кожна з яких мала етнічні звичаї, мораль, діалект, була позначена культурно-історичним розвитком населення (История музыкальной культуры Испании, 2021).

У XV ст. в Польщі в період Високого відродження підготовка фахівців музичного мистецтва відбувалася в Краківському університеті, де студенти опановували церковну й світську музику, вчилися грати на щипкових і смичкових інструментах (цитарах), флейтах, створювали інструментальні ансамблі, готувалися до використання музики у вихованні дітей. В університеті вчилася й талановита українська молодь (Prosnak, 1976). У стінах Краківського університету змінювали підходи до здобуття музичної освіти, зокрема, формулювали нові істини, постулати. Згідно з такою філософією освіти, у цей період етапу Відродження в Польщі звертали увагу на роль музики у вихованні молоді (Petrycy, 1956).

Неабияке значення для підвищення рівня музичної підготовки вчителів у Польщі мав один з основних напрямів у християнстві (сформувався в XVI ст. на

основі ідеологічної опозиції до католицизму) – протестантизм (Dyłaq, 1999). У цей період Польща, на відміну від інших країн Європи, залишалася базою релігійної освіти, оскільки протестанти за результатами виховного впливу ставили музику на один рівень із теологією. Як зазначає дослідниця Г. Ніколаї (2008), у Польщі з'являються середні школи, де музичні заняття проводили майже щодня, що сприяло виникненню численних хорових колективів, рівень вокальної майстерності яких був високим і для яких був характерний спів чотириголосних гомофонних (поділ голосів на головний і супровідні, на відміну від поліфонії) релігійних гімнів, вивчення нотної грамоти, навчання гри на інструментах.

У період Високого відродження відбувся потужний поштовх для розвитку музичного мистецтва. Церква поступилася світському мистецтву та втратила монополію в професійній музиці. У ці часи в Європі успішно розвивається інструментальна музика, підготовлені твори для віоли, скрипки, лютні, клавесину, органа тощо (Гльченко, 2004).

Період Пізнього відродження (друга половина XVI – початок XVII ст.).

Педагогічна теоретична думка в цьому періоді досягла помітного рівня розвитку та вплинула певними положеннями на європейську педагогіку того часу. Серед передових ідей – гармонійний розвиток, моральне виховання, індивідуальний підхід, зв'язок навчання й моральності тощо. Принципи наочності в навчанні, свідомого характеру навчання набули подальшого розвитку (Бим-бад, 2009).

У період Пізнього відродження інтенсивно розвивається світське музичне мистецтво. Виникає оркестрово-ансамблева та органно-клавірна музика як самостійні стилі, а також музичні жанри (опера, кантата, ораторія, сольна пісня). Розвиток зумовив появу різних співочих товариств, цехів музикантів-інструменталістів, шкіл майстерзингерів. Це був бурхливий розвиток музичного мистецтва, спричинений збільшенням кількості оркестрів, театрів, капел, що вимагало кваліфікованих педагогів-музикантів.

Період Пізнього відродження – період становлення й розвитку професійного музичного мистецтва, відродження духовності гуманістичних ідей і мистецтв. У XV – XVII ст. оформлюється новий тип народної пісні. Пісня стає наспівною,

благозвучною, приємною на слух, мелодійною, набуває яскраво виражених національних особливостей. З'являється народна ліро-епічна пісня, виконувана співом-декламацією (дума – унікальна форма вокально-інструментального епосу (героїчних пісень, сказань)); розвивається хоровий багатоголосий спів, який помітно впливав на партерний спів, що виконували на сцені церкви, а також новий жанр – кант, тобто урочиста пісня світського змісту, яка згодом перетворюється на сольну пісню із супроводом інструментів.

У школах, колегіях, семінаріях музична освіта стає обов'язковою у формі викладання музичних дисциплін, гри на музичних інструментах, навчання співу. У деяких країнах Західної Європи, як-от у Польщі, у цей час діють магістратські оркестри (оркестри муніципалітету в місті), що обслуговують музичний побут разом із цеховими музикантами. Крім того, функціують військові духовні оркестри, які мають високий рівень (Ільченко, 2004). Створено вокальні школи для розвитку вокальної культури фахівців музичного мистецтва.

У першій половині XVII ст. вокальні школи готували педагогів-музикантів. Рівень їхньої професійної підготовки був належний, оскільки в процесі навчання майбутні фахівці оволодівали теорією музики як предметом викладання. Працювали з методичною літературою зі співу, авторськими методиками його викладання, що (Сегеда, 2011).

На початку XVII ст. (1620 р.) у Відні (Австрія) відкрито загальнодоступний (перший) театр для постановки музично-драматичних творів. Австрійська музична культура випробувала вплив італійської культури, у XVII ст. почала знаходити свою самобутність на етапі Відродження, у період Пізнього відродження. У середині XVIII ст. на етапі просвітництва перетворилася на одну з найважливіших у Європі (История музыки Германии и Австрии, 2020).

Посутню роль в Англії в XVI – XVII ст. відіграв музичний театр (театральна музика) у різноманітних музичних жанрах публічного й домашнього музикування. Вокальною та інструментальною музикою були насичені драматичні постановки. Супровід драматичного спектаклю музикою був властивий англійській традиції.

Вагоме місце в п'єсах Шекспіра також посідала музика (История музыкальной культуры Англии, 2020).

У цей період інтенсивно створювали вокальні школи для розвитку вокальної культури фахівців музичного мистецтва. Як зазначав В. Багадуров (1929), із погляду вокальної культури, переможцем завжди була італійська вокальна школа, до якої зверталися інші країни для ліквідації вокальних криз. Італійці приїжджали як учителі вокалу до інших країн, різні вокальні колективи подорожували до Італії, деякі вокалісти здобували тут освіту. Представниками стародавньої італійської школи співів називають педагогів П. Тозі, Д. Манчині (Плеханова, 2006).

Досягнення протестантів у період Високого відродження у сфері музичного мистецтва вплинуло на розвиток музично-педагогічної освіти в Речі Посполитій. Єзуїтські навчальні заклади (латинські) – Орден Товариства Ісуса – з'явилися в середині XVI ст. У другій половині цього століття Товариство Ісуса починає організовувати шкільництво. Навчання єзуїтів тривало 10-12 років, випускники отримували ґрунтовну підготовку. У 1575 р. ухвалено рішення про відкриття вчительських семінарій, де читали педагогічні дисципліни, поезику та риторику. Середня освіта мала гуманістичний характер. Учительські семінарії польської провінції діяли до середини XVII ст. при колегіях у Дорпаті, Кракові, Любліні, Несвіжі, Сандомирі з кількістю семінаристів від 5 до 13 осіб (Ніколаї, 2008). Тут навчалися всі учні співу, латині, шляхетної поведінки, проводили докладний аналіз та наслідували тексти античних творів. Колегії Товариства Ісуса склалися переважно з п'яти класів: три нижчі – граматичні («*infima, gramatica, syntasix*»), тут вивчали латину, грецьку мову, історію, міфологію, географію, арифметику; два вищі – гуманістичні («*poesis, rhetorica*»). Співів навчалися всі учні (літургійні мелодії, релігійні пісні).

Музичні заняття проводила світська особа. Учні готували до вокально-хорового співу в церкві, а капелу екстернів – для виступу під час театральних вистав та урочистостей у школі (Ніколаї, 2008). Вихованцями вчительських семінарій були й видатні діячі України: Богдан Хмельницький, Феофан Прокопович, Пилип Орлик та ін. На українських територіях організовували школи за зразком єзуїтських, на

езуїтській колегії було зорієнтоване навчання Києво-Могилянської академії (Ніколаї, 2007).

Для нижчих верств населення були організовані бурси бідних («bursac rauperegum»). У музичних бурсах світський викладач навчав молодь співу, гри на музичних інструментах, теорії музики та композиції. Як зазначає Г. Ніколаї (2008), юнаки для компенсації свого навчання в музичних бурсах навчали молодших у другій половині дня.

Наприкінці XVI ст. на українських територіях Речі Посполитої з'являються братські школи – осередки музичної освіти, де музику викладали нарівні з іншими навчальними предметами. Учні оволодівали музичною грамотою та православним літургічним співом за нотами. У британських школах панував хоровий спів, завдяки чому в цьому виді музичного мистецтва Україна досягла європейського рівня, зберігши свою культурну самобутність (Gzella, 1995). Загалом, у період Пізнього відродження в Польщі відбувався динамічний розвиток музичного мистецтва, що сприяло його еволюції й в Україні.

Отже, епоха Відродження увійшла до історії музичної культури як епоха пробудження. Це одна з вершин світової культури, що вплинула на зміст музичної освіти, посприяла формуванню всебічно розвиненого педагога-музиканта (Черкасов, 2015). Епоха Відродження, її музично-педагогічна думка, художньо-педагогічна спадщина, що формувалася в боротьбі із середньовічною ідеологією й відродила античні естетико-педагогічні теорії, стали носієм гуманістичного змісту, створили прогресивні форми музичної освіти (Кочнева & Яковлева, 1986). Усі ці чинники сприяли подальшому розвитку теорії і практики музичної освіти. Без аналізу здобутків епохи Ренесансу, її високих гуманістичних ідеалів суспільний прогрес був би неможливим у наступних поколіннях, оскільки досягнення цієї доби живили їхню освіту та культуру (Горбенко, 2007).

Етап Просвітництва (XVII – XVIII ст.). Просвітництво – прогресивна ідейна течія епохи переходу від феодалізму до капіталізму в Європі, що являє собою продовження гуманізму як культурного світського напрямку. Діячі цієї епохи важливого значення надавали знанням. І. Кант так описував характер

Просвітництва: «Це епоха, що не є заміною одних догматичних ідей іншими, це самостійне мислення» (Бим-бад, 2009).

Етап просвітництва – революційний у сфері перетворень духовної культури, а не лише соціально-економічних і політичних. Завдяки творчості вчених, педагогів, митців упродовж доби просвітництва людство отримало нові підходи до розуміння філософських, естетичних, етичних, художніх проблем, які актуальні й сьогодні (Ростовський, 2011).

За спостереженнями О. Ростовського, учених турбувала проблема, що являє собою сила музики і як можна впливати на людину за її допомогою (Ростовський, 2011). У період розвитку революційної буржуазної культури на етапі просвітництва в Європі мистецтво було проголошене засобом виховання без примусу. Основна ідея вчених полягала у впливі мистецтва на почуття й моральність людини. До навчально-виховного процесу гуманістичні елементи ввів видатний учений, педагог Генрих Песталоцці (1746 – 1827), на гуманістичному вченні якого позначилися філософсько-педагогічні погляди французьких просвітителів, а також учення І. Канта про людські цінності. Учений підносив на вищий щабель почуття справедливості, вкладаючи в серце дитини такі якості, як прагнення до справедливого життя, співчуття. У вихованні була актуалізована ідея активної ролі дитини, яка має насамперед розвивати задатки, закладені їй від природи. Г. Песталоцці зазначав, що в кожній дитині від народження наявний певний потенціал здібностей, зокрема музичних, які перебувають у прихованому стані (Горбенко, 2007). На цьому етапі розроблено метод нотної грамотності.

Поступово створювали національні школи співу. Як зазначає В. Багадуров (1929), «із погляду вокальної культури, завжди переможцем ставала італійська школа співу». Інші країни зверталися до неї по допомогу для організації вокального співу. На думку О. Плеханової (2006), усі рівні організації вокального мистецтва (іннервація м'язів гортані, функціонування дихальних м'язів, завдання виконавчого порядку) сповнені суперечностей, що відображено в поетичних «трактатах» того часу.

У другій половині XVII ст. сформувалося французьке національне вокальне мистецтво. Засновником національної французької школи співу називають Жана Батист Люллі. Його оперний театр, що виник під впливом трагедій Карнеля й Расіна, вимагав від співака-виконавця афектованої декламації, виразної вимови тексту у вокальному творі. Цей виконавчий стиль став провідним у французькій школі співу. Серед друкованих праць із методології вокального мистецтва, що стали результатом теоретичного дослідження й відображали погляди педагогів Франції XVIII ст., варті уваги книга «Мистецтво співу» Жана Батиста Берара й книга «Коментарі до мистецтва співу» співака й педагога М. Басиллі (Плеханова, 2006).

В Італії був зароджений новий жанр – опера зі стилем «bel canto», що склався історично. Австралійська музична культура, випробувавши вплив італійської культури, знайшла свою самобутність і перетворилася до середини XVIII ст. на одну з найвідоміших у Європі (История музыки Германии и Австрии, 2020). Відень був визнаний музичною столицею світу. Він оповитий, як зазначено в літературних наукових джерелах, атмосферою шляхетності класичної музики. Віденські консерваторії, концертні легендарні зали, музика Штрауса й Моцарта – усе це створює прекрасне середовище для розвитку творчих здібностей, почуття прекрасного в кожній людині. Відень привертає величезну кількість учнів для навчання в музичній сфері (Музыкальное образование в Австрии, 2021).

У Польщі в другій половині XVII – XVIII ст. вагому роль у розвитку вокальної майстерності вчителів відіграли досягнення протестантів. Єзуїтські школи, учительські семінарії, Краківський університет, академії, музичні бурси, запозичення методик викладання музики з інших європейських країн – фактори, завдяки яким Польща змогла досягнути європейського рівня, зберігши свою самобутність. Здобутками західноєвропейської культури через посередництво Польщі послуговувалася й Україна, хорова школа якої також сягнула європейського рівня й водночас зберегла свою національну самобутність (Ніколаї, 2008).

Отже, у XVII – XVIII ст. в Європі етап просвітництва в розвитку вокальної культури вирізнявся низкою особливостей: розвиток теоретичних і методичних питань вокальної культури, розроблення методу навчання нотної грамоти, залучення

дітей до високої культури співу й до активної участі в розвитку їхніх природних задатків.

Етап становлення національних традицій у формуванні вокальної культури (XIX – XX ст.). Музична культура Нової Греції, що пов'язана з багатою спадщиною культури Стародавньої Греції, у XIX ст. досягла вагомих успіхів. Вищу музичну освіту фахівців музичного мистецтва здобувають лише на музичних факультетах університетів і в консерваторії, які мають статус вищих навчальних закладів. Ключовою датою в становленні музичної освіти в незалежній Греції стало відкриття в 1871 р. Афінської консерваторії. Музична культура розвивалася відповідно до двох завдань: засвоєння загальноєвропейського досвіду музичного професіоналізму; синтезування власних традицій для зближення професійного й народного мистецтва у сферах виконавства та творчості вокального мистецтва (Харалампіду, 2001).

Автори літературних наукових джерел зауважують, що іспанська музика в XIX ст. – це вогонь пристрастей (темпераменту). Основою популярної іспанської музики є звучання музичного народного інструмента – гітари, що має глибоке коріння. Насолоджуватися такою музикою приємно завдяки блискучим творам учених (История испанской музыки, 2020).

Вокальну культуру в XIX ст. вдосконалювали й у Шотландії. У цей час у країні були поширені різні жанри вокальної народної музики, пов'язані з мовою різних областей країни. Для акомпанементу місцевих танців гельські співаки винайшли «інструментальний спів» (Осадча, 2018). Крім того, у Шотландії популярні трудові пісні, зокрема гельські валяльні пісні, які виконують жінки в процесі оброблення вовни, коли вони її товчуть у дерев'яних довгих лотках групами по 12-16 осіб. Для названих пісень характерний чіткий ритм, вони присвячені також місцевим подіям із життя (Музыкальная культура Англии, 2020).

У XIX – на початку XX ст. вокальна музика відігравала важливу роль у житті Німеччини, де формувалися національні традиції. Держава надавала підтримку розвитку музичної сфери: проводили музичні фестивалі, зокрема Вагнерівський фестиваль (усесвітньо відомий); щорічні заходи на честь Бетховена – у Бонні,

Моцарта – у Вюрцбурзі; спонсорували композиторів (Культура и искусство Германии, 2021). Німецька вокальна школа сформувалася в першій половині XIX ст. як «школа примарного тону», що постає в мрії, уяві, маренні. Засновником такої школи вважають Фридриха Шміта, її представники – Ю. Гей, Ю. Штокгаузен. Національна вокальна школа Німеччини зважає на специфічні особливості оперної німецької музики й фонетики мови. Це було нове уявлення про утворення голосу, система нових принципів його постановки, одним із яких є вироблення примарного тону на фонетичній основі німецького вимовляння (Далецкий, 2011). У цей період у Німеччині відзначалися своєю творчістю й композитори XX ст. Увесь світ захоплюється симфоніями та операми Карлхайнца Штокгаузена, Курта Вайля, Рихарда Штрауса, Пауля Хіндеміта, Карла Орфа, Удо та Бернда Циммермана, Ханса-Вернера Хенце. Німеччина зростила відомі музичні колективи. Зокрема, до найкращих оркестрів світу входить Берлінський філармонійний оркестр, Дрезденський і Мюнхенський філармонійний колектив, Бамберзький симфонічний оркестр, Лейпцизький оркестр Гевандхауса. Вирізняється Німеччина й прекрасною підготовкою вокалістів, сценічними постановками опер (Культура и искусство Германии, 2021).

У XX ст. Франція також зберігала національну специфіку культурної моделі й менталітету, хоч і перебувала в руслі загальноєвропейських процесів розвитку музичного мистецтва. У Франції у XX ст. виник і був реалізований новий тип музичного виховання – альтернативний до традиційного, тобто спрямований на ширше задоволення потреб людини, базований на варіативності шляхів здобуття музичної освіти, з огляду на здібності та інтереси особи для її музично-творчого розвитку. Досвід педагогів-музикантів Франції засвідчує, що музичне виховання суттєво впливає на розвиток інтелектуальної та емоційної сфери. Дитина, яка займається музикою, набуває низки якостей: гнучкість розуму, швидкість реакції, що позначається на успішності в інших видах діяльності (Айсмонтас, 2006).

Вокальна педагогіка XIX – XX ст. Франції представлена працями вчених: Жильбера Луї Дюпре, який у 1846 р. видав роботу «Мистецтво співу» і ввійшов до історії виконавства як реформатор вокального мистецтва; Мануеля Гарсія-

молодшого, що створив методику, за принципами якої виховували співаків цілого століття. Його методичні принципи представлені в праці «Повний трактат про мистецтво співу». «Школа співу» презентована двома частинами: в одній порушено питання фізіології голосу й методики викладання співу, у другій – проблеми виконавства. Цю систему застосовували й в інших країнах. У XIX ст. представником вокальної педагогіки був Жан-Батист Фор – виконавець і педагог. У його праці «Голос і спів» викладено думки про вокальне мистецтво, подано методичні вказівки до співу. Завдання, окреслені композиторами у XX ст. перед виконавцями, змусили вокальних педагогів змінити методичні принципи відомих учених Франції XIX ст. – М. Гарсія та Ж. Фора (Гарсія, 1956).

Італійський академічний спів вирізняється гнучкістю мелодії; ритмічним різноманіттям народних танців і пісень – плач (жалібна пісня), тарантела (танець), сициліана (музична п'єса про картини природи); фонетичними особливостями італійської мови зі звучанням голосних, подвоєнням сонорних приголосних, активністю артикуляції («legato, non-legato, staccato»). Представниками італійської школи XIX ст. називають Л. Аверса, Д. Гальвані, Л. Джиральдоні, Е. Карузо, Ф. Ламперті, Д. Лаурі-Вольті та ін. У XX ст. італійська школа співу виробила еталонний оперний спів, еталон класичного звучання голосу, що вплинуло на розвиток інших національних шкіл (Пекерская, 1996).

На цьому етапі (XIX – перша половина XX ст.) ліквідовано незалежну Польщу, поділену між Прусією (Велике герцогство Познанське), Росією (Королівство Польське), Австрією (Галичина). Однак поступово польська музична культура накопичує свій національний науково-теоретичний і методичний досвід підготовки вчителів. У період формування національних традицій вокальної культури польські дослідники звертали посутню увагу на історію розвитку музичної освіти в Європі. Вивчаючи прогресивні ідеї музичного виховання в інших країнах і впроваджуючи їх у процесі реформування у своїй державі, дослідники створювали міцну основу для розвитку музичного мистецтва в сучасних умовах. Одним із перших авторів, який у першій половині XX ст. проаналізував англійську систему навчання музикм «*Topic Solfa*», був польський учений, педагог К. Хлавічка. Він не лише описав методику

музичного виховання в навчальному посібнику «Навчання співу в школі», а й запропонував її використання в практиці музичного виховання в Польщі. Представлену методику вчитель міг використовувати в усіх класах відповідно до програми (Hlawiczka, 1934).

Над проблемами адаптації системи музичного виховання до потреб польської школи працювали Т. Йотейко (адаптація французької цифрової методики), П. Машиньські (приспосовування методики навчання співу й сольфеджіо Е. Ж. Далькроза), Ф. Щепановська (розроблення концепції формування слуху на основі методики Е. Ж. Далькроза) та ін. Аналізу системи музичного виховання Е. Ж. Далькроза (швейцарський педагог), К. Орфа (німецький педагог і композитор), З. Кодая (угорський педагог) присвячено роботу З. Буровської «Сучасні системи музичного виховання», що відіграла важливу роль у розвитку польської музичної педагогіки. Авторка продемонструвала методику використання прогресивних систем музичної освіти в педагогічній практиці своєї країни (Dadak-Kozicka, 1992).

У цьому напрямі працювали й учені М. Бжезовска-Кучкевіч (M. Brzezowska-Kuczkiewicz) (1991) «Е. Ж. Далькроз і його ритміка», К. Дадак-Кожіцка (K. Dadak-Kozicka) «Співай для мене, як умієш. Музикування в школі відповідно до концепції З. Кодая» (Dadak-Kozicka, 1991), А. Земла (A. Zemła) (1993) «Музика в системах загальної освіти в деяких країнах Європи», Д. Ключ-Станьска (D. Klus-Stańska) «Сучасна музична освіта в польській, англійській та Вальфдорській школах – дискусія над програмними і системними відмінами» (Klus-Stanska, 1995).

У ХХ ст. у період міжвоєнного двадцятиріччя польський учений К. Клавічка створив концепцію загальної музичної освіти, де окреслив мету навчання музики (розвиток співу учнів), запропонував методику навчання співу, з огляду на фізіологію та особливості формування дитячого голосу (Полухин, 2006; Hlawiczka, 1934). Учений створював програми з музичної освіти й виховання. Роботи К. Клавічка, теоретика польської музичної педагогіки в галузі музичної освіти й виховання, визнані класичними. Така різноманітність досліджень, що проводять у галузі вивчення зарубіжного досвіду музичного виховання, сприяє вдосконаленню

форм і методів роботи з дітьми та молоддю, а також формуванню й розвитку національної концепції музично-художньої освіти Польщі.

Отже, у XIX – першій половині XX ст. інтенсивно розвивалася вокальна культура в країнах Західної Європи. На арену виходять відомі композитори, учні-музиканти, засновники методики викладання вокального мистецтва, створюють національні школи співу, кожна з яких бере до уваги витoki музичного мистецтва, особливості історичного розвитку вокальної культури, специфіку складу нації та природу мови.

Етап сучасних глобалізаційних процесів у розвитку вокальної культури фахівців музичного мистецтва; євроінтеграційний період (кінець XX – початок XXI ст.). Сучасні глобалізаційні процеси в розвитку вокальної культури фахівців музичного мистецтва, що відбуваються в умовах діалогу в європейському мистецтві між різними європейськими традиціями, допускають перспективну інтеграцію та синтез. Для європейського типу культури характерні інтелектуалізм, переважання теоретичних концепцій та аналітичного інструментарію, раціональний стиль мислення (Субботня, 2011).

Кінець XX ст. позначений переоцінюванням музичних парадигм більшості країн Європи. На рубежі XXI ст. тут відбуваються помітні освітні реформи, які вимагають удосконалення й модернізації підготовки педагога-музиканта (Ніколаї, 2004). Мета системи загального музичного виховання полягає не лише в розвитку інтересів педагогів-музикантів та їхніх здібностей, але й у підготовці до використання як світової (європейської), так і національної вокальної культури, а також в участі (творчій) у музичному житті країни.

До сучасних завдань із підвищення професійної освіти країн Європи належать євроінтеграційні процеси, що спрямовані на втілення основних положень Болонської декларації:

- створення загальноєвропейського простору музичної освіти, зміст якої формується через обмін духовними цінностями (знаннями, навичками, ідеями, художніми моделями);

- пошук спільного й відмінного в здобуванні музичної освіти в національних системах навчання європейських країн, оскільки досвід іншої країни являє собою обґрунтування для реформування певної ланки в країні;
- розроблення нової концепції змісту освіти для підвищення рівня музичної освіти, її якості;
- трактування освіти в єдності з культурою (Рожок, 2020; Деркач, 2021; Eca knowledge brief: Successful Education Reform: Lessons from Poland, 2021; Kasperek, 2002).

У європейському музичному мистецтві нині з'являються нові різновиди жанрів, оновлюють принципи оволодіння вокальною культурою, розширюють можливості музичного мистецтва, що сприяє розкриттю рис вокальної культури в музиці нового часу. На основі аналізу численних літературних наукових джерел (О. Варихіна, О. Войченко, І. Кривохижа, Я. Кушка, Вей Лімін, М. Михаськова, А. Мукашева, Г. Ніколаї, У. Сюань, Чжу Цзюньцяо, О. Шпортько, U. Jadwiga та ін.) виявлено подібні ознаки у формуванні вокальної культури фахівців музичного мистецтва та з'ясовано своєрідність підготовки у ЗВО країн Європи, що представлено в таблиці Д 1(Додаток Д)

Особливу увагу звернено на порівняльний аналіз закладів вищої освіти, де формують вокальну культуру майбутніх учителів музики, на побудову в них ступеневої освіти, види діяльності музично-педагогічного спрямування в закладах вищої освіти, використання досвіду професійної підготовки видатних педагогів-музикантів у різних країнах європейського простору, види музичної діяльності.

Відповідно до таблиці, виокремлено шість подібних ознак у формуванні вокальної культури в країнах Європи. В Італії формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва відбувається в закладах вищої освіти – консерваторіях, музичних інститутах, університетах. Випускникам присуджують ступінь (бакалавра після трьох років, ступінь магістра після двох років спеціалізованого навчання) за спеціальностями: «Музика», «Сценічне мистецтво», «Мистецтво» (Назаренко, 1968). В університетах Італії акцентують увагу на теоретичній підготовці майбутніх фахівців; у консерваторіях і музичних інститутах

навчають переважно практично; опановують виконання музичного твору, диригування; кількість теоретичних дисциплін обмежена (історико-теоретична підготовка).

В останні роки в Італії музику викладають на гуманітарних факультетах і факультетах культури. Уведено нові курси: музична іконографія, акустика, інформаційні музичні архіви та ін. У багатьох консерваторіях країни для підготовки фахівців музики в школі до навчальних планів включено п'ять основних предметів: історію музики, музичну педагогіку, композицію й читання з листа на фортепіано, хорове диригування. Останнім часом учителі всіх спеціальностей повинні мати спеціалізовані дипломи, які містять, крім основ педагогіки, методику викладання певної спеціальності (Сюань, 2017).

В італійській музичній педагогіці застосовують три основні терміни: «*educazione*» – передання культурних цінностей за участі сім'ї, педагога, у соціумі для формування соціальної людини; «*istruzione*» – характеристика цілей, змісту, знань і вмінь у галузі музичного мистецтва; «*formazione*» – оволодіння професійними культурними моделями (Теплов, 1985). У країні послуговуються оригінальними методами навчання музичного мистецтва: метод передання вправ (учитель подає інформацію, учень її засвоює через повторення); евристичний метод (учитель пропонує, учень опановує практику й теорію внаслідок проведення дискусій); метод спонтанної активності (учні діють на свій розсуд).

Упродовж останніх 20 років в Італії музична освіта розвивається в напрямі її емоційно-чуттєвого змісту, моторики, зв'язку з мелодичністю, ритмікою, музичними формами. Посилену увагу звернено на розвиток творчості, імпровізації, масової музичної освіти. У країні недостатньо високий методологічний рівень музичної освіти, хоч педагоги визнають позитивом ознайомлення учнів із вокальною культурою різних народів, що сприяє співіснуванню різних культур у період євроінтеграції (Музична педагогіка та педагогіка мистецтва. концепції XXI століття, 2020).

Серед особливостей розвитку вищої музичної освіти в Німеччині варто назвати розширення спектру музичних спеціальностей (елементарна музична

педагогіка, концертна педагогіка, музична журналістика, музична терапія, музичний менеджмент та ін.). Підвищено вимоги до фахівців музичного мистецтва; зросла роль сучасної музики (академічної, популярної, джазової та ін.); збільшується практична спрямованість навчання. На підставі специфіки професійної діяльності фахівців музичного мистецтва запропоновано програми навчання музикантів-виконавців, композиторів, диригентів, музичних теоретиків, музикантів-педагогів (мистецько-практичний, музично-теоретичний, педагогічний блоки), музикантів-науковців (мистецько-практичний, науково-теоретичний, науково-практичний блоки). У процесі музично-педагогічної підготовки в консерваторії акцентують увагу на мистецько-педагогічному, творчому аспекті навчання, а в університетах, у вищих педагогічних школах, які вважають науковими вищими школами, – на науково-теоретичному. Для студентів педагогічних музичних факультетів характерне різноманіття інтересів, студенти-інструменталісти мають досконало вивчити інструмент і віртуозно володіти ним. Відбір абітурієнтів до вищих музичних шкіл проходить на підставі результатів профільного іспиту (до інших навчальних закладів – за результатами атестату зрілості), при цьому зважають і на талант. Вища музична освіта в Німеччині безкоштовна. ЗВО у Німеччині автономні, кожен студент має сам організувати навчання згідно зі своїм навчальним планом та певною програмою. Випускники, які отримали диплом і ступінь магістра, а також мають викладацьку практику, склали кваліфікаційний іспит, можуть захищати дисертацію на ступінь доктора (Музыкальное образование и воспитание в Германии, 2020).

Особливе місце у Франції посідає формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва. Держава перебуває в руслі загальноєвропейських процесів розвитку музичної освіти, проте зберігає національну специфіку (Айсмонтас, 2006). Зокрема, музика, як і пластичне мистецтво, входить у Франції до переліку фундаментальних дисциплін із поглибленим викладанням. Учителя цього фаху готують не лише як фахівця-музиканта, а і як організатора в співпраці з музеями, де проходять уроки музики, учні беруть участь у проектах, присвячених біографії відомих композиторів, музикантів. У кінці ХХ ст. у Франції створено класи культури

в школах, до проведення занять у яких залучають відомих митців (музикантів, художні колективи). Варто зазначити, що в ліцях передбачені мистецькі дисципліни за вибором, тобто налагоджена співпраця з культурним інституціями, що використовують як бази практики для вчителів музики. У класах культури проводять підготовку фахівців музичного мистецтва за інтегрованими мистецько-культурними програмами. Діяльність класів культури базована на принципах виявлення зв'язків між мистецько-культурною сферою та іншими галузями знань; налагодження творчих зв'язків педагогів, митців; створення майданчиків для практики фахівців музичного мистецтва. Помітні й труднощі в підготовці викладачів до реалізації поставлених завдань, оскільки необхідно суттєво розширювати їхні культурно-логічні концепції (Яковлев, 2020).

Представлений досвід Франції з формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва цінний, з огляду на його практичну реалізацію в інших країнах. Система формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Австрії орієнтована на інтегративне вивчення музичного мистецтва з театром, рухом, словом. До програми підготовки музикантів входять предмети виконавського, танцювального, ритмічного спрямування (Михаськова, 2020; Мукашева, 2014).

Для підвищення рівня музичного розвитку населення у Великій Британії затверджено «Національний план музичної освіти – 2012–2020 рр.» («National curriculum in England: music programmes of study»), оскільки «музика має викликати позитивні емоції й приносити радість в освітнє середовище» (Національна навчальна програма в Англії, 2020). У країні музику називають важливим чинником формування загальнолюдських і релігійних цінностей. Міністерство культури, міністерство освіти країни розробляють спільні проекти для популяризації культурно-мистецького життя громадян і залучення їх до участі в національних та європейських культурних заходах (Черкасов, 2019).

Учителів музики у Великій Британії готують згідно зі схемою музичної освіти: національна музична школа – королівський музичний коледж – королівська музична академія – консерваторія. Учителів музики готують також і на педагогічних факультетах університетів. Учителі повинні вміти керувати хором, вести уроки

співу, навчати дітей гри на музичних інструментах, уміти грати на фортепіано та органі, знати й супроводжувати богослужіння. Майбутніх учителів музики навчають диригування, ансамблевого співу, вокалу (постановки голосу) у групах по 3-4 особи (Кушка, 2007). Професійна підготовка фахівців музичної освіти зорієнтована на гру й спів та на практичне виконання. За словами М. Михаськової, у ЗВО не оцінюють музично-історичну й музично-теоретичну підготовку (Михаськова, 2020).

До кінця ХХ ст. система професійної підготовки вчителів Польщі мала вагомі недоліки: превалювання інформації над уміннями; переважання колективного навчання над індивідуальним; академічний характер навчання; вузькопрофільне професійне навчання. Наприкінці ХХ ст. для розвитку музичного мистецтва в Польщі, зумовленого необхідністю пристосування шкільництва до вимог Європейської Унії, проводили реформи: забезпечення вчителів музики повною вищою освітою, неперервною підготовкою; підготовка педагога-музиканта до викладання двох предметів (Солдатенко, 2000); підвищення майстерності педагогів-музикантів, пошуки нових підходів, форм, методів роботи; наближення музичної освіти до європейських стандартів; треступеневість вищої освіти Польщі (перший ступінь – від 3 до 4 років, ступінь бакалавра («licencjat»), другий ступінь – 1,5-2 роки, ступінь магістра («magister»), третій – доктор (Хоменко, 2021). Упроваджено двоступеневу організацію навчання на вищому (докторському) рівні (ступінь доктора та ступінь доктора габілітованого) (Ordon, 2008)

Отже, входження Польщі до ЄС сприяє не лише формуванню в дітей, молоді національного почуття, але й залученню їх до цінностей загальноєвропейської цивілізації (навчання, контроль якості, оцінювання компетенцій педагога-музиканта).

В Італії, Німеччині, Великій Британії, Франції, Австрії, Польщі фахівців музичного мистецтва готують вищі заклади освіти, переважно консерваторії, університети, музичні інститути. Учителі музики мають вищу освіту. У системі професійної підготовки наявна треступенева освіта: бакалавр (Bc), магістр (Mg), доктор (PhD). Для європейських країн характерна стандартизація навчання у ЗВО за системою ECTS; студенти мобільні, можуть вибирати індивідуальний план

навчання. В аналізованих країнах застосовують інтегроване вивчення музичного мистецтва. Зокрема, уведено інтегрований курс «Мистецтво» (Польща, Велика Британія); навчання орієнтоване на інтеграцію опанування музичного мистецтва зі словом, театром, рухом (Австрія); існують інтегровані програми, які поєднують творчі зусилля педагогів, митців, культурних інституцій (Франція); в університетах засвоюють переважно музичні предмети теоретичного характеру, у консерваторіях – практичного спрямування.

Для розв'язання проблеми співіснування різних культур майбутні фахівці ознайомлюються з музичними культурами різних країн; у процесі формування вокальної культури використовують досвід відомих педагогів-музикантів: Е. Ж. Дальроза (Італія, Німеччина, Велика Британія, Австрія), З. Кодая (Польща), К. Орфа (Австрія). Навчальні плани країн Європи передбачають широкопрофільну підготовку фахівців музичного мистецтва, розширений сектор музичних спеціальностей (керівники хору, фахівці індивідуальної вокальної техніки, вокальних ансамблів, хорового співу), переважає практична спрямованість фахової освіти.

Отже, формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в період євроінтеграції (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) у країнах Європи мало низку спільних ознак, що засвідчує зближення: опанування спеціальності фахівця музичного мистецтва у ЗВО – університетах, консерваторіях, інститутах музичної освіти; триступеневість усіх систем професійної підготовки країн Європи (бакалавр (Bc), магістр (Mg), доктор (PhD)); включення до навчальних планів для формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва дисциплін виконавчого (вокал, вокальний та інструментальний ансамбль, хор, диригування, музичний інструмент та ін.); музично-історичного (історія музики, загальні музичні знання та ін.); музично-теоретичного (сольфеджіо, поліфонія, гармонія, аналіз музичних творів та ін.); психолого-педагогічного спрямування (педагогіка, психологія, ІТ-технології та ін.) (Михаськова, 2020); використання інтегрованого вивчення музичного мистецтва, досвіду видатних педагогів-музикантів інших країн.

Серед особливостей підготовки таких фахівців виявлено той факт, що в закладах вищої освіти музично-педагогічного спрямування серед різних видів діяльності превалюють спів (музичний твір, теорія складання музичних творів (композиція); диригування; гра на музичному інструменті; імпровізація пісні, складеної без попередньої підготовки. У деяких країнах передбачено й такі види діяльності: діяльність із богослужіння (Велика Британія), ритмопластична діяльність (Австрія). Створено майданчики для мистецько-культурної практики учнів (Франція) тощо.

Як зазначає Н. Пазюра (2013), Європейський Союз не прагне розробляти спільну освітню політику, але сприяє розвитку якісної освіти через заохочення країн ЄС до співпраці. В умовах євроінтеграції існує потреба в співпраці ЗВО у сфері обміну досвідом і формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва для функціонування єдиного європейського освітнього простору. Українські вчені, аналізуючи досвід європейських країн із цієї проблеми, мають опрацювати низку досягнень для адаптації у вітчизняному просторі: збільшення практичної спрямованості навчання (Німеччина, Франція, Велика Британія); розширення спектру музичних спеціальностей (Німеччина, Франція); інтегроване вивчення музичного мистецтва (Австрія, Велика Британія, Польща, Франція); залучення молоді до цінностей загальноєвропейської цивілізації (Польща); вибір студентами індивідуальних програм (Франція); використання методичного досвіду відомих педагогів-музикантів (Е. Ж. Далькроза (Франція), З. Кодая (Угорщина), К. Орфа (Німеччина)).

Отже, для окресленого етапу характерні такі особливості: підготовка фахівців музичного мистецтва у ЗВО; триступеневість системи підготовки; зорієнтованість навчальних планів на широкопрофільну підготовку; інтегрована підготовка фахівців музичного мистецтва; використання досвіду інших держав, досвіду видатних педагогів-музикантів, збереження національної своєрідності. Опрацювання наукових джерел із формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва засвідчує, що кожен етап – це своєрідний і вагомий внесок у формування такої культури в країнах Європи.

Висновки до першого розділу

Унаслідок аналізу науково-теоретичних джерел виявлено та конкретизовано сутнісні ознаки базових понять щодо формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва («музика», «музична освіта», «музичне мистецтво», «музично-педагогічна підготовка»). На цій основі доповнено найбільш істотні ознаки дефініції терміна «вокальна культура», що потрактований як художньо-естетична категорія в межах загальної музичної культури; як цілісне утворення, яке виявляється в єдності елементів, що становлять її структуру; як якісна підготовка майбутніх фахівців музичного мистецтва в галузі вокального твору через накопичення суми спеціальних теоретичних знань, практичних умінь і навичок, опанування основи вокальної методики, освоєння студентами сучасної вокальної техніки під час співу у вокальному ансамблі, формування моральних і фахових якостей особистості фахівця музичного мистецтва, набуття фахових компетентностей для провадження музично-педагогічної діяльності, для творчого втілення художнього-образного змісту музичного твору у свою музичну виконавську діяльність, для фахового формування співацької голосу в тих, хто навчається.

У межах з'ясування ступеня опрацювання проблеми формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва проведено історіографічний аналіз джерел за такими напрямками: провадження музичної діяльності на державному рівні; висвітлення проблеми формування вокальної культури в Польщі в наукових працях зарубіжних авторів та українських компаративістів (у монографіях, статтях); провадження діяльності закладів культури та мистецтв Республіки Польща на державному рівні; законні акти президента, розпорядження, постанови, накази Міністерства науки і вищої освіти, рішення місцевих органів виконавської влади Польщі, що регламентують підвищення рівня підготовки та роботу фахівців музичного мистецтва; директивні матеріали, які сприяють проведенню реформ, регулюють відповідність системи освіти Болонському процесу, окреслюють шляхи модернізації вищої освіти та напрями підготовки, затверджують стандарти у сфері музичної освіти тощо.

Підсумовано, що на початку ХХІ ст. у монографічних дослідженнях польських авторів усебічно схарактеризовано проблеми формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва. У наукових працях накопичено спеціальні теоретичні знання, практичні вміння й навички, методичний матеріал, сучасні технології формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва, описано фахові якості майбутнього вчителя музики, що сприяє виконанню обов'язків працівника музично-педагогічної сфери (Субота, 2020).

Українські дослідники-компаративісти (Г. Ніколаї, 2018 р.; І. Кривохижа, 2017 р.; О. Отич, 2009 р. та ін.) епізодично студіювали прогресивні ідеї та можливості їх використання в процесі підготовки фахівців музичного мистецтва в Україні. На початку ХХІ ст. суттєво зросла кількість наукових статей як польських, так і вітчизняних учених, що присвячені проблемі підготовки фахівців музичного мистецтва в Польщі.

Схарактеризовано періодизацію розвитку вокальної культури фахівців музичного мистецтва, акцентовано увагу на її прогресивному розвитку в Європі. Еволюція музики сягає глибини віків, зливається з життям первісної людини (етап первісного світу). На етапі античності зародилося музично-естетичне виховання й учення про етос музики, що стало основою педагогічної теорії класичного періоду. У період розвитку музичної освіти під впливом християнської церкви всі культурні засоби використовували для теологічного впливу на чуттєвий світ людини. Для забезпечення культових традицій у Європі розроблено теорію музики, методики її викладання, відкрито співацькі школи, посилено вимоги до професійної підготовки музиканта (Suświłło, 1997).

Ренесанс – це епоха ідеологічного й культурного розквіту в країнах Європи, основні риси якої полягають у світському характері, гуманістичному світогляді, звертанні до античної культури спадщини, проголошенні людини вищою цінністю. У період розвитку революційної буржуазної науки (етап Просвітництва) людство сформувало нові підходи до розуміння філософських, естетичних, етичних, художніх проблем, що актуальні й до сьогодні. У період інтенсивного розвитку вокальної культури на арену вийшли відомі музичні особистості, створені

національні школи співу. У період євроінтеграції формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в країнах Європи набуває багато спільних ознак, помітне зближення процесу їхнього розвитку, але зберігається й національна своєрідність підготовки фахівців.

Отже, аналіз літературних наукових джерел щодо формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в країнах Європи засвідчує, що кожен виокремлений етап – це своєрідний і вагомий внесок у розвиток музичної освіти.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НАПРИКІНЦІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ. У ПОЛЬЩІ

У розділі проаналізовано організаційну структуру діяльності мистецьких факультетів у ЗВО Польщі протягом кінця ХХ – початку ХХІ ст. Організаційні засади формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва у ЗВО Польщі ґрунтовані на системі законодавчих актів і нормативних положень, теоретичних та концептуальних положень видатних польських учених-музикантів, на підходах до формування вокальної культури.

2.1. Модернізація системи музичної освіти у ЗВО Польщі

Зміни, які відбувалися в Польщі наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст., відбувалися на державному рівні (табл. Б 1) у контексті підготовки до реформи освіти та її проведення з 1999 р. (Додаток Б) Це засвідчують нормативно-правові документи щодо музичного мистецтва в Польщі.

Основний закон, що регулював діяльність музичної освіти в цей період у Польщі, – Закон «Про вище шкільництво» («Prawo o szkolnictwie wyższym») (2021). Зміни й доповнення датовані 1992, 1998, 2001, 2002 та іншими роками. Постанова «Про впровадження шкільної реформи» регламентувала розвиток творчості в різних сферах мистецтва (O szkolnictwie wyższym, 1998; O szkolnictwie wyższym, 1990; O zmianie niektórych upoważnień ustawowych do wydawania aktów normatywnych oraz o zmianie niektórych ustaw, 2000; O zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym oraz o zmianie niektórych innych ustaw, 2002; O zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym, ustawy o wyższych szkołach zawodowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw, 2001; O zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym, 1992).

Відповідно до розпорядження Міністерства народної освіти від 2000 р., майбутні фахівці здобувають професійні рівні «ліценціат» та «магістр» (Ministerstwo Edukacji i Nauki, 2020). Закон «Про організацію та проведення культурних заходів» («Ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej») затверджував положення, згідно з яким культурна діяльність передбачає створення, поширення та захист культури (1991 р.). Розпорядження міністра національної освіти «Щодо окремих напрямів підготовки фахівців» слугувало підставою для набуття рівнів I і II ступенів у сфері мистецтва (1991 р.). Назву напряму «Музичне виховання» змінено на «Художня освіта у сфері музичного мистецтва»; «Образотворче виховання» – на «Художня освіта у сфері образотворчого мистецтва» та ін. Отже, формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в зазначений період відбувалося на державному рівні.

Закон «Про наукові ступені в мистецтві» («Ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki») (2003) передбачав такі наукові ступені: доктор наук у галузі мистецтва та доктор габілітований конкретної галузі мистецтва з певної художньої дисципліни, художні звання – професор у певній галузі мистецтва. У законі подано перелік мистецьких дисциплін.

Керівництво освітою й вихованням, вищим шкільництвом, а також затвердження назв напрямів і вимог до них, згідно з розпорядження президента ради міністрів від 1999 р. (листопад), належали до компетенції міністра національної освіти Польщі (Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów, 1999) (Закон «Про вище шкільництво» від 2000 р. (грудень) (O zmianie niektórych uprawnień ustawowych do wydawania aktów normatywnych oraz o zmianie niektórych ustaw, 2000)). Реформування підготовки фахівців музичного мистецтва в Польщі відбувалося під наглядом наукової еліти: З. Буровської, М. Пшиходзінської, Е. Рогальського, В. Янковського та ін., які обстоювали якісне музичне виховання дітей із дошкільного віку та втілювали ідею виховання через мистецтво в навчальний процес.

На основі проведених теоретичних досліджень польські вчені в кінці ХХ ст. розробили низку концепцій (Таблиця 2.1.). Вокально-педагогічні концепції відображають якість формування вокальної культури майбутніх фахівців музичного

мистецтва. Видатні польські музиканти-педагоги (С. Висотські (S. Wysotski), Т. Йотейко (T. Joteyko), Ю. Рейс (Y. Reis) та ін.) для розвитку теоретико-методичних аспектів у формуванні вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Польщі асимілювали елементи західноєвропейських концепцій музично-педагогічної підготовки. Зокрема, упроваджували в навчальний процес систему Жак-Далькроза, англійську методику розвитку ладового слуху та ін. (Кривохижа, 2018).

Таблиця 2.1

Концепції музичного виховання у ЗВО Польщі

Назва концепції, теорії	Автори	Короткий зміст
Концепція музичного виховання	К. Хлавічка XX ст.	Окреслено завдання загального музичного виховання: ознайомлення з багатством народної музики, вивчення народної творчості та музичної творчості великих композиторів Польщі.
Сучасна польська концепція музичного виховання		Сформульовано мету навчання музики: розвиток співу учнів, спів як життєва потреба. Запропоновано методику навчання співу з огляду на фізіологію та особливості формування дитячого голосу.
Концепція загальної музичної освіти	К. Хлавічка (період міжвоєнного двадцятиріччя), 1918 р.	Акцентовано увагу на творчому розвитку дитини під час уроків музики. Спів представлено як провідний вид діяльності на уроках музики.
Сучасна концепція підготовки майбутніх учителів музики		Розроблено теоретичні положення з педевтологічних питань у галузі музичної педагогіки, у сфері підготовки вчителя музики (подвійне навчання).
Національна концепція музично-художньої освіти	М. Пшиходзінська Кінець XX ст.	Концепція сприяє формуванню національного досвіду підготовки вчителів, удосконаленню форм і методів роботи на уроках музики, увідповіднена з міжнародними тенденціями у сфері музичної освіти.
Концепція формування музичного слуху	Ф. Щепановська поч. XX ст.	Концепція розроблена на основі методики Е. Далькроза.

Лекція розвитку музичного слуху Щепановської	XX ст. 20 – 30-ті роки	Концепція базована на системі Е. Далькроза. Обґрунтовано використання німецького терміна (формування слуху), що перекладений як культивування слуху (замість сольфеджіо).
Концепція «омузичування»	Стефан Висотскі Поч. XX ст.	Пропагування виходу за межі співу для розвитку загальної музичності.
Концепція «сольфеджіо» Е. Далькроза	Е. Далькроз Поч. XX ст. 20-ті роки	Подано правила співу, що пов'язані з нотним записом, комплексом слухових і ритмічних вправ, читанням нотного тексту з методикою розвитку слуху.
Концепція музичних аудицій Б. Рутковського	Б. Рутковський 20 – 30-ті роки XX ст.	Концепція відіграла важливу роль у підготовці й підвищенні кваліфікації вчителів музики. Організовано прослуховування (аудіювання) грамофонних записів текстів музичних шедеврів для сприйняття їх на слух у процесі навчання на аудиції – концертах. Автор концепції видавав методичні публікації з «проблем музикування суспільства».
Нова концепція змісту освіти	Кінець XX ст. (90-ті роки) [139]	Розроблена концепція пропонувала переглянути в процесі реформування обсяг змісту музичної освіти та роль окремих предметів у навчанні й вихованні.
Концепція неперервного навчання	Кінець XX ст. В. Оконь [164]	Трактування освіти дорослих як частини «безупинного навчання», що починається з дитячих років і триває все життя людини. Форми освіти: основна школа, ліцеї, університети, курси, радіо- й телепередачі, бібліотеки, будинки культури. Формування потреби навчатися впродовж життя.
Державна концепція педагогічної освіти	Кінець XX ст. Розпорядження міністра національної освіти [170]	Заклади вищої освіти отримали автономію для розроблення навчальних планів і програм. Організовано навчання за двома спеціальностями (музичне виховання й початкове навчання). Уведено трирічне докторське навчання, а також курси підвищення кваліфікації.
Концепція порівняння	XX – XXI ст. А. Бяковський	Концепція стосується розуміння музики як форми, ідеї чи символу. Період захоплення вчителів цим напрямом у

музичної освіти з естетичною		музичній освіті датований кінцем 1960-х років. Саме цій концепції присвячено багато досліджень у сучасній педагогіці.
------------------------------	--	---

Зазначені концепції музичного виховання спрямовані на підвищення рівня формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва, що відбувалося в період реформування освіти. Зокрема, розроблена в 90-ті роки ХХ ст. нова концепція змісту освіти пропонувала переглянути в процесі реформування обсяг змісту музичної освіти та роль окремих предметів у музичному навчанні й вихованні (Деркач, 2021). Національна концепція музично-художньої освіти (кінець ХХ ст.) М. Пшиходзінської відповідала міжнародним тенденціям у сфері музичної освіти та сприяла формуванню національного досвіду підготовки вчителів тощо.

Як зауважує дослідниця Г. Ніколаї (2006), підготовка фахівців музичного мистецтва наприкінці ХХ ст. в Польщі відбувалася у 27 державних навчальних закладах: університетах, музичних академіях, вищих педагогічних школах та вчительських колегіях за напрямом «Музичне виховання». У ході аналізу досліджено організаційну структуру діяльності таких закладів: Університет Марії Кюрі-Склодовської (Uniwersytet im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), Зеленогурський університет (Uniwersytet Zielonogórski), Музична академія в Кракові (Akademia Muzyczna w Krakowie), Музична академія імені Фелікса Нововійського в Бидгощі (Akademia Muzyczna im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy).

Зеленогурський університет заснований у 2001 р. внаслідок об'єднання Зеленогурської політехніки (1965 р.) і Державної вищої педагогічної школи (1971 р.). Університет є членом Асоціації університетів Європи та Євросоюзу проекту «Сократ – Еразмус» (Uniwersytet Zielonogórski, 2020).

Університет Марії Кюрі-Склодовської – найбільший державний ЗВО на правобережжі Вісли, що від початку існування (1944 р.) відіграє провідну роль на національному освітньому ринку, його випускники отримують високий рівень знань (Marii Curie-Skłodowskiej, 2020). У 1997 році в Університеті Марії Кюрі-Склодовської створено факультет мистецтв, до складу якого входило два підрозділи, у яких працювали кафедри та майстерні: Інститут музики; Інститут образотворчого

мистецтва (Wydział Artystyczny, 2020). В Університеті Марії Кюрі-Склодовської в Любліні (UMCS) на мистецькому відділі функціював напрям «Музичне виховання», де проходила підготовка вчителів музики як єдині п'ятирічні магістерські студії (денна й заочна форми навчання). Кількість студентів у 1996 – 1997 н. р. становила 192 особи.

У Вищій педагогічній школі в Зеленій Гурі підготовка вчителів музики організована на магістерському рівні (денна та заочна форми навчання) в інституті музичного виховання. У 2019 – 2020 навчальному році тут здобували освіту 267 студентів. Надалі внаслідок реформи відбулися помітні зміни в структурі вищої музично-педагогічної освіти в країні, що чітко простежувані на прикладі Університету Марії Кюрі-Склодовської в Любліні (UMCS). У кінці ХХ ст. напрям «Музичне виховання» обслуговував заклад (структурний підрозділ відділу, менший, ніж кафедра), де на постійній основі працювали сім осіб. На межі ХХІ ст. мистецький відділ обслуговує понад 80 дидактичних і науково-дидактичних працівників (Gajda, 1997).

Науковець З. Катариньчук-Маня (Z. Kataryńczuk-Mania), досліджуючи розвиток музичної освіти у вищій педагогічній школі в Зеленій Гурі (Kataryńczuk-Mania, 2000), зазначає, що в 1971 – 1972 н. р. створено заклад музичного виховання, де організовано підготовку вчителів музики з трирічним терміном навчання, що закінчувалася написанням дипломної роботи. У разі продовження терміну навчання в 1977 р. студенти вже виконували магістерські роботи. У 1983 р. заклад музичного виховання перетворено на інститут із трьома установами. Поступово кількість закладів зростала, збільшувався та посилювався кадровий склад. У 2000 р. його представляли 17 професорів, із них штатних викладачів – 14, сумісників – 3; 11 ад'юнктів, 6 асистентів, 3 старші викладачі, 9 викладачів (Kataryńczuk-Mania, 2000).

Відповідно до вимог сучасного ринку праці, відбуваються зміни в навчальних планах, програмах, створюють нові спеціальності. Вищу педагогічну школу в Зеленій Гурі перетворено на Зеленогурський університет, який на початку ХХІ ст. має в підпорядкуванні відділи, факультети, інститути, зокрема інститут музики. В інституті музики Зеленогурського університету з початку ХХІ ст. працюють

професійні музиканти та музикознавці; у штаті інституту – інструменталісти, співаки, диригенти, музикознавці та композитори, а також учені й викладачі (Parkita, 2005). Щодня в інституті проводять численні мистецькі заходи, концерти, у яких активну участь беруть усі студенти. Інститут музики навчає студентів за чотирма аспектами вокальної культури: виконавчий (спів, гра на музичних інструментах, диригування); творчий (композиція, аранжування); навчання музики; популяризаційний (анімація музичної культури) (Ministerstwo Edukacji i Nauki, 2020). Отже, на початку XXI ст. в інституті музики в процесі навчання студентів звертали посилену увагу на формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва.

Випускники опановували спеціальності організатора культурного життя; вокаліста; інструменталіста; диригента; композитора; звукорежисера; аніматора; менеджера культури; викладача; учителя музики; соліста (Ministerstwo Edukacji i Nauki, 2020). Особливістю роботи викладачів інститутів музики аналізованих університетів є їхня дослідницька робота. Наукова діяльність інституту музики Зеленогурського університету зосереджена в чотирьох відділах: теорія музики, музичної педагогіки, навчання диригування та відділ інструментального викладання. Основні напрями наукових досліджень такі: вступ до хорової та інструментальної музики; сучасна музика; джаз і популярна музика; польська народна музика; постановка голосу; історія музики та музичного аналізу; музика в галузі освіти і терапії (Sylabus - Oferta Dydaktyczna Uniwersytetu Zielonogórskiego, 2019).

В інституті музики Університету Марії Кюрі-Склодовської вчені досліджували низку проблем: музичне виховання; стародавня музична культура; сучасна музична культура; арт-терапія в навчанні; реєстрація музичного фольклору.

На початку XXI ст. пріоритетним напрямом вищої педагогічної освіти в Польщі стала гуманізація, яка являє собою основну умову для реалізації творчого потенціалу майбутнього фахівця музичного мистецтва. Посилена увага простежувана щодо засвоєння надбань світової та вітчизняної культурної спадщини.

Згідно з державною концепцією педагогічної освіти (кінець XX ст.) та сучасною концепцією підготовки майбутніх учителів музики, відбувається підготовка вчителя-двопредметника. На замовлення міністерств освіти та культури і мистецтва реалізовано спеціальні проекти: «Основні можливості доступу дітей і молоді до музичної культури», «Музична освіта в Польщі», «Опрацювання моделі підготовки вчителів музики та образотворчого мистецтва» (Porowuch, 2014).

Основою національного й духовного відродження Польщі, як і багатьох європейських країн, є система неперервної підготовки вчителів музики. Під впливом ідей неперервної освіти базова професійна підготовка майбутніх фахівців музичного мистецтва поступово зростала. Як зазначають О. Олексюк і Н. Попович, неперервна освіта спрямована на забезпечення професійного розвитку впродовж життя на базі родинної, дошкільної, шкільної, позашкільної, професійної, вищої і післядипломної освіти та самоосвіти, відповідно до концепції якості неперервної освіти (Олексюк & Попович, 2014).

У концепції «неперервного навчання» В. Окоń трактуює освіту дорослих як частину «безупинного навчання», що починається з дитячих років і триває все життя людини. Унаслідок такого підходу, формується потреба навчатися впродовж життя (Окоń, 1998). Крім того, польські дослідники виокремлюють індивідуалізацію навчального процесу. Завдяки індивідуальному підходу викладачів до студентів в Університеті Марії Кюрі-Складовської та в Зеленогурському університеті вчасно виявляють, у якому напрямі вибудовувати розвиток майбутнього фахівця музичного мистецтва (Ministerstwo Edukacji i Nauki, 2020).

На межі нового століття підготовка вчителів музики в інститутах музики стає багатоступеневою (упроваджено ліценціатське навчання, бакалаврат, магістратуру й мережу докторських студій). Мінімальна тривалість підготовки вчителя музики на базі повної середньої освіти становить три роки (Ніколаї, 2008).

Інститут музики Університету Марії Кюрі-Складовської пропонує навчання за галузями. Мистецька освіта в галузі музичного мистецтва – термін навчання 3 роки. Після проходження першого ступеня студент отримує ступінь бакалавра й опановує спеціальності, які дають змогу фахівцеві працювати вчителем музики в початкових

і середніх школах; співати в хорі, у вокальних та інструментальних ансамблях у школах, шкільних установах, брати участь в аматорському музичному русі; проводити заняття в дитячих садках, працювати в музичних закладах в установах культури, у сфері анімації музичної культури. Фахівець здобуває одну зі спеціальностей: учитель музики; вокаліст; аматор музичного руху; аніматор.

Другий ступінь мистецької освіти в галузі музичного мистецтва – термін навчання 2 роки, що дає змогу отримати диплом зі ступенем магістра та опанувати одну зі спеціальностей: створення музичних груп; популярна музика; духовна музика; освіта з елементами музичної терапії.

В інституті музики Університету Марії Кюрі-Склодовської в цей період вивчають предмети: історія музики, хор, музична література, емісія голосу, основи музичного мистецтва, педагогіка, загальна психологія та ін (Instytut Muzyki, 2021). На факультеті мистецтв Зеленогурського університету викладають дисципліни, велика частина яких сприяє формуванню вокальної культури фахівців музичного мистецтва: диригування; гра на фортепіано; гармонія; історія музики; сольфеджіо; музичний аналіз; музична педагогіка; хор; імпровізація та ін (Syllabus, 2020).

На факультеті мистецтв, що створений у 1997 р. в Університеті Марії Кюрі-Склодовської, та в інституті музики Зеленогурського університету в зазначений період працюють програми бакалаврського, магістерського рівня й програми третього ступеня (аспірантура, докторантура). Викладачі проводять дослідження з проблем розвитку музичної культури. ЗВО надано автономію щодо зміни навчальних планів (Додаток Е, З).

У 2019 – 2020 н. р. у Зеленогурському університеті працював мистецький відділ, де функціював інститут музики, завданням якого є підготовка фахівців у чотирьох сферах класичної та популярної музики: виконавські (вокал, гра на інструментах, диригування); творчі (композиція, аранжування); методологія (керівництво гуртками, навчання музики); популяризація (оживлення музичної культури). Польський комітет з акредитації в галузі освіти позитивно оцінив інститут музики Зеленогурського університету за такими напрямками підготовки: художня освіта в галузі музичного мистецтва; джаз і сценічна музика. В інституті

музики працює дві кафедри: кафедра диригування, інструменталістики та вокалістики; кафедра теорії музики.

Після закінчення навчання за напрямом «Художня освіта в галузі музичного мистецтва» випускник отримує професійне звання бакалавра мистецтв зі спеціалізацією викладача. Фахівець музичного мистецтва підготовлений до проведення занять у школі в галузі музичної освіти, а також у позашкільних закладах; він готовий для роботи з аматорськими вокальними та вокально-інструментальними колективами, може працювати аніматором і поширювачем музичної культури (Instytut muzyki, 2020).

В Університеті Марії Кюрі-Склодовської в Любліні існує відділ мистецтв, де функціює три кафедри: кафедра хорових студій та вокальної освіти; кафедра інструментальної педагогіки та теорії музики; кафедра джазової та розважальної музики. Студентів готують на бакалаврському рівні за напрямками: «Художня освіта у сфері музичного мистецтва»; «Джаз і сценічна музика».

За напрямом «Художня освіта у сфері музичного мистецтва» студенти навчаються на бакалавраті впродовж 3 років на денній формі навчання, отримуючи академічний профіль і викладацьку спеціальність, готуючись до викладання музики в початковій школі; керівництва хорами, вокальними й інструментальними колективами в школах, у позашкільних закладах та аматорському музичному русі; до проведення музичного виховання в дитячих садках та позашкільних закладах; до музичної діяльності в закладах культури та анімації музичної культури в суспільстві (Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej, 2021).

Музична академія імені Фелікса Нововійського в Бидгощі має чотири відділи (Wydział Dyrygentury, Jazzu i Edukacji Muzycznej, 2020):

- відділ композиції, теорії музики та звукорежисури (кафедра теорії та композиції музики; кафедра звукорежисури; кафедра музичної культури та фольклору; електроакустична студія музичного та звукового дизайну);

- інструментальний відділ (кафедра фортепіано; кафедра струнних інструментів і гітари; кафедра духових інструментів, ударних інструментів та

акордеону; кафедра клавесину, органу й ранньої музики; кафедра фортепіанної камерної музики);

– вокально-акторський відділ (кафедра вокалістики; кафедра вокальної камерної музики; кафедра акторської майстерності);

– відділ диригування, джазу та музичної освіти (кафедра диригування; кафедра джазу; кафедра хорових студій і музичної освіти; кафедра церковної музики; кафедра голосового мовлення; лабораторія шкільної освіти) (Akademia Muzyczna im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy, 2021).

Відділ реагування, джазу та музичної освіти створений 1 жовтня 1975 р., у зв'язку з необхідністю підготовки кваліфікованих диригентів, хормейстрів і викладачів музичних шкіл, вокалістів, аматорських та викладацьких хорів як у художній, так і в загальній освіті, оскільки постала необхідність у підготовці персоналу педагогів та організаторів музичного життя.

Кафедра хорових студій та музичної освіти названого відділу готує студентів за такими напрямками: «Диригування» (спеціальність «Симфонічне та оперне диригування»); «Джаз та естрадна музика» (спеціальності «Джазові інструментальні дослідження»; «Джазовий вокал»; «Провідні джазові гурти та популярна музика»); «Художня освіта в галузі музичного мистецтва» (спеціальність «Музична освіта»). У навчальному плані регламентовано основні завдання кафедри щодо формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва згідно з напрямками; спеціальності кожного напрямку, а також результати навчання (що має знати, уміти й демонструвати випускник за напрямками підготовки).

У Музичній академії імені Фелікса Нововійського в Бидгощі фахівці музичного мистецтва здобувають високий рівень вокальної культури. Це засвідчує той факт, що студенти отримують найвищі не лише індивідуальні, але й групові призи як на національних, так і на міжнародних інструментальних, вокальних, диригентських, хорових конкурсах (Akademia Muzyczna im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy, 2021).

Музична академія в Кракові має три відділи: відділ творчості, інтерпретації та музичної освіти; інструментальний відділ; вокально-акторський відділ. Відділ

творчості, інтерпретації та музичної освіти створено у 2004 р., унаслідок реорганізації факультету композиції, диригування й теорії музики та факультету музичної освіти, хорового диригування, церковної музики – двох підрозділів АМ у Кракові. Відділ має такі кафедри: кафедра композиції; кафедра електроакустичної музики; кафедра диригування; кафедра теорії та інтерпретації музичного твору; кафедра музичних та освітніх досліджень; кафедра хорових студій; кафедра релігійної музики (Wydział Twórczości, Interpretacji i Edukacji Muzycznej, 2020).

Відділ готує студентів за спеціальностями: «Композиція та теорія музики»; «Диригування»; «Художня освіта в галузі музичного мистецтва»; «Науково-дослідницька діяльність» (Edukacja Artystyczna w Zakresie Sztuki Muzycznej, 2021). Метою відділу є підготовка фахівців музичного мистецтва з фаху «Музика» (диригенти, хормейстери, вокалісти, інструменталісти); із фаху «Загальної освіти», що спеціалізуються з розвитку індивідуальності учнів та формування художніх установок на зміни в суспільстві й культурі.

Нещодавно у відділі творчості, інтерпретації та музичної освіти з'явилися нові спеціальності: ритміка, електроакустична композиція, кіно і прикладна композиція, театр, диригування в галузі духових оркестрів. У 2019 – 2020 навчальному році стартувала конкурсна програма навчання в напрямі «Художня освіта в галузі музичного мистецтва», що посіла перше місце в рейтингу 28 польських ЗВО, які беруть участь у конкурсі «Оперативної програми розвитку освіти знань 2014 – 2020 рр.), співфінансованої Європейським соціальним фондом.

Основну музичну освіту, яку сьогодні представляє напрям «Художня освіта в галузі музичного мистецтва», здобули 1228 випускників, які стали видатними диригентами, композиторами, інструменталістами, викладачами в музичних школах, у ЗСО та університетах, аніматорами музичного життя, співаками, хористами. Цей відділ у 2017 р. відзначили в межах науково-дослідницької діяльності науковою категорією А+; у 2018 р. він удруге отримав наукову категорію А+. Студенти й викладачі намагаються «донести» музику до все більшої аудиторії в різних середовищах, що дає змогу Академії музики в Кракові посідати найвищі сходинки в рейтингу мистецьких академій у Польщі (Ocena programowa, 2019).

Відділ творчості, інтерпретації та музичної освіти постійно розвивається, що відповідає потребам підготовки висококваліфікованих фахівців-музикантів на бакалаврському, магістерському й докторському рівнях (Wydział Twórczości, Interpretacji i Edukacji Muzycznej, 2020).

Інструментальний відділ музичної академії в Кракові має такі кафедри: кафедра фортепіано; кафедра ранньої музики; кафедра гітари та арфи; кафедра скрипки та альти; кафедра віолончелі та контрабасу; кафедра духових інструментів та акордеону; кафедра духових інструментів; кафедра джазу; кафедра перкусії та сучасної музики; кафедра камерної музики. Відділ інструментальних досліджень пропонує навчання за 38 спеціальностями за програмою бакалаврату, за 40 – за програмою аспірантури. Магістерські дослідження проводять за модульною системою.

Мета інструментального відділу – поєднання багатовікових традицій і нових досягнень у виконавському мистецтві. Важливим завданням викладацького (висококваліфікованого) складу є вдосконалення інструментальних і предметних компетентностей студентів, підготовка до самостійної роботи за професією фахівця музичного мистецтва, формування мистецьких особистостей відповідно до здібностей, індивідуальних потреб кожного майбутнього фахівця, через активну участь у культурному житті регіону, забезпечення можливості представляти свої мистецькі та наукові досягнення під час концертів, фестивалів, тематичних сесій. Відділ налагоджує широку міжнародну співпрацю з викладачами та університетами (Wydział Instrumentalny, 2020).

Вокально-акторський відділ має одну кафедру – кафедру вокалістики, що організовує навчання й художній розвиток студентів-вокалістів, готуючи їх до мистецької діяльності в оперних театрах і філармоніях у Польщі та за кордоном. Для посилення формування вокальної культури майбутніх фахівців музичного мистецтва щороку запрошують на майстер-класи та наукові семінари співаків зі світовим ім'ям. Робота над вокальними навичками посідає у відділі перше місце. Водночас проводять заняття, що ознайомлюють з основами акторської майстерності в галузі поезії, прози, сценічного руху. Важливу роль у процесі навчання відіграють

вокальні ансамблі (акапельна й ораторіально-пісенна музика), а також оперні ансамблі, орієнтовані на постановку оперних сюжетів. Студенти беруть участь у концертах і трансляціях, організованих академією мистецтв, успішно виступають на сценах вітчизняних та зарубіжних театрів опери, у філармонійних залах, на сценах драматичних театрів. Їхні досягнення підтверджені нагородами, які студенти отримують на національних та міжнародних вокальних конкурсах. Педагоги відділу великий акцент роблять на формуванні вокальної культури кожного студента, застосовуючи індивідуальний підхід і готуючи випускника до самостійної художньої роботи як соліста (Wydział Wokalno-Aktorski, 2020).

Отже, наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. у музичних ЗВО Польщі відбулися суттєві зміни щодо формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва: підвищення інтелектуального, художнього потенціалу через підготовку кваліфікованого персоналу, тобто з огляду на потреби ринку; проведення сучасних наукових досліджень. Підготовка й розвиток фахівців мають багатоступеневий характер (ліценціат, магістратура, докторські студії). Неперервна освіта спрямована на професійний розвиток упродовж життя. Університетам була надана автономія стосовно змін навчальних планів, програм, створення нових відділів, інститутів, кафедр, напрямів підготовки тощо. Зміни зумовлені загальноєвропейськими тенденціями розвитку музичної освіти, відбуваються згідно з теоретичними положеннями, педагогічними та психологічними концепціями відомих польських науковців, що закріплене в нормативно-правових документах.

2.2. Підходи до формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва

Упровадженню освітніх реформ, концепцій, нормативно-правових документів сприяють концептуальні підходи-пріоритети у формуванні вокальної культури фахівців музичного мистецтва, що описані нижче.

Полікультурний підхід. За останні десятиліття в Польщі посилилася зацікавленість проблемою полікультурності освіти. Зокрема, запропонована концепція «полікультурної освіти», що, на думку О. Мілютіної, проголошує рівноправне співіснування різних культур і відображає філософію плюралізму (Мілютіна, 2009).. Як зазначає Б. Год, полікультурний підхід у мистецькій освіті допомагає опанувати мистецький досвід європейської теорії і практики через вивчення різних культур інших країн, як-от досвіду відомих учених (Орфа, Далькроза та ін.) (Порохня, 2010).

Актуальність полікультурної освіти майбутніх фахівців музичного мистецтва в розвинутих країнах світу, зокрема у ЗВО Польщі, у другій половині ХХ ст. зумовлена як інтеграційними, так і глобалізаційними процесами в сучасному мінливому світі, інтенсифікацією міжкультурних контактів. Прихильником підходу полікультурності освіти є відомий польський учений А. Бялковський, який аргументує доцільність підходу інтересом до мультимедійності, музичного плюралізму, що означає рівноправність різних течій у музиці, у культурі, а також вимогами до збільшення в навчальних планах і програмах частки етнічної музики (стосовно певного народу). Це акцентує необхідність обізнаності майбутніх фахівців музичного мистецтва щодо розвитку полікультурного підходу у викладанні музики в різних країнах (формування вокальної культури) (Białkowski, 2000).

У польських ЗВО запроваджено навчальні дисципліни полікультурного змісту, організовано студентські товариства з «полікультурної і міжкультурної освіти»; передбачено педагогічну практику та розроблення студентами проектів за полікультурною тематикою. Науковці М. Гавран і Н. Жорняк у праці «Полікультурний аспект професійної підготовки вищих навчальних закладів Канади та Польщі» виокремлюють етапи полікультурної освіти в Польщі: вивчення власної культури; вивчення інших культур та осмислення їхньої сутності; взаємний досвід і співпраця (Гавран, 2014). Отже, основна мета в навчанні полікультурності в Польщі – розвиток уміння презентувати власну культуру, пізнання інших культур (Гавран, 2014).

Інтердисциплінарний підхід. Для розкриття загальних закономірностей розвитку природи застосовують інтердисциплінарний підхід (*LEA International. Interdisciplinary approach*, 2021). Як зазначає О. Отич, цей підхід являє собою інтеграційну основу для використання мистецтва в системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога, що, «по-перше, є предметом дослідження філософії, естетики, мистецтвознавства, соціології, психології, педагогіки та інших наук, по-друге, охоплює не процес упровадження мистецтва в професійно-педагогічну підготовку студентів у ЗВО, а перетин різних сфер соціальної практики, передусім мистецтва та професійно-педагогічної освіти» (Отич, 2010).

У монографії «Нарис загальної дидактики з елементами методики вищої школи (вибрані аспекти)» («Zarys dydaktyki ogólnej z elementami metodyki szkoły wyższej: (wybrane zagadnienia)») узято до уваги сучасні європейські тенденції розвитку вищого шкільництва в контексті Болонського процесу. Автор праці – польський професор Станіслав Давідзюк (Stanisław Dawidziuk), вибрав за основу дослідження саме міждисциплінарний підхід (*Zarys dydaktyki ogólnej z elementami metodyki szkoły wyższej*, 2008).

В. Олійник представляє такі різновиди міждисциплінарного підходу:

– власне інтердисциплінарність – у вузькому значенні полягає в перенесенні методів з однієї дисципліни до іншої, у широкому – об'єднує методи різних галузей, створюючи новий метод для вивчення предмета;

– мультидисциплінарність – передбачає одночасне вивчення проблеми з кількох галузей знання, без взаємного засвоєння цих дисциплін;

– крос-дисциплінарність – вивчає предмет за допомогою методів, запозичених з інших дисциплін, які не стосуються цього предмета;

– трансдисциплінарність – застосування інтегрованих наукових підходів до проблем, які виходять за межі академічних дисциплін (природне довкілля, енергія, здоров'я, культура) (Олійник, 2021).

Останнім часом, як зазначає В. Олійник, активно розширюються зв'язки між закладами педагогічної освіти України й Польщі: участь у спільних конференціях, майстер-класах тощо в межах обміну досвідом використання найкращих надбань

інтердисциплінарної педагогіки (Олійник, 2021). Зокрема, у вересні 2013 р. в Педагогічному університеті імені Комісії національної освіти (м. Краків) на V Міжнародному науковому форумі «Польща – Україна: інтердисциплінарність педагогіки та її субдисципліни» відомі польські вчені З. Вятровський (Z. Wiatrowski), Т. Левовицький (T. Levovytsky), С. Качор (S. Kaczor), Ф. Шльосек (S. Frantisek) та ін. глибинно й принципово з власних наукових позицій обґрунтували актуальність інтердисциплінарності польської педагогіки. Голова Комітету педагогічних наук Б. Сліверський проаналізував роль інтердисциплінарності польської педагогіки у формуванні особистості нового педагога, який успішно працює в плюралістичному світі на межі різних наук і дисциплін. Історичний зріз проблеми інтердисциплінарності педагогіки запропонував відомий учений у галузі педевтології, полікультурної освіти, професор, доктор габілітований Т. Левовицький. Доповідь директора інституту педагогіки Вищої гуманітарно-економічної школи в м. Влоцлавек, доктора габілітованого, професора З. Вятровського про багатоаспектний характер інтердисциплінарної педагогіки та її субдисципліни послугувала основою для розгляду субдисциплін у доповідях докторів наук, професорів С. Квятковського і Н. Ничкало (педагогіка праці), О. Отич (педагогіка мистецтва) та ін. Роль інтердисциплінарного підходу до створення нових й інтегрованих професій презентувала директор Інституту професійно-технічної освіти НАПН України В. Радкевич (Ничкало, 2015; Семенов, 2013).

У Польщі з кінця XX ст. відбувається підготовка вчителя-двопредметника за рахунок збільшення годин музичного мистецтва в навчальних планах, у процесі поєднання зі спеціальностями: «Дошкільне навчання», «Початкове навчання». Запропоновано поєднати спеціальність «Учитель музики» з іншими спеціальностями (польська мова, загальна педагогіка, інформатика, фізичне виховання та ін.) (Porowuch, 2014).

Погоджуємося з думкою польських учених Б. Сліверського (B. Sliversky), З. Вятровського (Z. Wiatrowski), В. Стриковського (V. Strykovsky) та українського дослідника В. Олійника про те, що реалізація інтердисциплінарних зв'язків в освіті являє собою один з ефективних дидактичних засобів набуття й розвитку професійної

компетентності майбутніх фахівців, формування уявлення про цілісну картину світу в процесі використання двох або більше дисциплін.

Для Польщі характерний *діяльнісний підхід*, що проголошує активну позицію суб'єкта навчання. Діяльнісний підхід до формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва являє собою процес, який активізує мислення та творчі здібності в різних видах діяльності, стимулює вдосконалення навчання, самостійні пошуки в набутті знань студентами. Цей підхід сприяє суб'єктивно-орієнтованій організації творчої діяльності студентів, перебудові навчання, переважно його процесуально-технологічного компонента. Згідно з підходом, фахівці музичного мистецтва в процесі неперервної музичної освіти опановують і вдосконалюють свою професійну діяльність (Гумінська, 2004). На нашу думку, діяльнісний підхід у формуванні вокальної культури фахівців музичного мистецтва відіграє провідну роль, оскільки активна позиція в навчанні студента сприяє розвитку його творчих здібностей (Kwiatkowska, 2008).

Індивідуальний підхід. Для фахівців музичного мистецтва, особливо в процесі формування вокальної культури, важлива індивідуалізація навчального процесу. Г. Ніколаї (2006) трактує індивідуалізацію як тенденцію в розвитку музично-педагогічної освіти, коли студент вибирає факультативи, що наближаються до його життєвих планів. Навчальні заклади можуть планувати навчальний процес ближче до суспільних потреб, об'єднувати інтереси особистості та суспільства в гармонійне ціле. Завдяки індивідуальному підходу викладачів інститутів музики до студентів стає зрозумілим, у якому напрямі необхідно формувати майбутнього фахівця музичного мистецтва (Ministerstwo Edukacji i Nauki, 2020). За допомогою індивідуального підходу можна допомогти студенту вдосконалити чи, навпаки, загальмувати його навички, здібності. Індивідуалізації підлягає, як зауважує Б. Мілерські (B. Milerski), і процес оцінювання студентів, оскільки теоретичні дискусії та практичні тести, використовувані викладачами польських ЗВО, «суттєвою мірою пов'язані з проблемним характером оцінювання, його функціями та ризиками» (Białkowskie & Śliwerskie, 2000).

Якщо герменевтика – це мистецтво й теорія тлумачення текстів, первинний зміст яких незрозумілий через їхню стародавність або неповноту, то ефективність спілкування з мистецтвом, на думку дослідниці О. Отич, забезпечується не стільки зверненням педагога до мистецьких фактів, скільки до аналізу того, що приховане за ними. У зв'язку з цим, набуває актуальності застосування герменевтичного підходу (Отич, 2010). Зазначимо, що в основу цього підходу покладено «філософію розуміння, інтерпретації як способу буття, форми теоретичної і практичної рефлексії та характеристики будь-якої діяльності людини» (Горшкова, 2007).

Герменевтичний підхід у мистецькій педагогіці передбачає емоційно-ціннісне тлумачення мистецтва, з огляду на соціально-культурні традиції, а також особистісний художньо-творчий досвід суб'єкта (Jakóbowski, 2002). Цей підхід забезпечує в процесі навчання майбутніх фахівців музичного мистецтва активізацію самостійного оцінного ставлення студентів до мистецьких образів, залучення їх до виявлення особистісного сенсу спілкування з мистецтвом через уявний діалог з автором твору (Музичне мистецтво в сучасній освіті, 2021).

Дослідниця Н. Овчаренко в праці «Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності» констатує, що герменевтичний підхід сприяє опануванню майбутніми фахівцями музичного мистецтва герменевтичного аналізу музично-поетичного тексту, що є компонентом герменевтичного аналізу вокального твору та базований на теорії інтерпретації музичних творів, сприяє формуванню в студентів уміння створювати виконавські інтерпретації, творчо розкривати музичний твір (Овчаренко, 2016). Отже, герменевтичний підхід допоможе майбутньому фахівцеві вокальної культури, виконавцю творчо розкрити музичний твір.

Важливу роль у розвитку музичної культури Польщі відіграє **системний підхід**, який являє собою систему, де всі компоненти навчального процесу взаємозалежні та взаємопов'язані. На думку О. Суховірського, системний підхід передбачає виявлення взаємодії складових частин об'єкта, його цілісність (Суховірський, 2016). У педагогіці, за висловом Л. Порохні, системний підхід сприяє

систематизації накопичених знань, а також удосконаленню навчально-виховного процесу (Порохня, 2010).

Аналізуючи системний підхід у процесі теоретико-інструментальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, Л. Банкул та Лінь Їтун стверджують, що такий підхід уможлиблює розширення загального культурного й музичного кругозору особистості; розвиток емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва, здатності до співпереживання, аналіз художніх образів; виховання інтересу до класичної й сучасної, до фольклорної та професійної музики свого народу й народів світу; теоретичне та інструментальне освоєння музичного мистецтва (Банкул & Їтун, 2020).

Системний підхід впливає й на формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва. Системна підготовка передбачає високий рівень володіння музичним інструментом; оволодіння навичками практичної виконавської діяльності, що разом із теоретичною підготовкою студентів допомагає вчителю музики проводити музично-навчальну й музично-виховну роботу. Завдяки реалізації цього підходу, фахівці музичного мистецтва можуть виконувати різну позакласну роботу з музично-естетичного виховання (Банкул & Їтун, 2020), а також формувати вокальну культуру юного покоління (Черкасов, 2021).

Прихильники *медіаосвітнього підходу* пропонують створити навчальні програми із залученням медійних джерел, що сприятимуть майбутнім фахівцям музичного мистецтва у використанні нових технологій, інноваційних музичних інструментів, у збагаченні музичної освіти, у формуванні вокальної культури (Філософія, 2005). Музична й медіаосвіта вимагають підвищення компетенції майбутніх вокалістів у сфері використання ЗМІ (Białkowski, 2000).

У польській науково-педагогічній літературі, за спостереженнями В. Стриковського (V. Strykovsky), мультимедіа схарактеризовані як важливий елемент процесу навчання, що реалізує навчально-пізнавальні, інтеркомунікаційні та емоційно-мотиваційні функції. Мультимедіа – «джерело інформації та поштовх до самоосвіти й усебічного розвитку» (Strykowski, 2002). Учений М. Кішель (М.

Kisiel) зараховує мультимедіа до дидактичних засобів ефективного навчання майбутніх фахівців музичного мистецтва (Kisiel, 2003).

Відомий польський учений А. Бялковський виокремлює *технологічний підхід* як сучасний педагогічний рух, орієнтований на «пошук можливості більш широкого використання технологічних досягнень для розуміння музики та музичної виразності» (Białkowski, 2000). На думку Сі Даофена, виконавська підготовка майбутніх фахівців музики з використанням інноваційних технологій повинна мати акмеологічне спрямування (Даофен, 2015).

Акмеологічний (феноменологічний) підхід у розвитку вокальної культури пов'язаний із вивченням професіоналізму як вищого ступеня. Музичний професіоналізм залежить від низки чинників: об'єктивних (якість отриманого навчання і виховання в університетах та музичних академіях); суб'єктивних (талент, здібності людини). Для втілення акмеологічного підходу важливо розробити методичний інструментарій, який допомагає організувати умови для досягнення професіоналізму у формуванні вокальної культури фахівців музичного мистецтва (Бим-Бад, 2008).

На думку Сі Даофена, названий підхід сприяє активізації внутрішнього потенціалу майбутніх фахівців музичного мистецтва, зокрема їхніх здібностей, мотиваційно-цільової сфери як умови сходження до певного акмерівня. Науковець також зазначає, що акмеологічний підхід сприяє досягненню майбутнім фахівцем музичного мистецтва вершин у музично-професійному розвитку та вдосконаленню самореалізації як фахівця в галузі творчої діяльності (Даофен, 2015).

Аналізуючи зарубіжний досвід із проблеми формування професійної майстерності викладачів мистецьких дисциплін, науковець А. Козир стверджує, що «акмеологічний підхід – це сукупність прийомів, засобів дії, що допомагають ефективно виконувати завдання з продуктивного особистісно-професійного розвитку для досягнення професіоналізму» (Міськова, 2016). Підхід спрямований на досягнення майбутніми фахівцями музичного мистецтва найвищих результатів. У контексті цього логічними стають поняття «майстер» (майстерність) та

«професіонал» (професіоналізм), що слугують підставою для висновку про якісну працю фахівців музичного мистецтва (Козир, 2007).

Аксіологічний (ціннісний) підхід до навчання фахівців музичного мистецтва аналізують у контексті формування духовної культури, із погляду його цінності, що передбачає здатність до глибокого переживання духовних цінностей художніх образів; здатність до духовної самореалізації в мистецькій діяльності; спроможність до самооцінювання мистецьких цінностей (Музичне мистецтво в сучасній освіті, 2021).

Серед підходів, що використовують у сфері музичної підготовки в Польщі, варто назвати **педевтологічний підхід**, у межах якого польські музиканти-науковці вивчають компетенції вчителя музики, його професійну спрямованість, професійний розвиток, труднощі в роботі, професійну придатність; розробляють моделі вчителя музики. Модель учителя музики поза різними методологічними підходами має спільні риси, які виражені в гармонії між музичною, методичною, загальнопедагогічною та загальнокультурною підготовкою, а також в особистісних рисах (Ніколаї, 2008).

Популяризаційний підхід. Польський учений А. Бялковський характеризує цей підхід як пропагування музичної освіти та її місця в навчальній програмі. Прихильники пропонують «домовлятися» із майбутніми фахівцями музичного мистецтва про їхнє навчання стосовно власного вибору тотожності, ідентичності (Białkowski, 2000).

Особистісно орієнтований підхід дає змогу реалізувати фахову діяльність, спрямовану на самопізнання, самовдосконалення майбутнього фахівця вокальної культури, оволодіння новими педагогічними технологіями, що нині впроваджують у систему формування вокальної культури та які необхідно вважати засобом гуманізації освітнього процесу, реалізації творчого розвитку майбутніх фахівців (Kotusiewicz, 2000).

Отже, на підставі наукових літературних джерел схарактеризовано сучасні методологічні підходи до формування вокальної культури майбутніх фахівців музичної освіти: полікультурний, що сприяє формуванню толерантного ставлення

до культури інших народів; інтердисциплінарний, який передбачає перенесення методів з однієї дисципліни до іншої; аксіологічний (ціннісний), що прогнозує здатність до глибокого переживання духовних цінностей художніх образів, духовної самореалізації в мистецькій діяльності, спроможність самооцінювання мистецьких цінностей; педевтологічний, у межах якого вивчають компетенції вчителя музики, професійну спрямованість, професійний розвиток тощо та розробляють моделі вчителя музики; популяризаційний, що пропагує музичну освіту; особистісно орієнтований, який скеровує на самопізнання, самовдосконалення, оволодіння новими педагогічними технологіями; діяльнісний, який сприяє високій працездатності; системний підхід, що регламентує цілісність аналізу компонентів навчального процесу; інтердисциплінарний, який слугує інтеграційною основою для використання мистецтва в системі розвитку творчої індивідуальності фахівця музичного мистецтва; індивідуальний підхід, що сприяє об'єднанню інтересів особистості й суспільства; герменевтичний, який допомагає творчо розкривати музичний твір; медіаосвітній, що надає джерела інформації та спонукає до всебічного розвитку; технологічний, у межах якого залучають технологічні досягнення для розуміння музики; феноменологічний, що оптимізує досягнення фахівцем вершин у музично-професійному розвитку. Використання окреслених підходів до формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва дає Польщі змогу посідати гідне місце серед провідних країн світу.

2.3. Зміст підготовки фахівців музичного мистецтва щодо формування вокальної культури в університетах та академіях Польщі

2.3.1. Порівняльний аналіз навчальних планів університетів та академій Польщі з формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва

Зміст підготовки майбутніх фахівців зосереджений у державних документах – навчальних планах, навчальних програмах, навчальних посібниках. Академік В. Кремень наголошує на необхідності відпрацювання механізму «систематичного оновлення змісту навчання відповідно до розвитку науки» та набуття фахівцями

нових знань (Кремень, 2002), а також на «потребі забезпечити оптимальний баланс між локальним та глобальним із тим, щоб людина, формуючись як патріот своєї країни, усвідомлювала реалії глобалізаційного світу, була здатною жити й діяти в цьому світі, нести частку відповідальності за нього, бути, по суті, не лише громадянином країни, а й громадянином світу (Кремень, 2002).

Вокальна культура – цілісне утворення, що виявляється в єдності структурних елементів якісної підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва в галузі вокального твору через опанування основ знань, практичних умінь і навичок; основ вокальної методики та техніки під час співу; набуття фахових компетентностей для творчого втілення художнього змісту музичного твору у виконавську діяльність; формування моральних і фахових якостей особистості фахівця музичного мистецтва (Nauczyciel androgog na początku XXI wieku, 2004).

Структура бакалаврського навчального плану Зеленогурського університету (Uniwersytet Zielonogórski) така: зазначення напряму підготовки «Художня освіта в галузі музичного мистецтва» («Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej (EASM)»; перший (бакалаврський) рівень вищої освіти; термін навчання – 3 роки; форма навчання денна; загальна кількість годин та кредитів ECTS із кожного предмета зокрема; форма контролю; розподіл годин і кредитів ECTS за роками навчання, семестрами та їхня загальна кількість. У навчальному плані предмети розподілені за модулями (Nikitorowicz, 2009):

- модуль загальних дисциплін («Moduł kształcenia ogólnego») – 5 дисциплін, 315 год. (15 кредитів ECTS);
- модуль фундаментальних дисциплін («Moduł kształcenia podstawowego») – 13 дисциплін, 930 год. (65 кредитів ECTS);
- модуль спеціальних дисциплін («Moduł kształcenia kierunkowego») – 11 дисциплін, 372 год. (44 кредити ECTS);
- модуль педагогічних дисциплін («Moduł kształcenia nauczycielskiego») – 9 дисциплін, 405 год. (24 кредити ECTS).

Отже, у навчальному плані на 2019 – 2020 н. р. передбачено 2250 год. (148 кредитів ECTS).

Структура магістерського навчального плану Зеленогурського університету ідентична до плану бакалаврського рівня. Навчальні предмети, що опановують упродовж двох років, розподілені навчальним планом за модулями:

- модуль фундаментальних дисциплін («Moduł kształcenia podstawowego»), 3 дисципліни, 150 год. (12 кредитів ECTS);
- модуль спеціальних дисциплін («Moduł kształcenia kierunkowego»), 9 дисциплін, 690 годин, 44 кредити ECTS;
- модуль факультативних дисциплін («Błoki przedmiotów fakultatywnych») – 360 годин (64 кредити ECTS).

Упродовж 2 років за навчальним планом передбачено 1200 годин (120 кредитів ECTS). Усього за 5 років навчання заплановано 3450 год. (268 кредитів ECTS).

Продовжуючи вивчати предмети бакалаврського рівня, майбутні фахівці музичного мистецтва поглиблюють і розширюють свої знання й навички з фахових дисциплін, формують свою вокальну культуру. Вивчаючи на магістерському рівні нові предмети, студенти Зеленогурського університету набувають нових знань і навичок щодо формування вокальної культури. Важливу роль в оволодінні навичками виконання наукової роботи відіграють магістерські семінари.

Структура навчальних планів бакалаврського рівня університету Марії Кюрі-Скłodовської (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej) така: напрям «Художня освіта в галузі музичного мистецтва» («Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej (EASM)»), термін навчання – 3 роки; форма навчання денна; форма контролю й кількість кредитів кожного предмета. Навчальний матеріал розміщено за рубриками: блок; код; назва модуля – предмета; ECTS (punkty ECTS); форми контролю; загальна кількість годин, розподіл годин за роками й семестрами, за формами навчання: лекції, практичні, лабораторні, семінари. У навчальному плані напряму «Художня освіта в галузі музичного мистецтва» предмети розподілені за блоками:

- обов'язкові дисципліни – 26, для яких передбачено всього 1185 год. (93 ECTS), із них 165 год. лекційних, 315 год. практичних, 270 год. лабораторних, практико-консультаційні заняття (ПКЗ) – 435 год;

- психолого-педагогічні – 7 дисциплін, для вивчення яких заплановано 405 год. (25 кредитів ECTS), із них 135 лекцій, 35 практичних, 240 ПКЗ;
- факультативні – 8 дисциплін, усього 390 год. (54 кредити ECTS), із них лекційних 30 год., практичних – 120 год., лабораторних – 90 год., ПКЗ – 90 год, семінарських – 60 год.
- три види практики (120 год.)

Отже, у навчальному плані передбачено на бакалаврському рівні Університету Марії Кюрі-Склодовської (напряму підготовки «Художня освіта в галузі музичного мистецтва») 2100 годин – 180 кредитів, у 2019 – 2020 н. р. було 2430 годин (Додаток Е).

Аналізована структура навчального плану магістерського рівня 2020 – 2021 н. р. ідентична до навчального плану бакалаврського рівня. Упродовж двох років на цьому рівні передбачено 1080 год. (усього за 5 років – 3180 год.), 120 кредитів ECTS (усього за 5 років – 300 кредитів ECTS) (Додаток Е).

Випускники університету Марії Кюрі-Склодовської, продовжуючи вивчати предмети бакалаврського рівня, розширюють знання та вміння з педагогічних і фахових дисциплін. Засвоюючи нові предмети, майбутні фахівці музичного мистецтва набувають нових навичок щодо формування вокальної культури та знань і навичок із дисциплін психолого-педагогічного циклу (музична дидактика й музична психологія, які особливо сприяють підготовці вчителя музики). Отже, структура навчальних планів аналізованих університетів відрізняється назвами блоків (модулів) навчальних дисциплін, кількістю годин та кредитів ECTS.

Після проголошення незалежності Польщі ЗВО набули вагомих повноважень у зміні змісту підготовки фахівців музичного мистецтва. Доцільно порівняти навчальні плани Зеленогурського університету та Університету Марії Кюрі-Склодовської напряму «Художня освіта в галузі музичного мистецтва». Для порівняння предметів напряму «Художня освіта в галузі музичного мистецтва» в обох ЗВО їх поділено на цикли підготовки: формування загальної інтелектуальної культури; цикл психолого-педагогічних знань і формування педагогічної культури; цикл фахової спеціалізації. Поділ предметів підготовки фахівців музичного

мистецтва виконаний за рекомендацією відомого польського вченого М. Пшиходзінської. Отримані дані систематизовано в табл. И 1 (Додаток И).

Таблиця И 1 засвідчує, що в Університеті М. Кюрі-Склодовської в Любліні цикл загальноосвітніх предметів представлений у навчальному плані п'ятьма предметами, у Зеленогурському – чотирма: два предмети – ідентичні. Для вивчення іноземної мови заплановано по 240 год., для філософії – в Університеті Марії Кюрі-Склодовської – 30 год., у Зеленогурському – удвічі більше. Крім того, у Зеленогурському університеті наявне фізвиховання, а в Університеті Марії Кюрі-Склодовської – предмети інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Обсяг усього циклу в навчальному плані – 210 год.

В Університеті Марії Кюрі-Склодовської в межах напряму «Художня освіта в галузі музичного мистецтва» передбачено 120 годин дисциплін психолого-педагогічного циклу, це на 5 предметів більше, ніж у Зеленогурському закладі. П'ять предметів в обох університетах – ідентичні (відрізняються кількістю годин, відведених на ці предмети навчальними планами, крім методики музики, для викладання якої передбачено по 90 годин).

Цикл фахової, власне музичної, підготовки, на думку М. Пшиходзінської (Rogalskie, 1997), стосується формування «музичного слуху, уяви й смаків; умінь – вокальних, гри на інструментах, диригентських, керівництва вокально-інструментальними ансамблями; засвоєння знань із теорії музики (теоретичних засад музики, гармонії, контрапункту, музичних форм, інструментознавства) і музичної культури (історії музики, музичної літератури, музичної естетики, етномузекології)», завдяки яким відбувається формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва. Дослідниця, пропонуючи модель музично-дидактичної підготовки вчителя, розрізняє три складники:

- вивчення теоретичних засад музичного виховання (засвоєння цілей, знань і умінь шкільного предмета «Музика»);
- заняття в музичних майстернях – організація діяльності учнів (заняття з використанням ритміки Жак-Далькроза; слухання музики; імпровізація на фортепіано та на інших інструментах; креативна діяльність – музичний театр,

використання в процесі музичного виховання комп'ютерної техніки, музикотерапія; опанування системи музичного виховання: методик музикування за З. Кодаєм, К. Орфом, К. Гордоном);

– навчання практичної діяльності в класі, зокрема інтерпретація (творче розкриття виконавцем) програм, підручників, методичних рекомендацій, планування занять (Rogalskie, 1997).

Г. Ніколаї (2006) стверджує, що ці три складники, тобто названі три сфери навчання, реалізовані лише фрагментарно. Усього для циклу дисциплін фахової підготовки в навчальному плані Університету Марії Кюрі-Склодовської передбачено 29 навчальних предметів – 1400 год., Зеленогурського університету – 26 предметів, 1235 год, із них – 18 дисциплін ідентичних. Сім предметів мають однакову кількість годин: емісія голосу (по 30 год.), розвиток музичного слуху (по 90 год.), музична література (по 60 год.), читання партитур (по 15 год.), музичний супровід (по 30 год.), будова інструмента (по 15 год.), інші – різного музичного спрямування. В університеті Марії Кюрі-Склодовської заплановано ще й такі дисципліни: теорія і практика Григоріанського хоралу, музично-рухові ритмічні заняття, етномузикологія, синтез та інтеграція мистецтва, культурні дискурси, медіальна культура на ін.; у Зеленогурському університеті – музичний фольклор, анатомія й фізіологія голосу, біг-бенд, вступ до композиції та ін (Брилін & Бриліна, 2021).

Варто звернути увагу й на різницю в розподілі навчальних предметів за блоками. В університеті Марії Кюрі-Склодовської дисципліни об'єднані в блоки (модулі) обов'язкових, психолого-педагогічних, факультативних предметів і практики; у Зеленогурському університеті – у модулі загальних, фундаментальних, психолого-педагогічних курсів.

Зафіксовано зміни в навчальних планах одного ЗВО. Зокрема, у 2020 – 2021 н. р. (порівняно з 2019 – 2020 н. р.) в Університеті М. Кюрі-Склодовської з'явилися нові предмети: методика навчання музики, маркетинг культурних цінностей. Серед основних предметів запропонована нова форма занять «Практико-консультаційні заняття (ПКЗ)» («Konwersatorium»), до якої вдаються під час

викладання предметів: методика викладання музики, розвиток слуху, гармонія, маркетинг культурних цінностей. Це засвідчує автономію, надану ЗВО у Польщі щодо зміни навчальних планів. Доцільність змін аргументована вимогами ринку праці в різних регіонах країни.

У Зеленогурському університеті за напрямом підготовки «Художня освіта в галузі музичного мистецтва» у навчальному плані передбачено 90 год. для практики: загальнопедагогічна – 30 год.; практика з підготовки фахівців музичного мистецтва – 60 год.). В Університеті Марії Кюрі-Склодовської на цьому напрямі відведено 105 годин, за рахунок практики з підготовки фахівців музичного мистецтва відбулося скорочення годин (усього 45 год.), але для практики в музичному колективі навчальний план пропонує 30 годин. Отже, у Зеленогурському університеті студенти проходять два види практики, а в Університеті Марії Кюрі-Склодовської – три види.

На основі представлених даних підсумовано, що в Університеті Марії Кюрі-Склодовської навчальний план пропонує найбільші можливості для набуття психолого-педагогічних знань і формування педагогічної культури, а також для фахової спеціалізації, на відміну від Зеленогурського університету. До того ж в Університеті Марії Кюрі-Склодовської в Любліні посилену увагу звернено на використання ІКТ у навчальному процесі майбутніх фахівців музичного мистецтва (у навчальному плані наявний предмет «ІКТ»). Попри це, в обох закладах пропонують ґрунтовну музичну й педагогічну освіту, а формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва відбувається на належному рівні. Випускники університетів отримують переважно кваліфікацію вчителя музики, викладача; аніматора музичної культури, який працює в мультиплікаційному кіно; члена інструментального або вокального ансамблів, оранжувальника школи; джазу; популярної музики, духовної музики (Кривохижа, 2018).

Структура бакалаврських навчальних планів із підготовки фахівців музичного мистецтва в Музичній академії в Кракові (Akademia Muzyczna w Krakowie) та Музичній академії ім. Фелікса Нововійського в Бидгощі (Akademia Muzyczna im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy) відрізняється несуттєво. У планах

зафіксовано напрям підготовки; термін навчання – 3 роки, форму навчання – денна; загальну кількість годин і кредитів ECTS кожного предмета, форму контролю, матеріал розподілено за семестрами. Це частина структури навчального плану академій, подібно до структури проаналізованих університетів.

Водночас констатовано відмінності в розподілі предметів за модулями (блоками). Зокрема, предмети навчального плану музичної академії в Кракові розподілені на бакалаврському рівні за блоками:

- блок предметів спеціальних дисциплін («Przedmioty kierunkowe») – 8, або 930 годин (59 кредитів ECTS);
- блок предметів загальних дисциплін («Przedmioty ogólne») – 13, або 855 годин (66 кредитів ECTS);
- вибіркові предмети («Przedmioty wybieralne») – 32, або 1415 годин (94 кредити ECTS);
- факультативні предмети («Przedmioty fakultatywne») – 38, або 2230 годин (47 кредитів ECTS).

Отже, у навчальному плані 2019 – 2020 н. р. напряму «Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej» Музичної академії в Кракові передбачено 5130 годин (266 кредитів ECTS).

На магістерському рівні навчальні предмети розподілені за аналогічним напрямом у Музичній академії в Кракові:

- блок обов'язкових предметів («Przedmioty obowiązkowe»), до якого належать спеціальні предмети («Przedmioty kierunkowe»), – 10 дисциплін, 810 годин (62 кредити ECTS); загальні предмети («Przedmioty ogólne») – 2, або 60 годин (12 кредитів ECTS);
- блок вибірових предметів («Przedmioty wybieralne») – 9; 600 годин (28 кредитів ECTS);
- блок факультативних предметів («Przedmioty fakultatywne»), до якого входить кілька груп: група предметів педагогічної підготовки («moduł przygotowania pedagogicznego») – 4 предмети; група предметів методичних («grupa przedmiotów metodycznych») – 15 предметів; група додаткових предметів («grupa przedmiotów

uzupełniająca») – 14 предметів; група предметів загальноуніверситетських («grupa przedmiotów uzupełniających ogólnouczelniany») – 7 предметів; група предметів іноземних мов («języki obce») – 2560 годин (42 кредити ECTS).

У навчальному плані напряму «Художня освіта в галузі музичного мистецтва» («Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej») у Музичній академії імені Фелікса Нововійського в Бидгощі предмети бакалаврського рівня розподілено за модулями (блоками) так (Plan studiów wydziału dyrygentury, jazzu i edukacji muzycznej, 2021) :

- загальні предмети – 8, заплановано 360 годин (23 кредити ECTS);
- фундаментальні предмети – 14, передбачено 1035 годин (84 кредити ECTS);
- педагогічні предмети – 12, запропоновано 680 годин (51 кредит ECTS);
- факультативні предмети – 13, заплановано 450 годин (17 кредитів ECTS).

Усього в навчальному плані 2019 – 2020 н. р. зафіксовано 2525 годин (176 кредитів ECTS).

На магістерському рівні навчальні предмети розподілені за блоками так:

- спеціальні предмети – 14, для їх вивчення заплановано 570 годин (22,8 кредита ECTS);
- фундаментальні предмети – 3, передбачено 180 годин (7,2 кредита ECTS);
- загальні предмети – 2, запропоновано 120 годин (4,8 кредита ECTS);
- факультативні предмети – 36 кредитів ECTS.

Отже, усього в межах магістерської підготовки фахівців музичного мистецтва в Музичній академії імені Фелікса Нововійського в Бидгощі навчальним планом передбачені 870 годин (120 кредитів). Згідно з проаналізованими навчальними планами академій, зміст навчання відрізняється розподілом предметів за блоками та кількістю годин і кредитів ECTS, передбачених для підготовки фахівців.

У таблиці К 1 (Додаток К) систематизовано порівняльні дані про цикли предметів підготовки фахівців музичного мистецтва в Музичній академії в Кракові та Музичній академії імені Фелікса Нововійського в Бидгощі за напрямом «Художня освіта в галузі музичного мистецтва».

Згідно з таблицею К 1, у Музичній академії в Кракові за напрямом «Художня освіта в галузі музичного мистецтва» цикл загальноосвітніх предметів представлений у навчальному плані трьома предметами, у Музичній академії імені Фелікса Нововійського в Бидгощі – шістьма. Три предмети в обох академіях ідентичні: для опанування іноземної мови в навчальному плані передбачено по 120 годин, для засвоєння ІКТ – по 30 год., фізвиховання – по 60 год. У Музичній академії імені Фелікса Нововійського в Бидгощі наявні, крім того, предмети: основи латинської мови – 30 год., історія філософії – 60 год., захист інтелектуальної власності – 15 год. (усього 315 год.), у Музичній академії в Кракові – лише 210 год. Отже, зафіксовано як подібні, так і відмінні ознаки.

У межах дисциплін психолого-педагогічного циклу навчальний план Музичної академії в Кракові пропонує 11 дисциплін (385 год.), Музичної академії імені Фелікса Нововійського в Бидгощі (Додаток К) – 9 навчальних предметів (450 год.), що забезпечує підготовку вчителя музики. Особливо імпонують навчальні дисципліни: дидактика музики, основи психології й музична психологія, основи педагогіки та музична педагогіка. Опанування цих курсів уможливило формування знань, необхідних учителеві музики для психолого-педагогічного та музичного виховання.

У Музичній академії в Кракові для дисциплін фахової, власне музичної, підготовки в навчальному плані передбачено 28 дисциплін (2025 год.), у Музичній академії імені Фелікса Нововійського в Бидгощі – 17 навчальних предметів (1495 год.). Із них 12 дисциплін ідентичних, але лише на опанування фортепіано заплановано по 60 годин, на інші дисципліни (хор, делегування, контрапункт, гармонія, читання партитур, розвиток музичного слуху, будова інструменту, історія музики, основи ритму, аналіз музичного твору) у різних музичних академіях запропонована різна кількість годин.

Варто зазначити, що в Музичній академії в Кракові особлива увага звернена на низку предметів: вокальні й вокально-інструментальні основи (360 год.), вокальна постановка голосу (120 год.), хор (240 год.), диригування (75 год.), гармонія (120 год.), заняття з ритмом та танець (240 год.), інструмент (90 год.); у Музичній академії

імені Фелікса Нововійського в Бидгощі – хор (450 год.), емісія голосу (120 год.), інструмент (105 год.), гармонія (90 год.), що впливають на зростання здатності майбутніх фахівців музичного мистецтва до володіння співацьким голосом, накопичення вокалістом знань і вмінь, які необхідні для успішної виконавської діяльності та вмінь навчання вокальних здібностей майбутніх фахівців. Отримані знання, уміння й навички впливають на формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва.

Результати аналізу навчальних планів музичних академій та університетів представлено в таблиці 2.2 «Порівняльна характеристика навчальних планів (блоків предметів) напряму «Художня освіта в галузі музичного мистецтва» у польських ЗВО музичного спрямування.

Таблиця 2.2

**Порівняльна характеристика навчальних планів (блоків предметів) напряму
«Художня освіта в галузі музичного мистецтва»
у польських ЗВО музичного спрямування**

Назва ЗВО	Блоки предметів (кількість годин і кредитів ECTS)							
	Спеціальних	Загальних	Фундаментальних	Психолого-педагогічних	Обов'язкових	Вибіркових	Факультативних	Разом
Музична академія в Кракові	930 год. 59 кредитів ECTS	855 год. 66 кредитів				1415 год. 94 кредити ECTS	2230 год. 47 кредитів ECTS	5130 год. 266 кредитів в ECTS
Музична академія ім. Фелікса Нововійського в Бидгощі		360 год. 23 кредити ECTS	1035 год. 84 кредити ECTS	680 год. 51 кредит ECTS			450 год. 17 кредитів ECTS	2525 годин 176 кредитів в ECTS
Університет Марії Кюрі-Склодовської в Любліні	372 години 44 кредити ECTS			525 год. 30 кредитів ECTS	1185 год. 93 кредити ECTS		390 год. 54 кредити ECTS	2472 год. 220 кредитів в ECTS
Зеленогурський університет	372 год. 44 кредити ECTS	315 год. 15 кредитів ECTS	930 год. 65 кредитів ECTS	405 год. 24 кредити ECTS				2022 год. 140 кредитів в ECTS

Навчальні предмети в Музичній академії в Кракові (Akademia Muzyczna w Krakowie) зосереджені в блоках: спеціальному, загальному, вибіркового та факультативному; у Музичній академії ім. Фелікса Нововійського в Бидгощі (Akademia Muzyczna im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy) – у загальному,

фундаментальному, психолого-педагогічному, факультативному; в Університеті Марії Кюрі-Скłodовської (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej) – у спеціальному, психолого-педагогічному, обов'язковому, факультативному; у Зеленогурському університеті (Uniwersytet Zielonogórski) – у спеціальному, загальному, фундаментальному, психолого-педагогічному. Переважна кількість предметів ЗВО музичного спрямування Польщі розміщена в блоках (модулях): спеціальному, загальному, психолого-педагогічному та факультативному (Akademia Muzyczna im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy, 2021) (Додаток Л).

Навчальні плани відрізняються не лише блоками (модулями), а й загальною кількістю годин. Зокрема, у Музичній академії в Кракові для опанування студентами впродовж трьох років фаху «Музичне мистецтво» навчальний план 2019 – 2020 н. р. пропонує 5130 год., що на 3108 год. більше, ніж у Зеленогурському університеті. Особливо збільшена в академії кількість годин для предметів музичного спрямування, що надає більше можливостей для формування в майбутніх фахівців музичного мистецтва вокальної культури. Крім дисциплін спеціального й загального блоків, велика кількість обов'язкових предметів зосереджена у вибіркового та факультативному блоках: гігієна емісії голосу, інструменти Орфа, міжнародна комунікація, хор, емісія голосу з методикою викладання тощо (Додаток М).

Варто акцентувати увагу на збільшенні годин для підготовки студентів за фахом «Музичне мистецтво». У навчальному плані Музичної академії в Кракові у 2016 – 2017 н. р. запропоновано 4140 годин, у навчальному плані 2019 – 2020 н. р. – 5130 год. на бакалаврському рівні (Akademia Muzyczna w Krakowie, 2021). У музичних академіях дисциплін музичного спрямування більше, ніж в університетах, тому студенти в академіях мають змогу оволодіти вокальною культурою більш глибоко, ніж в університетах. Аналіз навчальних планів доводить, що в університетах музичного спрямування в Польщі майбутні фахівці отримують належну вокальну підготовку. В освітніх установах: музичних школах, ЗСО, академіях (більшою мірою), в університетах – готують фахівців для роботи з музичними, вокальними, вокально-інструментальними ансамблями, хоровими

колективами, до роботи за новою спеціальністю (костельна музика), до реалізації аматорського руху.

Отже, організація навчальної діяльності майбутніх фахівців музичного мистецтва підпорядкована навчальному плану – основному нормативному документові ЗВО Польщі, що мають автономію. Навчальні плани ЗВО музичного спрямування відрізняються блоками навчальних дисциплін та кількістю годин.

2.3.2. Аналіз навчальних програм ЗВО Польщі з проблеми формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва

Формування вокальної культури майбутніх фахівців музичного мистецтва вмотивоване зміною освітньої парадигми, що передбачає утвердження особистісних цінностей та професійне зростання. Професійні компетенції сучасного фахівця музичного мистецтва спрямовані на розвиток спроможності до педагогічної творчості, зокрема вокально-виконавської діяльності.

Науковець З. Людкевич (Z. Ludkiwicz) зазначає, що більшість фахівців музичного-педагогічної освіти, випускників мистецьких відділів ЗВО не бажає працювати в ЗСО (Ludkiewicz, 2005). Для привабливості вчительської музичної професії вчені розробили науково обґрунтовані рекомендації стосовно проведення досліджень з удосконалення музичного фаху. Залучено праці провідних учених Польщі: М. Пшиходзінської (M. Przychodzińska), А. Бялковського (A. Białkowski) з Університету Марії Кюрі-Склодовської в Любліні; З. Буровської (Z. Burowska), Я. Затхей (J. Zathej), Є. Курч (J. Kurcz) – із Музичної академії в Кракові та ін. (Музична освіта, 2021)

Унаслідок досліджень і реформування, у навчальний процес уведено перелік професійних компетенцій майбутнього вчителя музики; упроваджено дві форми музичної освіти (обов'язкова та факультативна); розширено блок методичних предметів і педагогічної практики; пристосовано підготовку фахівців музичного мистецтва до вимог Євросоюзу: здобуття повної вищої освіти (двоступеневої),

підготовка вчителя до викладання двох предметів; автономія ЗВО для зміни навчальних планів і програм відповідно до інтересів студентів та до вимог ринку праці. Крім того, для отримання вчителем повної ставки дозволено створювати спеціалізації: інструктор – для керівництва вокальними, естрадними, фольклорними та інструментальними ансамблями; інструментальна педагогіка – для майбутніх фахівців гри на інструментах у музичних студіях та музичних школах; музичне виховання в дошкільній освіті – для роботи викладачем-методистом у педагогічних навчальних закладах; музикотерапія – для проведення розвивальних занять із дітьми з особливими потребами; рух із музикою – танок – музичний театр – для виконання обов’язків організатора позашкільної роботи; новітні електронні засоби – для використання комп’ютерної техніки та електронних інструментів у процесі навчання дітей та молоді (Przychodzińska & Białkowski, (2002) М. Пшиходзінська обґрунтувала в концепції інтегрованого та блокового навчання в ЗСО поєднання музичної освіти з різними спеціальностями, уведення в навчальний процес нової дисципліни «Мистецтво».

Власне музична підготовка фахівців музичної освіти й підготовка вчителя музики узгоджені з навчальною програмою (Rogalskie, 1997), що являє собою державний документ, у якому регламентовано зміст освіти з окремої навчальної дисципліни. У програмі спеціальності «Художня освіта в галузі музичного мистецтва» (2019 – 2020 н. р.) денної форми виокремлено розділи: назва предмета, повний опис програми предмета, теми з предмета, кількість годин та кредитів ECTS для їх опрацювання й результати навчання (Edukacja Artystyczna w Zakresie Sztuki Muzycznej, 2021).

Навчальна програма предмета «Вокальні та вокально-інструментальні основи» чітко окреслює цілі навчання, що охоплюють закріплення знань майбутніх фахівців музичного мистецтва з музичних проблем: слух, голос, знання стилів, композиційних прийомів, знання історії музики тощо (мотиваційний, змістовий компоненти). Програма передбачає застосування практичних методів; удосконалення навичок і поглиблення знань; правильне виконання й інтерпретування музичних творів, реалізацію власних концепцій та мистецької

діяльності (креативно-діяльнісний, творчо-виконавський компонент); аналіз проблеми застосування знань і самооцінювання власних дій (рефлексивний компонент) (Burowska, 1993).

Отже, програма предмета «Вокальні та вокально-інструментальні основи» сприяє вдосконаленню як практичної, так і методичної, теоретичної підготовки, тобто всіх компонентів вокальної культури. Це один з основних документів, що скеровує на формування вокальної культури майбутніх фахівців музичного мистецтва.

Навчальна програма предмета «Фортепіано» має на меті оволодіння навичками гри на фортепіано, що допомагає використовувати їх у процесі навчання (гармонія, читання партитур) та під час виконання професійних обов'язків викладача, диригента. У змісті програми порушено таку проблематику: добір репертуару на основі індивідуального плану розвитку студента; реалізація фортепіанної літератури всіх епох, від бароко до сучасної музики; удосконалення ефективності інструментальних засобів, читання нот; формування чутливості до утворення музичної фрази та здатності самостійно оцінювати свої дії; правильне виконання твору відповідно до задуму композитора; забезпечення фахівців засобами для самостійної реалізації музичного твору. У програмі регламентовано результати навчання майбутніх фахівців музичного мистецтва. Зокрема, випускник має знати музичні стилі, взаємозв'язок між правильною інтерпретацією й виконанням музичного твору, а також повинен уміти виконувати музичні твори відповідно до стилю певної епохи, супроводжувати солістів в ансамблях, сприймати форми музичного твору, правильно читати ноти.

Отже, програма сприяє розвитку мотиваційного, когнітивного, творчо-виконавського й рефлексивного компонентів. Програма орієнтує студентів на вільне володіння жанрами вокального музичного мистецтва різних епох, сприяє формуванню вокальної культури фахівців музичного мистецтва.

Навчальна програма курсу «Хор» упродовж 240 год. (8 кредитів ECTS) передбачає вдосконалення співочих навичок у колективі, акапельного репертуару;

вокальної техніки, інтерпретації пісень; навичок іноземної мови; підготовки до сценічних вистав та участь у них.

У програмі дисципліни «Хор» окреслено результати навчання. Зокрема, фахівець має знати основний репертуар, взаємозв'язки між елементами музичного твору та характерними рисами форм і жанрів вокальної музики; музичні стилі; конструкцію голосового апарату, правила передання голосу; базову хорову літературу. Фахівець повинен уміти виконувати музичні твори відповідно до стилю епохи; правильно читати ноти, використовувати методи, вправи; творчо розв'язувати організаційні проблеми. Програма сприяє якісній підготовці фахівців музичного мистецтва в галузі вокальної культури, дає змогу накопичити знання з основного репертуару, освоїти сучасну вокальну техніку під час співу в хорі, опанувати фахові компетентності для творчого втілення змісту музичного твору у виконавській діяльності (змістовий, творчо-виконавський компоненти вокальної культури).

Мотиваційний і змістовий компоненти вокальної культури предмета «Музична література» скеровують студентів на усвідомлення інформації в галузі музичної літератури від раннього Середньовіччя до XXI століття, пісенних традицій вокальних шкіл різних країн та епох, на вільне орієнтування в стилях, жанрах вокального музичного мистецтва європейських країн (григоріанський спів, національні вокальні школи, польська музика Середньовіччя та Відродження, музика кантато-ораторії в стилі бароко (Італія – Франція, Бельканто), стилі виконавця, що є основою італійської мелодійної, співучої вокальної школи, концертний стиль у вокально-інструментальній музиці).

Після закінчення курсу «Музична література» фахівець музичного мистецтва оволодіває знаннями основного репертуару, базової літератури від Середньовіччя до сучасності, музичних стилів, а також уміннями правильно виконувати музичні твори й інтерпретувати, читати ноти, сприймати форму музичного твору, самостійно збирати інформацію, що сприяє формуванню вокальної культури фахівців музичного мистецтва.

Програма предмета «Розвиток музичного слуху» має на меті впродовж 120 годин (8 кредитів ECTS) розвивати музичну пам'ять та увагу, гармонійний милозвучний слух і музику, що супроводжуване колірно-світловими ефектами (світломузика). Мотиваційний компонент цієї програми орієнтує студента на формування навичок слухового аналізу музики різних епох. Стосовно розвитку процесуально-технологічного компонента вокальної культури зазначимо, що програмою передбачене опанування різних вправ: тюнінг (інтервал із двома нотами); ритмічні вправи на один або на два голоси; імпровізація канону; поліметричні вправи, за яких відбувається запис окремих голосів багатоголосної музики в різних метрах (чергування сильних і слабких долей у тексті в системі організації ритму) та ін., що сприяє набуттю знань про взаємозв'язки між елементами музичного твору, між записом, інтерпретацією й реалізацією музичного тексту, а також умінь щодо розпізнавання музичного матеріалу, інтерпретування інформації та усвідомлення власної думки, реалізації власних концепцій, які впливають із власних фантазій у мистецьку діяльність, що оптимізує розвиток креативно-виконавського компонента.

Програма предмета «Гармонія» дає змогу майбутньому фахівцеві музичного мистецтва впродовж 120 годин (8 кредитів ECTS) оволодіти теоретичними знаннями в галузі функціональної гармонії мажор-мінорної системи, зокрема системою музичних звуків, що утворюється послідовністю основних семи ступенів ладу й переходить від ладу до ладу, з однієї тональності до іншої (діатоніка); системою, яка має пристосування до отримання півтонів (хроматика); системою прирівнювання й ототожнення звуків, однакових за висотою, але різних за назвою і графічним зображенням [25]. Крім того, студент отримує практичні навички музичних аранжувань (із використанням вокально-інструментальних акторів) та імпровізації.

Унаслідок оволодіння цією програмою, фахівець музичного мистецтва пізнає взаємозв'язки елементів твору; опанує навички створення композиції та імпровізаційних форм музики або танцю; зможе оцінювати свої дії; усвідомлюватиме необхідність удосконалення знань і навичок. Програма предмета «Гармонія» сприяє розвитку змістового та творчо-виконавського компонентів

формування вокальної культури, а також – рефлексійного компонента, оскільки передбачає здатність фахівця самооцінювати власні дії, формує вокальну культуру майбутнього фахівця.

У підготовці фахівця музичного мистецтва, а також учителя музики посутню роль відіграють програми спеціальних предметів: гра на музичному інструменті, емісія голосу. У музичній академії в Кракові під час вивчення предмета «Гра на інструменті» пропонують оволодіти такими інструментами, як орфа та флейта. Навчальна програма «Інструменти Орфа» передбачає вдосконалення техніки роботи, методики навчання гри на інструментах К. Орфа, методики практичних занять із використанням інструментів Орфа, підготовки до проведення занять у дитячих інструментальних ансамблях різних вікових груп.

У змісті програми «Інструменти Орфа» викладено таку проблематику: ознайомлення зі шкільними інструментами Карла Орфа, із характеристиками інструментів та їхньою класифікацією, створення партитури (партій для багатоголосного музичного твору для оркестру чи хору) для вибраних творів дитячої літератури; багатоголосові аранжування (пристосування музичного твору, написаного до одного інструмента, до другого) пісень на мелодійних інструментах; використання інструментів із невизначеною висотою звуку для створення поліфонічних (багатоголосих) ритмічних форм хвиль.

У програмі також описано результати навчання студентів: випускники повинні знати репертуар, пов'язаний із грою на музичних інструментах Орфа; сучасні інформаційні технології проектування художньо-освітньої діяльності з використанням інструментів Карла Орфа, методику навчання гри на інструментах Орфа; опанувати практичні знання з використання інструментів Орфа; уміти співорганізовуватися в культурно-просвітницькій діяльності з акцентом на дітей та підлітків. На основі характеристики програми дисципліни «Інструменти Орфа» підсумовано, що студенти, вивчаючи цей предмет, готуються до проведення занять в інструментальних ансамблях, до багатоголосового аранжування пісень на інструментах Орфа; набувають достатньої музичної підготовки, знання щодо практичного використання інструментів. Дисципліна є однією з базових у підготовці

фахівців музичного мистецтва, сприяє розвитку як когнітивного, так і творчо-виконавського та креативно-діяльнісного компонентів формування вокальної культури. Педагог основної школи викладає всі предмети, зокрема музику, він має отримати достатню музичну підготовку у ЗВО. Предмет «Інструменти Орфа» являє собою один з основних у підготовці не лише фахівців музичного мистецтва, але й вчителя, поряд із курсом «Емісія голосу».

Мета програми предмета «Диригування» – оволодіння знаннями щодо різних форм, стилів хорової композиції; засвоєння 1, 2, 3, 4-голосних вправ читання хорових партитур в ансамблях та у вокально-інструментальних творах; вільне спілкування жестом, який демонструє артикуляцію (чітку вимову звуків у співі), агоніку (відхилення від основного темпу для посилення виразності), диригування із застосуванням різної динаміки. Зазначені цілі програми засвідчують серйозні установки мотиваційного компонента вокальної культури.

У змісті програму курсу «Диригування» передбачено такі теми: техніки диригування, інтерпретації музичного твору, читання партитур, практичне втілення диригентської техніки (артикуляції, динаміки, агогіки в оброблюваних творах). Програма пропонує репертуар: хорові твори (шансон – французька пісня, віланела – італійська пісня, мотет – жанр вокальної багатоголосної музики, хорол – хвалебно-духовна пісня), хорові мініатюри. Опанувавши програму «Диригування», майбутній фахівець музичного мистецтва повинен знати: основний репертуар вокальної та вокально-інструментальної музики, музичні стилі. Фахівець має вміти: реалізувати в хорових творах різних епох словесні й музичні відношення в композиціях для хорового ансамблю, правильно читати хорові твори різних епох; інтерпретувати музичні твори; розуміти необхідність підвищення кваліфікації в галузі техніки диригування, вміти самооцінювати свої дії, пов'язані з технікою диригування (творчо-виконавський і рефлексивний компоненти). Отже, опанування програми предмета «Диригування» підвищує можливості формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва.

Важливу роль у формуванні вокальної культури фахівців музичного мистецтва відіграє програма дисципліни «Читання партитур», яка має на меті ознайомлення

студентів з основними теоріями мотивації до навчання впродовж життя. Предмет охоплює такий зміст: робота з хоровими та поліхоральними, інструментальними (камерні й нескладні оркестрові) партитурами з різноманітною композицією, фактурою та стилем; навчання транспонування (перекладання музичного твору з однієї тональності на іншу); читання нот за клавішами C, F, G.

Опанувавши цю програму, студент зможе виконувати основний репертуар; розуміти взаємозв'язки між елементами музичного твору й особливостями форм, стилів і жанрів вокальної музики, інструментальних та вокально-інструментальних ансамблів; між записом, інтерпретацією й реалізацією музичного тексту; демонструвати здатність до сприймання форми музичного твору та правильного читання нот. Отже, у процесі оволодіння програмою курсу «Читання партитур» фахівці отримують знання, уміння й навички, необхідні для формування вокальної виконавської діяльності.

Як зазначає польський учений А. Мачейчик (A. Maciejczyk) (2005), програма предмета «Музично-рухові ритмічні заняття» має важливе значення для формування музичного мислення за допомогою рухів тіла, музичного розвитку, сприяє вдосконаленню як вокальної, так і рухової діяльності виконавця. Основною метою названої програми є навчання студентів умінь використовувати музичну літературу для слухових, голосових і рухових вправ майбутніх фахівців музичного мистецтва, а також стимулювання їхньої творчості у створенні музично-рухових заходів (ігор та вправ).

Досягненню зазначеної мети сприяє засвоєння низки тем: підготовка рухового апарату учнів для виконання координаційних вправ, рефлекторних і багаторазових вправ на мислення, імпровізацію рухів, метроритмічних вправ, призначених для дітей раннього шкільного віку; вивчення вправ у галузі методики К. Орфа; розвиток уяви, виразності, інтерпретації й імпровізації рухів музичних творів; вивчення польських національних танців і танців інших народів. Отже, програма сприяє розвитку мотиваційного, когнітивного, творчо-виконавського й рефлексивного компонентів вокальної культури фахівців музичного мистецтва.

Опановуючи програму курсу «Інструментознавство», студенти оволодівають знаннями оркестрових інструментів: властивостями їхнього звуку, тембром інструменту, характеристикою струнних, духових, ударних інструментів. Студент пізнає музичні стилі, пов'язані з використанням інструментів. Майбутній фахівець опановує знання про методику навчання гри на інструментах Орфа та їх практичне використання, готується до проведення занять у дитячих інструментальних ансамблях різних вікових груп із багатоголосовим аранжуванням пісень на інструментах, застосовує концепцію музичної освіти й реалізує власні концепції для створення композиції та імпровізації цих форм. Фахівець вокальної культури розуміє необхідність поглиблення знань, удосконалення навичок.

Навчальна програма предмета «Емісія голосу» передбачає вдосконалення базових знань про будову голосового апарату, його функції (дихання, фонація – вимовляння мовних звуків) і роботу голосу, а також покращення вокальних навичок та управління голосом; формування звички дихати через ребро-діафрагмальну доріжку; покращення артикуляції – чіткої вимови звуків у співі (у програмі представлені вправи, що допомагають оперувати з різною артикуляцією) та динаміки (силою звучання); удосконалення розуміння взаємозв'язку між творчим розкриттям образу або музичного твору виконавцем, тобто між інтерпретацією й реалізацією нот.

У змісті програми з постановки голосу представлені такі теми: характеристика типів людського голосу; навчання користування диханням; робота над інтонацією та усвідомлення високої голосової позиції; вирівнювання голосних звуків (переважно польських); робота над дикцією та артикуляцією дібраних творів; фразування (виконуючи музичний твір, фахівець має чітко вирівняти паузи, темп, динаміку); навчання самосвідомості.

У програмі затверджено, що фахівець має знати: характерні риси форм і жанрів вокальної музики, базову вокальну літературу; будову голосового апарату, правила передання голосу. Крім того, фахівець повинен уміти: правильно читати ноти, виконувати й інтерпретувати музичні твори, використовувати методи; володіти навичками виконання твору, самостійно працювати над їх удосконаленням.

Підсумовано, що програма курсу «Емісія голосу» сприяє розвитку творчого-виконавського компонента вокальної культури, оскільки майбутній фахівець музичного мистецтва, учитель музики опановують характерні риси форм і жанри вокальної музики, вивчають базову вокальну літературу, а також формують навички виконання твору. Фахівці отримують знання, уміння й навички, необхідні для провадження вокальної виконавської діяльності.

У процесі опанування програми курсу «Контрапункт» студенти набувають знань та вмінь створювати поліфонічні структури, проводити їх правильний аналіз, а також опановують знання про зміни в техніці контрапункту впродовж століть. Навчальна програма «Контрапункт» передбачає: аналіз поліфонічних структур у багатоголосих вокальних та інструментальних творах видатних майстрів епохи; контрапунктування заданої хвальної урочистої пісні певного (духовного або світського) змісту (кантосу) у різновидах дво- та триголосі поліфонії; створення музичної форми, що ґрунтоване на повторенні тієї самої мелодії різними голосами хору, які вступають послідовно один за одним (канону) для проєкції.

Результати навчання такі: майбутній фахівець володіє знаннями основного репертуару, розуміє взаємозв'язки між елементами музичного твору й певними рисами форм і жанрів вокальної та вокально-інструментальної музики; володіє навичками створення композиції, імпровізації музичних форм та аранжування в процесі виконання музичного твору, що необхідно для його самовираження; розуміє необхідність удосконалювати знання та вміння впродовж життя.

Отже, програма контрапункту сприяє вдосконаленню творчо-виконавського компонента, у процесі якого реалізують набуті навички створення композицій, імпровізації музичних форм під час виконання музичного твору; формуванню вокальної культури фахівців музичного мистецтва.

Перелік предметів проаналізованого блоку дисциплін, що сприяють формуванню вокальної культури фахівців музичного мистецтва, увідповіднений зі стандартами музичної освіти в Польщі, що розроблені Міністерством освіти у 2013 році для напряму «Художня освіта в галузі музичного мистецтва».

У процесі аналізу навчальних програм предметів напряму «Художня освіта в галузі музичного мистецтва» у Музичній академії в Кракові (Додаток М) з'ясовано, що до блоку дисциплін, які сприяють формуванню вокальної культури фахівців музичного мистецтва, увійшли дисципліни, що зазначені в стандартах музичної освіти Польщі. Зокрема, із групи А – основних предметів: фортепіано, гармонія, аналіз музичного твору, навчання слуху, музична література, хорові / інструментальні ансамблі, із групи В – предметів професійного спрямування: диригування, читання партитур, інструменталістика, другий інструмент, музично-рухові заняття («Стандарт музичної освіти в Польщі» – усього 12 дисциплін). Із навчального плану й програми Музичної академії в Кракові до названої групи предметів нами додані програми предметів «Емісія голосу» та «Контрапункт», тобто представлено всього 14 дисциплін.

Навчальний план Зеленогурського університету відрізняється від навчального плану Музичної академії в Кракові. У Зеленогурському університеті в навчальному плані напряму підготовки «Художня освіта в галузі музичного мистецтва» передбачено 38 предметів, натомість у Музичній академії в Кракові – 46. До блоку дисциплін, що сприяють формуванню вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Музичній академії в Кракові, запропоновано 12 навчальних дисциплін, зазначених у стандартах музичної освіти. На відміну від цього, у Зеленогурському університеті – 10 дисциплін (відсутні вокально-інструментальні ансамблі й інструменталістика, які орієнтують на формування вокальної культури майбутніх фахівців музичного мистецтва). Студенти Зеленогурського університету оволодівають програму дисциплін «Емісія голосу» та «Основи вокалу», необхідні для вчителя музики. Отже, майбутні фахівці цього університету вивчають 12 дисциплін, які найбільше сприяють формуванню вокальної культури фахівців музичного мистецтва. У Музичній академії в Кракові така підготовка організована більш ретельно (Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej, 2019).

Порівнюючи програми предметів Музичної академії в Кракові та Зеленогурського університету, зауважимо, що структура програм подібна, відповідно до вимог стандарту музичної освіти. У таблиці 2.6 систематизовано

інформацію про програми блоку дисциплін, що сприяють формуванню вокальної культури фахівців музичного мистецтва, у двох ЗВО (програми 2019 – 2020 н. р., додатки програми) (Додаток Н)

Вивчаючи предмет «Фортепіано», фахівець оволодіває технікою гри, жанрами вокального мистецтва різних епох, вчиться виконувати музичний твір у певному темпі, динаміці та фразі. Програма курсу обох ЗВО сприяє формуванню вокальної культури фахівців музичного мистецтва (Akademia Muzyczna w Krakowie, 2021).

Програма предмета «Хорові ансамблі» передбачає освоєння вокальної техніки, набуття знань виконавських навичок, навичок роботи в команді, інтерпретації пісень. Програма цього курсу в Музичній академії в Кракові більше орієнтована на якісну підготовку фахівців у галузі вокальної культури, у Зеленогурському університеті – на підготовку фахівця музичного мистецтва. Майбутній фахівець музичного мистецтва обох ЗВО усвідомлює значущість інформації (композиційні стилі, форми, жанри історичного розвитку музики в Західній Європі від античності до наших днів), що сприяє формуванню вокальної культури фахівців музичного мистецтва.

У процесі опанування програми предмета «Розвиток музичного слуху», що запропонована в Музичній академії в Кракові, студент має змогу формувати навички слухового аналізу музики різних епох, реалізувати власну концепцію в мистецькій діяльності, що сприяє формуванню вокальної культури фахівців музичного мистецтва. У програмі Зеленогурського університету передбачено спів поліфонічних вправ, слуховий аналіз, що відіграє присутню роль у роботі вчителя під час проведення уроків музики.

Програми курсів «Гармонія» і «Гра на музичному інструменті» – одні з базових у підготовці фахівців музичного мистецтва, оскільки сприяють формуванню вокальної культури, а також одні з основних у підготовці вчителя музики, тому що вможливають оволодіння виробництвом супроводу.

У межах програми предмета «Диригування» майбутні фахівці в обох ЗВО засвоюють знання з техніки диригування, інтерпретації твору, аналізу творів, реалізації їх у творах різних епох. Програми навчають читати вокальні й

інструментальні партитури, спілкуватися жестом (артикуляція, агоніка, динаміка), працювати в команді, а отже, формувати вокальну культуру фахівців музичного мистецтва, учителів музики. Водночас у програмі Зеленогурського університету зосереджено більше уваги на підготовці фахівця музичного мистецтва, ніж у Музичній академії в Кракові.

Опановуючи програму дисципліни «Читання партитур», майбутній фахівець у Музичній академії в Кракові більш ґрунтовно готується до розуміння взаємозв'язків між елементами музичного твору й особливостями форм, жанрів і стилів вокальної музики, вокально-інструментальних та інструментальних ансамблів. Студенти обох ЗВО вивчають типи вокально-інструментальних та інструментальних партитур, характеризують стиль певного твору, готуються до читання транспонувальних інструментів, а також вокальних та інструментальних партій. Випускники інтерпретують результати, поєднуючи практичні й теоретичні знання, транспонують гомофонні фрагменти виконуваних творів; реалізують аранжування для змішаного хору. Отже, фахівці, оволодівши програмою предмета «Читання партитур», отримують знання та вміння, які потрібні для формування вокальної виконавської діяльності (у Музичній академії в Кракові – більшою мірою).

Програма «Музично-рухові ритмічні заняття» являє собою вираження емоційного змісту – вираження настрою і характеру музики рухами та жестами. Випускник, опанувавши цією програмою, може виконувати ритмічні вправи: поліритмічні, музично-рухові, словесно-мелодійні, координаційні; програма сприяє вдосконаленню як вокальної, так і рухової діяльності в галузі фахівцям музичного мистецтва та шкільної освіти.

Програма курсу «Емісія голосу» сприяє розвитку творчого-виконавського компонента вокальної культури, оскільки майбутній фахівець музичного мистецтва, учитель музики опановують важливі питання в процесі вивчення цього предмета: будова й функції голосового апарату, голосові вправи, вокальна техніка; артикуляція та динаміка звуку. Програма предмета «Емісія голосу» була введена до навчального плану Зеленогурського університету, Музичної академії в Кракові. Дисципліна виходить за межі кількості предметів, регламентованих стандартом музичної освіти

Польщі напряму «Художня освіта в галузі музичного мистецтва». Зміст цього предмета сприяє формуванню вокальної культури фахівців музичного мистецтва.

На основі проведеного аналізу навчальних програм предметів напряму «Художня освіта в галузі музичного мистецтва» Зеленогурського університету й Музичної академії в Кракові (Додаток М) з'ясовано, що до блоку дисциплін, які сприяють формуванню вокальної культури фахівців музичного мистецтва, входять дисципліни, подані в стандартах музичної освіти в Польщі: з групи А – основних предметів: фортепіано, гармонія, аналіз музичного твору, навчання слуху, музична література, хорові ансамблі; із групи Б – предметів професійної підготовки: диригування, читання партитур, другий інструмент, музично-рухові заняття – усього 10 дисциплін.

Із навчального плану Зеленогурського університету нами додані програми дисциплін «Емісія голосу» та «Основи вокального ансамблю», завдяки яким студенти опановують знання й навички, необхідні для провадження вокальної виконавської діяльності, для роботи над інтонацією, виконання вправ на емісію, артикуляцію, динаміку, дикцію в роботі з ансамблем у школі.

Отже, зіставлення програм предметів Музичної академії в Кракові та Зеленогурського університету доводить, що формуванню вокальної культури сприяє низка фактів. Насамперед ідеться про викладання 10 ідентичних програм дисциплін, які входять до блоку «формування вокальної культури»: емісія голосу, музично-рухові ритмічні заняття, читання партитур, диригування, гра на музичному інструменті, гармонія, розвиток музичного слуху, музична література, хор, фортепіано. У Зеленогурському університеті додано програму курсу «Основи вокального мистецтва», яка сприяє підвищенню рівня підготовки фахівця до вокальної виконавської діяльності; у Музичній академії в Кракові до названого блоку зараховано три дисципліни, відсутні в Зеленогурському університеті: контрапункт, інструментознавство та основи вокальних і вокально-інструментальних ансамблів, які орієнтують на формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва. В обох ЗВО наявна підготовка фахівця музичного мистецтва, однак у Зеленогурському університеті більшою мірою передбачено

підготовку фахівця музики, а в Музичній академії в Кракові – формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва.

2.4. Методологічні засади формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва у ЗВО Польщі

Важливе завдання феноменології, закономірностей і механізмів розвитку людини на ступені її професійної зрілості – розроблення методичного інструментарію, що допомагає створити умови для оптимального досягнення фахівцем музичного мистецтва професіоналізму у сфері музики, для вияву творчих якостей.

У Польщі особлива увага зосереджена на пропедевтичному етапі підготовки фахівців музичного мистецтва, учителів музики. Обов'язкова вимога до абітурієнтів – наявність музичних здібностей. На вступному екзамені з музики перевіряють музичний слух, відчуття ритму, голосові дані, а також уміння грати на фортепіано й додатковому інструменті, знання з теорії музики, гармонії, тобто музичну освіту на рівні музичної школи I ступеня (6 років навчання) (Полухин, 2006).

Рада Європи з Європейською комісією окреслили коло вимог до підготовки фахівців музичного мистецтва у XXI ст. «Освіта і підготовка 2010» (Education and Training 2010, 2010). У межах Ліссабонської стратегії уточнено перелік компетенцій, зазначено, зокрема, що внаслідок підготовки фахівця має опанувати три групи компетенцій:

- робота з інформацією, технологіями та знаннями – фахівець повинен мати професійні знання, уміти користуватися інформацією та передавати свої знання за допомогою різних технологій, удосконалювати знання впродовж усього життя;
- володіння навичками командної (уміння співпрацювати) роботи зі студентами та колегами;
- підготовка фахівців музичного мистецтва й учителя музики до роботи з суспільством і в суспільстві – робота з батьками, із місцевими громадами, що

вимагає постійного самовдосконалення протягом життя (European Commission, 2005).

Стандарти музичної освіти в Польщі за напрямом «Художня освіта в галузі музичного мистецтва» регламентують випускні кваліфікації, порівняльна характеристика яких за рівнями бакалавр і магістр подана в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Випускні кваліфікації музиканта або викладача в галузі музичної освіти

Назва кваліфікації	Рівень музичної освіти	
	Бакалавр	Магістр
Проведення дидактичних та загальних музичних занять	Проведення занять із музичної освіти – перший ступінь	Проведення музичних занять із музичного навчання другого рівня
Організація занять із ритміки	Проведення занять із ритміки в музичних школах першого рівня	Проведення занять із ритміки в музичному навчанні другого рівня
Викладання та загальна музика в галузі шкільної художньої освіти	Викладання в галузі шкільної освіти до середньої школи	Викладання та загальна музика до середньої школи
Вокальні, інструментальні та вокально-інструментальні ансамблі	Вокальні, інструментальні та вокально-інструментальні колективи в музичній освіті першого рівня та аматорському музичному русі	Вокальні, інструментальні та вокально-інструментальні ансамблі в середній музичній освіті
Професійні вокальні, інструментальні та вокально-інструментальні ансамблі	---	Професійні вокальні, інструментальні та вокально-інструментальні ансамблі
Музична діяльність у закладах культури	Музична діяльність у закладах культури	Музична діяльність у закладах культури та ЗМІ
Анімація музичної культури в суспільстві	Анімація музичної культури в суспільстві	---
Ансамблі церковної музики	---	Ансамблі церковної музики
Діяльність, пов'язана з організацією фестивалів, конкурсів тощо	---	Діяльність, пов'язана з організацією фестивалів, конкурсів, музичних заходів та анімацією музичної культури в суспільстві

Таблиця складена на основі «Стандартів музичної освіти в Польщі» напряму «Художня освіта в галузі музичного мистецтва» (додаток П). У документі

представлено 9 випускних кваліфікацій (6 – на рівні бакалавра та 8 – на рівні магістра; 5 – ідентичні, більшість із яких на бакалавраті використовувані на першому рівні, у магістратурі – на другому рівні). Для роботи у сфері освіти випускник повинен мати педагогічну спеціальність.

За результатами навчання фахівці музичного мистецтва повинні розрізняти форми, жанри та стилі вокальної й інструментальної музики, а також літургійні форми духовної музики різних конфесій; читати музичні ноти, фортепіанні партитури хорової, інструментальної, вокально-інструментальної музики. Фахівець може застосовувати принципи техніки проведення музичного навчання, самостійного вивчення акапельної хорової, інструментальної, вокально-інструментальної та ансамблевої літератури; створювати інструментарій для дитячих, вокальних, вокально-інструментальних ансамблів, з огляду на виконавські здібності; використовувати інструмент у професійній роботі та проводити керівництво інструментальними ансамблями, працювати в командах над репертуаром різних епох, стилів.

Випускник напряму «Художня освіта в галузі музичного мистецтва» має бути підготовлений до дослідницької діяльності у сфері мистецької освіти. Серед його компетенцій Г. Ніколаї (2006) називає вміння формулювати та творчо розв'язувати проблеми мистецької освіти осіб різного віку, а також проблеми формування вокальної культури. Фахівець може грати на різних базових інструментах, готувати заняття для студентів; виконувати правильну інтерпретацію художнього тексту з погляду акцентуації, артикуляції, пунктуації, а також імпровізації й гармонізації в різних умовах (Додаток II). Він має знати, реалізовувати й застосовувати різні методи виконання музичних та рухових вправ з особливим акцентом на різних метричних моделях, поліритмічності та ланцюжку реалізації (Standardy kształcenia, 2020).

У процесі формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва важливу роль відіграє формування звучання голосу. Як зауважує знавець музичного мистецтва І. Куліковська, основою діяльності фахівців музичного мистецтва, учителя музики є вокальні вміння. Дослідниця трактує такі вміння як складне

особистісне утворення, що формується в процесі навчання співу й забезпечує успішність вокально-виконавської діяльності (Куліковська, 2017).

Звучання голосу формують у процесі навчання співу, у ході набуття вокальних навичок, до яких належать звукоутворення, резонування, дихання, артикуляція. Особливу увагу вокалісти звертають на вокальне дихання, для якого характерний вкорочений вдих і видовжений видих. На думку Л. Ярославцевої, «розвинене, тривале дихання, що гнучко кероване, – велике досягнення співака» (Стулова & Ярославцева, 1972). Більшість учених вважає, що мішаний тип дихання (грудинно-черевний) – найбільш оптимальний під час співу.

Особливістю вокальної мови є використання різних співочих регістрів. Співочий регістр – це послідовний ряд однорідних звуків, для якого характерний єдиний тембр і фізіологічний механізм голосоутворення. У зв'язку з різною анатомічною будовою, у чоловічому голосі розрізняють два основні регістри: грудний регістр у нижній частині діапазону, що вирізняється силою й багатством звучання; фальцетний регістр у верхній частині діапазону – слабкий і бідний за тембром. У жіночому голосі розрізняють три регістри: грудний регістр; центральний регістр, у якому сполучається звучання як головне, так і грудне; головний регістр у верхній частині діапазону, що звучить відкрито, світло.

Перехід від одного регістра до другого відображає зміни взаємодії мускул гортані й голосових зв'язок. Зміна регістрів пов'язана з відмінами в продовженні фази змикання й розмикання голосових складок. Основне завдання вокальної педагогіки – зробити плавним перехід від одного регістра до іншого. Грудному регістру чоловіків притаманне змикання голосової щілини, можливість розвитку амплітуди коливань, їх передання в бронхіальна дерево, не лише в надставну трубку (Dobrowolski, 1932). Назва грудного регістру утворилася від «грудного відлунювання» могутнього красивого голосу, який співак відчуває в грудях. Якщо під час співу прикласти руку до грудей, то відчувається тремтіння грудної клітки. Вище від перехідних нот починається фальцетний регістр, за якого замикання голосової щілини неповне. У разі співу фальцетом вібрують лише краї голосових зв'язок, між якими утворюється щілина. У зв'язку з тим, що фасадному утворенню

голосу «відлунює» голова, його називають «головним». Щільне змикання складок і їх включення в роботу створюють тембр, багатий на обертони.

Існують обертони, які формують високий співочий формат, що надає голосу дзвінкості, яскравості. Крім того, є обертони, які формують низький співочий формат, що передає голосом якість звучання. Це дві особливості темору, який являє собою якість співочого звуку, що допомагає розрізнити звуки першої висоти, виконувани різними голосами. Тембр співочого голосу залежить від віброколювання (зміна звуку за висотою й силою), що являє собою важливу рису голосу соліста.

Нові можливості для чоловічих голосів відкрило змішане прикрите звучання голосу. Змішаний регістр – сполучення елементів грудного й головного (фальцетного) утворення голосу, яким користуються переважно співаки. Це один із прийомів вирівнювання всього діапазону, оскільки рівність голосу в студента – предмет турботи фахівців музичного мистецтва, учителя музики (Ростовський, 2010).

Регістри жіночого голосу організовані інакше, що пов'язано з особливостями (анатомофізіологічними) жіночої гортані. Регістри жіночого голосу, як і чоловічого, також залежать від роботи голосових складок. У жіночому голосі розрізняють три регістри та два переходи. У грудному регістрі голосові зв'язки працюють за грудним типом коливань, як у чоловіків. У центральному й головному регістрах вони працюють за змішаним типом, але характерним для них є удосконалення голосового утворення (змішаного) на центрі, одночасне відлунювання грудного й головного резонаторів, повна вимова голосних. «Перелом» голосу в жіночих регістрах більш помітний у разі переходу від грудного резонатора до центрального, а далі – до головного, менш помітного (Регістри жіночих і чоловічих голосів, 2021).

Однією з вимог до звучання голосу є резонування. Унаслідок взаємодії дихання, гортані, звук оформлюється повністю в резонатори, у резонансних порожнинах, особливо – носового резонатора, що зумовлює красу голосу. Ділянка резонування – це простір від носоглотки й хоан до отворів у носі. Коли тут проходить повітря, глотково-зівний сфінктер, піднебіння й носові крила скорочуються, стінки резонатора вібрають і вібрає голос (Плеханова, 2006).

Одна з вокальних навичок, яку має опанувати вокаліст, – артикуляція, що являє собою чітку виразну вимову звуків (голосних і приголосних) у співі. Робота мовних органів спрямована на спосіб виконання звуків під час гри на музичному інструменті або співу, який розподілений на три види: зв'язаний («legato»), роздільний («non legato») і короткий («staccato») (Бусел, 2005).

Серед мовних органів розрізняють органи внутрішньої артикуляції (порожнина глотки та м'яке піднебіння); органи зовнішньої артикуляції (губи, язик, нижня щелепа). У вокалістиці залучають дію голосних і приголосних у процесі звукоутворення, тобто – фонетичний метод. У співі артикуляція відбувається за допомогою різних прийомів використання голосового апарату. Під час гри на смичкових інструментах працює ведення смичка; на духових – регулювання дихання (духові гравці використовують язик для визначення артикуляції, так вони змінюють потік повітря); на клавішних інструментах – зняття пальця з клавіші тощо. У нотному записі артикуляція позначена словами або графічними знаками: рисками (горизонтальними чи вертикальними), крапками, лігами тощо (Плеханова, 2006; Артикуляція, 2021; Артикуляції в музичній нотації, 2021).

Важливе значення в утворенні звуку, за словами О. Плеханової (2006), має атака звуку – початковий момент виникнення звуку, що впливає на роботу голосових зв'язок, на дихання, тембр звуку. Розрізняють три види атак:

- тверда атака, унаслідок якої відбувається щільне змикання складок перед початком звуку; супроводжувана енергійним проривом повітря; її застосування менш бажане як постійний методичний прийом;

- м'яка атака, у процесі якої змикання голосових зв'язок проходить одночасно з виникненням звуку за більш м'якого прориву повітря; цей методичний прийом рекомендовано застосовувати частіше; можливий прийом, за якого наявне середнє положення між твердою і м'якою атакою, щоб досягти більш м'якого та точного початку звуку;

- придихальна атака, коли змикання голосових зв'язок відбувається вже після вибуху; така атака породжує мляве й послаблене звучання, тому цей прийом не рекомендують використовувати як постійний.

У процесі художньо-виконавської практики варто послуговуватися всіма видами атак звуку (Плеханова, 2006).

Отже, у ході формування вокальної культури фахівці музичного мистецтва мають опанувати вокальні навички: дихання, звукоутворення, резонування, артикуляцію.

У польській освіті запропоновано два підходи до викладання:

– традиційний, який, за М. Пшиходзінською, заснований на педагогічних концепціях із використанням конкретних цілей навчання та потрактований як цілісний процес, що функціонує за принципами цілісності й інтегративності, передбачає взаємозв'язок загальноосвітніх і фахових знань, створює умови для взаємодії науки та мистецтва (Przychodzińska, 2006).

– сучасний, базований, за З. Буровською, на активності вихованців у процесі викладання, тобто на підході, який передбачає використання активізаційних методів у роботі викладача, спрямованих на зміни в особистості студента, ефективну, креативну діяльність (Burowska, 1984).

Методи навчання – це способи організації розумової та практичної пізнавальної діяльності студентів. Ефективність методу залежить від оволодіння ним викладачем та його критичного застосування на практиці, а також від розвитку пізнавальних здібностей та інтересів студентів. Кожен із методів навчання охоплює два елементи: підготовка навчального матеріалу та робота зі студентами. Вибір методів навчання залежить від віку вихованців, змісту викладання, цілей та завдань навчальної й виховної роботи (Węglińska, 2009).

Польські вчені по-різному класифікують методи навчання. На основі концепції багатостороннього навчання класифікує методи В. Оконь (W. Okoń): методи засвоєння знань – бесіда, дискусія, робота з книгою; методи самозапитування – класичний проблемний метод, кейс-метод, ситуаційний метод, мозковий штурм, дидактичні ігри (Дидактичні ігри як метод навчання, 2021); методи валоризації (викриття) – сприймання через переживання; імпресіоністичні та експресивні методи; практичні методи – методи реалізації виробничих завдань, практика (Окоń, 1987).

Методи навчання за Х. Віхурою (H. Wichura) такі: інформаційні – опис, пояснення, розповідь; пошукові (проблемні) – евристична бесіда, дискусія, класичний проблемний метод, ігри та імітаційні (дидактичні) ігри, ситуаційний метод, обмін ідеями, комп'ютерні ігри; методи валоризації (опромінення) – метод враження, метод постановки, експресивний метод; оперативні методи – методи вправ, методи практичної операції (Kupisiewicz, 1988; Ситуаційний метод, 2021; Metoda sytuacyjna- aktywizująca metoda nauczania, 2021).

Класифікація методів за Р. Венцковським (R. Więckowski) передбачає: інформативні методи – пояснення (ілюстративне, словесне), розповідь (ілюстративна, словесна), опис (із використанням природних зразків), застосування моделей; евристичні – проблемний метод, дискусія, діалог (Więckowski, 1993). Методи навчання за К. Крушевським (K. Kruszewski): словесні методи; методи перегляду; практичні методи; методи дидактичних ігор (Kruszewski, 2004).

Класифікація методів за Ч. Купісевичем (Cz. Kupisiewicz): методи спостереження (перегляду) – демонстраційний, метод вимірювання; методи, засновані на вживанні слова – лекція, бесіда, дискусія, робота з книгою; методи, засновані на практичній діяльності студентів – лабораторний метод, метод практичних занять; методи дидактичних ігор – імітаційні ігри, ситуаційний метод, інсценізаційний метод, обмін думками (Kupisiewicz, 1988; Методи навчання як компонент дидактичної структури, 2021).

Дослідники Е. Зіпська (E. Zipska) та М. Пжиходжінська (M. Przychodzińska) у праці «Музика в початковій освіті. Методологія» називають такі методи активізації навчальної діяльності: методи візуалізації (ментальні карти, біографічний метод, портфоліо); словесні методи (аргументи «за і проти», мозковий штурм, карусель, дебати, дискусія, капелюхи мислення, піраміда пріоритетів, ваші / мої аргументи; виразні (усі практичні методи, наприклад, драма); дизайн. Крім того, описують кейс-метод, ситуаційний метод, метод постановки, ігровий метод, імітаційні ігри, ігри-рішення, психологічні ігри, семінар, дидактична дискусія, дискусія на конференції, круглий стіл, дискусія на основі точок, багаторазова дискусія, дискусія, пов'язана з лекцією, килимок ідей, метод проекту, метод керівного тексту тощо (Lipska, 1991).

Польський дослідник Е. Паркіта (E. Parkita) пропонує активні методи, що використовують на заняттях музики: аналітично-перцептивний метод, наприклад, у роботі з піснею або з інструментальним твором; аналітично-відновлювальний метод; проблемно-творчий метод; проблемно-аналітичний метод; метод активного прослуховування музики за Б. Штраус (Metoda aktywnego słuchania muzyki wg Betti Strauss, 2021); метод впливу; метод організації та розвитку колективної й індивідуальної діяльності студента (Parkita, 2005).

Методи активізації навчальної діяльності посилюють участь студентів у заняттях, тоді вчитель виконує другорядну функцію (допомога, координація діяльності, контролю успішності вихованців). Навчання проходить через самостійне дослідження (Kamińska-Kłos, 2018).

Б. Каміньска-Клос (B. Kamińska-Kłos) пропонує низку методів: методи годування – інформаційна лекція (для структурованого надання інформації), бесіда, розповідь (яскрава й барвиста), опис, пояснення; проблемні методи – проблемна лекція, лекція-семінар, проблемний класичний метод; методи активації – метод кейсів, ситуаційний метод, дидактичні ігри, моделювання, ухвалення рішень, дидактична дискусія, мозковий штурм, панель, мета-план (Gry dydaktyczne w edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej, 2021).

Програмовані методи – використання комп'ютера; практичні методи – демонстрація, предметні вправи, лабораторні вправи, метод проекту, моделювання, семінар. Кожен із названих методів виконує функції ознайомлення з новим матеріалом, закріплення знань, контролю засвоєння знань та ін. (Kamińska-Kłos, 2018).

Отже, на межі XX – XXI ст. запропоновано численну кількість класифікацій методів навчання, за допомогою яких певною мірою формується й вокальна культура.

У науковій літературі обґрунтовано методи засвоєння знань, інформаційні методи (словесні), необхідні для майбутньої виконавської діяльності (бесіда, робота з книгою, лекція); методи, засновані на практичній діяльності, лабораторні вправи, метод практичних занять, методи вправ, у процесі яких фахівці набувають умінь для

формування вокальної культури; пошукові (проблемні) методи – евристична бесіда, імітаційні (дидактичні) ігри, комп'ютерні ігри, дискусія, діалог, проблемна лекція, за допомогою яких провадять виконавську діяльність; методи активації – кейс-метод, ситуаційний метод, мозкового штурму та ін.; методи валоризації – два дослідники – сприймання музичного твору через переживання: імпресіоністичні, експресивні, метод враження; методи спостереження (перегляду) – два вчені – демонстраційний, метод вимірювання (Мозковий штурм, 2021; *Burza mózgow*, 2021).

На лекційних заняттях порушують теоретичні проблеми музичної освіти, а також питання музикознавства, музично-естетичні проблеми, методики роботи співу, слухання музики, гри, імпровізації. На практичних і лабораторних заняттях конкретизують матеріал, поглиблюють музичну освіту, проводять фрагменти у вигляді ділових ігор (Babbie, 2006). Навчальні програми базовані на програмному плюралізмі, на сучасному положенні польського освітнього простору в галузі музичного виховання. У ході підготовки вчителя музики, фахівців музичного мистецтва в Польщі зосереджують увагу на розвитку виконавських здібностей (Полухин, 2006), а отже, на формуванні вокальної культури.

Як слушно зауважує Л. Гринь, вокальне мистецтво – це мистецтво особистості. Провідну роль у вокально-виконавській діяльності відіграє особистість виконавця (Гринь, 2010). Усе багатство голосу може розкрити лише співак-музикант, співак-митець, який спроможний «видобути» із голосу потрібні йому виконавські засоби, реалізувати весь вокальний процес на підставі певних теоретичних знань із методики вокалу (Гринь, 2010).

Технології, методи, прийоми, які сприяють реформуванню вокальної культури фахівців музичного мистецтва систематизовано в таблиці Р 1 «Методи формування музично-виконавської діяльності». (Додаток Р)

У ході дослідження виокремлено методи навчання музики, які найбільш популярні у ЗВО Польщі та більшою мірою сприяють формуванню вокальної культури фахівців музичного мистецтва, учителів музики (Jarkowska, 2004). Сформовано такі групи методів: методи, які сприяють формуванню базових понять

вокальної культури; методи валоризації; методи активізації начального процесу; програмовані методи; методи, запозичені з інших країн, що сприяють формуванню вокальної культури фахівців музичного мистецтва.

Методи, що сприяють формуванню базових понять вокальної культури.

Фахівець музичного мистецтва або вчитель музики, навчаючи дітей музики, використовує різні методи. Зв'язок музики із життям – основний метод, що застосовують у комплексі з методом музичного спостереження, методом експериментального музикування, методом музичного порівняння. У процесі підготовки у ЗВО фахівець ознайомлюється з названими методами, щоб у процесі трудової діяльності застосовувати їх для формування музичних понять (Gozdecka Renata, 2013).

Фахівець має навчити того, хто навчається музики, добре помічати все в навколишньому світі, звертати увагу на суттєве, використовуючи метод музичного порівняння, формулювати сутність поняття «звуки», «темп», «динаміка» тощо. Зокрема, формуючи в дітей поняття «темп», фахівець звертає їхню увагу на ступінь швидкості виконання танцю, спостерігаючи й порівнюючи музичну швидкість зі швидкістю пересування людини (повільно-швидко). Пізніше формується поняття про темп як ступінь швидкості виконання музичного твору. Опановуючи поняття «динаміка», діти спостерігають за звуками в навколишньому середовищі, які можуть бути голосними (гучними) і тихими, зіставляють їх зі звуками музичними. Діти засвоюють знання про силу звучання. Студенти порівнюють музичні твори внаслідок розвитку музичного мислення. У творчій діяльності доцільний метод експериментального музикування, оскільки гра на музичному інструменті сприяє розвитку музичної творчості. Цей метод використовують у процесі формування поняття «музичні інструменти». Процес слухання музики – це теж вид творчості, як і виконавство (Полухин, 2006).

Названі методи інтегрованого навчання засновані на інтеграції, об'єднанні, на комплексному навчанні (методи музичного спостереження, музичного порівняння, експериментального музикування), базовані на принципі творчої самостійності, що зорієнтований на перехід від керованої діяльності до самостійності вихованців

музичних навчальних закладів. Майбутні фахівці опановують навички опрацювання навчального, музичного матеріалу, пізнають його через естетичні цінності та емоційні переживання (Мірошніченко, 2016).

Методи активізації навчального процесу. В останні роки в Польщі надзвичайно популярними стали інноваційні методи навчання. Методи активізації навчальної діяльності посилюють участь студентів (учнів) на заняттях, при цьому викладач виконує другорядну функцію (допомога, координація, контроль) (Lipska, 1991).

Серед методів, які активізують навчальну діяльність, застосовують методи візуалізації (ментальні карти, біографічний метод, портфоліо). Зокрема, метод «ментальні карти» оптимізує сприймання інформації про формування вокальної культури, розвиток творчого мислення. Ментальні карти – це ефективна техніка альтернативного запису й візуалізації (одержання видимого зображення процесу, явища, недоступних для безпосереднього спостереження) (Ментальні карти, 2021). «Це зручний інструмент для відображення процесу мислення та структуризації інформації у візуальній формі», що відбувається безпосередньо за допомогою очей. Щоб зафіксувати думки, що з'являються під час міркувань над певною проблемою (завданням), можна використовувати ментальні карти (Карти розуму, 2021).

Уявлення про ментальні карти заклали у 70 роках ХХ століття британський учений психолог Т. Б'юзен, який працював над розв'язанням проблем розвитку креативності, інтелектуальних здібностей. Суть методики ментальної карти полягає в тому, що в схемі виокремлюють основне поняття, основний проект (основна гілка), від яких відгалужуються більш дрібні питання, що відображають завдання, ідеї, думки, необхідні для виконання основного проекту. Більш дрібні гілки можуть бути поділені ще на кілька гілок – підпунктів, тобто ментальна карта відображає асоціативні зв'язки.

Переваги ментальних карт (інтелект-карт) такі: застосування для навчання студентів; широке використання в процесі формування вокальної культури майбутніх фахівців музичного мистецтва за усвідомлення великої кількості інформації; застосування для формулювання нестандартних ідей; повний огляд

матеріалу великої теми чи проблеми; представлення численних даних, матеріалу, який демонструє зв'язки, в одній схемі; послідовне розгортання порушеної проблеми; сприяння в підготовці лекцій, зміст яких легко відновити, скорегувати відповідно до викладу матеріалу, тощо (Ментальні карти, 2021). На рис. 2.1. і 2.2. зображено зразки ментальних карт.

На заняттях музики у ЗВО Польщі використовують аналітично-перцептивний метод. Перцепція – сприйняття об'єктивної дійсності органами чуття (Биби́к, Сьота & Єрмоленко, 2006). Аналітико-перцептивний метод полягає в проведенні з інструментами слухового аналізу під час роботи з піснею або з інструментальним твором.

Складники перцептивного процесу: суб'єкт (слухач або виконавець), тобто особистість, яка виявляє задатки, має поріг чутливості, індивідуально-психологічні особливості (слухацький досвід, рівень музичної освіти, потреби), що зумовлюють рівень сприймання музичного твору; об'єкт – музика як комплексний подразник (система звуків), що впливає на суб'єкт і викликає його реакцію (Лімін, 2011; Лімін, 2016).

Рис. 2.1. Зразок застосування ментальної карти

Відображення у свідомості слухача (виконавця) музичного образу твору охоплює: чуттєві (сенсорні) компоненти, пов'язані зі слуховим сприйняттям

(подразненням), і ментальні (інтелектуальні) компоненти, пов'язані зі збереженням у пам'яті психологічних моделей (Januszewska-Warych, 2005). Отже, цей метод сприяє вдосконаленню слухового аналізу під час роботи з піснею.

Суть проблемно-творчого методу в тому, що особистість, яка оволодіває музичними навичками, засвоює вправу, пісню чи інструментальний твір із нотації, а також у залученні музичної творчості особистості до розв'язання творчого завдання. Метод застосовують під час самостійного створення музичних ілюстрацій до віршів, рухових систем і супроводу пісень. Пов'язуючи суть музичних завдань із мелодією, ритмом, особистість набуває вокальних якостей (Субота, 2021).

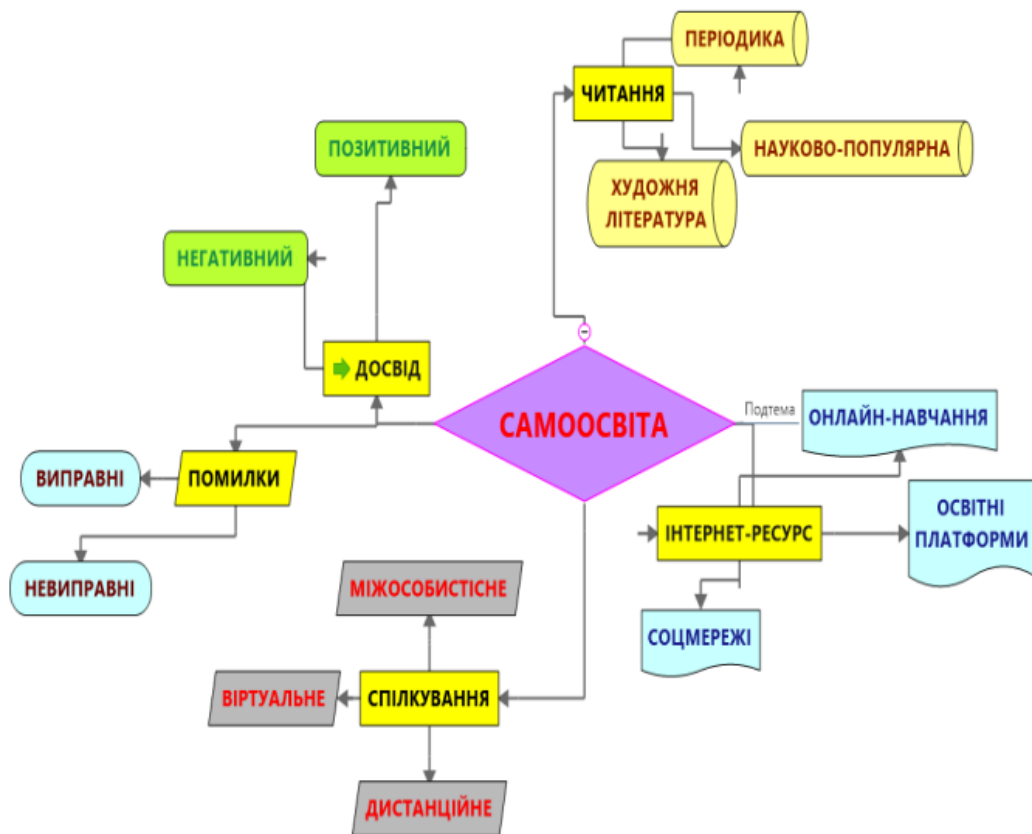

Рис. 2.2. Застосування ментальної карти у самоосвіті

У ЗВО Польщі використовують сольмізацію (im. solmisazione, від назв соль і мі) – перехід з одного умовного звукоряду до іншого, спосіб співу мелодій, артикулювання спеціальними складами різних елементів музичної мови (звуківисотних, ритмічних). Це система нотації (графічних знаків), що охоплює б-

ступеневий звукоряд із певним співвідношенням інтервалів (до, ре, мі, фа, соль, ля); прийоми навчання за нотним записом. Розрізняють такі види сольмізації (Nawroczyński, 1962):

- абсолютна (позначення висоти (абсолютної) музичних звуків, що відповідають їхній абсолютній висоті, спеціальними складами) – спів із називанням нот (сольфеджіо) складами, коли виникають стійкі асоціації між місцями нот на нотоносці без урахування альтерації; абсолютна сольмізація допомагає виробленню уявлення про звуко-висотний рух мелодії, слугує співочо-практичному засвоєнню музичних творів, але слабо розвиває музично-слухові уявлення, ускладнюючи розвиток інтервального слуху (Januszewska-Warych, 2005);

- відносна – позначення ступеневих функцій музичних звуків у тональності, спосіб співу мелодій зі складовими назвами щаблів звукоряду; зараз в усьому світі популяризують прийом відносної (релятивної) системи сольмізації, що розробив угорський композитор-педагог З. Кодай; згідно з прийомом ознайомлення з мелодіями має відбуватися через їх проспівування, а не через програвання на фортепіано, тобто без супроводу фортепіано, а на підставі оволодіння читанням нот; фахівець мистецької освіти, музикант-професіонал може оволодіти спеціальністю, зважаючи на релятивну сольмізацію;

- ритмічна – позначення ритмічних елементів, тривалостей у ритмічному контексті, спеціальними складами, тобто називанням нот без співу;

- виконавська – позначення спеціальними складами ритмічних зворотів і прийомів звукотворення (Сольмізація, 2021; Словопедія, 2021).

Отже, прийоми сольмізації – це прийоми навчання за нотним записом.

У мистецтвознавстві серед проблемно-творчих методів (Parkita, 2005) виокремлюють інтерпретацію музичних творів, що являє собою одну з найважливіших проблем музичного виконавства. Інтерпретація допускає активне ставлення до музики, наявність у виконавця власного творчого задуму та індивідуального підходу. Багато хто з виконавців і науковців наполягає на абсолютній відповідності виконання задуму композитора, інші – обстоюють право

виконавця на творчий підхід, мотивуючи свою позицію специфікою музичного виконавства та природою музичного мистецтва (Piątkowska-Pinczewska, 2005).

Науковець В. Корзун трактує художню інтерпретацію музичних творів як вищий щабель виконавської майстерності: «Художня інтерпретація передбачає глибоке проникнення в зміст музичного твору, виявлення ціннісного ставлення до музики, відтворення набутого виконавського досвіду, складником якого є вміння, що зумовлюють здатність належно виконувати певні дії» (Корзун, 2014). На думку Л. Гаркуші та О. Економової, інтерпретація музичного тексту – це ядро, центр творчої діяльності виконавця; спілкування з композитором, яке передбачає залучення духовного світу творця, що дає змогу увійти в атмосферу музичного твору «співавтором» (Гаркуша, 2016).

Схарактеризований творчий метод засвідчує, що інтерпретація базована на принципі індивідуалізації, оскільки ступінь емоційності сприйняття в мистецтві, його оцінювання тісно пов'язаний із вираженням художньої індивідуальності. Індивідуальність власних вражень, способів творчої діяльності стає запорукою формування у виконавця критеріїв естетично цінного. Відсутність індивідуальних підходів призводить до уніфікованого творення мистецьких зразків за певними штампами, антихудожніми кліше (Niziurski, 1997). Художня вимогливість у мистецтві зіставлена з індивідуальною спрямованістю художніх переваг, оскільки критерії, за якими людина оцінює мистецтво, характерні для неї як для особистості. Орієнтація на усереднене нівелює рівень художньої вимогливості. Унікальність, своєрідність естетичних почуттів претендують на відповідальність у питаннях творчості, оцінювання творів мистецтва (Принципи мистецького навчання, 2021). Не можна захопитися нормативним, якщо воно не збігається з власним тлумаченням художнього твору. Художня інтерпретація музичних творів як вищий щабель виконавської майстерності сприяє розвитку вокальної культури.

Метод імпровізації – це різновид художньої творчості, що відбувається в процесі виконання, без попередньої підготовки (Глущенко, Баканурський, & Ліхоманова, 2006). Ідея музичної імпровізації вимагає від виконавця концентрації уваги на ладових, звуко-висотних мембранах, що ускладнене інтуїтивним уявленням

(музичним). Музична імпровізація забезпечує емоційний комфорт під час концертного виконання, дає змогу виконавцю розвивати здібність до кодового переключення (наприклад, у формі зміни стилів) (Пістунова, 2017).

На основі імпровізації застосовують принцип креативності. Студенти відчують потребу співпрацювати, ділитися один з одним, тобто виявляють свій креатив. Це переважно групова форма роботи. Варто зазначити, що принцип креативності передбачає створення умов для музичної творчості.

У ЗВО Польщі на заняттях музики використовують низку методів:

- аналітично-відновний, який являє собою самостійне засвоєння змісту музичного твору за допомогою нот (Gozdecka, 2013);
- метод організації й розвитку колективної та індивідуальної діяльності студента, що являє собою налагодження взаємної залежності (співвідношення) між предметами, інтеграцію між формами музичної діяльності; суть методу – у створенні умов для презентації музичних навичок студентів; метод застосовують у формуванні, а також у розвитку таких музичних навичок студента, як гра на музичному інструменті, спів, вираження руху (Jarkowska, 2004), що сприяє розвитку вокальних даних фахівця.

До методів активації належать: ситуаційний метод, дидактичні ігри, мозковий штурм та ін. Ситуаційний метод – це метод, у виборі якого головну роль відіграє ситуація: ситуація-ілюстрація, ситуація-оцінювання, ситуація-проблема, ситуація-вправа (Smoleńska-Zielińska, 1999). Це нестандартний, творчий метод, який дає змогу досягти активної участі всіх студентів під час розв'язання різних ситуаційних завдань. Особливістю методу аналізу конкретних ситуацій є те, що він сприяє формуванню таких якостей: уміння запобігати суперечкам, знання рівня своєї компетентності, уміння аналізувати власні дії й ухвалювати самостійні рішення, формувати свою думку, адаптуватися в групі та розв'язувати спільні для всіх завдання (Кушнір, 2020).

Дидактична гра – цілеспрямована колективна навчальна діяльність, команда якої об'єднана розв'язанням основного завдання. Це метод, який сприяє формуванню в студентів системи уявлень і понять через ігрову діяльність.

Дидактична гра складається з компонентів: дидактичне завдання; ігровий елемент у формі слова, запису фрази, певних рухів; правила та хід гри; підсумок гри. Методика організації гри забезпечує активізацію процесу навчання та досягнення високих результатів.

Етапи дидактичної гри – це послідовність навчальних дій: підготовка до заняття; формулювання основного завдання; вибір імітаційної моделі об'єкта та розв'язання завдання на її основі; реалізація ухваленого рішення; аналіз й оцінювання отриманих підсумків. Дидактична гра сприяє досягненню високих результатів, якщо в процесі її проведення використовують широкий арсенал традиційних методів. Така гра має бути базована на принципі доступності, який зважає на вікові особливості студентів. Як зауважує О. Олексюк, музичний розвиток, на відміну від загального, не так суворо пов'язаний із віковими нормами. Доступність у музичному навчанні більше стосується індивідуальних особливостей студентів та їхнього музичного розвитку (Олексюк & Попович, 2014).

Мозковий штурм – це метод стимулювання мислення під час розв'язання проблеми. Такий метод активізує колективну роботу, яка урізноманітнює думки, водночас підвищує групову згуртованість. Особливість методу – у генерації численної кількості ідей, їх обробленні й отриманні найкращої ідеї для розв'язання проблеми (Зязюн, 2000). Суть методу мозкового штурму полягає в тому, що обирають групу кваліфікованих учасників (експертів), яких поділяють на дві групи: перша група генерує ідеї, друга – їх аналізує. Кожен учасник записує на окремій картці свою ідею та зачитує її. Потім усі картки сортує й аналізує група експертів. Умова методу: не можна критикувати будь-яку ідею. Ідею, яку позитивно оцінює більшість учасників, вважають правильною. Цей метод розроблений спеціально, щоб отримати численну кількість пропозицій. Варто зазначити, що за півгодини можна запропонувати до 150 ідей.

У практиці застосування методу мозкового штурму використовують різні види його технологій та модифікацій:

– індивідуальний мозковий штурм – подібний до колективного мозкового штурму; проводить один учасник, який генерує ідеї, аналізує й оцінює їх; тривалість сеансу сягає до 10 хв.; ідеї фіксують на папері, їх аналізують через кілька днів;

– мозковий штурм на дошці – студенти на дошці, обладнаній у спеціальному приміщенні, розміщують листки зі своїми творчими ідеями впродовж робочого навчального дня; у центрі дошки повідомлена великими літерами проблема, яку необхідно розв'язати;

– мозковий штурм у стилі «соло» – цією технологією користуються як колективно, так і індивідуально; у разі самостійного застосування створюють спеціальну картотеку, де фіксують усі ідеї – і вдалі, і абсурдні, і порожні; ідеї сортують, аналізують, потім вибирають думки, які сприяють розв'язанню проблеми.

Отже, завдяки формулюванню багатьох ідей стає можливим пошук варіанта розв'язання певних проблем, зокрема вокальних.

Посутню роль у підготовці фахівця музичного мистецтва відіграє використання дослідницького методу, який передбачає творче засвоєння знань, допомагаючи формуванню рис та досвіду творчої діяльності (Kwiatkowska, 2008). Це метод, який передбачає оволодіння методами наукового пізнання, формування досвіду самостійного творчого пошуку. Характерні особливості методу: проведення студентом спостереження, дослідження, добір фактів для наукової роботи, виявлення суперечностей, формулювання проблеми; самостійне здобування знань у процесі дослідження; висока інтенсивність, підвищення інтересу до навчання; глибина, міцність знань; систематизація одержаних результатів. Цей метод збільшує пізнавальну функцію майбутніх фахівців музичного мистецтва. Застосовують у навчальному процесі, під час виконання магістерських робіт. Метод базований на принципі творчого моделювання (Horynia & Maciewskie, 2004).

Випускник ЗВО має продемонструвати вміння користуватися науково-дослідницьким апаратом, згідно з вибраною спеціальністю. Тематика й методологія магістерських робіт переважно увідповіднені зі спеціальністю наукового керівника (промотора) (Лабінцева, 2010). Студент має право вибирати тему й керівника роботи. Проблематику рекомендовано пов'язувати з майбутньою професійною

діяльністю, щоб надихнути фахівців на проведення самостійних досліджень на робочому місці.

Основна форма роботи польських магістрантів – групові семінари під керівництвом промотора, де обговорюють методологічні й технологічні проблеми, які виникають у випускників під час виконання роботи. Магістерські семінари, за висловом М. Пшиходзінської, проводять за схемою: читання оглядових лекцій, після яких студенти готують реферати з актуальних питань за опрацьованими посібниками; дискусії; пошук шляхів розв’язання проблеми. Захист магістерської роботи відбувається під час магістерського екзамену. На засіданні екзаменаційної комісії зачитують дві рецензії: керівника (промотора) і рецензента-викладача, тема наукової роботи якого близька до теми магістерського проекту. Рецензії обговорюють у дискусії, далі ухвалюють рішення про допуск до захисту. Потім до аудиторії запрошують студента для захисту магістерської роботи. Відбувається обговорення роботи. Крім запитань, що стосуються роботи, автори отримують запитання з методики музичного виховання, з історії музики. На оцінку магістерського екзамену впливає і середній бал з усього терміну навчання, а також оцінка за дипломну лекцію. Хід екзамену фіксують у протоколі. Питання про написання й захист магістерської роботи обговорюють та вдосконалюють. Деякі вчені вбачають у магістерському екзамені міні-захист дисертації (Ніколаї, 2008).

Отже, вимоги до використання дослідницького методу під час підготовки й захисту магістерської роботи високі. У ході підготовки фахівця музичного мистецтва поєднують артистичну та дослідницьку діяльність.

До активних методів навчання належать і такі методи: дискусія, метод проектів, кейс-метод, метод вправ тощо. Зокрема, метод проектів – педагогічна технологія, зорієнтована на опанування (часто через самоосвіту) і застосування нових знань. Проектна діяльність передбачає роботу в колективі. З огляду на великий інформаційний обсяг проектів, студентам варто об’єднуватися в групи, що сприяє засвоєнню навичок міжособистісного спілкування, аналізу результатів діяльності (Метод проектів - ефективна технологія навчання, 2021). Проектування – творча, інноваційна діяльність, спрямована на досягнення конкретного результату,

публічний показ своїх результатів, які мають практичне значення. Цей метод навчає студента проводити дослідження (аналіз, синтез, узагальнення), рефлексію (самоаналіз) (Кремінь, 2008).

Викладач ЗВО в процесі планування навчального року має окреслити певну кількість індивідуальних і групових тем для проектування й засвоєння майбутнім фахівцем необхідних знань. Організація проектування вимагає дотримання таких умов: формулювання основної мети й завдань, пошук шляхів їх розв'язання; організація самостійної роботи; оцінювання результату проектування (Метод проектів - ефективна технологія, 2021).

Метод проекту – один із методів активізації діяльності студента в процесі формування вокальної культури майбутніх фахівців музичного мистецтва. Метод дискусії – це активний метод навчання, широке публічне обговорення певного питання, суперечка окремих осіб. Метод цінний тим, що дає змогу максимально використати досвід учасників дискусії. У процесі застосування цього методу правильність тверджень доводять учасники (студенти), а не викладач, краще засвоюючи навчальний матеріал.

Етапи проведення дискусії:

- підготовчий, коли за окресленою викладачем темою студенти готують матеріал;
- власне дискусія – оголошення проблеми, поділ учасників на групи (4-6 осіб); обговорення проблеми в групі; виклад позиції учасниками від кожної групи; з'ясування спільних думок; підсумок виступів викладачем та оцінювання студентами наслідків обговорення;
- завершення дискусії – виступи лідерів груп, підбиття підсумків, ухвалення рішень.

Метод дискусії – активна участь студентів у навчанні з музики, коли інтенсивно формується знання з вокальної культури.

Програмовані методи. У процесі програмованого навчання студенти часто отримують інформацію не від викладача, а з дисплея комп'ютера або з програмованого посібника. Програмоване навчання – це один із методів навчання,

що відбувається за задалегідь складеною програмою, яка може виконувати окремі функції викладача (Програмоване навчання, 2021).

Програмоване навчання організоване за планом: збирання навчального матеріалу, поділеного на частини; формулювання мети навчання; одержання студентом частини матеріалу, що закінчується контрольними запитаннями; отримання наступної дози навчального матеріалу; надання студентові допомоги в разі неправильної відповіді, із поясненням помилок; нова частина навчального матеріалу; індивідуальна робота в зручному для студента темпі; забезпечення студентів засобами навчання (програмованими посібниками, навчальними й контрольними машинами). Педагог виконує функції організатора, консультанта, помічника (Janczyk, 2003).

Програмоване навчання має такі позитивні риси: виокремлення істотного в навчальному матеріалі; контроль за засвоєнням знань; індивідуалізація; балансування темпу роботи. Серед недоліків варто назвати такі: ускладнене сприйняття цілісності навчального матеріалу через його поділ на частини; обмеження комунікації між учасниками навчання. Попри це, програмоване навчання дає змогу вдосконалювати навчальний процес і формувати вокальні якості (Програмоване навчання, 2021).

У підготовці фахівців музичного мистецтва широко використовують інформаційні технології. Такі відомості представлені в працях М. Кішеля (M. Kisiel) «Media w educacji muzycznej uczniów szkoły ogólnokształcącej» (Kisiel, 2003), Б. Одя (B. Ody) «Internet-nosnik multimedialnych i determinanta innowacyjnego nauczania muzyki w szkole» (Ody, 2004). Як зазначає Г. Ніколаї (2006), Б. Одя розробив лекційно-практичний курс, опановуючи який майбутні фахівці вчаться користуватися різними електронними музичними інструментами, спеціальною апаратурою для звукозапису. Студенти використовують компакт-диски, де розміщено твори видатних музикантів. Це вможливує прослуховування творів в оригінальному виконанні, розвиває слух. До того ж майбутні фахівці вчаться послуговуватися мережею «World Wide Web», створювати елементарні комп'ютерні програми для своєї діяльності. Польський досвід застосування технологій мультимедіа в

підготовці фахівців музичного мистецтва за напрямом «Художня освіта у сфері музичного мистецтва» варто використовувати в Україні, оскільки потреби ринку вимагають оволодіння мультимедійними технологіями.

Під час співу зі сценічними рухами використовують метод радіомікрофона, щоб вокаліст міг його застосовувати в роботі. Викладач пропонує студентам вокальні навчальні вправи для дикції та артикуляції під час співу, щоб у виконавця формувалася чітка виразна вимова звуків (голосних і приголосних) у співі (Лутай, 1996). Доцільність методики професійного застосування мікрофона описує Н. Дрожжина. Дослідниця пропонує направляти мікрофон під необхідним кутом, тримати його на достатній відстані від губ, відчувати його як засіб подання посиленого чистого голосу, як продовження співочого апарату (Дрожжина, 2005).

Д. Бондаренко зазначає, що учасники вокального ансамблю мають різні за силою голоси та різний тембральний спектр, тому викладач має спрямовувати виконавців під час співу «forte» до використання різної відстані співу в мікрофон. Зокрема, студенти із сильними голосами мають тримати мікрофон далі, ніж студенти з менш сильними голосами (Бондаренко, 2019). Застосування методу радіомікрофона базоване на основі принципу динамічності (здатний до руху), що вимагає аналізу тезаурусу дослідження музичної освіти як рухливого системного утворення, а не як константного (сталого) (Музична освіта, 2018).

Методи, запозичені з інших країн. Вагому роль у формуванні вокальної культури фахівців музичного мистецтва в польських ЗВО відіграють методи, запозичені в інших країнах (Е. Жака-Далькроза, К. Орфа, З. Кодай, Судзукі та ін.). Зокрема, метод Далькроза був розроблений на початку ХХ ст. швейцарським музикантом і педагогом Е. Жакесом-Далькрозом. Метод охоплює три основні поняття, що стосуються використання сольфеджіо, ритміки та імпровізації. Ритміка – це ритм, структура й музичне вираження за допомогою руху, що дає змогу студентам набути музичного досвіду завдяки тренуванню із залученням органів чуття (Edukacja muzyczna, 2021).

У музичних творах із рухом надзвичайно тісно пов'язаний ритм, що Е. Жак-Далькроз використав у системі музичного виховання. Його ритміка складається з

двох квазіетапів (уявних етапів). На першому в процесі музично-рухових вправ розвивається відчуття ритму (Kuźmińska, 2002). Далькрозівська ритміка виконує роль перекладача звукового ряду мовою жестів. Розвиток музичної експресії відбувається за допомогою таких вправ (Експресія, 2021): рухи музичного розвитку динаміки (сила звучання), агогіки (зміна темпу), артикуляції (вимова звуку), тембрів (звуковий тон), музичних фраз, рухових імпровізацій (без підготовки), які покращують координацію рухів, поглиблюють відчуття людиною свого тіла.

Ритміку застосовують як у професійній мистецькій підготовці, так і в загальній освіті. Як зазначає науковець Г. Ніколаї (2006), фахівці музичної освіти з Польщі довели користь упровадження системи ритмічного виховання Е. Жак-Далькроза для розвитку музичної системи в Україні. Експеримент із тренінгу щодо впровадження елементів ритміки Е. Жак-Далькроза проводили з магістрантами факультету мистецтв Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка. Позитивні зміни були простежувані в студентів уже після виконання кількох музично-рухових вправ. Учасники тренінгу визнали новизну теоретичного й практичного матеріалу, звернули увагу на покращення координації рухів ритмічного виконання музичних творів. Отже, був помітний вплив на інтернаціоналізацію вітчизняної музичної освіти, що певним чином сприяло формуванню вокальної культури фахівців музичного мистецтва.

Компонент системи Жака-Далькроза сольфеджіо ґрунтований на імпровізації. Інтеграції руху з музикою досягають лише в процесі активного формування досконалого музичного слуху, що пов'язане з розвитком емоційної чутливості. На заняттях із сольфеджіо фіксують різні ритмічні реакції людини на музику: тупотіння, спів, ходіння тощо (Bilińska, 2005).

Карл Орф – видатний німецький композитор, який розробив групу інструментів, що охоплює модифікації дзвонів, ксилофона, металофона, барабана та інших ударних інструментів. Орф вважає, що все тіло є ударним інструментом. Студентам пропонують розвивати музичні навички, щоб це відповідало розвитку західної музики. Метод заохочує імпровізацію, використовуючи основні ритми та мелодії. К. Орф у системі музичного виховання «Музичний рух» використав ритм,

темп, динаміку. Його система складається з двох квазіетапів: на першому етапі в процесі рухових музичних вправ розвивається відчуття ритму через переживання всім тілом; на другому – передбачено участь у пантомімі, танці тощо (Ніколаї, 2008).

Елементарне музикування за системою Карла Орфа – це не власне музика, вона пов'язана зі словом, рухом танцем. Музику потрібно створювати самому, долучатися до неї як учаснику, а не як слухачу (Баренбойм, 1978). За Т. Тютюнниковою, елементарне музикування – «акт самовираження за допомогою звуків і руху, до яких людина пристосована природою» (Тютюнникова, 2003). На думку К. Завалко, елементарне музикування доступне кожному, бо воно не потребує спеціальної освіти чи певних здібностей, лише необхідне бажання творити музику (Завалко, 2010). Тож елементарне музикування є непрофесійним.

Золтан Кодай – видатний угорський музичний педагог і композитор. Запропонував метод, для якого характерні тональні тенденції та цікаві заголовки до кожного звуку. З. Кодай наголосив на перевагах фізичного виховання та чуйності до музики (реагування на музику). Учення З. Кодая побудоване на розумінні базової музичної теорії й нотних записів у словесних і письмових формах (Mizerek, 1999). Основна мета методу З. Кодая – прищеплення дитині любові до музики на все життя, відповідальність за те, що відбувається в школі. Окремі методи З. Кодая охоплюють рукописний сольфе, нотне скорочення (нотація палички) та ритмічну сольмізацію (спів мелодії, зокрема вокальні вправи, сольфеджіо з називанням звуків, тобто спосіб навчання співу за нотами) (Edukacja muzyczna, 2021). Як зазначає Г. Ніколаї (2006), важливим предметом спеціальності музична освіта є «Майстерні музичного виховання за Кодаем і Орфом».

Після Другої світової війни японський учений розробив метод, який використовував для збагачення моралі своїх учнів, – метод Шінічі Судзукі, що базований на такому припущенні: «Усі діти можуть бути добре навчені музики». Навчання гри прикрашає душу людини. Для досягнення цього необхідно створити «ідеальне» середовище, де панує любов, похвала, повторення та запам'ятовування (Edukacja muzyczna, 2021).

У концепціях масової музичної освіти (К. Орф, З. Кодай, Ш. Судзукі) утілена ідея гуманного ставлення до особистості, орієнтована на виховання людяності, створення атмосфери радості, розвиток творчих здібностей на основі власної діяльності, творчості як методі навчання, тобто базою для розроблення названих методів послуговував принцип гуманізму (Кочурська, 2013). Названі методи Далькроза, Орфа, Кодая, Судзукі – це міжнародні методи музичної освіти. У цих методиках відображені традиції, форми (спів, гра на музичних інструментах, створення музики, музично-рухові заняття), методи музичної освіти в Польщі й у світі, що сформувалися в процесі підготовки фахівців музичного мистецтва (Gzella, 1995).

Для прослуховування музики використовують проблемно-аналітичний метод, метод активного прослуховування музики за Б. Штраус. Опановуючи вміння слухати музику й аналізувати її в процесі застосування проблемно-аналітичного методу, студенти визначають темп, ритм, структуру вокальних та інструментальних музичних творів. На технології активного слухання музики, важливими елементами якої є музика, танок, рух, акцентує увагу Батія Штраус (Batia Strauss). Слухання музики супроводжуване грою на музичних інструментах, підспівуванням, рухами, жестикуляцією та іншими видами музичної діяльності, тобто активне слухання музики полягає в наповненні сприйняття музичних творів ігровими елементами, що породжує позитивні емоції, сприяє запам'ятовуванню твору (Żyłka, 2001).

Метод активного прослуховування музики за Б. Штраус (Batia Strauss) дає змогу фахівцям музичного мистецтва проникнути в структуру музичного твору, узяти в ньому участь, виконати прослуховуваний твір, апробувати різні ролі (диригента, виконавця) тощо. Викладач, завдяки використанню цього методу, сприяє розвитку творчої діяльності студента (Parkita, 2005). Активне слухання музики робить слухове сприймання диференційованим, розвиває увагу й пам'ять, навчає висловлювати відчуття, тобто розширює емоційну палітру слухача музики.

Отже, прослуховування музики за методом Б. Штраус інтегрує різні форми діяльності: танці, спів, гру, слухання, що допомагає відкрити різні аспекти музичного твору (ритм, форму, темп, тембр, динаміку) (Parkita, 2005).

Сучасна музична педагогіка рекомендує поєднувати сприйняття музики з рухами. Слухати музику й реагувати діями на окремі її елементи (метр, ритм, динаміку) – це активне слухання музики (Навіщо дитині потрібна музика, 2021). В основу методу активного слухання музики покладено принцип активності, об'єктивований в освітнього-виховному процесі вихованцями музичних навчальних закладів, що потребує наполегливого тренування. Науковець А. Мірошніченко в праці «Теоретико-методологічні принципи вищої музичної освіти» зауважує, що не випадково після тріумфальних музично-концертних виступів видатного оперного співака Д. Гнатюка (середина 60-х рр. ХХ ст.) у Канаді музичний фахівець-критик характеризував голос співака як «великий, чистий, дуже багатий і тренований настільки, що будь-які вокальні труднощі здаються йому легкими» (Мірошніченко, 2016).

Під час прослуховування радіопередач, перегляду фільмів та телепрограм (музичних) у Польщі використовують метод впливу, сутність якого полягає в наданні можливості контактувати з музичним твором для розвитку чутливості, розвитку власних переживань (морально-естетичних) і розвитку співпереживання. Отже, завдяки методу впливу розвивається співпереживання, необхідне для провадження вокальної діяльності (Metoda aktywnego słuchania muzyki wg Betti Strauss, 2021).

Методи валоризації. У музичному мистецтві яскраво виражені риси імпресіонізму. Основи музичного імпресіонізму заклала група композиторів-імпресіоністів Франції: Клод Дебюссі, Поль Дюк, Морис Равель, Флоран Шмітт. Елементи імпресіонізму розвивалися в композиторських школах Іспанії (Мануель де Фалья), Італії (О. Респіччі), Польщі (К. Шимановський), Великої Британії (С. Скотт), Росії (І. Стравінський), де імпресіоністські мотиви поєднувалися з національними особливостями.

Характерні риси музичного мистецтва імпресіонізму: барвіста, колоритна музика з прагненням до швидкоплинних вражень, створення колоритних жанрових замальовок, музичних портретів (Імпресіонізм у музиці, 2021). Твори, створені імпресіоністами, витончені за виразними засобами, емоційно стримані,

безконфліктні за стилем. Імпресіоністська гармонія вирізняється підвищенням яскраво вираженого, колористичного компонента звуку (Імпресіонізм у музичному мистецтві, 2021). Характерною ознакою музики імпресіоністів є захоплення, насолода (гедонізм), приємне ставлення до життя. Провідний для імпресіоністів культ насолоди від спостереження за перебігом музичних образів, що сприймають майже через усі органи чуття (Бірюльов, Кузнецов, Кушнірук & Петрова, 2006).

Експресивні методи фіксують особистісні вияви через міміку, жестикуляцію, голос та графічні зображення (Головкова, 2021). Експресія – сила вираження, вияву почуттів, переживань. Музична експресія – виконавство, вираження свого внутрішнього світу, музичних переживань. Експресивні методи ґрунтовані на створенні ситуації, коли виконавці відтворюють конкретні цінності, коли зливаються разом і переживання, і вираження (вияв почуття в рухах – на обличчі, в очах). У власній грі на музичному інструменті виконавець експресивно передає ціннісне кредо автора. У виконанні з'єднуються позиції автора й виконавця (Pałka, 1998).

Застосування цих методів передбачає формування в майбутнього фахівця музичного мистецтва уявлень про цілісність художнього образу. Це методи відтворення емоційно-естетичного художнього змісту у власному виконанні, оскільки твір лише тоді оживає, коли виконавець відштовхується від цілісності музичного образу, що є запорукою виразного відтворення авторської позиції (художньої) (Кушнір & Раструба, 2020). Дотримання принципу цілісності сприяє творчій роботі над образом виконавця. Експресивні методи – це процес виконавської роботи над музичним твором, який коригують з особливостями виконавської техніки та творчими якостями виконавця (Семенченко, 2010). Управління цим процесом – найскладніше завдання музичної дидактики. Знавці музики використовують експресію, щоб висловити своє ставлення до твору, наголосити на особливостях творчості автора (Нестерович, 2002).

Серед основних завдань, що постають перед студентами, варто назвати розвиток базових музичних умінь, слуху, навчання ефективного проведення занять із музики (оволодіння активними методами, поєднаними з ритмічними й

інструментальними вправами), створення власних авторських програм і методичних концепцій, формування вмінь інтегрувати знання в суміжних предметах, розвиток у майбутніх фахівців вразливості (сприйнятливості, чутливості) (Uniwersytet Marii Curie–Skłodowskiej w Lublinie, 2021). З огляду на це, варті уваги методи валоризації, що супроводжують сприймання музичного твору через переживання:

- імпресіоністичні, які сприяють відтворенню найтонших відчуттів музиканта;
- експресивні (сила вираження), що оптимізують вияв почуттів, переживань (описані в 1987 р. відомим польським дослідником В. Окоєм) (Окоń, 1987).

За допомогою цих методів забезпечують емоційну насиченість співу: артикуляція (чітка, виразна вимова звуків під час співу), дикція (чітке вимовляння звуків), побудова фрази (невелика, порівняно завершена частина музичної теми, що становить інтонаційну єдність). Це сприяє розвитку вокальної культури, тому методи варто застосовувати в процесі реформування підготовки фахівців музичного мистецтва у ЗВО України як прогресивну ідею.

Отже, у формуванні вокальної культури музичного мистецтва присутню роль відіграє науково-методичне забезпечення: компоненти формування вокальної культури, принципи навчання, підходи й методи забезпечення її формування, використання прогресивних ідей польського досвіду.

2.5. Обґрунтування педагогічної моделі формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва у ЗВО Польщі

За результатами дослідження сформульовано концептуальні положення формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва. Основна ідея моделі формування вокальної культури фахівцям музичного мистецтва ґрунтована на теоретичних і методичних засадах підготовки таких фахівців на теоретичному, науково-методичному й загальнопедагогічному рівнях.

У концепції окреслено основні завдання. Філософія сучасної вищої освіти регламентує «перехід до творчих проблемних методів навчання і виховання, тобто формування творчої особистості фахівця музичного мистецтва» (Лутай, 1996). Концептуальне бачення розв'язання проблеми формування вокальної культури впливає з сучасних педагогічних і психологічних концепцій. Виявлено та конкретизовано тенденції розвитку дефініцій ключових понять вокальної культури: «музика», «музична освіта», «музичне мистецтво», «музично-педагогічна підготовка», «вокальна культура». Проаналізовано нормативно-правові матеріали, якими закріплені теоретичні положення, психолого-педагогічні концепції, що зумовлені загальноєвропейськими тенденціями розвитку музичної освіти.

У контексті методичних засад формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва потрібно насамперед окреслити умови цього процесу: компоненти навчального процесу, підходи, принципи, методичне забезпечення, прогресивні ідеї формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва.

На основі аналізу досліджень професійної діяльності вчителя музиканта О. Шимова виокремлює структурні компоненти культури педагога-музиканта: аксіологічний (утворений системою цінностей), мотиваційний (забезпечує інтерес педагога до музично-педагогічної діяльності), когнітивний (певна сума знань), особистісний (сукупність особистісних здібностей) і діяльнісно-творчий (регулює механізм перенесення знань, досвіду у творчу діяльність педагога-музиканта) (Шимова, 2010). На наш погляд, доцільно диференціювати такі структурні компоненти формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва: мотиваційно-ціннісний, змістовий, особистісний, процесуальний, креативно-діяльнісний, рефлексивний.

Важливе місце серед структурних компонентів формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва посідає мотиваційно-ціннісний компонент, який забезпечує інтерес фахівця до музичної діяльності, прагнення до самовдосконалення, що сприяє позитивній установці, креативності; скеровує на розуміння цінності фахівця вокального мистецтва. Виокремлення мотиваційно-

ціннісного компонента актуальне для цілісного розуміння вокальної культури фахівців музичного мистецтва.

Змістовий компонент вокальної культури музиканта-професіонала представляє систему музичних знань (теоретичні, культурологічні, музичні; знання-засоби – прийоми, технології музичної та інформаційної діяльності; знання-цінності – етичні, естетичні). Важливу роль серед структурних компонентів формування вокальної культури відіграє особистісний компонент, який являє собою систему особистісних здібностей, якостей, що впливають на ефективність формування вокальної культури фахівця, його професійної діяльності: здатний до артистизму, творчості, музикальності, емпатійності (виражає емоції співпереживання).

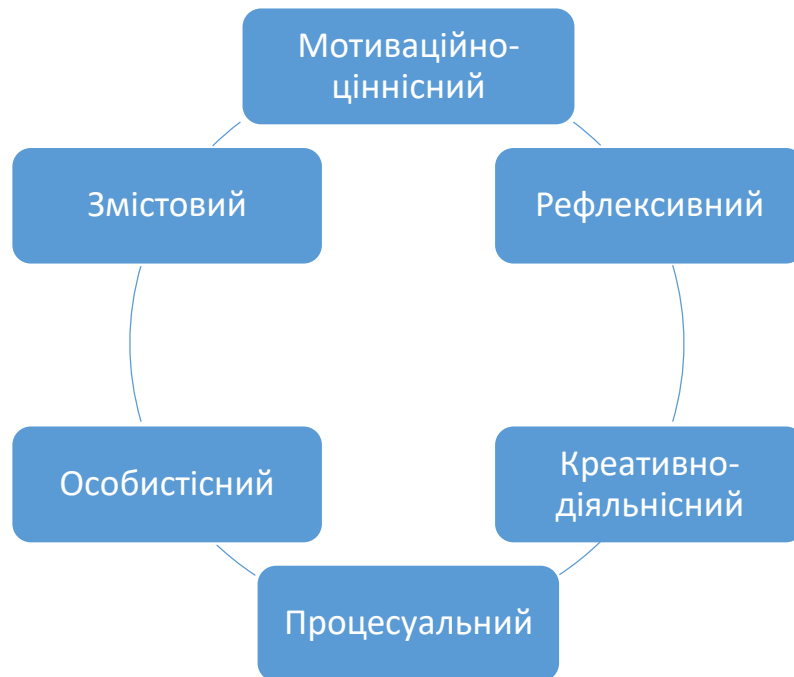
Процесуальний компонент базований на інноваційних технологіях (інтерактивних, інформаційних, диференційованого навчання). Креативно-діяльнісний (творчо-виконавський) компонент – це складник вокальної культури, що регулює втілення досвіду професіонала-музиканта (музичних знань, навичок, вокальної техніки, методів, навичок інструментальної підготовки, інтерпретації, імпровізації особистісних якостей) у виконавську творчу діяльність фахівців музичного мистецтва; донесення музичного досвіду до аудиторії.

Рефлексивний компонент являє собою теоретичну діяльність людини, що спрямована на усвідомлення власних дій (Бим-Бад, 2008); самоаналіз, роздуми людини над власним душевним станом [25]. Цей компонент передбачає узагальнення вивченого матеріалу, результатів пізнавальної діяльності. На формування вокальної культури особливо впливають особистісний (визначає артистизм, музикальність, емпатійність), а також креативно-діяльнісний (за О. Шумовою, діяльнісно-творчий) компоненти, що регулює втілення у виконавську творчу діяльність і вчителя, і музиканта-професіонала навичок вокальної техніки, інструментального методу підготовки, імпровізації, інтерпретації.

Представлені компоненти формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва взаємозв'язані. Якщо студент оволодів мотиваційно-ціннісним компонентом, що забезпечує інтерес до майбутньої діяльності, орієнтує на розуміння цінності вокального мистецтва, переконався в необхідності

застосування передових технологій, нових знань, то він прагнучиме до оволодіння теоретичних і методичних знань, змісту через засвоєння інноваційних технологій (змістово-процесуальний компонент). Реалізація названих компонентів, а також особистісного компонента сприятиме в майбутній рефлексійній діяльності втіленню досвіду у виконавську творчу та дослідницьку діяльність (креативно-діяльнісний компонент). З огляду на особливості всіх цих компонентів, фахівець оволодіє здатністю до пошуку нового, до усвідомлення власної виконавської діяльності, до прийомів самооцінювання (рефлексивний компонент).

На рис. 2.3 проілюстровано, що компоненти формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва взаємозумовлені й відіграють важливу роль у цьому процесі.

Рис. 2.3. Взаємозумовленість компонентів формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва у ЗВО Польщі

Аналіз названих компонентів формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва засвідчує, що вони у своїй цілісності та взаємозалежності репрезентують структуру формування вокальної культури. Упровадження взаємозумовлених компонентів у формування вокальної культури дасть змогу

майбутнім фахівцям музичного мистецтва розв'язувати питання організації своєї вокальної діяльності.

Одна з умов формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва – застосування інноваційних підходів. Діяльнісний підхід до навчання майбутніх фахівців музичного мистецтва, до оволодіння системою знань, умінь і навичок сприяє формуванню творчої особистості, високій працездатності. Технологічний підхід передбачає залучення до активного процесу навчання через використання сучасних технологій (інформаційних, активного, інтерактивного та диференційованого навчання), спрямованих на застосування студентами в процесі пізнання технологічних досягнень для розуміння музики, на формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва (Гавриленко, 2000). Системний підхід до формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва передбачає цілісність аналізу компонентів навчального процесу, виявлення їхньої взаємозумовленості, що сприятиме фахівцям у розв'язанні проблеми організації вокальної діяльності. Полікультурний підхід в освіті розвинутих країн світу зумовлений інтенсифікацією міжкультурних контактів, глобалізаційними процесами; відображає філософію плюралізму у формуванні вокальної культури фахівців музичного мистецтва та проголошує співіснування різних культур (Мілютіна, 2009). Цей підхід сприяє формуванню толерантного ставлення до культури інших народів.

Не менш важливу роль у формуванні вокальної культури фахівців музичного мистецтва відіграють й інші підходи: індивідуальний, який уможливорює об'єднання інтересів особистості й суспільства; герменевтичний, що допомагає фахівцеві музичного мистецтва проаналізувати музичний твір; інтердисциплінарний, який слугує інтеграційною основою для формування вокальної культури в системі розвитку творчої індивідуальності фахівців музичного мистецтва; медіаосвітній, що надає джерела інформації та спонукає до всебічного розвитку, до самоосвіти; феноменологічний, який уможливорює досягнення фахівцем музичного мистецтва вершин у музично-професійному розвитку, зокрема, у формуванні вокальної культури (Гуральник, 2011).

Посутню роль у формуванні вокальної культури фахівців музичного мистецтва відіграє дослідницький підхід, який передбачає формування досвіду самостійного творчого пошуку, оволодіння методами наукового пізнання. Варто наголосити на дослідницькій спрямованості підготовки фахівців музичного мистецтва: студенти аналізують програми, підручники з музичної підготовки, оцінюють їх. Вимоги до підготовки та захисту магістерських робіт досить високі.

Отже, завдяки застосуванню підходів до формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва, що розробляють провідні вчені Польщі, країна за короткий час досягла помітних успіхів і посіла почесне місце серед інших держав світу (Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego Rzeczypospolitej Polskiej, 2021).

У процесі формування вокальної культури органічну єдність утворюють принципи навчання. Основні методи навчання майбутніх фахівців музичного мистецтва базовані на дидактичних принципах. Принцип активності та творчої самостійності, на якому ґрунтовані методи формування вокальної культури: музичного спостереження, порівняння, музичного музикування. Це результат самостійної розумової праці студента, у процесі якої майбутні фахівці долучаються до активної навчальної діяльності. Без цих умов погіршується інтелектуальний розвиток фахівців музичного мистецтва. Принцип активності покладено в основу методу активного слухання музики (Вахріна, 2014).

Принцип індивідуальності, на якому базований метод інтерпретації музичних творів як найважливіша проблема музичного виконавства. Ступінь емоційності сприймання в мистецтві пов'язаний із художньою індивідуальністю. Принцип креативності сприяє створенню умов для музичної творчості в процесі виконавчої діяльності. За таким принципом працює метод імпровізації.

Принцип доступності в музичному навчанні пов'язаний переважно з індивідуальними особливостями студентів, із їхнім музичним розвитком. На цьому принципі базована дидактична гра, яка сприяє формуванню в майбутніх фахівців музичного мистецтва системи уявлень і понять щодо вокальної культури через ігрову діяльність. У методах масової музичної освіти (К. Орф, З. Кодай, Ш. Сузукі)

утілена ідея принципу гуманізації, орієнтована на створення атмосфери радості, виховання людяності.

Дотримання принципу цілісності й інтегративності сприяє творчій роботі над образом виконавця, коли з'єднуються позиції автора та виконавця. На цьому принципі базовані методи валоризації (імпресіоністичні, експресивні), у процесі застосування яких забезпечується емоційна насиченість співу (артикуляція, дикція), що сприяє розвитку вокальної культури. Застосування принципу оптимізує цілісне засвоєння майбутніми фахівцями музичного мистецтва виконавських процесів.

Формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва ЗВО Польщі в узагальненому вигляді представлено на рис. 2.4.

Отже, одна з умов формування вокальної культури – методичне забезпечення. Диференційовано такі групи методів для формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва:

- методи, які сприяють формуванню базових понять (спостереження, експериментального музикування, музичного порівняння);
- методи валоризації (імпресіоністичні, експресивні);
- методи активізації навчальної діяльності (ситуаційний, кейсів, дидактичні ігри, дискусія, мозковий штурм, аналітико-перцептивний, метод художньої інтерпретації, імпровізації, сольмізації, ментальні карти, дослідницький метод);
- програмовані методи (використання комп'ютерних технологій);
- методи, запозичені з інших країн (Ж. Далькоз, К. Орф, З. Кодай, Ш. Сузукі, Б. Штраус).

Рис 2.4. Педагогічна модель формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва у ЗВО Польщі

Висновки до другого розділу

На основі поданого матеріалу підсумовано, що в музичних ЗВО Польщі відбулися кардинальні зміни, які наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. вплинули на формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва: підвищення інтелектуального, художнього потенціалу через підготовку добре кваліфікованого персоналу, тобто з огляду на потреби ринку; проведення сучасних наукових досліджень.

Підготовка й розвиток фахівців стали багатоступеневими (ліценціат, магістратура, докторські студії). Неперервна освіта спрямована на професійний розвиток упродовж життя. Університетам надана автономія стосовно змін навчальних планів, програм, створення нових відділів, інститутів, кафедр, напрямів підготовки тощо. Зміни зумовлені загальноєвропейськими тенденціями розвитку музичної освіти, відбуваються згідно з теоретичними положеннями, педагогічними та психологічними концепціями відомих польських науковців, що закріплене нормативно-правовими документами.

Схарактеризовано сучасні методологічні підходи до формування вокальної культури майбутніх фахівців музичної освіти. Зокрема, полікультурний підхід в освіті сприяє формуванню толерантного ставлення до культури інших народів. Інтердисциплінарний підхід полягає в перенесенні методів з однієї дисципліни до іншої. Аксиологічний (ціннісний) підхід активований у контексті формування духовної культури під кутом зору його цінності, що передбачає здатність до глибокого переживання духовних цінностей художніх образів; здатність до духовної самореалізації в мистецькій діяльності; спроможність до самооцінювання мистецьких цінностей. Педевтологічний підхід регламентує вивчення компетенцій учителя музики, його професійної спрямованості, професійного розвитку, труднощів у роботі, професійної придатності, розроблення моделей учителя музики. Популяризаційний підхід – трактування музичної освіти як освіти в галузі популярної музики та її місця в навчальній програмі. Особистісно орієнтований підхід дає змогу реалізувати фахову діяльність, спрямовану на самопізнання,

самовдосконалення майбутнього фахівця вокальної культури, оволодіння новими педагогічними технологіями, які нині впроваджують у систему формування вокальної культури. Це засіб гуманізації освітнього процесу, реалізації творчого розвитку майбутніх фахівців. Діяльнісний підхід до навчання майбутніх фахівців музичного мистецтва сприяє високій працездатності поляків. Системний підхід до навчання студентів передбачає цілісність аналізу компонентів навчального процесу, виявлення їхньої взаємодії. Інтердисциплінарний підхід уможлиблює інтеграційну основу для використання мистецтва в системі розвитку творчої індивідуальності фахівця музичного мистецтва. Індивідуальний підхід об'єднує інтереси особистості й суспільства. Герменевтичний підхід допомагає виконавцю творчо розкрити музичний твір. Медіаосвітній підхід надає джерела інформації та спонукає до самоосвіти, усебічного розвитку. Технологічний підхід спрямований на використання технологічних досягнень для розуміння музики. Феноменологічний підхід сприяє досягненню фахівцем вершин у музично-професійному розвитку, зокрема у формуванні вокальної культури. Використання зазначених підходів до формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва допомогло Польщі посісти гідне місце серед провідних країн світу.

Основним нормативним документом ЗВО Польщі є навчальний план, який описує організацію навчальної діяльності майбутніх фахівців музичного мистецтва: графік навчального процесу, перелік та обсяг навчальних дисциплін, їхні цикли; форми проведення занять (лекції, семінари, лабораторні роботи та ін.), форми проведення підсумкового контролю, порядок проведення практики, форми державної атестації. Навчальні плани ЗВО музичного спрямування відрізняються блоками навчальних предметів та кількістю годин (у зміні навчальних планів і програм ЗВО Польщі надано автономію). У навчальному плані напряду підготовки «Художня освіта в галузі музичного мистецтва» Зеленогурського університету запропоновано 38 навчальних предметів, у Музичній академії в Кракові – 46.

Унаслідок зіставлення програм дисциплін Музичної академії в Кракові та Зеленогурського університету, з'ясовано, що для формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва заплановане викладання 10 програм дисциплін,

регламентованих стандартами музичної освіти в Польщі (фортепіано, гармонія, аналіз музичного твору, навчання слуху, музична література, хорові ансамблі, диригування, читання партитур, другий інструмент, музично-рухові заняття). Із навчального плану Зеленогурського університету нами додана дисципліна «Основи вокального мистецтва», а з Музичної академії в Кракові – три дисципліни: «Контрапункт», «Інструментознавство», «Основи вокальних та вокально-інструментальних ансамблів», які скеровують на формування вокальної культури фахівця вокального мистецтва. В обох ЗВО відбувається формування вокальної культури для підготовки фахівця музичного мистецтва, але в Зеленогурському університеті більшою мірою звернено увагу на підготовку фахівця музики, а в Музичній академії в Кракові – на формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва.

Схарактеризовано вокальні навички (звукоутворення, вокальне дихання, резонування, артикуляція), які формуються в студентів у процесі навчання співу й забезпечують вокально-виконавську діяльність. Обґрунтовано науково-методичне забезпечення для формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва, що передбачає застосування активізаційних методів, які посилюють участь студентів у заняттях, що відбуваються переважно через самостійне дослідження (ментальні карти, ситуативний метод, дидактична гра, мозковий штурм, кейс-метод, дискусії, метод проєктів); методів валоризації (імпресіонізму, музичної експресії); методів, запозичених в інших країнах (Дальроза, Орфа, Кодая, Сузукі, Штрауса); програмованого навчання; творчих методів (інтерпретації, імпровізації, дослідницький).

Створена педагогічна модель формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва, що представлена концептуальними положеннями. Основна її ідея базована на теоретичних засадах (філософія освіти; психологічні й педагогічні концепції; нормативно-правові матеріали, тенденції розвитку дефініцій ключових понять вокальної культури); методичних засадах підготовки фахівців, до яких належать умови формування вокальної культури (компоненти формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва, що цілісно репрезентують

структуру формування вокальної культури; застосування інноваційних підходів, спрямованих на формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва; принципи навчання, на яких ґрунтовані основні методи навчання майбутніх фахівців; методичне забезпечення для формування вокальної культури; прогресивні ідеї польського досвіду).

РОЗДІЛ 3

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПОЛЬЩІ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Порівняльний аналіз формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти в Польщі та Україні

На початку ХХІ ст. в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів, євроінтеграції України до світового освітнього простору зростає потреба в модернізації української освіти. Україна прагне ввійти до світового співтовариства як повноправний партнер. На цьому тлі виникає питання про реформування системи вищої освіти й перехід до міжнародних стандартів підготовки фахівців. Наприклад, нині вітчизняна система освіти не може належно забезпечити заклади освіти кваліфікованими кадрами в галузі музичної освіти.

– Серед країн Європейського Союзу Польща постає як сучасна й динамічна держава, що пропонує багато перспектив для молоді, яка прагне здобути сучасну освіту, розширити свої знання та можливості. Польські ЗВО задають найвищі стандарти навчання, що відповідають усім якісним критеріям та з кожним роком стають більш міжнародними. ЗВО Польщі – рушій успіху країни (European Commission, 2005).

Польська система підготовки фахівців музичного мистецтва, аналогічно до української, для реалізації гуманістичних трансформацій переборола багато труднощів, які були зумовлені не лише рисами національного менталітету, але й історичними умовами. Відбулася низка змін у музичній освіті, оскільки виникла потреба у викладанні нових музичних дисциплін у музичних закладах освіти. Інтеграція Польщі до ЄС стала поштовхом для реалізації програми зростання рівня компетенції фахівців, пристосування до західноєвропейських стандартів. Дослідження, аналіз та узагальнення досвіду модернізації музичної освіти Польщі

має для України велике теоретичне й практичне значення, у зв'язку зі схожістю історії з погляду різних перетворень в освіті, економіці та політиці.

Формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в період євроінтеграції (кінець XX – початок XXI ст.) в Польщі й Україні набуває багатьох спільних ознак. Зокрема, останнім часом змінюється структура педагогічної освіти: в Україні педагогічні інститути перетворюються на університети, у Польщі – на академії та університети. У Польщі створений напрям підготовки «Художня освіта у сфері музичного мистецтва», в Україні – «Музичне мистецтво».

У процесі проведення освітніх реформ у порівнюваних країнах ужито заходів, що спрямовані на підвищення рівня підготовки фахівців музичного мистецтва. Підготовка організована лише у ЗВО – музичних академіях та університетах за двома напрямками: підготовка до роботи в школах і в музичних закладах. Такі фахівці забезпечені вищою освітою. Спільним у підготовці фахівців музичного мистецтва в Польщі й Україні є те, що в музичних академіях реалізована більш фундаментальна, ніж в університетах, підготовка фахівців-музикантів до роботи в музичних установах із вокально-інструментальними ансамблями, хоровими колективами, до аматорського руху.

Описуючи спільні ознаки Польщі й України, зазначимо, що для вищої освіти як системи професійної підготовки фахівців музичного мистецтва характерна триступеневість: бакалавр, магістр, доктор філософії. Зокрема, наприкінці XX ст. для розвитку музичного мистецтва в Польщі, зумовленого пристосуванням до вимог Європейської Унії, затвердили, що вища освіта Польщі триступенева: перший ступінь бакалавра («licencjat»); другий ступінь магістра («magister»); третій ступінь доктора філософії (PhD). На докторському (вищому) рівні впроваджена двоступенева організація навчання (ступінь доктора філософії та ступінь доктора габілітованого) (Хоменко, 2021; Reforma systemu edukacji, 1998). У Законі України «Про вищу освіту» (2014 р.) зазначено: «Підготовка фахівців з вищою освітою здійснюється на таких рівнях вищої освіти: перший бакалаврський рівень (бакалавр); другий магістерський рівень (магістр); третій освітньо-науковий рівень (доктор філософії) і науковий рівень (доктор наук).

Отже, в обох країнах вища освіта триступенева, на докторському рівні впроваджено двоступеневу організацію навчання й рівні: у Польщі – ступінь доктора філософії та ступінь доктора габілітованого; в Україні – третій рівень освітньо-науковий (доктор філософії) і рівень науковий (доктор наук).

Основні види навчальних занять у ЗВО: лекція; лабораторне, практичне, семінарське, індивідуальне заняття; консультація; практична підготовка організована через проходження практики. У Польщі й Україні у ЗВО застосовують інтегроване навчання в процесі підготовки фахівців музики, уведено інтегрований курс «Мистецтво».

Знання студентів з усіх дисциплін навчального плану оцінюють за кредитно-модульною системою. Цикл навчальних дисциплін за вибором навчального закладу та вільного вибору студентів сформований з огляду на можливості та традиції навчального закладу, регіональні особливості (Одеська національна музична академія, 2021).

Польща (більшою мірою) та Україна беруть участь у створенні єдиного європейського освітнього простору, що передбачає не лише стандартизацію музично-педагогічної освіти та досягнення якості навчання, а й активну участь окремих структурних одиниць у процесі інтернаціоналізації, підписанні білатеральних умов про обмін студентами й викладачами на міжнародному рівні (Ніколаї, 2008), а також у визнанні культурного плюралізму та сприянні йому, тобто мультикультуралізму.

Підготовка фахівців музичного мистецтва в обох країнах (у Польщі більшою мірою) передбачає застосування комп'ютерних технологій і мультимедійних засобів у навчальному процесі. В Україні поглиблюють міжнародну співпрацю в освітній та науковій сферах. Особливо важливі зв'язки з Польщею – країною, де досліджують проблеми якісної освіти впродовж життя, виховують людину інноваційного типу. Основні напрями міжнародної співпраці ЗВО у сфері наукової діяльності (зокрема з Польщею) такі: проведення спільних досліджень; організація міжнародних наукових конференцій; проведення польсько-українських та українсько-польських форумів.

Аналіз навчальних планів університетів та академій із формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Польщі та Україні доводить наявність суттєвих розбіжностей у забезпеченні й розвитку такого фаху. Зокрема, у формуванні вокальної культури зі спеціальності «Музичне мистецтво» важливу роль в Україні відіграє освітня-професійна програма (ОПП), на підставі якої ЗВО розробляє навчальний план, що регламентує перелік та обсяг навчальних дисциплін у годинах і кредитах ECTS; послідовність їх вивчення; форми проведення навчальних занять; графік навчального процесу; форми поточного й підсумкового контролю.

На відміну від України, для ЗВО Польщі характерна суттєва автономія: викладачі ЗВО долучаються до розроблення навчальних планів, програм відповідно до вимог у країнах ЄС. ЗВО автономні в зміні навчальних планів, програм, створенні нових спеціальностей, уведенні нових навчальних предметів за спеціальністю, що пов'язане з вимогами ринку праці в різних регіонах країни. Навчальні плани ЗВО музичного спрямування відрізняються блоками навчальних предметів та кількістю годин, тобто в них відсутнє уніфіковане об'єднання предметів у блоки.

На основі аналізу навчальних планів виявлено, що навчальні предмети зосереджені в блоках за напрямом «Художня освіта в галузі музичного мистецтва» так: у Зеленогурському університеті – у спеціальному, загальному, фундаментальному, психолого-педагогічному (бакалавр) і у спеціальному, загальному, факультативному (магістр) (Додаток С); в Університеті Марії Кюрі-Склодовської – у спеціальному, психолого-педагогічному, обов'язковому, факультативному; у Музичній академії імені Фелікса Нововійського – у загальному, фундаментальному, психолого-педагогічному, факультативному; у Музичній академії в Кракові – у спеціальному, загальному, вибіркового, факультативному.

Отже, навчальні плани в ЗВО музичного спрямування відрізняються блоками навчальних предметів. Загальна кількість годин навчальних предметів теж відмінна. Зокрема, у Зеленогурському університеті для підготовки фахівців музичного мистецтва передбачено 2022 год. (140 кредитів ECTS), у Музичній академії в

Кракові – 3108 год. (266 кредитів ECTS), особливо збільшена кількість предметів музичного спрямування .

У музичних ЗВО України, на відміну від Польщі, зафіксовано уніфіковане об'єднання навчальних предметів у блоки (цикли): цикл загальної та цикл професійної підготовки. Зокрема, у Мукачівському державному університеті в навчальному плані (2020 – 2021 н. р.) підготовки здобувачів вищої освіти (у галузі знань 02 «Культура і мистецтво», кваліфікація «Бакалавр музичного мистецтва», ступінь вищої освіти – бакалавр, спеціальність 025 «Музичне мистецтво», професійна кваліфікація – викладач дисциплін у дитячих мистецьких освітніх закладах; артист ансамблю, керівник художнього колективу) для циклу загальної підготовки передбачено обов'язкові навчальні дисципліни в кількості 9 – 1230 год. (41 кредит ECTS) і вибіркові – 4 обсягом 390 годин (13 ECTS), загальним обсягом 1620 год. (54 кредити ECTS). Цикл професійної підготовки представлений обов'язковими навчальними дисциплінами в кількості 13 – 3480 год. (116 кредитів ECTS); практичною підготовкою – три практики (концертно-виконавська, робота з художнім колективом та педагогічна практика) і кваліфікаційна робота – 640 год. (18 кредитів ECTS); вибірковими дисциплінами в кількості 14 – 1470 год. (49 кредитів ECTS), а також державною атестацією – 180 год. (6 кредитів ECTS), загальною кількістю 7200 год. (240 кредитів ECTS) (Мукачевський державний університет, 2021 <https://msu.edu.ua/>).

У ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» у навчальному плані (2019 – 2020 н. р.) підготовки бакалавра (у галузі знань 02 «Культура і мистецтво» за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво», освітньо-професійна програма «Музичне мистецтво»; кваліфікація – артист (оркестру, ансамблю, хору); соліст-вокаліст (камерний, естради); диригент (оркестру, хору); викладач (музичного інструменту, постановки голосу, диригентсько-хорових дисциплін); термін навчання – 3 роки 10 місяців; форма навчання – денна) для циклу загальної підготовки запропоновано: обов'язкові дисципліни, вибіркові дисципліни (за вибором ЗВО, за вибором студента) для всіх спеціалізацій – блоків навчання (оркестрові інструменти, сольний спів, народні інструменти, хорове диригування по

900 годин (30 кредитів ECTS) однакових. Для циклу професійної підготовки в навчальному плані зафіксовано обов'язкові дисципліни – 14 фахових дисциплін і 9 загальних. Теоретична підготовка – 3240 год. (108 кредитів ECTS). Практична підготовка – 900 год. (30 кредитів ECTS). Вибіркові дисципліни за вибором ЗВО – 450 год. (15 кредитів ECTS). Загальний обсяг – 4590 год. для всіх спеціалізацій.

Крім того, для кожної спеціалізації (блок А «Оркестрові інструменти», блок Б «Сольний спів», блок В «Народні інструменти», блок Г «Хорове диригування») у навчальному плані передбачено ще по 1710 год. циклу професійної підготовки – дисципліни вільного вибору студента згідно зі спеціалізацією (57 кредитів ECTS). Отже, у межах кожної спеціалізації за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» для отримання кваліфікації в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника навчальний план пропонує по 7200 год. (240 кредитів ECTS) (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021 <http://www.pnu.edu.ua/>).

На основі проведеного дослідження підсумовано, що для музичних ЗВО України характерне уніфіковане об'єднання навчальних предметів у блоки (блок загальної та професійної підготовки). Для підготовки фахівця музичного мистецтва в навчальних планах різних ЗВО передбачено однаковц кількість годин (7200) та однакову кількість кредитів (240), на відміну від музичних відділень польських ЗВО, для яких характерна автономія. У навчальних планах відсутнє уніфіковане об'єднання предметів у блоки. Навчальні плани ЗВО музичного спрямування відрізняються як блоками навчальних предметів, так і загальною кількістю навчальних годин, передбачених для підготовки фахівця музичного мистецтва в ЗВО Польщі.

Після проголошення незалежності Польщі в музичних ЗВО змінився зміст підготовки фахівця музичного мистецтва, зокрема розширився перелік фахових дисциплін. У блоці спеціальних дисциплін збільшилася кількість фахових предметів. До навчального плану введено такі дисципліни: слухання музики, методика музики, ІКТ у музичній освіті тощо. На початку ХХІ ст. цикл професійної підготовки в музичних ЗВО Польщі охоплює предмети, зміст який дібраний

відповідно до «Стандартів освіти у сфері навчання музичної освіти», згідно із Законом від 13 вересня 2007 р. Названий стандарт регламентує предмети музичного спрямування (фортепіано, другий інструмент, класичний спів, хор, гармонія, диригування, основи вокалу та ін.).

ЗВО музичного спрямування Польщі для вивчення загальних предметів пропонують від 3 до 6 дисциплін (у Музичній академії в Кракові – 3 загальні дисципліни та 28 фахових; у Музичній академії ім. Фелікса Нововійського в Бидгощі – 6 загальних предметів і 26 фахових; в Університеті Марії Кюрі-Склодовської – 5 загальних і 29 фахових дисциплін, у Зеленогурському університеті – 4 загальні та 26 фахових дисциплін). В Україні констатовано такі відомості: у Прикарпатському університеті – 14 фахових і 9 загальних дисциплін; у Мукачівському університеті – 16 фахових і 13 загальних; в Одеській академії – 20 фахових і 8 загальних дисциплін. Подані цифри засвідчують, що в процесі підготовки фахівців музичного мистецтва в Польщі пропонують менше загальних і більше фахових дисциплін. Отже, у музичних ЗВО Польщі музична освіта, формування вокальної культури організовані більш ґрунтовно (Одеська національна музична академія, 2021; ОНМА імені А.В. Нежданової, 2021).

Унаслідок аналізу навчальних програм предметів напряму «Художня освіта в галузі музичного мистецтва» (2019 – 2020 н. р.) Музичної академії в Кракові та Зеленогурського університету, виявлено дисципліни, які більшою мірою впливають на формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва. На нашу думку, до таких належать навчальні програми предметів: вокальні й вокально-інструментальні основи, фортепіано, хор, музична література, розвиток музичного слуху (сольфеджіо), гармонія, гра на музичних інструментах, емісія голосу, диригування, читання партитур, музично-рухові ритмічні заняття, інструментознавство, контрапункт, аналіз музичного твору.

До навчальних планів музичних закладів вищої освіти України доцільно ввести дисципліни: контрапункт, програма якої сприяє формуванню вокальної культури фахівців музичного мистецтва, а також програму курсу музично-рухові ритмічні заняття, що оптимізує координаційні вправи на імпровізацію рухів, на

розвиток інтерпретаційних рухів музичних творів, вивчення танців, а також формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва.

Останнім часом до навчальних планів музичних ЗВО Польщі вводять предмети групи дисциплін психолого-педагогічного циклу: музична дидактика, музична психологія й музична педагогіка, які сприяють підготовці фахівців музичного мистецтва, підвищенню якості підготовки таких фахівців. Щодо дисциплін психолого-педагогічного циклу, зазначимо, що дисципліни «Психологія» і «Психологія музики» доводять, що психологічна зумовленість музики вможливорює музичну творчість, виконання й слухання музики (Полухин, 2006). Кількість наукових робіт у галузі музичної психології та музикотерапії в Польщі зростає, що пов'язане з розвитком науки, яка перебуває на межі музики й психології.

Предмети «Педагогіка» і «Музична педагогіка» представляють нові педагогічні концепції з теорії й організації навчання, з огляду на індивідуальне навчання музики, із використанням технічних засобів, як-от мультимедіа, у процесі музичної освіти (Полухин, 2006). На заняттях із цих дисциплін студенти опановують професійні знання в галузі музичної педагогіки.

У навчальному плані (2019 – 2020 н. р.) із галузі знань 02 «Культура і мистецтво» за спеціальністю «Музичне мистецтво» Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника за вибором ЗВО в циклі дисциплін професійної підготовки представлені предмети: «Музична педагогіка» і «Музична психологія» обсягом понад 90 годин, що сприяють підвищенню якості, поліпшенню підготовки фахівців музичного мистецтва. Такі дисципліни, на нашу думку, бажано ввести до навчальних планів усіх ЗВО музичного спрямування в Україні.

У навчальних планах музичних ЗВО Польщі запропоновано дисципліну «Методологія педагогічних досліджень», що сприяє вдосконаленню дослідницької роботи майбутніх фахівців. За кількістю дослідників Україна у 2010 р. випереджувала Польщу на 20 %, а загальні витрати на проведення досліджень становили на 30 % менше. Актуальною є проблема ефективності розподілу й використання інноваційних витрат.

Важливу роль у формуванні дослідницьких якостей майбутніх фахівців музичного мистецтва в польських музичних ЗВО відіграє підготовка магістерської роботи (Печерська, 2001). Для спрямування на проведення наукових досліджень на робочому місці, студент ЗВО Польщі особисто вибирає наукового керівника й тему наукової магістерської роботи, відповідно до спеціальності та наукової діяльності керівника, зважаючи на особливості своєї майбутньої роботи. Особливістю виконання магістерської роботи є проведення групових магістерських семінарів під керівництвом керівника. Студенти слухають лекції, готують реферати, опрацьовуючи численну кількість наукових літературних джерел, обговорюючи реферати на семінарах у формі дискусії, що допомагає самостійно розв'язувати проблеми. У зв'язку з такою організацією магістерських семінарів, студент самостійно й ефективно працює над виконанням магістерської роботи, вчиться аналізувати та оцінювати свою наукову продукцію. Використовуючи дослідницький метод, студент вчиться проводити аналіз, синтез, узагальнення, тобто проводити дослідження. Вимоги до виконання й захисту магістерської роботи в польських музичних ЗВО досить високі. У ЗВО музичного спрямування України в процесі виконання магістерських робіт керівник проводить індивідуальні консультації.

Отже, в Україні магістерські роботи виконують під індивідуальним керівництвом фахівців-викладачів, у Польщі основною формою роботи магістрантів є семінарське заняття з науковим керівником (групова форма). Семінар сягає близько 25 % часу практичних занять, де студенти навчаються дослідницької роботи (проведення досліджень, вивчення літературних джерел; формулювання наукових висновків). Майбутній фахівець вчиться створювати власні програми.

На нашу думку, питання виконання магістерської роботи у ЗВО музичного спрямування Польщі доцільно більш докладно вивчати науковцям і викладачам, щоб оптимізувати формування в музичних ЗВО України музиканта-дослідника. У майбутньому фахівець музичного мистецтва повинен уміти поєднувати свою артистичну діяльність із науковою.

Згідно із Законом України «Про вищу освіту» (2014 р.), національний ЗВО України, відповідно до статуту ЗВО, має право:

– отримувати для проведення наукових досліджень, наукових програм державного значення не менше як 10 % від державного бюджету, передбаченого для утримання закладу; джерелами фінансування закладів культури, що регламентовані Законом України «Про культуру», ст. 26, у редакції Закону № 911-VIII від 24.12.2015 р. (інформація актуальна на 10.04.2018 р.), є кошти державного та місцевого бюджетів, надання платних послуг, а також кошти установ, організацій, громадян і їхніх об'єднань (Про культуру, 2011), що спрямовані на проведення досліджень у галузі підготовки фахівців музичного мистецтва;

– проводити перерозподіл державного замовлення між спеціальностями в межах галузі знань в обсязі не більше як 5 % від загального обсягу державного замовлення національного ЗВО;

– передбачати підготовку фінансів за власними експериментальними освітніми програмами й навчальним планом;

– формувати інноваційні структури (наукові практики, малі підприємства) для виконання й упровадження інноваційних проектів;

– самостійно запроваджувати спеціалізації, характеризувати їхній зміст;

– розвивати власну поліграфію.

Отже, у музичних ЗВО Польщі наявна потужна автономія. Національні ЗВО України останнім часом, згідно із Законом «Про вищу освіту» і відповідно до статуту ЗВО, мають право на певну автономію.

Посутню роль у підготовці фахівців музичного мистецтва до формування вокальної культури відіграє використання сучасних методів навчання та виховання. У таблиці Т 1 (Додаток Т) схарактеризовано методи, які використовують у ЗВО музичного спрямування України.

В Україні методи навчання й методи виховання в музичному мистецтві потрактовані окремо, оскільки в музичному навчанні відбувається передання та засвоєння музичних знань, умінь і навичок, а в музичному вихованні – формування музичної свідомості (світогляду), особистісних музичних якостей.

До методів виховання в музичному мистецтві належать такі групи:

– методи формування музично-естетичної свідомості – метод музично-емоційного впливу (демонстрація певних музичних творів, які викликають позитивну емоційну реакцію – переживання) і метод переконання (дії викладача – спонукання, навіювання, порівняння, пояснення, що спрямовані на формування особистісного ставлення тих, хто навчається, до музичного мистецтва); відома українська дослідниця О. Рудницька (2002; 2010) диференціювала критерії рівня сформованості музично-естетичної свідомості особистості (критерії ціннісних орієнтацій, спрямованих на загальний естетичний кругозір; критерії оцінювання особистістю музичних творів; критерії самооцінювання естетичного ставлення до музичного мистецтва);

– методи організації музично-естетичної діяльності – метод привчання до практичного виконання музичних творів, метод вправ (багаторазове повторення музичних дій), педагогічна вимога (розігрування на уривках творів, а не на вправах чи гамах);

– формування досвіду практичної музичної творчості фахівця музичного мистецтва, що пов'язане з громадською думкою;

– громадська музична думка – це погляди викладачів, колег із приводу практичної музичної діяльності студента, що певним чином впливає на формування досвіду музиканта (Остапенко, 2018).

Розрізняють кілька груп методів музичного навчання. Методи навчання теорії та історії музики умовно поділяють на три підгрупи:

– словесно-інформаційні (лекція, розповідь, бесіда);

– словесно-наочні, під час застосування яких пояснення доповнене демонстрацією (використання таблиць, фонозаписів, виконання викладачем фрагментів музичних творів);

– словесно-практичні (практична діяльність студентів під час навчання програвання фрагментів музичних творів, виконання вправ) (Музична педагогіка, 2021).

Методи навчання гри на музичних інструментах, співу, диригування класифіковані так:

– наочно-інформаційні методи навчання гри на музичних інструментах, співу, диригуванню – за їхньою допомогою студенти усвідомлюють загальний зміст та аналіз музичного твору, його сутність, а також особливості виконання; у процесі застосування методів цієї групи майбутні фахівці музичного мистецтва засвоюють особливості вокальної фактури (способу виконання), семіотики (знаків для передавання інформації), теситури (положення звуків музичного інструмента);

– практично-пошукові методи навчання гри на інструментах, співу, диригування – багаторазове програвання, метро-ритмічне відпрацювання, проспівування, самостійна робота над твором, тобто це методи, що передбачають дії з відпрацювання навичок виконання твору;

– практично-евристичні методи навчання гри на інструментах, співу, диригування – кінцевим результатом дій цієї групи методів є інтерпретація фрагментів чи всього музичного твору;

– комплексні методи навчання, для яких характерне одночасне застосування словесних, наочних і практичних методів (Музична педагогіка, 2021; Лещенко, 2014).

Методи навчання та розвитку музичних індивідуальних якостей охоплюють дві підгрупи:

– методи розвитку музичних здібностей – розвиток навичок музичного слуху; почуття темпу й ритму; навичок тембро-динамічного аналітичного сприймання, для розвитку яких використовують практико-аналітичні методи, ґрунтовані на прийомах порівняння й аналізу; задатки перетворюються на здібності, а здібності – на якості, їх потрібно розвивати; якщо людина не буде розвивати свої задатки через певну діяльність, то в неї не розвиватимуться музичні здібності (Музична педагогіка, 2021)

– методи навчання довільного музичного відтворення – уможливають опанування навичок довільного музичного виконання, що не потребує аналізу таких дій (розігрування, сольфеджування, колективного музикування на слух); сприяють розвитку музичних якостей фахівця музичного мистецтва.

У ЗВО Польщі музичного спрямування в процесі підготовки фахівця музичного мистецтва до формування вокальної культури, на відміну від України, використовують такі методи:

- методи, що сприяють формуванню базових понять вокальної культури фахівців музичного мистецтва (музичного спостереження, порівняння, експериментального музикування); студенти опановують музичний матеріал через естетичні цінності, емоційні переживання;
- методи активізації навчального процесу (візуалізації, сольмізації, проблемно-творчий, аналітично-перцептивний, дослідницький, проєктів, кейс-метод, дискусія);
- програмовані (інформаційно-комунікаційні);
- валоризації;
- методи, запозичені з інших країн (Далькроза, Орфа, Кодая).

Серед названих є методи, які варто запозичити й використовувати у ЗВО в процесі підготовки фахівців музичного мистецтва (ментальні карти, дослідницький метод, методи валоризації). Важливу роль у підготовці фахівця музичного мистецтва до формування вокальної культури в Польщі відіграє проведення музично-рухових ритмічних занять із використанням ритмічних занять Жака-Далькроза, методик музикування за З. Кодеєм та К. Орфом, що навчальним планом підготовки фахівців музичного мистецтва в Україні не передбачені (Jaques–Dalcroze, 1992).

Опановуючи навчальну програму предмета «Інструменти Орфа», студенти польських ЗВО набувають знань стосовно практичного використання інструментів у процесі виконання репертуару, пов'язаного з грою на музичних інструментах Орфа, вивчають методику навчання гри на музичних інструментах. Цей предмет – один з основних у підготовці як учителя музики, так і фахівця-музиканта, що сприяє формуванню вокальної культури. У процесі підготовки фахівців музичного мистецтва студенти використовують на практичних заняттях із методики музики інструменти Орфа в усіх формах роботи, особливо під час слухання музики (Pasternak, 2005). Елементарне музикування за системою К. Орфа, відомого німецького композитора, пов'язане зі словом, рухом, танцем (Баренбойм, 1978).

Важливе значення для підготовки фахівців музичного мистецтва в музичних закладах Польщі має застосування ритму Жака-Далькроза (швейцарського музиканта-педагога), музично-рухових ритмічних занять. Згідно зі стандартами музичної освіти в Польщі за напрямом «Художня освіта в галузі музичного мистецтва», однією з випускних кваліфікацій є кваліфікація «Організація занять із ритму». Такий фахівець на рівні бакалаврської музичної освіти проводить заняття з ритміки в музичних школах першого рівня, а на рівні магістерської освіти – заняття з ритміки в музичному навчанні другого рівня. Особливу роль ритм відіграє в музикотерапії (Szulc, 2005). Зокрема, ритм використовують для лікування та реабілітації. Д. Березовська стверджує, що музикотерапія застосовувана в роботі з молоддю, із дітьми, які мають особливі потреби (Berezowska, 2005).

Метод З. Кодая (видатний угорський музичний педагог і композитор) сприяє прищепленню дитині любові до музики. Для методу характерні тональні тенденції, переважання чуйності до музики (Edukacja muzyczna, 2021). В основу методу активного слухання музики, за методом Б. Штрауса, покладено інтеграцію різних форм діяльності: спів, гра, танці, реагування на окремі елементи музики – ритм, темп, динаміку.

Отже, у Польщі у процесі підготовки фахівця музичного мистецтва, зокрема під час формування вокальної культури, використовують досвід відомих педагогів-музикантів інших країн: Е. Ж. Далькроза (Франція), К. Орфа (Німеччина), З. Кодая (Угорщина) та ін., але зберігають і національну своєрідність підготовки. Названі методи, які широко використовують у музичних ЗВО в Польщі під час формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва та які запозичені з інших країн, доцільно застосовувати й в Україні.

У таблиці Т 1 (Додаток Т) представлено методи, прийоми вчених України (М. Леонтович, В. Верховинець, Б. Яворський, С. Людкевич), які на початку ХХ ст. використовували методи: інтерпретації, рухової музичної гри, імпровізації, розвитку музичного слуху, композиції та фактури оформлення (технічний аспект виконання вокального твору), що були співзвучні з ідеями відомих діячів музично-педагогічного руху інших країн – Жака-Далькроза, К. Орфа, З. Кодая. Комплексне

застосування всіх методів може бути плідним і перспективним нині (Мірошніченко, 2016). На нашу думку, до навчального процесу ЗВО музичного спрямування потрібно ввести методи валоризації, що сприяють вияву почуттів, відтворенню найтонших відчуттів музиканта.

Заклади культури та мистецтва в Україні провадять свою діяльність відповідно до Конституції, Законів «Про освіту», «Про позашкільну освіту», «Про культуру» та ін.; актів Президента, Кабінету Міністрів, законів Міністерства культури; рішень місцевих органів виконавчої влади (Додаток У). В Україні управління у сфері вищої освіти реалізує Кабінет Міністрів через систему організації виконавської влади, яка представлена:

- центральним органом виконавської влади у сфері освіти і науки, що утворює науково-методичну раду й науково-методичні комісії, які розробляють стандарти вищої освіти;
- Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, яке акредитує ЗВО й освітні програми, видає ліцензії на освітню діяльність та формує перелік галузей знань і спеціальностей для підготовки фахівців; схвалює порядок присудження наукових ступенів спеціалізованими вченими радами ЗВО, регламентує порядок присвоєння звань науковим і науково-педагогічним працівникам; видає нормативно-правові акти з питань вищої освіти; формує вимоги до забезпечення якості вищої освіти;
- органами громадського самоврядування у сфері вищої освіти і науки у ЗВО, що погоджують статут ЗВО, затверджують правила внутрішнього розпорядку ЗВО;
- студентським самоврядуванням – органом, який розв'язує проблеми навчання й побуту, захисту інтересів студентів, бере участь в управлінні ЗВО, у забезпеченні якості освіти.

Дані про регулювання підготовки фахівців музичного мистецтва й діяльності закладів культури та мистецтва в Україні представлено в таблиці У 1 (Додаток У).

У контексті дослідження варто схарактеризувати директивні матеріали (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) щодо підготовки фахівців музичного мистецтва та

провадження діяльності закладів культури й мистецтва в Польщі та Україні в порівняльному аспекті. Зокрема, у Польщі видано низку законів «Про вищу освіту». Відповідно до закону 1990 року, оновлено навчально-методичний комплекс, вимоги до викладача, відрегульовано діяльність фахівців музичного мистецтва. До цього закону запропоновано зміни й доповнення в 1992, 1998, 2001, 2002, 2005 рр. Передбачено формування структури системи музичної освіти, особливостей навчання у ЗВО. Закон «Про вищу освіту» 2013 р. регулює відповідність системи освіти Болонському процесу. Варто зазначити, що в 1999 р. у Польщі ухвалено постанову «Про впровадження шкільної реформи», на підставі документа у ЗВО впроваджено інтегроване й блокове навчання, окреслено розвиток творчості в різних сферах мистецтва (European Commission, 2005).

В Україні підготовка фахівців музичного мистецтва та вдосконалення їхньої діяльності організовані згідно з нормативно-правовими документами, однак їхня кількість порівняно менша. У Законі України 2014 року зазначено, що формування й реалізація державної політики у сфері вищої освіти забезпечені через підвищення якості вищої освіти, здобуття освіти протягом життя, надання рівних умов доступу до вищої освіти, розвиток наукової та інноваційної діяльності ЗВО, стимулювання установ для надання першого робочого місця випускникам ЗВО. У 2017 р. видано Закон «Про освіту», де окреслено умови для естетичного виховання у сфері культури та захисту культурної спадщини як основи національної культури.

Для з'ясування шляхів модернізації вищої освіти в Польщі розроблено Національну стратегію вищої освіти на 2007 – 2013 рр., 2010 – 2020 рр. та «Довгострокову національну стратегію Польщі до 2030 р.». В Україні розроблено «Національну стратегію розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 рр.», де зауважено, що особливого значення в умовах реформування вищої музичної освіти набувають професійні компетентності, які орієнтують сучасного фахівця музичного мистецтва на творчість, зокрема на провадження вокальної діяльності (Субтельний, 1991).

Отже, діяльність і підготовка фахівців музичного мистецтва в обох країнах регульовані згідно з нормативно-правовими актами. У Польщі таке регулювання

більш ґрунтовне, що необхідно брати до уваги в процесі реформування професійної підготовки фахівців музичного мистецтва в Україні.

Як зазначено в Законі «Про вищу освіту» (2014 р.), прийом на навчання в Україні на здобуття ступеня бакалавра проводять на основі повної загальної середньої освіти, за результатами зовнішнього незалежного оцінювання знань і вмінь вступників та рівня їхніх творчих здібностей (у разі його проведення), з урахуванням середнього бала документа про повну загальну середню освіту. У ЗВО Польщі під час вступу на здобуття ступеня бакалавра музичної освіти затверджено значно вищі вимоги: абітурієнт повинен мати обов'язкову середню освіту музиканта, до того ж пройти перевірку творчих здібностей.

Окремі директивні матеріали в Україні вводять до навчального процесу пізніше, ніж у Польщі. Наприклад, згідно з розпорядженням Міністерства народної освіти Польщі в 1989 р., майбутні фахівці набувають професійного рівня «ліценціат», а далі навчаються на магістерському рівні (Ministerstwo Edukacji i Nauki, 2020). Законом 2003 р. «Про наукові ступені в мистецтві» передбачені наукові ступені доктора наук у галузі мистецтва й доктора хабілітованого певної галузі мистецтва певної дисципліни; звання – професора в певній галузі мистецтва. В Україні двоступеневі рівні бакалавр – магістр уведені у 2005 р., унаслідок входження України до Болонського процесу. Трирівнева вища освіта організована згідно із Законом «Про вищу освіту» 2014 р.

У Польщі у 2007 році затверджено «Стандарти освіти у сфері навчання музичної освіти». За розпорядженням міністра науки і вищої школи в справі стандартів 2012 р., набули чинності стандарти у сфері музичної освіти [54; 55]. В Україні, відповідно до імплементації закону 2014 р., упроваджують основні стандарти освітнього-кваліфікаційної характеристики фахівців музичного мистецтва, узгоджені з Національною рамкою кваліфікацій (Національна рамка кваліфікацій, 2011). У 2016 р. у тимчасовому Стандарті вищої освіти (галузь знань – освіта; освітня кваліфікація – бакалавр освіти за предметною спеціалізацією «Музичне мистецтво») описано предметну сферу за спеціалізацією «Музичне мистецтво»; компетентності випускника; результати (знання, уміння й навички, які

опановує фахівець музичної освіти) (Куліковська, 2017). У 2019 р. затверджено «Стандарт вищої освіти за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво», відповідно до наказу № 727 «Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти» (2018).

Отже, підготовка фахівців музичного мистецтва та регулювання їхньої діяльності в обох країнах організовані згідно з нормативно-правовими актами. В Україні директивні матеріали вводять до навчального процесу пізніше, ніж у Польщі. До того ж цей процес у сусідній країні вибудований більш ґрунтовно, що засвідчує численна кількість правових документів. Такий факт варто брати до уваги під час реформування професійної підготовки фахівців музичного мистецтва в Україні.

3.2. Науково-методичні рекомендації щодо вдосконалення вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти в Україні

Усебічний аналіз теоретичних і методичних засад формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти Польщі вможливорює обґрунтування перспективних шляхів удосконалення й розвитку системи підготовки фахівців музичного мистецтва в Україні. Сформульовані в ході наукового пошуку рекомендації дають змогу використовувати в умовах українського освітнього середовища прогресивні ідеї щодо формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти Польщі.

1. Рекомендації на рівні держави – урегулювання нормативних документів для посилення соціального престижу професії педагога-музиканта (створення надійних життєвих перспектив); забезпечення можливостей неперервного професійного розвитку; розширення мережі професійних організацій; надання академічної, фінансової, ресурсної підтримки мистецьким ЗВО, що готують фахівців музичного мистецтва; уведення практики оплати праці, з огляду на участь у міжнародних наукових мистецьких проектах, у науковій роботі

викладача із залученням студентів, публікаціями в міжнародних виданнях, що входять до наукометричних баз («Scopus», «Web of Science»); збільшення державного фінансування наукових досліджень у мистецьких ЗВО; переваги в організації самостійної роботи фахівців музичного мистецтва; розроблення й реалізація різних міжнародних освітніх проектів за участі фахівців музичного мистецтва, доцільне використання позитиву та недоліків зарубіжного досвіду в національних інтересах; удосконалення змісту освітніх програм і практичної підготовки; інтенсифікація процесів мотивації майбутніх фахівців музичного мистецтва до самостійного опанування фахових знань.

2. Рекомендації для закладів вищої освіти України – удосконалення змісту освітніх програм; інтенсифікація процесів мотивації фахівців музичного мистецтва до самостійного засвоєння фахових знань; уведення в навчальний процес інноваційних форм, методів і технологій навчання; удосконалення змісту освітніх (наукових та професійних) програм професійної підготовки фахівців музичного мистецтва; усвідомлення власної відповідальності студентів за результати навчання й мотивація до ефективної побудови особистого шляху навчання та професійного розвитку.

3. Рекомендації для професорсько-викладацького складу – постійний професійний саморозвиток і самовдосконалення в умовах дослідження передових прогресивних досягнень у сфері музичного мистецтва, а також упровадження нових інноваційних технологій та методик викладання; участь у міжнародних і всеукраїнських проектах, тренінгах для вдосконалення професійної кваліфікації; використання в професійній і викладацькій діяльності інноваційних методів та інформаційно-комунікаційних технологій, форм організації навчання; заохочення здобувачів вищої освіти до науково-дослідницької роботи, до участі в різних проектах і тренінгах, зорієнтованих на професійний розвиток; постійне вдосконалення професійно важливих компетентностей через підвищення кваліфікації, участь у професійних заходах; усвідомлення фахівцями музичного мистецтва важливого значення навчання впродовж життя й неперервного професійного зростання.

4. *Рекомендації для здобувачів вищої освіти* – самовдосконалення через активну участь в освітньому процесі, науково-дослідницькій діяльності, соціальній практиці, тренінгах, семінарах, конференціях, конкурсах наукових робіт, олімпіадах тощо; формування змісту професійної підготовки фахівців музичного мистецтва під час навчання в університеті, академії за сприяння свідомого й відповідального вибору навчальних дисциплін, згідно з особистими професійними інтересами; пошук перспектив для реалізації права на академічну мобільність у межах освітніх програм професійної підготовки в Україні та за кордоном, для власного розвитку й покращення можливостей майбутнього працевлаштування.

5. *Рекомендації для науковців, які досліджують проблеми підготовки фахівців музичного мистецтва*, – реалізовувати активну науково-дослідницьку роботу з аналізу прогресивного досвіду різних країн щодо забезпечення професійної освіти фахівців музичного мистецтва в умовах інформаційного суспільства; упроваджувати результати проведених наукових досліджень у професійну практику; працювати над пошуком можливостей для налагодження зв'язків й участі в міжнародних наукових проектах, для обміну позитивним досвідом; співпрацювати з громадськими організаціями для поширення прогресивних ідей, запозичення позитивного досвіду з освітньої політики інших країн у систему вищої освіти України; стимулювати педагогічних працівників і здобувачів мистецької освіти до опанування та практичного використання новітніх методик (технологій) навчання, виховання й розвитку.

6. *Рекомендації для працівників інституцій системи післядипломної освіти* – поглиблювати гуманні та конфіденційні взаємини; забезпечувати педагогів-музикантів професійною й моральною підтримкою; вводити зміни в розуміння професійної діяльності педагогів-музикантів мистецьких шкіл; організовувати програми професійного розвитку та саморозвитку; забезпечувати баланс між персональною автономністю й основним напрямом програми; забезпечувати гнучкість програми професійного розвитку фахівців музичного мистецтва з огляду на їхні побажання та потреби. Конкурентоспроможність фахівця

музичного мистецтва залежить від його професіоналізму, від рівня кваліфікації, навичок музичної діяльності, майстерності, професійно значущих якостей, зокрема мобільності, особистої відповідальності за власний неперервний професійний розвиток, спрямованості на сприймання нового, здатності до особистого творчого розвитку, інноваційних пошуків і відкриттів. Успішна професійна діяльність фахівця музичного мистецтва потребує постійного навчання в умовах динамічних змін і здатності пристосовуватися до них. Професійний розвиток цілеспрямований на вдосконалення фахівця музичного мистецтва як особистості. Прагнення до самовдосконалення й самоосвіти є авторитетними факторами професійного зростання педагога, що сприяють розширення його професійних можливостей, пізнавальних інтересів та формування творчої індивідуальності.

7. Рекомендації до освітніх програм підготовки фахівців музичного мистецтва – використання компетентнісного, особистісно орієнтованого підходу в мистецькій освіті, формування загальних (універсальних, ключових тощо) компетентностей, набуття педагогами-музикантами майстерності формування компетентностей у майбутніх фахівців, вивчення педагогічних технологій, зокрема із застосуванням елементів інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій; опанування навичок дослідницької діяльності; удосконалення практичної підготовки через неперервну практику фахівців музичного мистецтва на базі мистецьких закладів; допомога у формуванні соціально зрілого індивіда фахівця музичного мистецтва, прийняття цінностей громадянського (відкритого демократичного) суспільства, поваги до держави та її правової системи, усвідомлення обов'язку захисту України, національної ідентичності й полікультурності, готовності до візуалізації цих якостей майбутніми фахівцями; сприяння інноваційності як способу мислення та ключового інструменту лідерства в умовах державно-громадського партнерства, сприйняття глобалізації освітніх процесів і конкурентності як обов'язкових умов розвитку системи мистецької освіти.

У межах наукового пошуку створено спецкурс «Формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти Польщі: організаційно-педагогічні засади» (Додаток Ф). Матеріал спецкурсу скоригований за розділами: пояснювальна записка, мета й завдання, структура спецкурсу; текст програми; структура залікового кредиту; індивідуальне навчально-дослідницьке завдання (ІНДЗ), теми рефератів, вимоги до їх написання; форми та методи навчання; питання й завдання для самоконтролю, питання для самостійного опрацювання; методи оцінювання; розподіл балів, що їх одержують студенти, шкала оцінювання; методичне забезпечення.

У пояснювальній записці подано мету й завдання спецкурсу. Мета спецкурсу – цілісний науковий аналіз формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти Польщі та обґрунтування можливостей творчого використання прогресивних ідей польського досвіду у ЗВО України.

Окреслено такі завдання спецкурсу:

- вивчити стан опрацювання проблеми формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в педагогічній науці та повноту її джерельного забезпечення;
- дослідити періодизацію розвитку вокальної культури фахівців музичного мистецтва;
- виявити сучасні тенденції розвитку формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Польщі;
- з'ясувати організаційні засади та розкрити зміст, провідні форми й методи формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва у ЗВО Польщі;
- виконати порівняльний аналіз формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти в Польщі та Україні;
- обґрунтувати можливості використання польського досвіду в теорії і практиці ЗВО України.

Для розв'язання поставлених завдань під час формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва потрібно використовувати прогресивні

ідеї польського досвіду в ході вивчення спецкурсу, дотримуючись низки положень: формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти Польщі ґрунтоване на філософських, соціально-економічних, психолого-педагогічних засадах, положеннях щодо єдності особистісного й професійного розвитку фахівців музичного мистецтва, що спрямовані на забезпечення суспільно-державних та індивідуальних потреб фахівців музичного мистецтва; ідеях неперервності, випереджувального розвитку.

Одна з найважливіших тенденцій розвитку сучасної освіти – підготовка фахівців музичного мистецтва якісно нового типу, усвідомлення того, що сталий розвиток суспільства, подолання суперечностей суттєвою мірою залежать від системи освіти, рівня освіченості населення, його спрямованості на оволодіння новими знаннями й компетентностями впродовж життя. Усесвітні інтеграційні процеси зумовлюють необхідність неупередженого, ґрунтовного наукового аналізу розвитку систем освіти як у нашій країні, так і в державах Європи. Особливе значення для вдосконалення якості вітчизняної системи музично-педагогічної освіти в Україні та розв'язання проблем, пов'язаних із його реформуванням, має вивчення досвіду Польщі. Польща – найближчий сусід України, ці дві держави пов'язані близькими історичними й культурними контактами. Нинішній стан у країнах багато в чому схожий, тому доцільним стає педагогічне порівняння вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти для впровадження найкращих результатів польських реформ у зміст професійної мистецької освіти України.

У структурі програми спецкурсу, її описі зазначено кількість кредитів, що відповідають ECTS, модулів, змістових модулів, загальну кількість годин, зокрема тижневих. Окреслено напрям підготовки, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень. Продемонстровано варіативність навчальної дисципліни та її кількісні показники: кількість лекційних годин, семінарських занять, самостійної та індивідуальної роботи, схарактеризовано вид контролю.

Програма спецкурсу створена відповідно до вимог модульного навчання. Зміст модуля представлений лекціями, семінарськими заняттями, самостійною, індивідуальною науково-дослідницькою роботою. У структурі залікового кредиту програми спецкурсу подано співвідношення теоретичного матеріалу (10 год. лекційних) і семінарських занять (8 год.). Частину питань запропоновано для самостійного опрацювання (8 год.) та виконання індивідуальних завдань (4 год.).

Змістовий модуль I передбачає вивчення майбутніми фахівцями музичного мистецтва проблеми «Теоретичні засади підготовки фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти Польщі». Для розв'язання порушеної проблеми запропоновано вивчення таких тем: «Культурно-історичні основи розвитку музичного мистецтва на початку ХХІ століття»; «Сучасний стан розвитку вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Польщі».

Змістовий модуль II передбачає дослідження майбутніми фахівцями музичного мистецтва питання «Організаційні засади формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. у Польщі». У межах цієї проблеми для вивчення представлено теми: «Зміст підготовки фахівців музичного мистецтва щодо формування вокальної культури в університетах й академіях Польщі»; «Інноваційний потенціал формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Польщі та можливості його використання в Україні».

У межах цих двох змістових модулів проаналізовано низку питань щодо формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва: історіографічний аналіз проблеми формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Польщі; періодизація розвитку вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Європі; зародження формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в країнах Європи; розвиток вокальної культури фахівців музичного мистецтва в країнах Європи; модернізація системи музичної освіти у ЗВО Польщі; підходи до формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва; порівняльний аналіз навчальних планів університетів та академій Польщі з формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва; аналіз навчальних програм ЗВО Польщі з

проблеми формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва; методологічні засади формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в ЗВО Польщі; обґрунтування педагогічної моделі формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва у ЗВО Польщі; порівняльний аналіз формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти в Польщі та Україні; можливість творчого використання в системі педагогічної освіти України прогресивних ідей польського досвіду щодо формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти.

За час навчання у ЗВО в період переходу до інформаційного суспільства сформувати запас знань на все життя неможливо, тому зростає значення самостійної роботи студентів як елемента навчального процесу. У програмі спецкурсу сформульовано індивідуальні навчально-дослідницькі завдання (ІНДЗ), теми рефератів, питання й завдання для самоконтролю, питання для самостійного опрацювання, методичне забезпечення, форми й методи навчання, що сприяє творчому поглибленому опрацюванню спеціальної літератури. Програма спецкурсу репрезентує також методи оцінювання, до яких належать: поточне оцінювання, оцінювання за виконання ІНДЗ, тестування, творчі завдання, робота в інтернеті. Подано розподіл балів, що їх одержує студент; шкалу оцінювання, вимоги до підсумкового контролю.

Отже, зміст програми спецкурсу «Формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти Польщі: організаційно-педагогічні засади» має вагомe значення для формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва, дає змогу осягнути особливості польської музичної освіти загалом і підготовки фахівців музичного мистецтва зокрема, з'ясувати ідеї, що можуть бути імплементовані в Україні.

Висновки до третього розділу

Формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Польщі та Україні має такі спільні ознаки: підготовка фахівців організована лише у ЗВО – музичних академіях та університетах. У музичних академіях забезпечена більш фундаментальна підготовка фахівців-музикантів, а в університетах – учителів музики. Вища музична освіта має триступеневий характер: бакалавр, магістр, доктор філософії. Навчання проходить у ЗВО за формами: очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна. Види навчальних занять: лекція, лабораторне, практичне, семінарське заняття, консультація, практика, інтегроване навчання. Знання оцінюють за кредитно-модульною системою. Цикл навчальних дисциплін за вибором формують з огляду на можливості навчального закладу та регіональні особливості. Навчальний процес організований за семестровою системою.

Виявлено відмінні риси формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва у ЗВО музичного спрямування Польщі й України. Для ЗВО Польщі характерна суттєва автономія (викладачі долучаються до розроблення навчальних планів, програм відповідно до вимог у країнах ЄС; навчальні плани ЗВО відрізняються як блоками навчальних предметів, так і загальною кількістю навчальних годин, передбачених для підготовки фахівців музичного мистецтва). Для України характерна уніфікація, що засвідчує наявність освітньо-професійної програми (ОПП), на підставі якої ЗВО розробляє навчальний план; уніфіковане об'єднання навчальних предметів у блоки; однакова кількість годин і кредитів, запланованих для підготовки фахівців музичного мистецтва. У Польщі формування вокальної культури реалізоване більш ґрунтовно (у ЗВО використовують більше фахових дисциплін, ніж загальних). Виявлено вплив дисциплін на формування вокальної культури у ЗВО Польщі й аргументовано доцільність уведення до навчального плану ЗВО України низки дисциплін: контрапункт, музично-рухові ритмічні заняття, музична педагогіка, музична психологія.

В Україні використовують низку методів навчання й виховання для підготовки фахівців музичного мистецтва до формування вокальної культури, що становлять такі групи:

- методи формування музично-естетичної свідомості (впливу й переконання), які викликають позитивні емоційні реакції та спрямовані на формування ставлення майбутніх фахівців до музичного мистецтва;
- методи організації музично-естетичної діяльності (методи вправ, педагогічної вимоги, практичне виконання музичних творів);
- формування досвіду практичної музичної творчості фахівця, що пов'язане з громадською думкою;
- методи навчання теорії та історії музики (інформаційні, наочні, практичні);
- методи навчання та розвитку музичних індивідуальних якостей (музичного слуху, темпу, ритму, тембру, динаміки) та навчання довільного музичного відтворення.

У ЗВО музичного спрямування Польщі методи підготовки фахівців музичного мистецтва до формування вокальної культури поділені за групами:

- методи, що сприяють формуванню базових понять вокальної культури (музичного спостереження, експериментального музикування, музичного порівняння), унаслідок чого студенти досягають музичний матеріал через естетичні цінності, емоційні переживання;
- методи активізації навчального процесу (візуалізації – ментальні карти, що використовують у процесі формування вокальної культури під час усвідомлення великої кількості інформації; сольмізація, аналітично-перцептивний метод, що сприяють удосконаленню слухового аналізу твору; проблемно-творчий (інтерпретація), який розвиває вокальну культуру; ситуаційний, що допомагає формувати власну позицію, ухвалювати рішення; мозковий штурм (стимулює мислення, колективну роботу); дослідницький метод (передбачає творче засвоєння знань, формує досвід творчого пошуку); методи дискусії, проєктів, кейс-метод;
- програмовані методи (інформаційно-комунікаційні технології);

– методи, запозичені з інших країн – ритм Далькроза, що покращує координацію рухів ритмічного виконання музичних творів; елементарного музикування Орфа, що заохочує імпровізацію; метод Кодая, що прищеплює любов до музики на все життя;

– методи валоризації (імпресіоністичні, які сприяють відтворенню найтонших відчуттів музиканта, експресивні (сила вираження), що покращують вияв почуттів, переживань).

Серед названих методів, які використовують у ЗВО Польщі й України, є багато подібних методів, які сприяють формуванню вокальної культури фахівців музичного мистецтва (методи вправ, розвитку музичного слуху, ритму, темпу, тембру, динаміки, інтерпретації тощо). У ЗВО Польщі використовують методи, які доцільно застосовувати в Україні в процесі підготовки фахівців музичного мистецтва: методи активізації (ментальні карти, дослідницький метод, методи валоризації, методи, запозичені Польщею з інших країн, – Далькроза, Орфа, Кодая та ін.).

У межах наукового пошуку створено спецкурс «Формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти Польщі: організаційно-педагогічні засади» як один із напрямів утілення прогресивних ідей польського досвіду з формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Україні. На основі узагальнення результатів дослідження обґрунтовано науково-методичні рекомендації для вдосконалення вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти в Україні на рівні держави; рекомендації для закладів вищої освіти України; рекомендації для професорсько-викладацького складу; рекомендації для здобувачів вищої освіти; рекомендації для науковців, які досліджують проблеми підготовки фахівців музичного мистецтва; рекомендації для працівників інституцій системи післядипломної педагогічної освіти; рекомендації до освітніх програм підготовки фахівців музичного мистецтва.

ВИСНОВКИ

Теоретико-методичний аналіз формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти Польщі та одержані результати дали змогу сформулювати низку концептуальних висновків.

1. Виконано історіографічний аналіз ступеня опрацювання проблеми формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва. Систематизовано українські й зарубіжні наукові розвідки за блоками: джерельна база дослідження за нормативно-правовими матеріалами, які розкривають (безпосередньо або опосередковано) зміст проблеми розвитку музичного мистецтва, зокрема формування вокальної культури; наукові монографічні доробки дослідників Польщі та України, де подано всебічну характеристику проблеми формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва (українські вчені-компаративісти вивчають цю проблему епізодично, для окреслення можливостей використання польського досвіду в процесі підготовки фахівців музичного мистецтва в Україні); наукові статті польських учених, що висвітлюють організацію навчання мистецьких дисциплін у Польщі.

2. Запропоновано періодизацію розвитку вокальної культури фахівців музичного мистецтва. На кожному історичному етапі розвитку європейських країн вокальна культура фахівців музичного мистецтва зазнавала вдосконалення. У процесі дослідження виокремлено сім етапів (десять періодів) її становлення й розвитку: I етап – первісного світу, 1 період витоків (музичні навички засвоювали молодші від старших, розвивалися синкретичні мистецтва, до VI ст. до н. е.); II етап – античності, 2 період зародження давньогрецького й давньоримського мистецтва (зародження музично-естетичного виховання, учення про етос музики, яке стало основою педагогічної теорії класичного періоду); III етап – Середньовіччя, 3 період розвитку музичної освіти під впливом християнської церкви (розроблено теорію музики, методики викладання музики, відкрито співацькі школи, посилено вимоги до професійної підготовки музиканта, кінець V – I половина XIII ст.); IV етап – Відродження, епоха пробудження, одна з вершин світової культури; 4 період

Передвідродження (гуманісти реформують сім вільних мистецтв, створюють гільдійські школи, музично-естетичне виховання набуває практичного характеру, II половина XIII – поч. XIV ст.); 5 період – Раннє відродження (упровадження передових ідей у приватні школи, доступність освіти, середина XIV – кінець XV ст.); 6 період – Високе відродження (світський характер музичного мистецтва, посилення вимог до формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва, зародження поліфонії, музичної творчості, розвиток інструментальної музики, кінець XV – перша третина XVI ст.); 7 період – Пізнє відродження (інтенсивний розвиток світського музичного мистецтва, виникнення сольної пісні, вокальних шкіл, співочих товариств, становлення професійного музичного мистецтва, обов'язкове викладання музичних дисциплін, II половина XVI – поч. XVII ст.); V етап просвітництва, 8 період розвитку революційної буржуазної науки і культури (активна роль дитини в розвитку задатків, нотної грамоти, розвиток методики вокальної культури, XVII – XVIII ст.); VI етап – становлення національних традицій у формуванні вокальної культури, 9 період формування національних традицій (інтенсивний розвиток вокальної культури, на основі вчення відомих композиторів, музикантів створено національні школи співу, засновано методику викладання вокального мистецтва, XIX – XX ст.); VII етап – глобалізаційні процеси розвитку вокальної культури фахівців музичного мистецтва, 10 період євроінтеграції (формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в країнах Європи набуває багатьох спільних ознак – відбувається зближення процесу їхнього розвитку, використовують досвід інших країн, але зберігають і національну своєрідність формування вокальної культури, кінець XX – поч. XXI ст.).

3. Виявлено сучасні тенденції розвитку вокальної культури фахівців музичного мистецтва. Відібрано та схарактеризовано сучасні методологічні підходи до формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва Польщі: полікультурний, інтердисциплінарний, аксіологічний (ціннісний), особистісно орієнтований, діяльнісний, системний, індивідуальний, герменевтичний, медіаосвітній, технологічний, феноменологічний, педевтологічний та популяризаційний, застосування яких дало змогу Польщі досягти вагомих успіхів і посісти гідне місце серед передових країн світу.

Польські вчені розробили на основі проведених теоретичних досліджень низку концепцій. Вокально-педагогічні концепції відображають якість формування вокальної культури майбутніх фахівців музичного мистецтва. Для розвитку теоретико-методичних аспектів у формуванні вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Польщі асимілювали елементи західноєвропейських концепцій музично-педагогічної підготовки. Концепції спрямовані на підвищення рівня формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва, що відбувалося в період реформування освіти.

4. Схарактеризовано організаційно-методичні засади змісту, форм і методів щодо формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва. З'ясовано, що організаційно-методичне забезпечення навчального процесу ЗВО музичного спрямування в Польщі регламентоване навчальними планами, які відрізняються блоками навчальних предметів та кількістю годин, передбачених для них (у питанні зміни навчальних планів і програм ЗВО Польщі надано автономію).

Аналіз навчальних планів і програм засвідчує, що в університетах і музичних академіях відбувається формування вокальної культури для підготовки фахівця-музиканта, однак в академіях сфокусовано увагу на більш ґрунтовному формуванні вокальної культури фахівця музичного мистецтва.

Схарактеризовано різні методи, що забезпечують формування вокальної культури фахівця музичного мистецтва: активні методи (дидактична гра, ситуативний метод, мозковий штурм, метод проєктів, дискусії, кейс-метод), що посилюють участь студентів у заняттях, самостійних дослідженнях; методи валоризації (імпресіонізму, музичної експресії); методи, запозичені в інших країнах (Далькроза, Орфа, Кодая, Штрауса та ін.); методи програмованого навчання; творчі методи (імпровізації, інтерпретації, дослідницький метод).

Створено педагогічну модель формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва, що представлена концептуальними положеннями. Основна її ідея базована на теоретичних засадах (філософія; психологічні й педагогічні концепції; нормативно-правові матеріали, тенденції розвитку дефініцій ключових понять вокальної культури); методичних засадах підготовки фахівців, до яких зараховано

умови формування вокальної культури (компоненти формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва, які цілісно репрезентують структуру формування вокальної культури; застосування інноваційних підходів, спрямованих на формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва; принципи навчання, на яких ґрунтовані основні методи навчання майбутніх фахівців; методи формування вокальної культури; прогресивні ідеї польського досвіду).

5. Виконано порівняльний аналіз підготовки фахівців музичного мистецтва в університетах і музичних академіях Польщі та України, що дав змогу виокремити такі подібні ознаки: навчання за очною й заочною формами; застосування окремих видів занять (лекція, лабораторне, практичне, семінарське заняття, консультація); організація інтегрованого навчання; організація навчального процесу за семестровою системою; оцінювання знань за кредитно-модульною системою; формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва лише у ЗВО – музичних академіях та університетах, у державних ЗВО як на конкурсній, так і на контрактній основі. В обох країнах вища музична освіта має триступеневий характер: бакалавр, магістр, доктор філософії.

Виявлено й відмінні риси формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва у ЗВО Польщі та України. Для ЗВО Польщі характерна суттєва автономія (викладачі розробляють навчальні плани й програми відповідно до вимог у країнах ЄС, навчальні плани ЗВО відрізняються блоками навчальних предметів і загальною кількістю годин, передбачених для підготовки фахівців музичного мистецтва). Україні властива уніфікація, що засвідчує наявність ОПП для розроблення навчального плану ЗВО, об'єднання предметів в однотипні блоки, однакова кількість годин і кредитів, передбачених для підготовки фахівців. У ЗВО Польщі більше фахових дисциплін, ніж загальних (формування вокальної культури відбувається більш ґрунтовно). Виявлено вплив дисциплін на формування вокальної культури у ЗВО Польщі й України. Констатовано численну кількість подібних методів, що сприяють формуванню вокальної культури фахівців музичного мистецтва. Водночас у польських ЗВО для цього використовують й інші методи: ментальні карти, методи валоризації, дослідницький метод, методи, запозичені з

інших країн (Далькроза, Орфа, Кодая та ін.), які доцільно застосовувати в процесі підготовки фахівця музичного мистецтва у ЗВО України.

6. Окреслено перспективи творчого використання прогресивних ідей та досвіду модернізації підготовки фахівця музичного мистецтва в Польщі в умовах реформування української системи освіти. На наш погляд, це такі ідеї:

- підготовка музиканта-дослідника, формування його науково-дослідницької культури через передбачення в навчальних програмах кафедр музичних інститутів дослідницької діяльності студентів та застосування в навчанні майбутніх фахівців дослідницького підходу;

- збільшення державного фінансування для наукових досліджень у національних університетах та музичних академіях України;

- скорочення кількості годин, запланованих для загальної підготовки фахівців музичного мистецтва, уведення до навчальних планів ЗВО України додаткових музичних предметів, із використанням досвіду підготовки таких фахівців у ЗВО Польщі (контрапункт, музично-рухові ритмічні заняття, музична психологія, музична педагогіка, методологія наукової праці фахівців музичного мистецтва), що сприяють підвищенню рівня формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва;

- застосування в процесі підготовки фахівців музичного мистецтва України методів активізації навчального процесу (ментальні карти, дослідницький метод), методів валоризації (імпресіоністичні й експресивні), а також методів Далькросівської ритміки, музикування за К. Орфом і З. Кодасем, що широко практикують у ЗВО Польщі в процесі підготовки;

- перехід від епізодичного до систематичного використання ІКТ у процесі підготовки фахівців музичного мистецтва, з огляду на досвід роботи ЗВО Польщі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллин, Э. Б. (1983). *Теория и практика музыкального обучения в общеобразовательной школе. Москва: Просвещение.*
2. Айсмонтас, Б. Б. (2006). *Педагогическая психология: схемы и тесты. Москва: Издательство ВЛАДОС-ПРЕСС.*
3. Андреева, М. А. (2013). *Музыкальная культура и искусство Великобритании. Часть IV. История английской музыки. Материалы для учителя. Павловск.*
4. Антонюк, В. (2012). *Вокальна педагогіка (сольний спів). Київ: LAT & K.*
5. *Артикуляції в музичній нотації.* (2021). Відновлено з <https://uk.p-advice.com/music-articulation>
6. *Артикуляція.* (2021). Взято з <https://uk.wikipedia.org/>
7. Бавина, Н. С. (2007). *Роль вокально-хорового образования в эстетическом воспитании будущего учителя музыки, Материалы региональной научно-практической конференции. Луганськ: Альма матер.*
8. Багадуров, В. (1929). *Очерки по истории вокальной методологии. Москва: Госиздат.*
9. Банкул, Л., & Їтун, Л. (2020). *Системний підхід в процесі теоретико-інструментальної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва.*
Відновлено 3
http://dspace.idgu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1256/1/%D0%91%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D1%83%D0%BB_%D0%9B_%D0%87%D1%82%D1%83%D0%BD_%D0%9B_%D0%92%D0%B8%D1%89%D0%B0_%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0_%D1%83_%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%B4%D0%B8%D1%81%D1%86%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%83_%D0%B2%D0%B8%D0%BC%D1%96%D1%80%D1%96_03.11.2020.pdf
10. Баренбойм, Л. (1978). *Элементарное музыкальное воспитание по системе Карла Орфа. Москва.*

11. Бибик, С. П., Сюта, Г. М., & Єрмоленко, С.Я. (Ред.). (2006). *Словник іношомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання*. Харків: Фоліо.
12. Бим-Бад, Б. (2008). *Педагогический энциклопедический словарь*. Москва: Большая Российская энциклопедия.
13. Бим-Бад, Б. М. (Ред.). (2009). *Педагогический энциклопедический словарь*. Москва: Большая российская энциклопедия.
14. Бірюльов, Ю. О., Кузнецов, Ю. Б., Кушнірук, О. П., & Петрова, О. М. (2006). *Імпресіонізм. Енциклопедія Сучасної України: електронна версія*. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. Відновлено з http://esu.com.ua/search_articles.php?id=13278
15. Бондаренко, Д.В. (2019). *Вокально-виконавська підготовка сучасного вчителя музичного мистецтва*. Відновлено з http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/13/part_2/15.pdf
16. Брилін, Б. А., & Бриліна, В. Л. (2021). Національні основи музично-естетичного виховання учнівської молоді. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, (197), 12-16.
17. Вахріна, О. В. (2014). Система вищої освіти Польщі в європейському просторі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 5(39), 3-10.
18. Вишневська, Е. (2015) *Професійна підготовка вчителів у Польщі на тлі європейського інтеграційного процесу*. (Автореф. дис. д-ра пед. наук). Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького, Черкаси.
19. *Вікіпедія - вільна енциклопедія*. Відновлено з https://uk.wikipedia.org/wiki/Головна_сторінка
20. Вільчковська, А. Е. (2016). Сучасні вимоги до професійної діяльності вчителя музики у польських загальноосвітніх школах. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*, 137, 312-316.

21. Вільш, І., Зязюн, І., Левовицький, Т., & Ничкало, Н. Г. (Ред.). (2000). Стандарти професійної освіти: Проблеми методології. *Професійна освіта: педагогіка і психологія: Польсько-український журнал [щорічник]*, 2, 47-64.
22. Гавран, М., & Жорняк, М. (2014). Полікультурний аспект професійної підготовки вищих навчальних закладів Канади та Польщі. *Порівняльно-педагогічні студії*, 4, 85-90.
23. Гавриленко, Л. М. (2010). *Методика формування основ вокальної культури молодших школярів у школах мистецтв*. (Дис. канд. пед. наук). Кам'янець-Подільський.
24. Гаркуша, Л., & Економова, О. (2016). *Виконавська інтерпретація музичних творів у структурі професійної підготовки майбутнього педагога музиканта*. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. Київ.
25. Гарсія, М. (1956). *Школа пеня*. Москва: Музгиз.
26. Глущенко, Ю. П., Баканурський, А. Г., & Ліхоманова Н. О. (2006). *Імпровізація. Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [веб-сайт]*. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. Відновлено з http://esu.com.ua/search_articles.php?id=13279
27. Год, Б. (2016). Полікультурний підхід у сучасній мистецькій освіті: методологічний аспект. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент*, (11), 49-62.
28. Головкова, Н.О. (2021). *Експресивні проєктивні методи у дослідженні почуттєвих компонентів особистості*. Відновлено з <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/663/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
29. Горбенко, С. С. (2007). *Історія гуманізації музичної освіти дітей шкільного віку: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д. Г.
30. Горшкова, В. В. (2007). Образование взрослых: формат опережения. *Педагогика*, 10, 25-29.

- 31.Гринь, Л.О. (2010). Методичні основи та загально-педагогічні принципи вокального мистецтва. *Вісник Запорізького національного університету*, 2(13), 52-58.
- 32.Гумінська, О.О. (2004). *Концепція формування діяльнійшої особистості в процесі музичного виховання*, 16 (238), 15-21.
- 33.Гуральник, Н. (2011). *Науково-педагогічна школа піаністів у теорії та практиці музичної освіти і виховання: навчально-методичний посібник для вищих освітніх закладів*. Київ: видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова.
- 34.Далецкий, О.В. (2011). *Обучение пению. Путь к бельканто*. Москва: «Издательский дом Фаина».
- 35.Даофен, С. (2015). *Методика використання інноваційних технологій у підготовці майбутніх учителів музики до співацької діяльності*. (Дис. канд. пед. наук). Київ.
- 36.Демчишин, М. С. (1996). *Методика музичного аналізу вокально-хорових творів: навчальний посібник*. Київ.
- 37.Деркач, С. (2021). *Освітні реформи в Польщі*. Відновлено з http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/21/visnu_k_24.pdf
38. *Дидактичні ігри як метод навчання*. (2021). Відновлено з https://stud.com.ua/46760/pedagogika/didaktichni_igri_metod_navchannya
39. Доповідні записки управління вищих і середніх педагогічних навчальних закладів УРСР до Ради Міністрів УРСР та ЦК Комуністичної Партії України з питань роботи педагогічних вузів. (1959).
- 40.Дрожжина, Н. В. (2005). Функції мікрофону у вокальному виконавстві на естраді. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти: збірник наукових праць*, 15, 77–86.
- 41.Дяченко, Н.Г. (1987). *Теоретические основы воспитания и обучения в муз. учебных заведениях*. Київ:Муз.Україна.
- 42.*Експресія*. (2021). Відновлено з <http://bigbro.com.ua/ekspresiya-tse-kompliment-stil-abo-zhanr/>

43. Завалко, К. В. (2010). Теоретичні аспекти впровадження методики елементарного музикування Карла Орфа в сучасну педагогічну практику. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти*, 10, 178-184.
44. Зязюн, І. А. (Ред.). (2000). *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи*. Київ.
45. *История испанской музыки с XIX века до наших дней*. (2020). Відновлено з <http://hispliblog.ru/?p=703>
46. *История музыкальной культуры Англии*. (2020). Відновлено з <http://www.kvartet.by/istoriya-muzykalnoj-kultury-anglii/>
47. *История музыкальной культуры Испании*. (2021). Відновлено з <http://www.kvartet.by/istoriya-muzykalnoj-kultury-spain/>
48. *История музыки Германии и Австрии*. (2020). Відновлено з <http://www.microarticles.ru/article/storiya-myzyki-germanii-i-avstrii.html>
49. Ільїн, В. В., & Кремень, В. Г. (2005). *Філософія: мислителі, ідеї, концепції*. Київ: Книга.
50. Ільченко, О. О., & Сверлюк, Я. В. (2004). *Методологічні проблеми професійної музичної освіти*. Рівненський державний гуманітарний університет. Інститут мистецтв. Рівне.
51. Ільченко, О. О., Сверлюк, Я. В. (2004). *Методологічні проблеми професійної і музичної освіти*. Рівне: «Перспектива».
52. *Імпресіонізм у музиці*. (2021). Відновлено з <https://uk.wikipedia.org>
53. *Імпресіонізм у музичному мистецтві*. (2021). Відновлено з https://bohdan-books.com/upload/data_files/tmp_catalog/978-966-10-4826-2_mystectvo.pdf
54. *Карти розуму*. (2021). Відновлено з <https://sites.google.com/site/kartyrozumu/>
55. Кац, Я. (1999). *Принципы древнегреческой музыкальной педагогики в современных вузовских курсах. Проблемы музыкальной педагогики в контексте художественной культуры XXI века, Материалы международной научно-практической конференции*. Москва: Мзуки.
56. Ключев, А. С. (2010). *Философия музыки*. Санкт-Петербург: Астерион.

- 57.Козир, А.В. (2007). Аналіз зарубіжного досвіду з проблеми формування професійної майстерності викладачів мистецьких дисциплін. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти: збірник наукових праць*, 4(9), 88-92.
- 58.Колос, Т. (2016). *Перспективи розвитку культурно-мистецької освіти в контексті реформування освітнього законодавства*. Відновлено з http://mincult.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=245097479
- 59.Корзун, В. В. (2014). Художня інтерпретація музичних творів як вищій щабель виконавської майстерності. *Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія: Педагогічні та історичні науки*, 120, 74-79.
- 60.*Коротка характеристика абсолютної і відносної систем, її переваги та недоліки. Види відносних систем*. (2020). Відновлено з <https://leksii.com/2-1905.html>
- 61.Кочнева, И., & Яковлева, А. (1986). *Вокальный словарь*.
- 62.Кочурська, І.В. (2013). *Особливості історичного розвитку гуманістичних ідей у музичній освіті молоді*. Відновлено з https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=1459
- 63.Кремень, В.Г. (2003). Філософія освіти ХХІ століття. *Шлях освіти*, 2, 2- 6.
- 64.Кремень, В.Г. (2005). *Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати*. Київ: Грамота.
- 65.Кремінь, В. Г. (Ред.). (2008). *Енциклопедія освіти*. Київ: Юрінком Інтер.
- 66.Кривохижа, І. В. (2018). *Організаційно-педагогічні засади підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва у сучасній Польщі*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Центральноукраїнський державний педагогічний університет ім. В. Винниченка, Кропивницький.
- 67.Куліковська, І. С. (2017). *Умови формування вокальних умінь як компетентнісної складової частини професійної майстерності майбутнього*

- вчителя музичного мистецтва. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*, 80(1), 163-170.
68. *Культура и искусство Германии*. (2021). Відновлено з <http://germany.web-3.ru/information/culture/>
69. Кушка, Я. С. (2007). *Методика музичного виховання дітей [Ноты]: навчальний посібник для вищих навчальних закладів: у 2 ч.* Вінниця: Нова книга.
70. Кушнір, К., & Раструба, Т. (2020). Креативна педагогіка в контексті фахової підготовки фахівців музичного мистецтва. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 2(28), 219-225.
71. Лабінцева, Л. П. (2010). *Актуальні проблеми музичної освіти: навчальний посібник для студентів спеціальності «Музичне мистецтво» ін-тів культури і мистецтв*. Луганськ: Видавництво ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка».
72. Лаптев, И. Г. (2001). *Основные аспекты музыкального воспитания младших школьников*. Астрахань: Издательство Астраханского педагогического университета.
73. Лещенко, М. П. (2014). Концепції естетичного виховання в науковій думці Польщі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 9, 274-283.
74. Лімін, В. (2011). Формування вокальної культури студентів інститутів мистецтв на засадах художньо-мистецьких традицій. *Молодь і ринок: щоквартальний науково-педагогічний та економічний журнал Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*, 10 (81), 159-163.
75. Лімін, В. (2016). Культурологічні особливості співацького навчання майбутніх учителів музики. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*, 3, 86-96.
76. Локшина, О. (2010). Порівняльна педагогіка: здобутки двохсотлітнього розвитку та сучасні проблеми. *Порівняльно-педагогічні студії*, 3-4, 6-15.
77. Лутай, В.С. (1996). *Філософія сучасної освіти: Навчальний посібник*. Київ: Центр «Магістр-S». Творчої спілки вчителів України.
78. *Ментальні карти*. (2021). Відновлено з <http://groupdynamics.kspu.edu/wiki/a/17>

79. *Метод проектів - ефективна технологія навчання.* (2021). Відновлено з <https://ru.osvita.ua/school/method/technol/1415/>
80. *Методи навчання як компонент дидактичної структури.* (2021). Відновлено з <http://www.novapedahohika.com/noloms-254-5.html>
81. Михайличенко, О.В. (2000). *Музично-естетичне виховання дітей та молоді в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.).* Київ.
82. Михайличенко, О.В. (2004). *Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія. Навчальний посібник для студентів музичних спеціальностей.* Суми: Видавництво «Наука».
83. Михайличенко, О.В. (2009). *Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія: Навчальний посібник.* Суми: видавництво «Козацький вал».
84. Михаськова, М.А., & Шоробура, І. М. (Ред.). (2020). *Система формування професійного досвіду музично-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва.* Хмельницький.
85. Мілютіна, О. (2009). Концептуальні підходи до полікультурної освіти школярів у розвинутих країнах світу. *Порівняльно-педагогічні студії*, 1, 38-44.
86. Мірошніченко, А. А. (2016). Теоретико-методологічні принципи вищої музичної освіти. *Культура і мистецтво у сучасному світі*, 17, 77-83.
87. Міська, Н. М. (2016). Особливості формування музичної культури молодших школярів на сучасному етапі [Електронний ресурс] *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ*, 2, 171-176.
88. *Мозковий штурм.* (2021). Відновлено з <http://groupdynamics.kspu.edu/wiki/a/4>
89. *Музична освіта.* (2021). Відновлено з https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%83%D0%B7%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0
90. *Музична педагогіка та педагогіка мистецтва. Концепції XXI століття.* (2021). Відновлено з <https://stud.com.ua/104630/pedagogika/italiya>
91. *Музичне мистецтво в сучасній освіті. Частина II. Всеосвіта.* (2021). Відновлено з <https://vseosvita.ua/>

92. *Музыка Древней Греции.* (2021). Відновлено з <http://workchild.30nars2.edusite.ru/musika/007.htm>
93. *Музыка Франции.* (2021). Відновлено з https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%83%D0%B7%D1%8B%D0%BA%D0%B0_%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%B8
94. *Музыкальная культура Англии.* (2020). Відновлено з <http://www.jandro.ws/muzykalnaya-kultura-anglii/>
95. *Музыкальная культура Древней Греции.* (2021). Відновлено з <http://teatrperovo.ru/muzykalnaya-kultura-drevnej-grecii-page-2.html>
96. *Музыкальное образование в Австрии.* (2021). Відновлено з <http://subscribe.ru/archive/job.education.germanmaster/201203/07161857.html>
97. *Музыкальное образование и воспитание в Германии.* (2020). Відновлено з <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=648061>
98. Мукашева, А.Б. (2014). Организация высшего музыкального образования в Чехии, Болгарии и Австрии: сравнительный аспект. *Вестник КазНУ. Серия «Педагогические науки»*, 1 (41), 119-126.
99. *Навіщо дитині потрібна музика.* (2021). Відновлено з <http://zirnytsia.sumy.in.ua/kabinet-muzychnogo-kerivnyka/navishhodytyni-potribna-muzyka/>
100. Назаренко, И.К. (1968). *Искусство пения.* Москва: Музыка.
101. Національна навчальна програма в Англії: музичні програми навчання. (2020). Відновлено з <https://www.gov.uk/government/publications/national-curriculum-in-england-music-programmes-of-study/national-curriculum-in-englandmusic-programmes-of-study>
102. Національна рамка кваліфікацій. Додаток до постанови Кабінету Міністрів України. № 1341. (2011). Відновлено з <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п>.
103. *Національний класифікатор України: «Класифікатор професій» ДК 003:2010.* (2010). Київ: Видавництво «Соцінформ».

104. Нестерович, Б.І. (2002). Роль імпресивних та експресивних методів у фаховій підготовці вчителя музики. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Збірник наукових праць*, 2, 323-325.
105. Ничкало, Н. Г. (2015). Рецензія на монографію "освітні проблеми сучасності" професора Мірослава Шиманьські. *Порівняльна професійна педагогіка*, 5(2), 123-125.
106. Ніколаї, Г. Ю. (2006). *Теорія і практика художньо-естетичного розвитку особистості в Польщі. Мистецтво у розвитку особистості*. Чернівці.
107. Ніколаї, Г. Ю. (2008). *Розвиток музично-педагогічної освіти в Польщі (XX століття)*. (Дис. д-ра пед. наук). Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України, Київ.
108. Ніколаї, Г.Ю. (2004). *Модернізація музично-педагогічної освіти в контексті європейської інтеграції*. Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції: Теоретичні та методичні засуди розвитку. Тези міжнародної наукової конференції. Київ – Суми: Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка.
109. Ніколаї, Г.Ю. (2007). *Музично-педагогічна освіта в Польщі: історія та сучасність*. Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка, Суми.
110. Овчаренко, Н. А. (2016). Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності. (Дис. д-ра пед. наук). Кривий Ріг.
111. Овчаренко, Н.А., & Шрамка, Я. В. (Ред.). (2018). *Музична освіта: філософський, мистецтвознавчий та педагогічний наголоси*. Кривий Ріг.
112. *Одеська національна музична академія*. (2021). Відновлено з <http://odma.edu.ua/about>
113. Олексюк, О.М., & Попович, Н.М. (2014). *Зарубіжний досвід неперервної фахової підготовки вчителів музики*. Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики ХХІ століття. Збірник матеріалів Міжнародної науково-

- практичної конференції. Київ.
114. Олійник, В. (2021). *Інтердисциплінарність у здійсненні неперервного фахового зростання педагогічних кадрів у системі післядипломної педагогічної освіти України*. Відновлено з https://lib.iitta.gov.ua/7344/1/%D0%9E%D0%BB%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%92%D0%92_%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf
115. ОНМА імені А.В. Нежданової. (2021). Відновлено з <https://odma.edu.ua/>
116. Осадча, Т. В. (2018). Вокальна культура майбутнього вчителя музики: теоретичний аспект. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка : Серія: Педагогічні наук*, 170, 102–106.
117. Остапенко, Л.В. (2018). Актуальні проблеми музично-естетичної освіти та виховання на початку XXI століття. *Молодий вчений*, 1 (53).
118. Отич, О. М. (2009). *Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: теоретичний і методичний аспекти*. Чернівці.
119. Отич, О. М. (2010). Педагогіка мистецтва: від історичної практики – до теоретичного осмислення. *Рідна школа*, 6, 14-19.
120. Отич, О.М. (2005). Мистецтво у змісті науково-дослідної роботи студентів професійно-педагогічних коледжів. *Педагогічні науки: збірник наукових праць Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка*, 238 – 246.
121. Отич, О.М. (2009). *Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: теоретичний і методичний аспекти*. Чернівці.
122. Пазюра, Н. В. (2013). Розвиток людських ресурсів на підприємстві як чинник розвитку особистості. *Педагогіка вищої та середньої школи*, 37, 342-347.

123. Пекерская, Е. М. (1996). *Вокальный букварь*. Москва. Відновлено з http://lib.ru/CULTURE/MUSICACAD/PECERSKAYA/vocal.txt_with-big-pictures.html
124. Перелік галузей знань і спеціальностей. (2021). Відновлено з <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-п>.
125. Печерська, Е.П. (2001). *Уроки музики в початковій школі*. Київ: Либідь.
126. Пістунова, Т. В. (2017). Музична імпровізація як складова системи підготовки музикантів-інструменталістів у ВНЗ. *Молодий вчений*, 7 (47), 87-90.
127. Платон. *Собрание сочинений в 4 томах*. (1994). Москва: Мысль.
128. Плеханова, О. Е. (2006). *Технология формирования вокально-педагогической культуры учителя музыки в процессе вузовской подготовки*. (Дис. канд. пед. наук). Екатеринбург.
129. Плужников, К. И. (1996). *Механика пения*. Издательство «Лань», «Планета музыки».
130. Подрезов, В. А. (2007). *Музичне мистецтво - важливий засіб формування духовної культури вчителя. Проблеми сучасного музичного виховання й навчання*, Матеріали регіональної науково-практичної конференції. Луганськ: Альма матер.
131. Полухин, Р. А. (2006). *Сравнительный педагогический анализ тенденций развития общего музыкального образования в Республике Беларусь и Республике Польша: Вторая половина XX – начало XXI века*. (Дис. канд. пед. наук). Брест.
132. Порохня, Л. А. (2010). Особливості використання системного підходу до професійної підготовки майбутнього вчителя. *Педагогічний альманах*, 6, 112-125.
133. Порядок внесення інформації, яка повинна міститися в документах про вищу освіту державного зразка. № 325. (2016). Відновлено з <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249014993>

134. Постанова RGSW (Головної ради вищого шкільництва) № 173/2000. (2000).
135. *Принципи мистецького навчання.* (2021). Відновлено з https://studopedia.com.ua/1_22092_printsipi-mistetskogo-navchannya.html
136. Про вищу освіту. № 1556-VII із змінами. (2014). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
137. Про затвердження Переліку предметних спеціалізацій спеціальності 014 «Середня освіта (за предметними спеціалізаціями)», за якими здійснюється формування і розміщення державного замовлення та поєднання спеціальностей (предметних спеціалізацій) в системі підготовки педагогічних кадрів. №506. (2016). Відновлено з <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0798-16>
138. Про затвердження Переліку предметних спеціальностей спеціальності 014 «Середня освіта (за предметними спеціальностями)», за якими здійснюється формування і розміщення державного замовлення та поєднання спеціальностей (предметних спеціальностей) в системі підготовки педагогічних кадрів. (2016). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0798-16#Text>
139. Про затвердження Переліку спеціалізацій спеціальності та напрямку підготовки «Музичне мистецтво». (2020). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0786-14#Text>
140. Про затвердження Положення про мистецьку школу. № 686. (2018). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1004-18#Text>
141. Про затвердження Порядку формування базової мережі закладів культури. № 984. (2012). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984-2012-%D0%BF#Text>
142. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. №727. (2019). Відновлено з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha->

osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/05/28/025-muzichne-mistetstvo-bakalavr.pdf

143. Про затвердження та введення в дію Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти. №600. (2016). Відновлено з http://old.mon.gov.ua/files/normative/2016-06-01/5555/nmon_600.zip
144. Про культуру. № 24 ст.168. (2011).
145. Про культуру. № 24. (2011). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#text>
146. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. (2021). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text>
147. Про позашкільну освіту. № 46 ст. 393. (2000). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#text>
148. Про професійних творчих працівників та творчі спілки. № 52 ст.312. (1997). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554/97-%d0%b2%d1%80#text>
149. Про Український культурний фонд. № 19. (2017). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1976-19#Text>
150. *Програмоване навчання.* (2021). Відновлено з <https://sites.google.com/site/vsepronavcannamik/programovane-navcanna>
151. *Програмоване навчання.* (2021). Відновлено з <https://uk.wikipedia.org/wiki>
152. *Регістри жіночих і чоловічих голосів.* (2021). Відновлено з <https://smekni.com/a/316774/regstri-zhnochikh-cholovchikh-golosv/>
153. Річний звіт Міністерства освіти УРСР про роботу педагогічних інститутів УРСР за 1963-1964 н/р. (1964).
154. Рожок, В. І. (2020). *Реформування музичної освіти в контексті болонського процесу (порівняльний аналіз).* Відновлено з http://knmau.com.ua/chasopys/03_NBUV/web/02_Rozhok.pdf

155. Ростовський, О. Я. (2010). *Розвиток шкільної музичної освіти в Україні (XX – початок XXI ст.). Мистецька освіта в Україні: теорія і практика*. Суми: Сумський державний педагогічний університет ім. А. Макаренка.
156. Ростовський, О.Я. (2011). *Теорія і методика музичної освіти: навчально-методичний посібник*. Тернопіль: Навчальна книга.
157. Рудницька, О. П., Михайличенко, О. В., & Ніколаї, Г. Ю. (Ред.). (2010). *Мистецька освіта в Україні: теорія і практика*. Суми: Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка.
158. Рудницька, О. П. (2002). *Педагогіка: загальна та мистецька: навчальний посібник*. Київ: ТОВ. “Інтерпроф”.
159. Сегеда, Н. А. (2011). *Професійний розвиток викладача музичного мистецтва: історія, методологія, теорія*. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова.
160. Семенов, О. (2013). Про підсумки в міжнародного наукового форуму «Польща–Україна. Інтердисциплінарність педагогіки та її субдисциплін». *Порівняльна професійна педагогіка*, 2, 167-170.
161. Семенченко, Н. В. (2010). *Образование в Украине*. Киев: Саммит-книга.
162. *Ситуаційний метод*. (2021). Відновлено з <https://lectures.7mile.net/pedahohika/teoriya-navchannya/metody-navchannia/situatsijnij-metod.html>
163. *Словopedia*. (2021). Відновлено з <http://slovopedia.org.ua/58/53409/387947.html>
164. Солдатенко, М.М., & Зязюн, І. А. (Ред.). (2000). Проблеми розвитку неперервної професійної освіти. *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи*. Київ.
165. *Сольмізація*. Вікіпедія. (2021). Відновлено з <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D0%BC%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1>
166. Сташевська, І. О. (2020). *Система вищої музичної освіти ФРН у контексті євроінтеграційних процесів*. Відновлено з

- <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN28/14.pdf>.
167. *Сторінка Музичного Керівника*. (2021). Відновлено з <https://sdnz40delfin.wixsite.com/delfinik/storinka-muzichnogo-kerivnika>
168. Стрихар, О. (2014). *Розвиток особистості та формування світоглядних орієнтацій сучасної молоді засобами музичного мистецтва*. Миколаїв: МНУ ім. В.О. Сухомлинського.
169. Стрихар, О. І. (2014). *Розвиток особистості та формування світоглядних орієнтацій сучасної молоді засобами музичного мистецтва*. Херсон: Грінь.
170. Стулова, Г. П., & Ярославцева, Л. К. (1972). *Некоторые методические приемы выработки навыка певческого дыхания у детей*. Москва.
171. Субботняя, А. Г. (2011). *Восточные традиции в европейском музыкальном искусстве второй половины XX - начала XXI века*. (Монография). Витебск: УО «ВГУ им. П. М. Машерова».
172. Субота, М. В. (2020). *Сприйняття музики як психологічної категорії*. Відновлено з <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v7/i37/20.pdf>
173. Субтельний, О. (1991). *Україна: історія*: Переклад з англійської Ю. І. Шевчука. Київ: Либідь.
174. Суховірський, О. В. (2016). Підготовка майбутніх учителів початкових класів до зміни навчальної програми з інформатики. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 48, 230-235.
175. Сухомлинський, В. О. (1988). *Сто порад учителям*. – Київ: Рад. шк.
176. Сюань, У. (2017). Сутність та структура вокальної культури магістрів музичного мистецтва в наукових дослідженнях педагогічного спрямування. *Наукові записки Серія: Педагогічні науки*, 170, 249-252.
177. Теплов, Б. М. (1985). *Психология музыкальных способностей*. Москва: Педагогика.
178. Тютюнникова, Т. Э. (2003). *Видеть музыку и танцевать стихи. Творческое музицирование, импровизация и законы бытия*. Москва: Едиториал УРСС.

179. Фарбштейн, А. А. (1980). *Место музыки в духовном развитии человека. Роль музыки в эстетическом воспитании детей и юношества*. Музыка.
180. Федорович, Е. Н. (2014). *История профессионального музыкального образования в России (XIX — XX века): учебное пособие*. Москва: Директ-Медиа.
181. Філіпчук, Н. (2004). *Музыка як впливовий фактор розвитку особистості. Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції: Теоретичні та методичні засади розвитку*. Тези міжнародної наукової конференції. Київ – Суми: Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка.
182. Харалампіду, Л. М. (2001). *Музична освіта у сучасній греції: історія, проблеми, перспективи*. (Автореф. дис. канд. мистецтвознавства). Київ.
183. Хоменко, К. П. (2021). *Сучасні тенденції розвитку вищої освіти Польщі*.
Відновлено 3
http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/38573/3/Khomenko_Suchasni_tendencii.pdf
184. Цзюньцяо, Ч. (2016). *Формування вокальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі професійної підготовки*. (Дис. канд. пед. наук.). Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ.
185. Черкасов, В. Ф. (2015). *Теорія і методика музичної освіти*. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка.
186. Черкасов, В. Ф. (2019). Реформування загальної музичної освіти у Великій Британії. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*, (4), 22 - 28.
187. Черкасов, В. Ф. (2021). Система загальної музичної освіти в угорщин. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, (197), 44-50.
188. Шимова, О. (2010). *Професійна культура вчителя музики: сутність та структура*.
Відновлено 3
http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2010/7_2010/75.pdf

189. Яковлев, В. (2020). *Досвід підготовки вчителя музики у зарубіжній професійній педагогічній освіті*. Відновлено з file:///C:/Users/%D0%A2%D0%B0%D0%BD%D1%8F/Downloads/pena_2011_1_17.pdf
190. *Akademia Muzyczna im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy*. (2021). Retrieved from <http://www.amuz.bydgoszcz.pl/>
191. *Akademia Muzyczna w Krakowie*. (2021). Retrieved from <https://www.amuz.krakow.pl/>
192. *Akademia Muzyczna w Krakowie. Plan Studiów*. Retrieved from https://nesos.amuz.krakow.pl/plany/Files/EDUKACJA%20N_plan.pdf
193. Babbie, E. (2006). *Badania społeczne w praktyce*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
194. Baron, P. (2012). *Kompetencje nauczycieli muzyki w Polsce. Nowe obszary i drogi rozwoju edukacji muzycznej w Polsce*. Warszawa: Instytut Muzyki i Tańca.
195. Berezowska, D. (2005). *Muzykoterapia dziecięca – możliwości i realia zastosowania w pedagogice i medycynie. Nowe trendy w edukacji muzycznej*. Lublin.
196. Białkowski, A. (2000). *Edukacja muzyczna jako edukacja estetyczna. Wychowanie muzyczne w szkole*, 1, 8–15.
197. Białkowski, A. (2012). *Edukacja muzyczna w poszukiwaniu nowych znaczeń i obszarów działań. Nowe obszary i drogi rozwoju edukacji muzycznej w Polsce*. Warszawa: Instytut Muzyki i Tańca.
198. Białkowskie, B., & Śliwerskie, B. (Red.). (2000). *Pedagogika – Leksykon*. Warszawa.
199. Bilińska, A. (2005). *Improwizacja fortepianowa w zintegrowanym programie nauczania przedmiotów wchodzących w skład metody Dalcroze'a*. Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції: Збірник наукових праць. – Суми: СумДПУ.
200. Brzozowska-Kuczkiewicz, M. (1991). *Emil Jaques-Dalcroze i jego Rytmika*. Warszawa: WSiP.

201. Brzozowska-Kuczkiewicz, M. E. J. (1991). *Dalcroze i jego rytmika*. Warszawa: WsiP.
202. Buda, U. (1999). Początki kształcenia muzycznego w Przemysłu (do XIX wieku). *Kultura muzyczna Galicji w kontekście stosunków polsko-ukraińskich*. Rzeszów: WSP.
203. Burowska, Z. (1980). *Sluchanie i tworzenie muzyki w szkole*. Warszawa: WSiP
204. Burowska, Z. (1984). Losy zawodowe absolwentów wydziału wychowania muzycznego w Akademii Muzycznej w Krakowie. *Kadra dla muzyki: Zeszyty Naukowe Instytutu Kultury*. Warszawa.
205. Burowska, Z., Kurcz, J., & Wilk, A. (1993). *Krakowska koncepcja wychowania muzycznego w świetle przeprowadzonych badań*. Kraków.
206. *Burza mózgow*. (2021). Retrieved from http://www.tus.org.pl/uploads/dokumenty/22kroki/07_burza_mozgow.pdf
207. Chwedorowicz, J. (2006). *Kultura i edukacja wokalna w rzeczywistości rynkowej: z cyklu Marketing muzyczny*. *Akademia Muzyczna im. Grażyny i Kiejstuty Bacewiczów w Łodzi*. Łódź.
208. Dadak-Kozicka, K. (1992). *Spiewajcie mi jako umiecie*. *Muzykowanie w szkole wg koncepcji Kodalya*. Warszawa: WsiP.
209. *Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności*. (2021). Retrieved from <http://www.wzs.wzp.pl/programowanie-rozwoju/dlugookresowa-strategia-rozwoju-kraju-polska-23-trzecia-fala-nowoczesnosci>
210. Dobrowolski, S. (1932). Wychowawcze oddziaływanie muzyki. *Muzyka w Szkole*, (4), 12–14.
211. Duksa, P. (2021). *Metoda Sytuacyjna*. Retrieved from <https://opoka.org.pl/biblioteka/T/TA/TAK/metody08.html>
212. Dyląg, J. (1999). Kształcenie nauczycieli muzyki w kolegiach nauczycielskich w świetle planów i programów nauczania. *Wychowanie muzyczne w szkole*, 1, 8–18.
213. *Eca knowledge brief: Successful Education Reform: Lessons from Poland*.

- (2021). Retrieved from <http://go.worldbank.org/GBE6J0KAA0>
214. *Education and Training 2010: Implication for Teacher Education.* (2010). Retrieved from <http://www.europa.eu.int/comm/education/policies/2010/et.html>.
215. *Education standards for the Music Education field of study.* (2007).
216. *Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej, stacjonarne I stopnia. Informacje o programie studiów.* (2021). Retrieved from https://usosweb.umcs.pl/kontroler.php?_action=katalog2/programy/pokazProgram&prg_kod=A-EAM-LS
217. *Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej. rok akademicki 2019/2020.* (2019). Retrieved from (<http://www.imu.uz.zgora.pl/wp-content/uploads/2019/09/EASM-I-st.-siatka-2019-20-modu%C5%82-wsp%C3%B3lny.pdf>)
218. *Edukacja Artystyczna w Zakresie Sztuki Muzycznej. Akademia Muzyczna w Krakowie.* (2021). Retrieved from <https://www.amuz.krakow.pl/studenci/sylabusy/edukacja-artystyczna-w-zakresie-sztuki-muzycznej/>
219. *Edukacja muzyczna.* (2021). Retrieved from https://pl.wikipedia.org/wiki/Kategoria:Edukacja_muzyczna
220. *European Commission. Common European Principles for Teacher Competencies and Qualifications.* (2005). Retrieved from <http://www.europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/principles.en.pdf>.
221. Gajda, J. (1997). *Dylematy edukacji pedagogicznej w Instytucie Wychowania Artystycznego. Edukacja estetyczna w perspektywie przemian szkoły współczesnej.* Lublin: Wydawnictwo UMCS.
222. Gozdecka, R., Weiner, A. (Red.). (2013). *Profesjonalizm w edukacji muzycznej. Propozycje dla zmieniającej się szkoły.* Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
223. *Gry dydaktyczne w edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej.* (2021). Retrieved from <https://www.szkolneinspiracje.pl/gry-dydaktyczne-w-edukacji-wczesnoszkolnej-i-przedszkolnej/>

224. Grzebień, L. (1991). *Bursy muzyczne. W służbie człowiekowi*. Kraków.
225. Gzella, Z. (1995). Nowe idee w kształceniu studentów i promowaniu pracowników naukowych na kierunku wychowania muzycznego. *Kwartalnik Polskiej Sekcji ISME*, 2, 17–27.
226. Hlawiczka, K. (1934). *Nauczanie śpiewu w szkole powszechnej*. Warszawa: Nakład Gebethnera i Wolffa.
227. Horynia, W., & Maciewskie, J. (Red.). (2004). *Nauczyciel androgog na początku XXI wieku*. Wrocław.
228. *Instytut Muzyki*. (2021). Retrieved from <http://imu.uz.zgora.pl/studiu-u-nas/>
229. *Instytut Muzyki*. Edukacja artystyczna w zakresie sztuki. (2021). Retrieved from [muzycznejhttp://www.umcs.pl/pl/instytut-muzyki,2574.htm](http://www.umcs.pl/pl/instytut-muzyki,2574.htm)
230. *Instytut muzyki. Uniwersytet Zielonogórski*. (2021). Retrieved from <http://www.imu.uz.zgora.pl/>
231. Jadwiga, U. (2015). *Śpiew jako wartość osobowa dziecka. T. 1 Stałość i zmienność rozwoju myśli naukowej przełomu XX i XXI wieku*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
232. Jakóbowski, J., Zwolińska, E. (Red.). (2002). Otwarcie konferencji oraz informacja o koncepcji edukacji nauczycieli w Instytucie Edukacji Szkolnej Akademii Bydgoskiej. *Muzyka w nauczaniu zintegrowanym*. Bydgoszcz: Wydaw. Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego.
233. Janczyk, J., Juszczak, S., Morańska, D., & Musioł, M. (Red.). (2003). *Nauczanie w systemie klasowo-lekcyjnym. Dydaktyka informatyki i technologii informacyjnej*. Toruń 2003.
234. Januszewska-Warych, M. (2005). *Edukacja muzyczna w programie kształcenia specjalnego dla klas I-III Nauczyciel i Szkoła*, 3-4 (28-29), 165-180
235. Jaques–Dalcroze, E. (1992). *Pisma wybrane*. Warszawa: WSiP.
236. Jarkowska, A. E. (2004). *Muzyka jako element wychowania w rozwoju osobowym dziecka z niepełnosprawnością*. Tychy: Maternus Media.
237. Kamińska-Kłós, B. (2018). Metody nauczania stosowane przez nauczycieli przedmiotu muzyka. *Muzyka Historia Teoria Edukacja*, 8, 93-115.

238. Karbowski, A. (1899). *Szkoła katedralna krakowska w wiekach średnich*. Kraków.
239. Karbowski, A. (1923). *Dzieje wychowania i szkół w Polsce w wiekach średnich*. Lwów–Warsawa–Kraków.
240. Kasperek, A. (2002). *Rzeczywistość edukacyjna w świecie ponowoczesnym. Przemiany w naukach o wychowaniu – idee, koncepcje, rzeczywistość edukacyjna*. Kraków: Oficyna Wydawnicza «Impuls».
241. Kataryńczuk-Mania, L., Przerembskiej, V. (Red.). (2000). *Profil kształcenia studentów wychowania muzycznego Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Zielonej Górze. Treści, formy i metody przedmiotu „Muzyka” w świetle reformy powszechnej edukacji*. Łódź.
242. Kisiel, M. (2003). *Media w edukacji muzycznej uczniów szkoły ogólnokształcącej*. Mysłowice: GWSPiKAH.
243. Klus-Stanska, D. & in. (1995). *Wczesne kształcenie muzyczne w szkole polskiej, angielskiej i waldorfskiej - dyskusja nad różnicami programowymi i systemowymi*. *Wychowanie muzyczne w szkole*, 1, 18-23.
244. Kochanowicz, J. (2002). *Geneza, organizacja i działalność jezuickich burs muzycznych*. Kraków: WAM: Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna «Ignatianum».
245. Katusiewicz, A. (Red.). (2000). *Myśl pedeutologiczna i działanie nauczyciela*, II, 337–347.
246. Kruszewski, K. (Red.). (2004). *Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela*. Warszawa.
247. Kucińska, M. (2006). *Podstawy wiedzy wokalne*, Kraków.
248. Kupisiewicz, C. (1988). *Podstawy dydaktyki ogólnej*. Warszawa.
249. Kuźmińska, O. (2002). *Taniec w teorii i praktyce*. Poznań.
250. Kwiatkowska, H. (2008). *Pedeutologia*. Warszawa.
251. *LEA International. Interdisciplinary approach*. (2021). Retrieved from http://portal.unesco.org/culture/fr/ev.php-URL_ID=6123&URL_DO=DO_TOPIK&URL_SECTION=201.HTML.

252. Lipska, E., & Przychodzińska, M. (1991). *Muzyka w nauczaniu początkowym*. Metodyka, Warszawa.
253. Ludkiewicz, Z., & Białkowskie, A. (Red.). (1995). Cele i rezultaty kształcenia na kierunku wychowanie muzyczne w szkołach wyższych podległych Ministerstwu Edukacji Narodowej. Wychowanie muzyczne: stan badań a praktyka edukacyjna. Lublin: UMCS.
254. *Lutgen: Vocalises. 20 daily exercises for HIGH voice*. (1985). Sheet music.
255. Maciejczyk, A., & Markiewicz, L. (Red.). (2005). Zastosowanie wybranych ćwiczeń metody Emila Jaques-Dalcroze'a w pracy nad głosem dziecka. Muzyka w szkole XXI wieku. Tradycja i współczesność. Katowice.
256. *Metoda aktywnego słuchania muzyki wg Betti Strauss*. (2021). Retrieved from <http://www.przedszkole107radosc.waw.pl/o-przedszkolu/metody-pracy/325-metoda-aktywnego-sluchania-muzyki-wg-betti-strauss>
257. *Metoda gier dydaktycznych*. (2021). Retrieved from http://www.zsi.slupsk.pl/files/innowacyjna_szkola2/metoda_gier.pdf
258. *Metoda Sytuacyjna- Aktywizująca Metoda Nauczania*. (2021). Retrieved from <https://nauczyciel.xn--jzyk-polski-rrb.pl/problemowe-metody-nauczania/971-metoda-sytuacyjna-metoda-aktywizujaca>
259. Ministerstwo Edukacji i Nauki. (2021). Retrieved from <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka>
260. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego Rzeczypospolitej Polskiej. (2021). Retrieved from <https://www.gov.pl/>
261. Mizerek, H. (1999). Dyskursy współczesnej edukacji nauczycielskiej: między tradycjonalizmem a ponowoczesnością. Olsztyn: Wydaw. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.
262. Nawroczyński, B. (1962). Pedagogika porównawcza. *Kwartalnik Pedagogiczny*, 1, 59–76.
263. Nikitorowicz, J. (2009). *Edukacja regionalna i międzykulturowa*. JerzyNikitorowicz. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.

264. Niziurski, M., & Białkowskie, A. (Red.). (1997). Doskonalenie kształcenia nauczycieli „muzyki” w perspektywie zadań zawodowych i społecznych. Edukacja estetyczna w perspektywie przemian szkoły współczesnej. Lublin: UMCS.
265. O kwalifikacjach zawodowych nauczycieli szkół powszechnych w okresie powojennym. (19), 132. (1946).
266. O organizacji nauki i szkolnictwa wyższego. (66), 415. (1947).
267. O organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej. (2020). Retrieved from <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19911140493/U/D19910493Lj.pdf>
268. O stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. (2003). Retrieved from <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20030650595/U/D20030595Lj.pdf>
269. O szkolnictwie wyższym i nauce. (2020). Retrieved from <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20180001668/U/D20181668Lj.pdf>
270. O szkolnictwie wyższym. – № 162. 1115. (1998).
271. O szkolnictwie wyższym. (1990). Retrieved from <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19900650385>
272. O zmianie niektórych upoważnień ustawowych do wydawania aktów normatywnych oraz o zmianie niektórych ustaw. № 120. 1268. (2000).
273. O zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym oraz o zmianie niektórych innych ustaw. № 4. 33. (2002).
274. O zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym, ustawy o wyższych szkołach zawodowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw. № 85. 924. (2001).
275. O zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym. № 63. 314. (1992).
276. O zmianie ustawy o zakładach opieki zdrowotnej i ustawy o szkolnictwie wyższym. № 111. 1193. (2001).

277. *Ocena programowa. Akademia Muzyczna w Krakowie. Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej* (2019). Retrieved from file:///C:/Users/%D0%A2%D0%B0%D0%BD%D1%8F/Downloads/RAPORT-EA-AMKr-2019-kor.pdf
278. Ody, B. (2004). Internet – nośnik multimediiów i determinanta innowacyjnego nauczania muzyki w szkole. *Poradnik muzyczny*, 3–4, 22–23.
279. Okoń, W. (1987). *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*. Warszawa.
280. Okoń, W. (1998). *Nowy słownik pedagogiczny*. Wyd. drugie rozszerzone. Warszawa: WA «Żak».
281. Ordon, U. (2008). *Innowacje pedagogiczne jako wymóg nowoczesności w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Tradycja i nowoczesność w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*. Częstochowa: Wyd-wo im. Stanisława Podobińskiego.
282. Pałka, J. (1998). Ewolucja programu nauczania przedmiotu muzyka w szkolnictwie polskim podstawowym i średnim w latach 1945–1998. *Z badań nad problemami pedagogiki muzycznej i folkloru muzycznego*, 2, 19–35.
283. Parkita, E. (2005). *Recepcja muzyki artystycznej przez uczniów ogólnokształcacej szkoły podstawowej*. Kielce: Wydawnictwo Akademii S'wie.
284. Parkita, E. (2005). *Zastosowanie technologii informacyjnej w rozwijaniu zainteresowań muzycznych dzieci i młodzieży. Nowe trendy w edukacji muzycznej*. Lublin: UMCS.
285. Pasternak, A. (2005). *Pedagogiczno-artystyczna koncepcja metody Dalkroze'a a jej zastosowanie w polskim szkolnictwie. Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції: Збірник наукових праць*. Суми: СумДПУ.
286. Petrycy, S. (1956). *Pilzna: Pisma wybrane*. PWN.
287. Piątkowska-Pinczewska, K., & Markiewicz, L. (Red.). (2005). *Współczesny warsztat nauczyciela muzyki. Muzyka w szkole XXI wieku. Tradycja i współczesność*. Katowice.
288. Pietroń, K. (2016). *Siła głosu. Jak mówić, by ludzie chcieli słuchać (ebook)*. Gliwice. Wydawnictwo: Onepress.

289. *Plan Studiów Wydziału Dyrygentury, Jazzu I Edukacji Muzycznej.* (2021). Retrieved from <http://www.amuz.bydgoszcz.pl/wp-content/uploads/2015/08/plan-EdukacjaI-st.pdf>
290. Popowych, N. (2014). *The role of an integrated approach in music education technology. European Researcher*, (73),4–2 (Eng), 748–755.
291. Prawo o szkolnictwie wyższym. (2012).
292. *Prawo o szkolnictwie wyższym.* (2021). Retrieved from https://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2013_07/464b33c688f069e828bf4370c2e0cacf.pdf
293. Prosnak, J. (1976). *Polihymnia ucząca: Wychowanie muzyczne w Polsce od średniowiecza do dni dzisiejszych.* Warszawa: WSiP.
294. Przychodzińska, M., & Białkowski, A. (2002). *Kształcenie nauczycieli muzyki w wyższych szkołach pedagogicznych i uniwersytetach: raport z badań.* Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
295. Przychodzinska, M., & Białkowskie, A. (2012). *Poszukiwanie wartości edukacyjnych w mnogosci zjawisk współczesnej kultury muzycznej. Nowe obszary i drogi rozwoju edukacji muzycznej w Polsce.* Warszawa: Instytut Muzyki i Ta'ńca.
296. Przychodzińska, M., & Białkowskie, A. (Red.). (2006). *Metodyka wychowania muzycznego. Status i zakres nauczania. Edukacja muzyczna: Tożsamość i praktyka.* Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
297. *Reforma systemu edukacji.* (1998). Warszawa: WSiP.
298. Rogalskie, E. (1997). *Profil kształcenia nauczycieli muzyki dla potrzeb szkoły ogólnokształcącej, Materiały z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej w Bydgoszczy.* Bydgoszcz: Wyd.Uczelniane WSP w Bydgoszczy.
299. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej I Sportu z dnia 18 kwietnia 2002 r. w sprawie określenia standardów nauczania dla poszczególnych kierunków studiów i poziomów kształcenia. (2002).
300. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 5 marca 1992 r. w sprawie zakładów kształcenia nauczycieli. (1992).

301. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela. (2012).
302. Rozporządzenie ministra nauki i szkolnictwa wyższego¹ z dnia 20 września 2018 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych. (2018). Retrieved from <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20180001818/O/D20181818.pdf>
303. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 30 listopada 1999 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Edukacji Narodowej. (1999).
304. Sacher, W. (1997). *Wczesnoszkolna edukacja muzyczna*. Kraków: Oficyna Wydawnicza «Impuls».
305. Smoleńska-Zielińska, B. (1999). Unia muzyki z plastyką w szkole. *Wychowanie muzyczne w szkole*, 4, 168-170.
306. *Standardy Kształcenia. Kierunek Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej. Studia Pierwszego Stopnia*. (2020). Retrieved from <https://docplayer.pl/12381961-Standardy-ksztalcenia-dla-kierunku-studiow-edukacja-artystyczna-w-zakresie-sztuk-plastycznych-a-studia-pierwszego-stopnia.html>
307. Stoloff, B. (2020). *Scat! Vocal Improvisation Techniques*. **Wydawnictwo: Gerard & Sarzin Format.**
308. Strategia rozwoju edukacji na lata 2007 – 2013. (2007). Retrieved from <https://historiainformatyki.pl/dokument.php?nonav=&nrar=13&nrzesp=2&sygn=XIII%2F2%2F3&handle=1980>
309. Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce do 2020 roku. (2010). Retrieved from http://cpp.amu.edu.pl/pdf/SSW2020_strategia.pdf
310. Stoloff B. (2006) *Scat! Vocal Improvisation Techniques* Wydawnictwo: Gerard & Sarzin Format.
311. Strykowski, W. (2002). Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej. *Edukacja medialna*, 4, 8-10.

312. Suświłło, M., & Zwolińska, E. (Red.). (1997). *Wychowanie muzyczne w zintegrowanym systemie nauczania początkowego, Sposoby kierowania rozwojem muzycznym dziecka w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym*. Bydgoszcz
313. *Sylabus - Oferta Dydaktyczna Uniwersytetu Zielonogórskiego. Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej pierwszego stopnia z tyt. Licencjata*. (2019). Retrieved from <https://webapps.uz.zgora.pl/syl/index.php?/main/studyPlan/58951>
314. *Syllabus. Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie*. (2020). Retrieved from <http://syjon.umcs.lublin.pl/metacortex/browse/syllabus/browse/1177/1>
315. Szulc, W., & Białkowskie, A. (Red.). (2005). *Stosowanie muzyki w medycynie a muzykoterapia. Nowe trendy w edukacji muzycznej*. Lublin.
316. *Tarasiewicz, B. (2016). Kształcenie wokalne*. Uniwersytet Zielonogórski.
317. Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie: Program nauczania: *Metodyka nauczania przedmotu muzyka (V-IX semestr)*. (2021). Retrieved from http://www.ske.umcs.lublin.pl/numery/SKE_XIII_1.pdf
318. *Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej*. (2021). Retrieved from <http://www.umcs.pl>
319. *Uniwersytet Zielonogórski*. (2021). Retrieved from <http://www.uz.zgora.pl/index.php?about-the-university>
320. *Ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki*. (2016). Retrieved from http://www.chopin.edu.pl/pl/wp-content/uploads/2016/06/ustawa_o_stopniach_nauk_i_tytule_nauk_21062016.pdf
321. Waluga, A. (2012). *Śpiew w perspektywie edukacji muzycznej. Koncepcje, badania, programy*, Akademia Muzyczna im. Karola Szymanowskiego w Katowicach. Katowice.
322. Węglińska, M. (2009). *Jak przygotować się do lekcji.? Wybór materiałów dydaktycznych*. Kraków.
323. Wichura, H., Lelonek, M., & Wróbel, T. (Red.). (1990). *Metody kształcenia początkowego. Praca nauczyciela i ucznia w klasach I-III*, Warszawa.

324. Więckowski, R. (1993). *Pedagogika wczesnoszkolna*. Warszawa.
325. *Wydział Artystyczny*. (2020). Retrieved from <http://www.umcs.pl/pl/historia,333.htm>
326. *Wydział Dyrygentury, Jazzu i Edukacji Muzycznej*. (2020). Retrieved from <http://www.amuz.bydgoszcz.pl/struktura/wydzial-iv/>
327. *Wydział Instrumentalny*. (2020). Retrieved from <https://www.amuz.krakow.pl/wydzialy/wydzial-ii-instrumentalny/>
328. *Wydział Twórczości, Interpretacji i Edukacji Muzycznej*. (2021). Retrieved from <https://www.amuz.krakow.pl/wydzialy/wydzial-i-tworczosci-interpretacji-i-edukacji-muzycznej/>
329. *Wydział Wokalno-Aktorski*. (2020). Retrieved from <https://www.amuz.krakow.pl/wydzialy/wydzial-iii-wokalno-aktorski/>
330. Zemla, A. (1993). Muzyka w systemach edukacji powszechnej w wybranych krajach Europy. *Wychowanie muzyczne w szkole*, 3-4, 85-96.
331. Zielińska, H. (2002). *Kształcenie głosu*. Wydawnictwo Muzyczne Polihymnia Sp. z.o. Lublin.
332. Żyłka, K. (2001). Praktyczne wykorzystanie metody aktywnego słuchania muzyki w szkole podstawowej według Batii Strauss. *Nauczyciel i Szkoła*, 3-4, 193-196.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А 1

**Наукові дефініції ключових понять вокальної культури
фахівців музичного мистецтва**

Прізвище вченого	Назва терміна	Короткий опис терміна
Н. Сегеда	Музика	Феномен філософського осмислення, що став предметом людської діяльності, засобом самовиявлення людини.
Н. Бавина	Музика	Еталон пропорційності, гармонії, символ свободи творчості. Музика осмислена як мистецтво, у якому домінують позицію посідає сфера позитивного.
Платон	Музика	Соціальне явище, від якого залежить порядок у державі.
В. Сухомлинський	Музика	Фон, на якому виникає духовна єдність учителя й учня. Захоплюючись мелодією, вихователі та учень стають ближчими, ріднішими.
Е. Абдулін	Музика	Естетичне явище, що полягає в цілісному впливі на особистість.
Н. Гупальник	Музика	Без музики важко переконати людину в тому, що вона прекрасна, що є основою емоційної, естетичної, моральної культури.
О. Ростовський	Музика	Музика – незмінний засіб творчого збагачення естетичного досвіду людства, його впливу на людину.
І. Лаптев	Музика	Музика – це мистецтво, яке володіє найбільшим емоційним впливом на особистість і слугує засобом формування високих моральних якостей.
В. Бусел	Музика	Мистецтво, що відображає дійсність у художньо-звукових образах.
Б. Теплов	Музика	Змістом музики є почуття, емоції, настрої.

Педагогічний енциклопедичний словник	Музика	Це твори мистецтва та професійної композиторської творчості, призначені для сприйняття й виконання. Спілкування з музикою – форма оволодіння багатством музичної культури.
Е. Абдулін	Музична культура	Сформульоване в музичній естетиці поняття музичної культури як музичного мистецтва в соціальному функціюванні, яке характеризує її місце в суспільстві.
Н. Міськова	Формування музичної культури	Процес формування музичної культури особистості полягає в закономірному, поступовому, неперервному розвитку здібностей і якостей особистості.
Є. Печерська	Музична культура	Музична культура особистості – системне й багаторівневе утворення, педагогічна сутність якого вирізняється якістю музичного сприймання музичних творів, глибиною музичних знань, оцінним ставленням до музики, рівним засвоєння видів музичної діяльності.
Р. Тельчарова	Музична культура	До підсистем музичної культури особистості належать музичність, мотиваційність, інформаційність, операційність, на основі яких розроблені критерії формування музичної культури.
Т. Осадча	Музична культура	Музична культура являє собою підсистему художньої культури, що охоплює всі галузі художньої діяльності (поетичну, музичну, театральну та ін.).
Чжу Цюняо	Музична культура	Музична культура – специфічний мистецький феномен, що розкривається від її творця до слухача, оскільки вона має бути не лише створеною, а й виконаною (вокалістом). Це мистецтво втілює неповторну творчу інтерпретацію виконуваного твору.
Чжу Цюняо	Вокальна культура	Вокальна культура майбутніх учителів музичного мистецтва – набута та сприйнята особистістю сутність професійно значущих

		компетенцій, що завдяки індивідуально-особистісним якостям і вокально-технологічних досягненням забезпечують майбутнім учителям музичного мистецтва ефективно самовдосконалення й перспективи творчої навчально-виховної та виконавської діяльності зі школярами.
У. Сюань	Вокальна культура	Вокальна культура майбутнього вчителя музичного мистецтва – складне інтегроване фахове утворення, що є процесом і результатом гармонійного поєднання якісного освоєння вокальної спадщини, майстерного володіння вокальним виконавством та компетентністю в застосуванні набутого вокально-фахового досвіду у формуванні вокальної культури школярів.
Т. Осадча	Вокальна культура	Вокальна культура майбутніх учителів музики – це вдосконалення, накопичення вокалістом знань, умінь, навичок, власних властивостей, якостей, можливостей, здібностей у процесі професійної підготовки, необхідних для успішної майбутньої педагогічної та виконавської діяльності.
Вей Лімін	Вокальна культура	Вокальна культура – духовно-практичне надбання, що забезпечує усвідомлення й використання найкращих традицій вітчизняної та світової вокальної школи, впливає на зростання здатності майбутніх учителів до професійного володіння власним співацьким голосом і вміння навчати учнів вокалу.
В. Антонюк	Вокальна культура	Вокальна культура – система знань, норм, духовних цінностей, що формують певні моделі етнокультурної діяльності вокального педагога та його учня, відповідно до мети й завдань, забезпечують спадковість попередніх досягнень вокальної

		школи через їх збереження та трансляцію в майбутнє.
Л. Гавриленко	Вокальна культура	Вокальна культура – це система норм, звуковидобування, фонації, артикуляції, дикції, побудови фраз, емоційної насиченості співу.
Л. Любінцева	Музична освіта	Музична освіта – підготовка всебічно розвиненого фахівця, спроможного провадити музичну діяльність на високому науково-інтелектуальному, технологічному й художньо-творчому рівні.
Е. Федорович	Музична освіта	Загальна музична освіта має охоплювати всіх, оскільки без неї гармонійний інтелектуальний і моральний розвиток особистості неможливий. Професійна музична освіта вимагає засвоєння великого обсягу знань, умінь і навичок та ранньої спеціалізації.
Л. Любінцева	Музична освіта	Сукупність знань, умінь і навичок, необхідних фахівцю музичного мистецтва для високоякісної музичної діяльності.
О. Ростовський	Музична освіта	Кероване соціально-педагогічне явище, у якому об'єктивні та суб'єктивні чинники перебувають у нерозривній єдності. Це складний, діалектичний процес розвитку художньо-творчих здібностей учнів, їхньої здатності до естетичного сприймання, переживання та творення музики.
Електронна енциклопедія	Музична освіта	Система організації музичного навчання під керівництвом педагога або в навчальному закладі; процес засвоєння знань, умінь і навичок, необхідних для музичної діяльності.
Г.Ніколаї	Музична освіта	Музична освіта як загальна (в основних музичних школах), так і спеціальна (у середніх музичних школах, музучилищах, консерваторіях) обмежена сферою музичного мистецтва.

Н. Д'яченко, І. Котляревський, Ю. Полянський	Музична освіта	Сукупність знань, умінь і навичок, необхідних для практичної музичної діяльності.
Е. Абдулін	Музична мистецтво	Соціальне явище, що робить специфічний внесок у формування всебічно розвиненої особистості.
В. Подрезов	Музична мистецтво	Музичне мистецтво породжує в душі музикантів-педагогів духовно-емоційний стан, який допомагає підвищувати рівень їхньої духовної культури, активізує діяльність.
О. Стрихар	Музична мистецтво	Музичне мистецтво породжене прагненням до творчої діяльності, до самоутвердження духовної сутності вищими потребами людини.
Л. Любінцева	Музична мистецтво, музична освіта	Музичне мистецтво й музична освіта – нерозривні явища, які не лише впливають на свідомість майбутніх фахівців музики, а й зазнають впливу різних об'єктивних (соціокультурних, економічних, політичних) та суб'єктивних (прагнення людини до оволодіння навичками музичної діяльності, вплив музичного мистецтва на її життя тощо) чинників.
О. Михайличенко	Музично- педагогічна освіта	В основі музично-педагогічної освіти лежить емоційно-образна сфера людини, що сприяє формуванню художньо-естетичної свідомості, являє собою художньо-оцінне ставлення людини до навколишнього життя, виражене в художньо-естетичній діяльності. Основне завдання музично-педагогічної освіти – формування особистості музиканта, що спрямоване на знання, уміння, навички і якості, орієнтовані на прекрасне. Така освіта вможливує поцінування краси, її створення навколо себе.

М. Демчишин	Музично-педагогічна освіта	Сучасна музично-педагогічна освіта покликана формувати музичне мислення, виховувати в майбутнього педагога-музиканта здібності сприймати й оцінювати музичні твори.
О. Ростовський	Музично-педагогічна освіта	Шкільна музично-педагогічна освіта у вищій школі розвивається традиційними шляхами.
Г. Ніколаї	Музично-педагогічна освіта	Музично-педагогічна освіта перебуває на межі педагогіки та музики.

Таблиця Б 1

Нормативно-правові документи щодо музичного в Польщі

Закон, документи	Термін опублікування	Короткий зміст документа
Комісія національної освіти (Komisja Edukacji Narodowej – KENO) – орган Сейму, державний уряд	1773 р.	Мета – реорганізація освіти в Польщі: освіта – під опікою держави; школа – світського характеру, що підтверджує високий статус учителя. Відкрито вчительські семінарії (у програмі спів, гра).
Розпорядження «Обов’язки вчителя»	1788 р.	Окреслення функцій учителя, опис виховання учнів засобами музики.
Декрет «Про шкільний обов’язок»	1919 р. Уряд видав декрет	Створено загальну, світську безплатну школу, доступну та обов’язкову для всіх дітей віком від 7 до 14 років.
Декрет «Про підготовку вчителів» Міністерства релігійних віросповідань і публічної освіти (Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego)	8 лютого 1919 р.	Учителів музики готували в вчительських семінаріях, на вищих вчительських курсах. Передбачено 6 класів середньої школи зі складанням кваліфікаційного екзамену, педагогічні музичні інструменти, університети, консерваторії, музичні училища.
Декрет «Про професійні кваліфікації вчителя початкової школи в повоєнний період» («O kwalifikacjach zawodowych nauczycieli szkół powszechnych w okresie powojennym») [133]	9 квітня 1946 р.	Декрети 1946 і 1947 років регламентували базу підготовки вчителів через організацію навчання в педагогічних ліцеях (учителів початкових класів), на вищих вчительських курсах (Wyższe Kursy Nauczycielskie) – учителів 5-7 класів, у педагогічних інститутах, на дворічних вчительських студіях (Studia Nauczycielskie – SN)

<p>Декрет «Про організацію вищого шкільництва» («O organizacji nauki i szkolnictwa wyższego») [134]</p>	<p>28 жовтня 1947 р.</p>	
<p>Положення «Про рамковий навчальний план» («Ramowy plan nauczania») [135]</p>	<p>1992 р.</p>	<p>Музика має формувати в учнів творче ставлення до себе, озброювати їх мінімальними музичними вміннями для участі в розвитку музичної культури.</p>
<p>Закон «Про вище шкільництво і доповнення» [74] Зміни й доповнення датовані роками: 1992 [158], 1998 [159], 2001 [161; 162], 2002 [160] та ін. Затверджено форми, напрями навчання, філії, посади викладачів тощо</p>	<p>12 вересня 1990 р.</p>	<p>Реформування структури системи вищої освіти, оновлення навчально-методичного комплексу, вимог до вчителя.</p>
<p>Закон «Про вищу освіту» («Prawo o szkolnictwie wyższym») [44]</p>	<p>2005 р.</p>	<p>Регламентування особливостей навчання в польських ЗВО.</p>
<p>Закон «Про вищу освіту» («Prawo o szkolnictwie wyższym»)</p>	<p>2017 р.</p>	<p>Регулювання особливостей навчання в польських ЗВО.</p>
<p>Закон «Про наукові ступені і вчені звання» («Prawo o stopniach naukowych i tytułach akademickich»)</p>	<p>2011 р.</p>	<p>Затвердження наукових ступенів і вчених звань.</p>
<p>Розпорядження Міністра науки і вищої освіти «Про</p>	<p>2006 р.</p>	<p>Окреслено напрями підготовки, що введені в навчально-виховний процес ЗВО.</p>

назви напрямів підготовки» («Zarządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego «O tytułach kierunków kształcenia»)		
«Про вимоги, яким повинні відповідати положення регламенту навчання в закладах вищої освіти» («O wymaganiach, które muszą być zgodne z przepisami o szkoleniach w szkolnictwie wyższym»)	2011 р.	
«Про національну рамку кваліфікацій для вищої освіти» («Krajowe ramy kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego»)	2011 р.	
Розпорядження Міністерства народної освіти [185]	2000 р.	Згідно з документом, у вищій школі майбутні фахівці набувають професійного рівня «ліценціат», а потім продовжують навчання на магістерському рівні.
Постанова «Про впровадження шкільної реформи»	1999 р.	Перетворення функціонування ЗВО. Оголошено освітню реформу, впроваджено інтегроване та блокове навчання, окреслено розвиток творчості в різних сферах мистецтва.
Закон «Про вищу освіту» (Ustawa	2013 р.	Закон регулює відповідність системи освіти Болонському процесу.

«Prawo o szkolnictwie wyższym») [43]		
«Стратегія розвитку вищої освіти на 2007 – 2013 рр.» [70]	2007 – 2013 рр.	Окреслено шляхи модернізації вищої освіти.
«Стратегія розвитку вищої освіти на 2010 – 2020 рр.» [71]	2010 – 2020 рр.	Окреслено напрями та шляхи модернізації вищої освіти.
«Довгострокова національна стратегія розвитку Польщі до 2030 р.» [72]	До 2030 р.	Запропоновано шляхи модернізації вищої освіти.
«Стандарти освіти у сфері навчання музичної освіти» («Education standards for the Music Education field of Study»)	13 вересня 2007 р.	Розроблено стандарти у сфері музичної освіти.
Розпорядження міністра науки і вищої школи «Про стандарти навчання, при підготовці вчителя» («Rozporządzenie ministra nauki i szkolnictwa wyższego w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela») [55]	17 січня 2012 р.	До навчально-виховного процесу впроваджено стандарти у сфері музичної освіти.
Закон «Про вищу освіту та науку» («Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce») [56]	20 липня 2018 р.	З'ясовано принципи функціонування вищої освіти та наукової діяльності.
Закон «Про наукові ступені та ступені і	14 березня 2003 р.	Передбачено такі наукові ступені: доктор наук у галузі мистецтва та доктор

звання у галузі мистецтва» («O stopniach naukowych oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki») [57]		габілітований конкретної галузі мистецтва з певної художньої дисципліни; художні звання – професор у певній галузі мистецтва. Подано перелік мистецьких дисциплін та описано їхній розвиток.
Закон «Про організацію та проведення культурних заходів» («Oorganizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej») [58]	1991 р.	Культурна діяльність передбачає створення, поширення й захист культури.
Постанова Міністерства науки і вищої освіти «Про галузі науки та наукові дисципліни, а також мистецькі дисципліни» («Rozporządzenie Ministra nauki i szkolnictwa wyższego w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych») [59]	20 вересня 2018 р.	Подано класифікацію галузей науки та наукових дисциплін, а також мистецьких курсів.
Створено Державну акредитаційну комісію (Państwowa Komisja Akredytacyjna) [146]	Січень 2002 р.	Оцінювання якості навчання в закладах цивільної та всієї вищої освіти. Думка комісії – підстава для рішення міністра в справі відтермінування або вилучення навчального закладу зі складу ЗВО.
Закон «Про наукові ступені в мистецтві» («O stopniach naukowych i tytułach	Червень 2016 р.	

tytule naukowym w zakresie sztuki») [163]		
Розпорядження міністра національної освіти «У справі закладів підготовки вчителів»		
Розпорядження міністра національної освіти «Щодо окремих напрямів підготовки фахівців» [171]	Травень 1991 р.	Розпорядження являє собою підставу для набуття науково-дидактичних кваліфікацій I і II ступенів у сфері мистецтва через артистичний канал («przewód artystyczny»).
Постанова № 146/2000 Головної ради вищого шкільництва [174]	Грудень 2000 р.	Змінено назви напрямів: «Музичне виховання» на «Художня освіта у сфері музичного мистецтва», «Образотворче виховання» на «Художня освіта у сфері образотворчого мистецтва».

Перелік основних музично-педагогічних і музично-педагогічних дисертаційних досліджень у Україні

№ ПП	Рік захисту	Автор	Назва дисертаційного дослідження
1.	2001	Антонюк В.Г.	Феномен української вокальної школи в контексте етнокультурологічних проблем
2.	2005	Білоус В.П.	Психологічні аспекти формування виконавської художньої майстерності:
3.	2007	Василевська-Скупа Л. П.	Формування комунікативних умінь майбутніх вчителів музики в процесі фахової вокально-хорової підготовки
	2003	Василенко Л. М.	Взаємодія вокального і методичного компонентів у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя музики
	2012	Вей Лімін.	Формування вокальної культури майбутнього вчителя музики на основі традицій Китаю та України
	2000	Гребенюк Н. Є.	Вокально-виконавська творчість
	2009	Єненко І. О.	Виховання творчого відношення до виконавської діяльності у студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв

	2007	Лабінцева Л. П.	Формування вокально-хорової майстерності в процесі фахової підготовки майбутніх учителів музики
	2006	Маруфенко О. В.	Формування вокально-слухових навичок майбутнього вчителя музики
	1997	Олексюк О. М.	Формування духовного потенціалу студентської молоді в процесі професійної підготовки
	1987	Масол Л.	Педагогические идеи А.Г. Рубинштейна
	1989	Падалка Г. Н.	Формирование эстетических идеалов и вкусов будущих учителей музыки
	2008	Панченко Г. П.	Методика розвитку творчих здібностей майбутніх вчителів музики в процесі вокальної підготовки
	2005	Плотницька О.	В. Формування художньо-аналітичних умінь майбутніх учителів музики
	2009	Плохотнюк О. С.	Формування професійно ціннісних орієнтацій студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у процесі музичновиконавської діяльності
	1991	Растрюгина А. Н.	Формирование педагогической культуры будущего учителя музыки
	2004	Растрюгина А. М.	Розвиток теорії вільного виховання у вітчизняній і зарубіжній педагогіці кінця XIX – першої половини XX століття

	2005	Ростовська Ю. О.	Формування педагогічних переконань майбутніх вчителів музики і хореографії у процесі методичної підготовки
	1995	Стасько Г. Є.	Вокальна підготовка майбутнього вчителя музики як основа удосконалення педагогічної майстерності
	1993	Стахевич О. Г.	Вчення про співацький голос в оперній культурі Італії XVII-середини XIX століть
	1997	Стахевич О. Г.	Мистецтво сольного співу в західно-європейській опері XIX ст.
	2004	Шевнюк О. Л.	Теорія і практика культурологічної освіти майбутніх учителів у вищій школі
	1996	Щолокова О. П.	Система професійної підготовки студентів педагогічних вузів до художньо-естетичної освіти школярів
	1991	Беликова В.	Музыкальное исполнительство как вид художественнотворческой деятельности
	2005	Білоус В. П.	Психологічні аспекти формування виконавської художньої майстерності
	2003	Волков С.М.	Система мистецької освіти в культурі України 90-х років XX століття
	1990	Гузій Н.В.	Формирование музыкально-эстетической культуры школьников в условиях внешкольного начального музыкального образования

	2007	Ліпська С. Л.	Методичні засади удосконалення музичновиконавської підготовки учнів в умовах позашкільної спеціалізованої освіти
	2002	Матковська М.В.	Методичні засади розвитку слухомоторних уявлень молодших школярів у процесі фортепіанного навчання
	1994	Рудницька О. П.	Формування музичного сприйняття в системі розвитку педагогічної культури майбутнього вчителя
	2016	Дін Юнь	Формування музичної культури молодших школярів у процесі фортепіанного навчання в мистецьких позашкільних закладах освіти
	2018	Кривохижа, І. В.	Організаційно-педагогічні засади підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва у сучасній Польщі
	2010	Гавриленко Л. М.	Методика формування основ вокальної культури молодших школярів у школах мистецтв
	2016	Чжу Цзюньцяо	Формування вокальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі професійної підготовки

Додаток Д

Таблиця Д 1

Порівняльна таблиця особливостей формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в євроінтеграційний період

(кінець XX – початок XXI ст.) у європейських країнах

№ з/п	Назва країни Спільні риси професійної підготовки	Італія	Німеччина	Велика Британія	Франція	Польща	Австрія
1.	Підготовка фахівців музичного мистецтва в навчальних закладах	Університети, консерваторії, музичні інститути – у ЗВО	Консерваторії, університети, вищі педагогічні школи	Система закладів: музшкола – музколедж – музакademia або університет, консерваторія	Консерваторії, університети, вищі школи музики	Забезпечення вчителів музики повною вищою освітою. Підготовка в університетах, музичних академіях	Університети, музичні інститути
2.	Ступінь професійної підготовки в країнах Європи	Триступенева освіта. 3 роки бакалавр (Bc), 2 роки магістр (Mg), доктор (PhD)	Триступенева професійна підготовка: Bc, Mg, PhD	Триступенева освіта у ЗВО	Характерна триступенева освіта у ЗВО	Триступенева з двоступеневою на докторському рівні	Характерна триступенева освіта у ЗВО
3.	Навчальні плани країн Європи (широкопрофільна підготовка)	Ознайомлення з різними видами музики, із ритмічним, мелодійним синтаксисом, семантичним і прагматичним аспектами музики, її історичною своєрідністю	Розширення секторів музспеціальностей: музична, концертна педагогіка; музична журналістика; музична терапія; музичний менеджмент, музиканти-виконавці, диригенти, музиканти-науковці. Зміна напрямку «музичне виховання» на «художня освіта у сфері музичного мистецтва»	Навчання студентів гри на фортепіано та органі; керування хором; ведення уроків співів, вокалу, ансамблевого співу	Музичні спеціальності: керівник хору; музична культура; хоровий спів; індивідуальна вокальна техніка; вокальний ансамбль; фортепіано	Підготовка вчителя музики до викладання двох предметів; переважання музично-практичної спрямованості фахової освіти	Інструментальні дослідження; театр голосу та музичного твору; камерна та церковна музика; дерегування; струнні інструменти, арфа та гітара. Предмети практичного спрямування
4.	Інтегроване вивчення музичного мистецтва	Вивчення в університетах предметів насамперед теоретичного спрямування (історія і теорія музики; етномузикознавство; аналіз музики). Опанування в консерваторіях дисциплін переважно практичного спрямування	Оволодіння знаннями з музично-теоретичної, виконавської, музично-історичної, музично-педагогічної освіти. Практична апробація вмій і навичок, засвоєних у ЗВО	Уведення в школах інтегрованого курсу «Мистецтво»	Інтегровані програми для класів, які поєднують творчі зусилля педагогів, митців, культурних інституцій	Використання інтегрованого курсу «Мистецтво»	Навчання, орієнтоване на інтеграцію музичного мистецтва зі словом, рухом, театром

		(виконання твору, диригування тощо)					
5.	Використання досвіду видатних педагогів-музикантів в інших країнах	Е. Ж. Далькроза (Швейцарія)	Е. Ж. Далькроза (Швейцарія)	Е. Ж. Далькроза (Швейцарія)	Підготовка фахівця-музиканта, організатора в співпраці з музеями	З. Кодя (Угорщина), Ш. Сузукі (Японія), система навчання музики «Tonic Solfa» (Англія)	К. Орфа (Німеччина), Е. Ж. Далькроза (Швейцарія)
6.	Геніальні композитори країн	https://uk.wikipedia.org/wiki/Категорія:Італійські_композитори	https://uk.wikipedia.org/wiki/Категорія:Німецькі_композитори	https://uk.wikipedia.org/wiki/Категорія:Британські_композитори	https://uk.wikipedia.org/wiki/Категорія:Французькі_композитори	https://uk.wikipedia.org/wiki/Категорія:Польські_композитори	https://uk.wikipedia.org/wiki/Категорія:Австрійські_композитори
7.	Своєрідність підготовки фахівців музичного мистецтва	Звернення уваги на творчість – творчість та імпровізацію, глибини розуміння музики. Відбір абітурієнтів на підставі результатів профільного екзамену	Включення предмета «Музика» до курсу «Мистецтво» разом із танцем, драмою, візуальним мистецтвом	Проведення діяльності з богослужіння. Затвердження Національного плану музичної освіти (2012 – 2020) для надання допомоги молоді в опануванні інструментального й вокального музичного мистецтва	Включення музики разом із пластичними мистецтвами до переліку фундаментальних дисциплін із поглибленим викладанням; створення майданчиків для мистецько-культурної практики учнів	Включення предмета «Музика» до курсу «Мистецтво» разом із візуальним мистецтвом, танцем і драмою	Проведення ритмопластичної діяльності, застосування рухів під музику; акцентування на інтеграції музики з іншими видами мистецтв

Навчальний план Зеленогурського університету (Польща) бакалавр

Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej (EASM), studia I stopnia, rok akademicki 2019/2020

№p.	Nazwa przedmiotu	Egz. po sem.	Zaliczenie	Godziny zajęć			Rozkład godzin zajęć																				
				Nasem	WYK	CW	I			II			III			6 sem											
							1 sem.	2 sem.	3 sem.	4 sem.	5 sem.	6 sem.															
I. MODUŁ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO																											
1	WYKŁAD MONOGRAFICZNY		Z	60	60	0															30		2	30		2	
2	WSTĘP DO FILOZOFII	2	ZO	60	60	0	30		2	30		3															
3	WYCHOWANIE FIZYCZNE*		ZO	60	0	60				30	0		30	0													
4	JĘZYK OBCY (POZIOM B2)*	4	ZO	120	0	120				30	2		30	2		30	2		30	2							
5	OCHRONA WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ		Z	15	0	15																			15	2	
II. MODUŁ KSZTAŁCENIA PODSTAWOWEGO																											
1	FORTEPIAN		ZO	45	0	45			15	3		15	2		15	2											
2	HARMONIA TONALNA		Z/ZO	90	30	60					15	30	3		15	30	2										
3	HISTORIA MUZYKI	1, 2, 3, 4	ZO	120	60	60	15	15	2	15	15	2	15	15	2	15	15	2									
4	FORMY MUZYCZNE Z ANALIZĄ DZIEŁA MUZYCZNEGO		ZO	30	0	30																	30		2		
5	KSZTAŁCENIE SŁUCHU	6	ZO	90	0	90			15	2		15	2		15	2		15	2		15	2		15	2		
6	LITERATURA MUZYCZNA		ZO	60	0	60			15	2		15	2		15	2		15	2								
7	ANATOMIA, FIZJOLOGIA I PATOLOGIA NARZĄDU GŁOSU	1		15	15	0	15																				
8	CHÓR		ZO	240	0	240			60	3		60	2		60	2		60	2								
9	CHÓR / BIG-BAND*		ZO	120	0	120																	60		3	60	3
10	ZASADY MUZYKI	1	ZO	45	15	30	15	30	3																		
11	INSTRUMENTOZNAWSTWO Z AKUSTYKĄ		ZO	15	15	0	15			2																	
12	FOLKLOR MUZYCZNY		ZO	30	0	30															30	1					
13	SEMINARIUM PRELEKCJI I KRYTYKI MUZYCZNEJ		ZO	30	0	30																30		3			
III. MODUŁ KSZTAŁCENIA WYBIEBIAJĄCEGO																											
1	PROPEDEUTYKA DIRYGOWANIA		ZO	15	0	15			15	3																	
2	DIRYGOWANIE	6	ZO	75	0	75					15	2		15	2		15	2		15	2		15	2	15	3	
3	CZYTANIE PARTYTUR		ZO	15	0	15								15	1												
4	PROPEDEUTYKA INSTRUMENTACJI		ZO	15	0	15										15	1										
5	PROPEDEUTYKA INSTRUMENTACJI/ WSTĘP DO KOMPOZYCJI*		ZO	30	0	30																15		3	15	3	
6	NAUKA AKOMPANIAMENTU Z CZYTANIEM A VISTA		ZO	30	0	30										15	1				15	1					
7	ZESPÓŁ WOKALNY DLA PRAKTYK DIRYGENCKICH STUDENTÓW		ZO	60	0	60																30		2	30	2	
8	INSTRUMENTY SZKOLNE - INSTR. ORFFA		ZO	15	0	15			15	2																	
9	PROSEMINARIUM PRACY DYPLOMOWEJ		ZO	30	0	30												30	2								
10	SEMINARIUM LICENCJACKIE**		ZO	60	0	60																30		3	30	3	
11	EMISJA GŁOSU KLASYCZNEGO/ESTRADOWEGO*		ZO	30	0	30								15	2		15	2									
IV. MODUŁ KSZTAŁCENIA WYBIEBIAJĄCEGO (wzrost liczby godzin)																											
Moduł B (2250h/150min/30 godzin)																											
B.1a	PSYCHOLOGIA	1	ZO	60	30	30				30	30	3															
B.1b	WARSZTATY SZKOLNE - PSYCHOLOGICZNE		ZO	30	0	30					30	2															
B.2a	PEDAGOGIKA	2	ZO	60	30	30							30	30	3												
B.2b	WARSZTATY SZKOLNE - PEDAGOGICZNE		ZO	30	0	30								30	2												
B.3	ŚRÓDROCZNA PRAKTYKA WYCHOWAWCZA		ZO	30	0	30								30	2												
Moduł C (60 godzin)																											
C	PODSTAWY DYDAKTYKI	3		30	0	30								30	3												
C	PODSTAWY EMISJI GŁOSU***		ZO	15	0	15			15	2																	
Moduł D (180 godzin)																											
D.1	METODYKA NAUCZANIA MUZYKI		ZO	90	0	90															90	4					
D.2	PRAKTYKA W ZAKRESIE NAUCZANIA MUZYKI		ZO	60	0	60																60	3				
V. MODUŁ PROFILU WYBIEBIAJĄCEGO																											
	PROFIL OGÓLNY/PROFIL WOKALNY			225	0	225			0	0		30	2		45	4		60	2		45	6		45	7		
	RAZEM			2250	315	1935			90	255	30	90	315	30	60	390	30	15	465	30	30	285	29	30	225	30	

Praktyki są integralną częścią programu studiów.

Додаток И

Таблиця И 1

**Порівняльна характеристика циклів предметів у межах напрямку
«Художня освіта в галузі музичного мистецтва» у польських університетах**

Цикл загальноосвітніх предметів				Дисципліни психолого-педагогічного циклу				Дисципліни циклу фахової спеціалізації			
Університет Марії Кюрі-Склодовської		Зеленогурський університет		Університет Марії Кюрі-Склодовської		Зеленогурський університет		Університет Марії Кюрі-Склодовської		Зеленогурський університет	
Назва предмета	Кількість годин	Назва предмета	Кількість годин	Назва предмета	Кількість годин	Назва предмета	Кількість годин	Назва предмета	Кількість годин	Назва предмета	Кількість годин
Філософія	30	Філософія	60	Загальна педагогіка	45	Психологічні майстер-класи	30	Хор	180	Хор	240
Іноземна мова	120	Іноземна мова	120	Загальна психологія	45	Педагогічні майстер-класи	30	Диригування	45	Диригування	75
Фізичне виховання	15	Фізичне виховання	15	Основи педагогіки	30	Основи педагогіки	60	Емісія голосу	30	Емісія голосу	30
Захист інтелектуальної власності	15	Захист інтелектуальної власності	15	Основи психології	30	Основи психології	60	Емісія голосу (колективна)	30	Основи емісії голосу	15
ІКТ	15			Методика музики	90	Методика музики	90	Фортепіано	90	Фортепіано	45
				Основи дидактики	30			Гармонія	60	Гармонія	90
				Методика музики у дитячому садку	15			Історія музики	60	Історія музики	120
				Музична педагогіка	30			Розвиток музичного слуху	90	Розвиток музичного слуху	90
				Музична психологія	30			Музична література	60	Музична література	60
				Музичні майстер-класи	45			Основи музичного мистецтва	30	Основи музичного мистецтва	45
								Читання партитур	15	Читання партитур	15
								Інструментознавство	30	Інструментознавство	15
								Шкільні інструменти	30	Шкільні інструменти	15
								Музичний супровід	30	Музичний супровід	30
								Музичні майстер-класи	45	Психологічні майстер-класи	30
								Аналіз музичного твору	60	Аналіз музичного твору	30
								Будова інструменту	15	Будова інструменту	15
								Основи вокального ансамблю	60	Основи вокалу	60
								Основи музичної освіти	30	Основи диригування	15
								Інструмент	60	Педагогічні майстер-класи	30
								Теорія і практика Григоріанського хоралу	30	Музичний фольклор	30
								Музично-рухові ритмічні заняття	45	Анатомія і фізіологія голосу	15
								ІКТ	30	Біг-Бенд	120
								Медіальна культура	60	Семинар з музичної критики	30
								Сучасна муз. культура	60	Вступ до предмету	60
								Етномузикологія	60	Вступ до композиції	15
								Культурні дискурси	30		
								Синтез та інтеграція мистецтва	30		
								Маркетинг культурних цінностей	30		
5 предметів	210 год.	4 предмети	210 год.	10 предметів	390 год.	5 предметів	270 год.	29 предметів	1405 год.	26 предметів	1235 год.

Додаток К

Таблиця К 1

**Порівняльна характеристика циклів предметів у межах напрямку
«Художня освіта в галузі музичного мистецтва» у польських академіях**

Цикл загальноосвітніх предметів				Дисципліни психолого-педагогічного циклу				Дисципліни циклу фахової спеціалізації			
Музична академія в Кракові		Музична академія ім. Фелікса Нововійського в Бидгощі		Музична академія в Кракові		Музична академія ім. Фелікса Нововійського в Бидгощі		Музична академія в Кракові		Музична академія ім. Фелікса Нововійського в Бидгощі	
Назва предмета	Кількість годин	Назва предмета	Кількість годин	Назва предмета	Кількість годин	Назва предмета	Кількість годин	Назва предмета	Кількість годин	Назва предмета	Кількість годин
ІКТ	30	ІКТ	30	Основні дидактики	30	Основні дидактики	30	Хор	240	Хор	270
Іноземна мова	120	Іноземна мова	120	Загально-педагогічна практика	120	Практика психології розвитку	30	Диригування	75	Диригування	60
Фізичне виховання	60	Фізичне виховання	60	Учні з особливими потребами (Інклюзивна освіта)	30	Соціальне спілкування та організаційні заходи	15	Емісія голосу	60	Емісія голосу з методикою	80
		Основні латинської мови	30	Організація шкільного навчання	15	Маркетинг культурних цінностей	15	Контрапункт	60	Контрапункт	30
		Історія філософії	60	Коучинг	10	Методика музичного мистецтва	90	Фортепіано	60	Фортепіано	60
		Захист інтелектуальної власності	15	Основні управління	30	Основні педагогіки і музичної педагогіки	90	Гармонія	120	Гармонія	90
				Психічні процеси розвитку дитини	30	Основні психології і музичної психології	90	Розвиток музичного слуху	120	Розвиток музичного слуху	90
				Психолого-педагогічна практика	30	Теорія і методика музичної освіти	60	Музично-рухові ритмічні заняття	60	Основні ритму	30
				Підготовка до проведення занять	15	Практика психології розвитку	30	Читання партитур	60	Читання партитур	30
				Дидактика музики	45			Історія музики	60	Історія музики	120
				Музична психологія	30			Аналіз музичного твору	90	Аналіз музичного твору	30
								Будова інструменту	30	Будова інструменту	15
								Основні музичної освіти	30	Академічний хор	180
								Емісія голосу (колективна)	30	Емісія голосу з практикою	30
								Музична література	180	Практика методики музичного мистецтва	60
								Основні музичної освіти	30	Практика теорії і методики музичної освіти	60
								Вступ до імпровізації	30	Анатомія і фізіологія голосу	30
								Сучасний танець	60	Теорія історія Григоріанського хоралу	30
								Народний танець	60	Практика хору	60
								Історія танцю	60	Читання нот	
								Спілкування і емісія голосу	30		
								Креативність фахівця	15		
								Стрес та мотивація	15		
								Флейта	15		
								Інструменти Орфа	15		
								Історія театру і фільму	60		
								Аспекти професії музиканта	30		
								Інструментознавство	30		
3 предмети	210 год.	6 предметів	315 год.	11 предметів	385 год.	9 предметів	450 год.	28 предметів	2025 год.	20 предметів	1495 год.

Навчальний план Музичної Академії ім. Фелікса Нововейського (Польща) бакалавр

PLAN STUDIÓW WYDZIAŁU DYRYGENTURY, JAZZU I EDUKACJI MUZYCZNEJ
AKADEMII MUZYCZNEJ IM. FELIKSA NOWOWEJSKIEGO W BYDGOSZCZY
STUDIA STACJONARNE I STOPNIA (Opis art.67 ust.1)

Kierunek: Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej
Specjalność: Edukacja muzyczna (obligatoryjna)
Fakultatywnie:
Specjalizacje: - Dyrygentura chóralna
- Muzyka kościelna

Zatwierdzony przez Radę Wydziału Uchwałą z dnia 24.06.2019r.
Zatwierdzony przez Senat AM Uchwałą z dnia 28.06.2019r.
Zgodny z PRK
Obowiązuje od 1.10.2019r.

Lp	Kody przedmiotów	Nazwa przedmiotu	Rodzaj/forma zajęć			Semestr 1		Semestr 2		Semestr 3		Semestr 4		Semestr 5		Semestr 6		Liczba godzin						
			Wykład	Ćwiczenia	Prace własne	Wykład	Ćwiczenia	Wykład	Ćwiczenia	Wykład	Ćwiczenia	Wykład	Ćwiczenia	Wykład	Ćwiczenia	Wykład	Ćwiczenia							
A. PRZEDMIOTY OGÓLNE																								
1.	EAI-EM-PO/01	Historia filozofii	W	Z										2	Z	2	2	E	2	60				
2.	EAI-EM-PO/02	Język obcy (B2)		C	Z	2	ZO	2	2	ZO	2	2	ZO	2						120				
3.	EAI-EM-PO/03	Podstawy języka łacińskiego	W	Z						1	ZO	1	1	ZO	1					30				
4.	EAI-EM-PO/04	Wychowanie fizyczne		C	Z	2	Z	-	2	Z	-									60				
5.	EAI-EM-PO/05	Proseminarium pracy naukowej	W	Z								1	ZO	1	1	ZO	1			30				
6.	EAI-EM-PO/06	Konsultacja pracy naukowej	W	I										0,5	Z	1	0,5	Z	1	15				
7.	EAI-EM-PO/07	Ochrona własności intelektualnej	W	Z										1	Z	1				15				
8.	EAI-EM-PO/08	Technologia informacyjna	W	Z		1	Z	1	1	ZO	1									30				
B. PRZEDMIOTY KSZTAŁCENIA PEDAGOGICZNEGO																								
1.	EAI-EM-PPK/01	Metodyka i teoria edukacji muzycznej	W	Z		2	ZO	4	2	ZO	4									60				
2.	EAI-EM-PPK/02	Pedagogika z pedagogiką muzyki	W	Z						3	ZO	3	3	E	3					90				
3.	EAI-EM-PPK/03	Psychologia z psychologią muzyki	W	Z		3	ZO	3	3	E	3									90				
4.	EAI-EM-PPK/04	Emisja głosu indywidualna z metodyką nauczania	W	I		2/3	E	2	2/3	E	2	1	E	2	1	E	2	1	E	2	80			
5.	EAI-EM-PPK/05	Metodyka emisji zbiorowej z praktykami	W	Z						1	ZO	1	1	ZO	1					30				
6.	EAI-EM-PPK/06	Anatomia i fizjologia aparatu głosowego	W	Z		1	ZO	2	1	ZO	2									30				
7.	EAI-EM-PPK/7	Metodyka przedmiotu Muzyka	W	Z						1	ZO	1	1	ZO	1	2	ZO	2	2	ZO	2	90		
8.	EAI-EM-PPK/8	Praktyki Metodyki przedmiotu Muzyka		C	G					1	Z	1	1	Z	1	1	Z	1	1	Z	1	60		
9.	EAI-EM-PPK/9	Praktyki Metodyki i teorii edukacji muzycznej		C	G					1	Z	1	1	Z	1	1	Z	1	1	Z	1	60		
10.	EAI-EM-PPK/10	Podstawy dydaktyki	W	Z										1	ZO	1	1	ZO	1	30				
11.	EAI-EM-PPK/11	Psychologia rozwojowa z praktykami	W	Z						1	ZO	1	1	ZO	1						30			
12.	EAI-EM-PPK/12	Podstawy rytmiki	W	Z		1	ZO	1	1	ZO	1									30				
C. PRZEDMIOTY PODSTAWOWE																								
1.	EAI-EM-PP/01	Harmonia klasyczna i współczesna z ćwiczeniami	W	Z		1	ZO	1	1	ZO	1	2	ZO	2	2	ZO	2			90				
2.	EAI-EM-PP/02	Historia muzyki z literaturą chóralną	W	Z		2	ZO	2	2	ZO	2	2	ZO	2						120				
3.	EAI-EM-PP/03	Kontrapunkt	W	Z										1	ZO	1	1	ZO	1	30				
4.	EAI-EM-PP/04	Analiza dzieła muzycznego	W	G										1	ZO	1	1	ZO	1	30				
5.	EAI-EM-PP/05	Kształcenie słuchu	W	G		1	ZO	1	1	ZO	1	1	ZO	1	1	ZO	1	1	ZO	1	90			
6.	EAI-EM-PP/06	Chór wydziałowy	W	Z		3	ZO	3	3	ZO	3	3	ZO	3	3	ZO	3	3	ZO	3	270			
7.	EAI-EM-PP/07	Chór akademicki	W	Z		2	ZO	2	2	ZO	2	2	ZO	2	2	ZO	2	2	ZO	2	180			
8.	EAI-EM-PP/08	Promocja i marketing dóbr kultury	W	Z										1	ZO	1				15				
9.	EAI-EM-PP/09	Komunikacja społeczna i organizacja imprez	W	Z															1	ZO	1	15		
10.	EAI-EM-PP/10	Dyrygowanie	W	I		1	E	3	1	E	3	0,5	E	1	0,5	E	1	0,5	E	2	0,5	E	2	60
11.	EAI-EM-PP/11	Czytanie partytur		C	I	0,5	ZO	1	0,5	ZO	1	0,5	ZO	1	0,5	ZO	1				30			
12.	EAI-EM-PP/12	Instrumentacja	W	I										0,5	ZO	1	0,5	ZO	1	15				
13.	EAI-EM-PP/13	Fortepian/Organy ¹	W	I		1	E	2	1	E	2	1	E	2	1	E	2				60			
14.	EAI-EM-PP/14	Czytanie nut a vista	W	G										1	E	1	1	E	1	30				
¹ dla studentów deklarujących wybór specjalizacji: Muzyka kościelna			Razem			24,17	30	24,17	30	24	27	25	28	22,5	27	20,5	25	2075						
SPECJALIZACJA: DYRYGENTURA CHÓRALNA (fakultatywna)																								
1.	EAI-EM-DCH/01	Dyrygowanie	W	I						0,5	E	2	0,5	E	2	0,5	E	2	0,5	E	2	30		
2.	EAI-EM-DCH/02	Czytanie partytur		C	I									0,5	ZO	2	0,5	ZO	2	15				
3.	EAI-EM-DCH/03	Praktyka chóralna		C	G					1	Z	2	1	Z	2	1	Z	1	1	Z	1	60		
			Razem							1,5	4	1,5	4	2	5	2	5	105						
SPECJALIZACJA: MUZYKA KOŚCIELNA (fakultatywna)																								
1.	EAI-EM-MK/01	Organy	W	I						1	E	1	1	E	1	1	E	1	1	E	1	60		
2.	EAI-EM-MK/02	Improwizacja organowa	W	I										0,5	ZO	1	0,5	ZO	1	15				
3.	EAI-EM-MK/03	Gra liturgiczna	W	I						0,5	E	1	0,5	E	1	0,5	E	1	0,5	E	1	30		
4.	EAI-EM-MK/04	Historia i teoria chóralu gregoriańskiego	W	Z						1	ZO	1	1	ZO	1						30			
5.	EAI-EM-MK/05	Dyrygowanie	W	I						0,5	E	1	0,5	E	1	0,5	E	1	0,5	E	1	30		
6.	EAI-EM-MK/06	Muzyka w liturgii	W	Z										1	ZO	1	1	ZO	1	30				
7.	EAI-EM-MK/07	Praktyka chóralna		C	G									1	Z	1	1	Z	1	30				
			Razem							3	4	2	4	4,5	6	4,5	6	225						
PRZEDMIOTY FAKULTATYWNE*																								
1.	EAI-EM-PF/01	Fakultet 1	W	Z						1	Z	2	1	Z	1	1	Z	2	1	Z	2	60		
2.	EAI-EM-PF/02	Fakultet 2	W	Z						1	Z	2	1	Z	1	1	Z	2	1	Z	2	60		
3.	EAI-EM-PF/03	Fakultet 3	W	Z										1	Z	2	1	Z	2	30				
*DLA OSÓB, KTÓRE NIE WYBIERAJĄ SPECJALIZACJI			Razem							2	4	2	2	3	6	3	6	120						

Навчальний план музичної академії в Кракові (Польща) бакалавр

Akademia Muzyczna w Krakowie

Akademia Muzyczna w Krakowie
Wydział Twórczości, Interpretacji i Edukacji Muzycznej
Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej
Studia I stopnia
Przedmioty ogólne

PLAN STUDIÓW

l.p.	nazwa przedmiotu	rodzaj zajęć	ROK: 1				ROK: 2				ROK: 3				RAZEM													
			semestr: 1		semestr: 2		semestr: 3		semestr: 4		semestr: 5		semestr: 6		godz.	ECTS												
13	Technologie informacyjno-komunikacyjne	GR.				0				0				0	C	Zo	30	2	0	30	2							
RAZEM			135 2				180 23				165 2				165 20				120 2				90 17				855 66	

II. PRZEDMIOTY WYBIERALNE

grupa	l.p.	nazwa przedmiotu	rodzaj zajęć	ROK: 1				ROK: 2				ROK: 3				RAZEM						
				semestr: 1		semestr: 2		semestr: 3		semestr: 4		semestr: 5		semestr: 6		godz.	ECTS					
Dyplomowy projekt artystyczny	1	Aspekty zawodu muzyka	ZB.				0				0				0	C	Egz	30	2	30	2	
	2	Podstawy wiedzy o zarządzaniu	ZB.				0				0				0	C	Zo	30	2	0	30	2
	3	Projekt edukacyjny	IN.				0				0				0	C	Egz	15	2	15	2	
	4	Projekt dyrygencki	IN.				0				0				0	C	Egz	15	2	15	2	
Język obcy nowożytny	5	Język angielski	GR.	C	Zo	30	0	C	Zo	30	3	C	Zo	30	0	C	Egz	30	4	0	120	7
	6	Język francuski	GR.	C	Zo	30	0	C	Zo	30	3	C	Zo	30	0	C	Egz	30	4	0	120	7
	7	Język niemiecki	GR.	C	Zo	30	0	C	Zo	30	3	C	Zo	30	0	C	Egz	30	4	0	120	7
	8	Język rosyjski	GR.	C	Zo	30	0	C	Zo	30	3	C	Zo	30	0	C	Egz	30	4	0	120	7
Przedmiot humanistyczny LIC (1)	9	Język włoski	GR.	C	Zo	30	0	C	Zo	30	3	C	Zo	30	0	C	Egz	30	4	0	120	7
	10	Historia sztuki	ZB.				0				0	W	Zal	30	0	W	Egz	30	3	0	60	3
	11	Historia teatru i filmu	ZB.				0				0	W	Zal	30	0	W	Egz	30	3	0	60	3

grupa	l.p.	nazwa przedmiotu	rodzaj zajęć	ROK: 1				ROK: 2				ROK: 3				RAZEM						
				semestr: 1		semestr: 2		semestr: 3		semestr: 4		semestr: 5		semestr: 6		godz.	ECTS					
grupa przedmiotów kształcenia nauczycielskiego	1	Higiena głosu z emisją	GR.	K	Zo	30	1				0				0				0	30	1	
	2	Instrumentarium Orffa	GR.				0	C	Zo	15	2				0				0	0	15	2
	3	Flet prosty	GR.	C	Zo	15	2				0				0				0	0	15	2
grupa przedmiotów kształcenia nauczycielskiego	4	Autorefleksja i samorozwój: Stres i motywacja	GR.				0				0	Wr	Zo	15	1				0	0	15	1
	5	Autorefleksja i samorozwój: Kreatywność nauczyciela	GR.				0				0				0	Wr	Zo	15	1		0	15

Akademia Muzyczna w Krakowie
Wydział Twórczości, Interpretacji i Edukacji Muzycznej
Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej
Studia I stopnia

PLAN STUDIÓW

grupa	l.p.	nazwa przedmiotu	rodzaj zajęć	ROK: 1				ROK: 2				ROK: 3				RAZEM										
				semestr: 1		semestr: 2		semestr: 3		semestr: 4		semestr: 5		semestr: 6		godz.	ECTS									
grupa przedmiotów kształcenia nauczycielskiego	6	Autorefleksja i samorozwój: Komunikacja	GR.				0				0	Wr	Zo	15	1				0	15	1					
	7	Podstawy pedagogiki i dydaktyki muzycznej	ZB.				0				0	W	Zo	30	2				0	30	2					
	8	Coaching I	IN.	Co	Zal	5	0	Co	Zo	5	1				0				0	10	1					
	9	Organizacja pracy szkoły i prawo oświatowe	ZB.				0				0				0	W	Zo	15	1	15	1					
	10	Uczeń ze specjalnymi potrzebami	GR.				0				0	Wr	Zo	15	1	Wr	Zo	15	1	0	30	2				
	11	Komunikacja interpersonalna i autoprezentacja z emisją głosu	GR.	Wr	Zo	15	0	Wr	Zo	15	2				0				0	30	2					
	12	Podstawy dydaktyki	GR.				0	K	Zo	15	1	K	Egz	15	1				0	0	30	2				
	13	Diagnostyka	GR.				0				0	Wr	Zo	15	1	Wr	Zo	15	1	0	30	2				
	14	Praktyka zawodowa nauczyciela I	ZB.				0				0				0	C	Zal	120	4	120	4					
	15	Teoria kształcenia muzycznego	GR.				0				0	W	Zo	15	2	W	Zo	15	2	0	30	4				
	grupa przedmiotów tanecznych edukacja	16	Taniec historyczny	GR.				0				0	C	Zal	30	0	C	Zo	30	3	60	3				
		17	Taniec współczesny I	GR.				0				0	C	Zo	30	3				0	60	3				
		18	Taniec ludowy	GR.				0	C	Zal	30	0	C	Zo	30	3				0	60	3				
	grupa przedmiotów warsztatowych	19	Wstęp do improwizacji	GR.				0				0				0	C	Zo	15	0	C	Zo	15	3	30	3
		20	Instrumentoznawstwo	ZB.				0	C	Zo	15	0	C	Zo	15	2				0	0	30	2			
21		Instrumentacja i podstawy aranżacji	GR.				0				0				0	C	Zo	15	0	C	Egz	15	3	30	3	

UWAGI:

Taniec współczesny I - przedmiot realizowany w cyklu dwuletnim (w roku akademickim 2017/18 - realizacja przedmiotu dla 2 i 3 roku studiów; w roku akademickim 2018/19 - przedmiot nie będzie uruchomiony)

III. PRZEDMIOTY FAKULTATYWNE

Akademia Muzyczna w Krakowie
Wydział Twórczości, Interpretacji i Edukacji Muzycznej
Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej
Studia I stopnia

PLAN STUDIÓW

grupa	l.p.	nazwa przedmiotu	rodzaj zajęć	semestr: 1				semestr: 2				semestr: 3				semestr: 4				semestr: 5				semestr: 6				realizacja	
				forma	zal.	godz.	ECTS	forma	zal.	godz.	ECTS	forma	zal.	godz.	ECTS	forma	zal.	godz.	ECTS	forma	zal.	godz.	ECTS	forma	zal.	godz.	ECTS		forma
grupa przedmiotów metodycznych	1	Metodyka wychowania muzycznego w przedszkolu	GR.				0				0	C	Zo	30	2				0			0						0	1
	2	Metodyka wychowania muzycznego w przedszkolu - praktyki	GR.				0				0				0	C	Zal	20	1			0						0	1
	3	Metodyka wczesnoszkolnej edukacji muzycznej	GR.				0				0	C	Zo	30	2				0			0						0	1
	4	Metodyka wczesnoszkolnej edukacji muzycznej - praktyki	ZB.				0				0				0	C	Zal	20	1			0						0	1
	5	Metodyka szkolnej edukacji muzycznej	GR.				0				0				0	C	Zo	30	1	C	Zo	30	0	C	Egz	30	2	3	
	6	Metodyka szkolnej edukacji muzycznej - praktyki	ZB.				0				0				0				0			0	C	Zal	30	2	1		
	7	Emisja głosu z metodyką nauczania	GR.				0				0				0	C	Zo	15	0			0	C	Zo	15	2	2		
	8	Emisja głosu z metodyką nauczania - praktyki	ZB.				0				0				0				0			0	C	Zal	30	2	1		
	9	Metodyka kształcenia głosu dziecka	ZB.				0				0				0	C	Zo	30	2			0					0	1	
	10	Metodyka kształcenia głosu dziecka - praktyki	ZB.				0				0				0	C	Zal	20	1			0					0	1	
grupa przedmiotów uzupełniających	11	Chór	ZB.				0				0			0	C	Zo	60	0	C	Zo	60	0	C	Zo	60	4	2		
	12	Dyrygowanie	GR.				0				0			0				0		W	Egz	15	1	1	1				
	13	Kształcenie słuchu komputerowe	GR.				0				0			0	C	Zo	30	0	C	Egz	30	4	2	2					
	14	Przedmiot dowolny	ZB.				0			W	Zo	15	0	W	Zo	15	4	W	Zo	15	0	W	Zo	15	4	4			
	15	Anatomia i fizjologia ruchu	ZB.				0			C	Zo	30	2					0				0			0	1			
	16	Literatura muzyczna - ćwiczenia	GR.	C	Zo	15	0	C	Zo	15	1	C	Zo	15	0	C	Zo	15	1	C	Zo	15	0	C	Zo	15	1	6	
	17	Harmonia - ćwiczenia	GR.	C	Zo	15	0	C	Zo	15	1	C	Zo	15	0	C	Zo	15	1	C	Zo	15	0	C	Zo	15	1	6	
grupa przedmiotów uzupełniających ogólnouczeniowy	18	Muzyka polska XX i XXI wieku	ZB.				0			W	Zo	30	0	W	Egz	30	4	W	Zo	30	0	W	Egz	30	4	2			
	19	Historia muzyki popularnej	ZB.				0			C	Zo	30	0	C	Zo	30	5	C	Zo	30	0	C	Zo	30	5	2			
	20	Wykłady monograficzne	ZB.				0			W	Zal	30	0	W	Zo	30	4	W	Zal	30	0	W	Zo	30	4	2			
	21	Muzyka polska XIX wieku	ZB.				0			W	Zal	30	0	W	Egz	30	4	W	Zal	30	0	W	Egz	30	4	2			
	22	Historia muzyki elektroakustycznej	ZB.				0			W	Zal	30	0	W	Egz	30	5	W	Zal	30	0	W	Egz	30	5	2			
	23	Podstawy muzyki elektroakustycznej	ZB.				0			W	Zal	30	0	W	Egz	30	5	W	Zal	30	0	W	Egz	30	5	2			

Oprogramowanie NESOS, wers: 1.5.7.10

id szablonu: 172; id siatki: 1737

data wygenerowania: 2019-10-28 08:42:38

4/6

Akademia Muzyczna w Krakowie
Wydział Twórczości, Interpretacji i Edukacji Muzycznej
Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej
Studia I stopnia

PLAN STUDIÓW

grupa	l.p.	nazwa przedmiotu	rodzaj zajęć	semestr: 1				semestr: 2				semestr: 3				semestr: 4				semestr: 5				semestr: 6				realizacja
				forma	zal.	godz.	ECTS	forma	zal.	godz.	ECTS	forma	zal.	godz.	ECTS	forma	zal.	godz.	ECTS	forma	zal.	godz.	ECTS	forma	zal.	godz.	ECTS	
języki obce prowadzone na poziomie biegłości B2-C1	24	Język angielski	ZB.				0				0				0	C	Zo	30	0	C	Egz	30	4	2				
	25	Język francuski	ZB.				0				0				0	C	Zo	30	0	C	Egz	30	4	2				
	26	Język niemiecki	ZB.				0				0				0	C	Zo	30	0	C	Egz	30	4	2				
	27	Język rosyjski	ZB.				0				0				0	C	Zo	30	0	C	Egz	30	4	2				
	28	Język włoski	ZB.				0				0				0	C	Zo	30	0	C	Egz	30	4	2				
języki obce przedmiot uzupełniający w przypadku zebrania grupy minimum 7 osobowej	29	Język angielski (A1/A2)	ZB.	C	Zo	30	0	C	Egz	30	4	C	Zo	30	0	C	Egz	30	4			0		0	2			
	30	Język angielski (A2/B1)	ZB.	C	Zo	30	0	C	Egz	30	4	C	Zo	30	0	C	Egz	30	4			0		0	2			
	31	Język francuski (A1/A2)	ZB.	C	Zo	30	0	C	Egz	30	4	C	Zo	30	0	C	Egz	30	4			0		0	2			
	32	Język francuski (A2/B1)	ZB.	C	Zo	30	0	C	Egz	30	4	C	Zo	30	0	C	Egz	30	4			0		0	2			
	33	Język niemiecki (A1/A2)	ZB.	C	Zo	30	0	C	Egz	30	4	C	Zo	30	0	C	Egz	30	4			0		0	2			
	34	Język niemiecki (A2/B1)	ZB.	C	Zo	30	0	C	Egz	30	4	C	Zo	30	0	C	Egz	30	4			0		0	2			
	35	Język rosyjski (A1/A2)	ZB.	C	Zo	30	0	C	Egz	30	4	C	Zo	30	0	C	Egz	30	4			0		0	2			
	36	Język rosyjski (A2/B1)	ZB.	C	Zo	30	0	C	Egz	30	4	C	Zo	30	0	C	Egz	30	4			0		0	2			
	37	Język włoski (A1/A2)	ZB.	C	Zo	30	0	C	Egz	30	4	C	Zo	30	0	C	Egz	30	4			0		0	2			
	38	Język włoski (A2/B1)	ZB.	C	Zo	30	0	C	Egz	30	4	C	Zo	30	0	C	Egz	30	4			0		0	2			

UWAGI:

Przedmiot dowolny

W ramach przedmiotu dowolnego student może realizować jeden przedmiot na innej uczelni (lub innym kierunku AM), nie objęty siatką godzin o wartości do 4 ECTS na roku II i III. Minimalna ilość godzin w roku: 30. Obowiązkowa ocena na koniec kursu.

Додаток Н

Таблиця Н 1

**Порівняльна таблиця програм блоку дисциплін, спрямованих
на формування вокальної культури
Музичної академії в Кракові та Зеленогурського університету**

Назва програми дисципліни	Особливості змісту програми дисципліни	
	Музична академія в Кракові	Зеленогурський університет
Основи вокальних та вокально-інструментальних ансамблів	Програма сприяє вдосконаленню всіх компонентів вокальної культури, вона є однією з основних, яка орієнтує на формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва.	Програма цього предмета відсутня.
Фортепіано	Програма скеровує фахівця на вільне орієнтування в жанрах вокального мистецтва різних епох, сприяє формуванню вокальної культури.	Фахівець володіє технікою гри, інтерпретує твори в різних стилях; виконує твір у точному темпі, із правильною динамікою в тексті. Удосконалює навички в роботі.
Хор	Програма передбачає якісну підготовку фахівців у галузі вокальної культури: освоєння вокальної техніки, набуття духових компетентностей для виконавської діяльності.	Програма передбачає знання стилів, напрямів, традицій, навичок виконавської інтерпретації пісень; набуття музичного слуху, роботу в команді. Програма сприяє підготовці вчителя музики.
Музична література	Фахівець усвідомлює інформацію в галузі цієї дисципліни від раннього Середньовіччя до XXI ст.; оволодіває вміннями	Програма охоплює розроблення композиційних стилів, прийомів, форм і жанрів історичного розвитку

	інтерпретувати, читати ноти, збирати інформацію, що сприяє формуванню вокальної культури фахівців музичного мистецтва.	музики в західноєвропейському колі від античності до наших днів. Фахівець критично ставиться до добору репертуару та його виконання.
Розвиток музичного слуху	Мотиваційний компонент орієнтує студента на формування навичок слухового аналізу музики різних епох. Процесуально-технічний компонент сприяє опануванню вправ, які допомагають інтерпретуванню інформації та реалізації власної концепції в мистецьку діяльність, що розвиває креативно-виконавську компоненту.	Мета – розвиток вроджених музичних здібностей. У програмі передбачено: читання нот голосом, сольмізацію, спів поліфонічних справ, читання каденції, розпізнавання слухових акордів, слуховий аналіз, оцінювання виконання слухових вправ. Програма відіграє важливу роль у роботі вчителя в процесі проведення занять у школі.
Гармонія	Програма дає змогу оволодіти знаннями в галузі гармонії мажор-мінорної системи (діатоніки, хроматики, енгарномії), вокально-інструментальних аранжувань та імпровізації. Сприяє формуванню вокальної культури фахівців музичного мистецтва.	Майбутній фахівець упродовж 60 год. (6 кредитів ECTS) оволодіває принципами побудови акордів, імпровізації, інтерпретації, аранжування; у процесі роботи він може створювати та реалізовувати власні інструментальні супроводи для занять у школі та дитячому садку, використовуючи гармонійні засоби.
Гра на музичному інструменті	Цей предмет – один із базових у підготовці фахівців музичного мистецтва,	Це один з основних предметів у підготовці вчителя музики, що дає

	оскільки сприяє розвитку не лише когнітивного та креативно-діяльнісного, але й творчо-виконавського компонентів формування вокальної культури.	змогу опанувати знання основного репертуару згідно з навчальною програмою та оволодіти навчально-методичними матеріалами: правилами техніки гри, техніки арпеджіо, релаксаційними вправами, синхронізацією рук, артикуляцією гри, виробництвом супроводу.
Диригування	Опанування програми підвищує можливості формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва: вправи на читання партитур, спілкування за допомогою жестів (артикуляція, агоніка, динаміка). Засвоєння знань із техніки диригування, інтерпретації твору; реалізація їх у творах різних епох; розуміння необхідності підвищення кваліфікації.	Програма дає змогу читати вокальні та інструментальні партитури для різних історичних епох. Фахівець вивчає техніку диригування для виконання репертуару ансамблів шкільних та аматорських колективів, отримує знання з аналізу творів різних епох, формує навички виконувати репертуар, затверджений програмою, із командою; розуміє необхідність удосконалення музичних знань і технічних навичок.
Читання партитур	Випускники готуються до розуміння взаємозв'язків між елементами музичного твору й особливостями вокально-інструментальних та інструментальних ансамблів, що сприяє формуванню вокальної діяльності виконавця.	Випускники інтерпретують результати знань, транспонування гомофонних фрагментів музичних творів, реалізують аранжування для змішаного хору, отримують знання та вміння, необхідні для формування вокальної культури.

Музично-рухові ритмічні заняття	Програма сприяє підготовці рухового апарату учнів для виконання координаційних вправ на імпровізацію рухів, ритмічних вправ, на розвиток інтерпретаційних рухів музичних творів, на вивчення танців. Програма оптимізує не лише формування вокальної культури, а й вивчення танців.	Програма створює рухові системи для музики в галузі дошкільної та шкільної освіти. Випускник знає різні ритмічні вправи: поліритмічні, голосові, емісійні, ін'єкційно-інгібіційні вправи, вправи в галузі імпровізації руху, може виконувати фігури танців. Програма, крім створення рухових систем для учнів, сприяє й формуванню вокальної культури фахівців музичного мистецтва.
Емісія голосу	Фахівець повинен знати роботу голосового апарату, його будову, артикуляцію та динаміку звуку, роботу над інтонацією, дикцією; має володіти навичками виконання музичного твору, удосконалювати їх. Програма курсу сприяє розвитку творчого-виконавського компонента.	Випускник має знати будову й функції голосового апарату; основний вокальний репертуар; уміти виконувати голосові вправи: релаксаційні, емісійні, дихальні; працювати над дикцією, вокальною технікою, удосконалювати вокальні навички для роботи з учнями.
Інструментознавство	Готуючись до проведення занять у дитячих інструментальних ансамблях, фахівець набуває знань про методику навчання гри на інструментах, використовуючи концепції музичної освіти та реалізуючи власне концепції. Фахівець	Програма предмета відсутня.

	вокальної культури розуміє значущість поглиблення знань.	
Контрапункт	Програма названої дисциплін сприяє формуванню вокальної культури фахівців музичного мистецтва, реалізації навичок імпровізації форм, удосконаленню творчовиконавського компонента.	Програма предмета відсутня.

СТАНДАРТИ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ В ПОЛЬЩІ

Напрямок: Художня освіта в галузі музичного мистецтва (бакалавр)

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Навчання закінчується присудженням ступеня професійного бакалавра.

Навчання триває не менше 6 семестрів. Кількість аудиторних годин не повинна бути менше 1800, а кількість балів ECTS не повинна бути менше 180.

II. ВИПУСКНІ КВАЛІФІКАЦІЇ

Випускник повинен мати навички кваліфікованого музиканта або викладача в галузі музичної освіти та анімації, а також теоретичні та практичні знання для проведення: (1) дидактичних та загальних музичних занять з музичної освіти першого ступеня, (2) дидактичних та загальноосвітніх музичних занять в галузі шкільної художньої освіти на рівні дошкільної та шкільної освіти до середньої школи включно, (3) музичне навчання в дитячих садках та позашкільних закладах, (4) заняття з ритміки в музичних школах першого рівня, (5) вокальні, інструментальні та вокально-інструментальні колективи в музичній освіті першого рівня та аматорському музичному русі, (6) музична діяльність у закладах культури та (7) анімація музичної культури в суспільстві. Випускник може розпочати роботу в освіті після закінчення педагогічної спеціальності - відповідно до відповідної

Положення міністра, відповідального за вищу освіту, про стандарти освіти вчителів. Випускники повинні знати іноземну мову на рівні B2 Європейської системи опису мов Ради

III. ОСВІТНІ РАМКИ

III.1 ГРУПИ ЗМІСТУ навчання, МІНІМАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ годин І МІНІМАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ КРЕДИТІВ ECTS

	години	ECTS
А. ГРУПА основих предметів	360	48
В. група предметів професійного спрямування	240	32
Всього	600	80

III.2. ЗМІСТ навчання В ГРУПАХ, МІНІМУМ КІЛЬКІСТЬ ГОДИН ОРГАНІЗОВАНИХ ЗАКЛАДІВ І МІНІМУМ КРЕДИТІВ ECTS

	години	ECTS
А. ГРУПА основих предметів	360	48
фортепіано	60	
гармонія	30	
Історія музики	60	
Аналіз музичного твору	30	
Навчання слуху	60	
Музична література	60	
Хорові / інструментальні ансамблі	60	
В. група предметів професійного спрямування	240	32
Диригування		
Читання партитур		
інструменталістика		
Другий інструмент		
Музичний супровід		
Музично-рухові заняття		
Шкільний інструмент		
Всього	600	80

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

- використання інструменту у стилістично та технічно різноманітному репертуарі з урахуванням шкільної літератури.
- аналіз гармонійних структур у музичних творах.
- розрізнення форм, жанрів та стилів певних історичних епох.
- аналіз структури та особливостей, що визначають стиль музичного твору, репрезентативного для даної епохи, з урахуванням його історичного контексту.
- аналіз та класифікація сприйманих звукових явищ; читання музичних нот своїм голосом.
- розрізнення жанрів ранньої вокальної та інструментальної музики, літургійних форм духовної музики різних конфесій, романтичної та сучасної хорової літератури.
- робота в командах над репертуаром різних епох та стилів, від епохи Відродження до наших днів.
- застосування принципів техніки проведення; самостійне вивчення польської та зарубіжної акапельної хорової, інструментальної, вокально-інструментальної та ансамблевої літератури.
- читання та виконання фортепіанних партитур: хорового, інструментального та вокально-інструментального; читання за клавішами С та F; транспонувати.
- створення інструментарію для ансамблів: дитячих, вокальних, вокально-інструментальних та інструментальних інструментів з урахуванням їх виконавських здібностей.
- використання інструменту у професійній роботі та керівництво інструментальними ансамблями.
- реалізація акомпанементних партій та швидке відтворення нотних записів.

- реалізація та застосування різних методів виконання музично-рухових вправ з особливим акцентом на різних метричних моделях, поліритмічності та ланцюжку реалізації.
- гра на різних базових шкільних інструментах; виготовлення простих занять для дитячих команд;

ПРАКТИКА

Практика є невід’ємною частиною навчального процесу. Правила та форма практики визначаються університетським підрозділом, який проводить навчання.

ІНШІ ВИМОГИ

1. Навчальні програми повинні включати заняття з: (1) фізичного виховання - 60 годин, на які можна нарахувати до 2 балів ECTS, (2) іноземних мов - 120 годин, на які слід присвоїти 5 балів ECTS, (3) інформації технологія - 30 годин, які належить призначити 2 кредити ECTS. Зміст та результати навчання - вміння та навички в галузі інформаційних технологій подані в загальній частині стандартів.

2. Навчальні програми повинні містити загальний зміст знань в обсязі не менше 60 годин, на який слід призначити не менше 3 балів ECTS.

3. Навчальні програми повинні включати заняття в галузі захисту інтелектуальної власності.

4. Методика викладання повинна бути адаптована до спеціалізацій, що проводяться в галузі навчання - відповідно до інтересів студента.

5. Заняття в галузі: фортепіано, диригування / диригування, партитури для читання та другого інструменту слід проводити індивідуально, тоді як у галузі інструментарію та супроводу навчання з читанням *vista* - індивідуально або в групах по 2 особи.

6. За підготовку до дипломного іспиту (включаючи підготовку дипломної роботи, якщо це передбачено навчальною програмою), студент отримує 10 балів ECTS.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Заняття з: гармонії, історії музики, аналізу музичного твору, навчання слуху, музичної літератури, хорових / інструментальних ансамблів, музично-рухових класів та шкільних інструментів можна проводити колективно.

Напрямок: Художня освіта в галузі музичного мистецтва (магістр)

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Навчання закінчується присвоєнням професійного звання магістра.

Навчання триває не менше 4 семестрів. Кількість годин занять не повинна бути менше 800, а кількість балів ECTS не повинна бути менше 120.

II. ВИПУСКНІ КВАЛІФІКАЦІЇ

Випускник повинен: мати здатність керувати різними виконавчими колективами, проявляти творчу ініціативу, вміти приймати рішення та мати знання основних правових питань. Випускник, залежно від закінченого

спеціалізація, повинен мати теоретичні знання та вміння проводити: (1) дидактичні та загальноосвітні музичні заняття в музичному навчанні другого рівня, (2) заняття ритмікою в музичному навчанні другого рівня, (3) класи

викладання та загальна музика в галузі шкільної художньої освіти до середньої школи включно, (4) професійні вокальні, інструментальні та вокально-інструментальні ансамблі, (5) вокальні, інструментальні та вокально-інструментальні ансамблі в середній музичній освіті, (6) ансамблі

церковна музика, (7) музична діяльність у закладах культури та ЗМІ, та (8) діяльність, пов'язана з організацією фестивалів, конкурсів та музичних заходів, а також анімацією музичної культури в суспільстві. Випускник може прийняти роботу в освіті після

закінчення викладацької спеціальності - відповідно до відповідного розпорядження міністра, відповідального за вищу освіту, про стандарти освіти вчителів.

III. ОСВІТНІ РАМКИ

III.1 ГРУПИ ЗМІСТУ навчання, МІНІМАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ годин І МІНІМАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ КРЕДИТІВ ECTS

	години	ECTS
А. ГРУПА основих предметів	30	4
В. група предметів професійного спрямування	210	28
Всього	240	32

III.2. ЗМІСТ навчання В ГРУПАХ, МІНІМУМ КІЛЬКІСТЬ ГОДИН ОРГАНІЗОВАНИХ ЗАКЛАДІВ І МІНІМУМ

КІЛЬКІСТЬ КРЕДИТІВ ECTS

	години	ECTS
А. ГРУПА основих предметів	30	4
Історія культури	30	

В. група предметів професійного спрямування	210	28
Спеціалізована музична література		
Інтерпретація художнього тексту з дикцією		
. Імпровізація фортепіано		
Пропедевтика композицій та аранжувань		
Соціальне спілкування та організація заходів		
маркетинг культурних цінностей		
Всього	240	32

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

- визнання ключових позицій хорової літератури різних епох та стилів.
- правильна інтерпретація художнього тексту з точки зору акцентуації, артикуляції та пунктуації.
- імпровізація та гармонізація в різних стилістичних умовах.
- вибір та використання різних інструментів для потреб власних композицій та аранжувань.
- сприяння музичній культурі в суспільстві.

IV. ІНШІ ВИМОГИ

1. Студент отримує 20 балів ECTS за підготовку дисертації та підготовку до дипломного іспиту.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Заняття в галузі: фортепіанної імпровізації та введення до композиції та аранжування можна проводити індивідуально або удвох. Заняття в інших діапазонах групи основного та основного змісту можуть проводитися колективно

Додаток Р

Таблиця Р 1

Методи формування музично-виконавської діяльності

№	Назва методу, прийому, технології	Коротка характеристика методу	Роль методу у формуванні вокальної культури
1.	Ритміка Е. Далькроза	У процесі музично-рухових вправ розвивається відчуття ритму, яке переходить у рух-жест (початок ХХ ст.). Це міжнародний метод музичної освіти	Згідно з цим методом, музика є основою людського мозку, тому глибоко пов'язана з людською природою.
2.	Метод Орфа	Карл Орф розробив спеціальну групу інструментів, які розвивають рухові навички (зорові й кінестетичні). Це міжнародний метод музичної освіти.	Інструменти Орфа розвивають рухові навички, заохочують імпровізацію.
3.	Метод Кодая	Для методу характерний вияв тональних тенденцій. З. Кодай наголошує на перевагах фізичного виховання та чуйності (реагування) до музики. Його метод охоплює ритмічну сольмізацію – навчання за нотами. Це міжнародний метод музичної освіти.	Метод передбачає ритмічну сольмізацію – спів мелодії та вокальних вправ із називанням звуків, тобто навчання за нотами, сприяючи формуванню вокальної культури.
4.	Метод Судзукі	Метод Судзукі базований на припущенні, що всі діти можуть добре вивчити музику. Метод допомагає створити «ідеальне» середовище для навчання музики.	«Ідеальне» середовище передбачає похвалу, любов, повторення певних фрагментів вокально-фахового досвіду, що сприяє

			розвитку вокальної культури.
5.	Метод тренінгу (тренувального режиму)	Для прикладу наведемо результати тренінгу елементів ритміки Жак-Далькроза, інфільтрація якої в підготовку вчителя музики стала однією з тенденцій розвитку музичної освіти. Зміни були простежувані в студентів уже після виконання кількох музично-рухових вправ.	Покращуються координаційні рухи ритмічного виконання творів, що сприяє формуванню вокальної культури.
6.	Технологія мультимедіа	У працях польських учених М. Кіселя (M. Kisiel), Б. Одія (B. Ody) та ін. зосереджено матеріал, на підставі якого майбутні фахівці музичного мистецтва вчать користуватися електронними музичними інструментами, записами творів видатних композиторів.	Слухання музичних творів у виконанні видатних музикантів сприяє розвитку їхнього слуху, а отже, вокальній культурі.
7.	Метод активного слухання музики	Активне слухання музики супроводжуване грою на музичних інструментах, жестикуляцією, відспівуванням, танцями тощо. Метод Батії Штраус [247; 302]. Метод активного слухання музики, який полягає в додаванні до сприйняття музичних творів ігрових елементів для позитивних емоцій, що	У процесі такого сприймання музики розширюється емоційна палітра слухача музики, що позитивно впливає на розвиток локальної культури. У процесі тренування вокальні труднощі здаються легкими, що сприяє розвитку вокальної культури.

		сприяє запам'ятовуванню твору.	
8.	Метод художньої інтерпретації	Метод аналізують у полі об'єктивно-суб'єктивних чинників стосовно глибини виявлення художнього задуму композитора й ступеня творчої свободи виконавця.	Як вищий щабель виконавської майстерності, художня інтерпретація музичних творів сприяє розвитку вокальної культури.
9.	Метод радіомікрофона	Вокаліст використовує цей метод для чіткої виразної вимови звуків, щоб відчувати його як засіб подання посиленого чистого голосу.	Під час співу «forte» виконавець використовує різні відстані співу в мікрофон.
10.	Метод імпровізації	Імпровізація – складання певного твору (пісні) під час виконання без попереднього підготовки.	Музична імпровізація забезпечує набуття емоційного комфорту під час концертного виконання.
11.	Метод імпресіонізму	Імпресіонізм – це прагнення відтворити найтонші суб'єктивні відчуття й переживання, різні враження в певний момент.	Цей метод як максимальне вираження мальовничості заснований на принципі фіксації музичних вражень і переживань. Його використання сприяє розвитку вокальних властивостей фахівця.
12.	Експресивні методи	Експресія – це сила вияву почуттів, переживань. Використовуючи ці методи в процесі підготовки фахівців музичного мистецтва, викладачі забезпечують «ремісницьку» готовність до відтворення нотного	Готуючись до створення твору виконавського мистецтва, застосовують креативний підхід до розв'язання художніх завдань, що сприяє розвитку вокальних властивостей фахівця.

		тексту, натомість майбутній фахівець готується до створення твору виконавського мистецтва.	
13.	М'яка атака звуку	Цей методичний прийом відіграє вагомую роль в утворенні звуку, бо змикання зв'язок відбувається одночасно з виникненням звуку.	Цей прийом у художньо-виконавській практиці використовують найчастіше в процесі утворення звуку.
14.	Тверда атака звуку	Методичний прийом супроводжуваний енергійним проривом повітря, змикання складок відбувається перед початком утворення звуку.	Цей методичний прийом менш бажаний для постійного використання.
15.	Придихальна атака	Методичний прийом призводить до млявого й послабленого звучання.	Прийом рекомендований для менш частотного вживання у виконавській практиці.
16.	Фонетичний метод	Метод, пов'язаний зі звуками (голосними й приголосними) у співі, їхньою роллю в утворенні голосу в процесі співу.	Спів артикуляції відбувається різними прийомами використання голосового апарату.
17.	Ментальні карти	Ментальні карти відображають процес мислення і структурування інформації у візуальній формі. За їхньою допомогою можна зафіксувати ідеї, що з'являються під час роздуму.	Метод використовують для сприймання інформації про формування вокальної культури.
18.	Сольмізація	Прийом навчання за нотним записом. Розрізняють сольмізацію	Навчання за нотами сприяє формуванню вокальної культури.

		абсолютну, відносну (релятивну), виконавську.	Сольмізація оптимізує співочо-практичне засвоєння музичних творів.
19.	Абсолютна сольмізація	Цей прийом позначає абсолютну висоту музичних звуків спеціальними складами, але він слабо розвиває музичні слухові уявлення.	Слугує співочо-практичному засвоєнню музичних творів.
20.	Відносна сольмізація	Прийом розробив З. Кодай. Ознайомлення з мелодіями проходить через їх проспівування, а не програвання.	Фахівець набуває навичок за допомогою релятивної сольмізації.
21.	Ритмічна сольмізація	Прийом вимагає позначення ритмічних елементів спеціальними складами (називанням нот).	Засвоюють тривалості в ритмічному контексті.
22.	Виконавська сольмізація	Цей прийом являє собою позначення ритмічних зворотів спеціальними складами.	Прийом сприяє формуванню вокальних якостей фахівця.
23.	Аналітико-перцептивний метод	Метод полягає в проведенні слухового аналізу музичного твору зі студентами.	Метод сприяє формуванню вокальної культури.
24.	Проблемно-творчий метод	Метод сприяє засвоєнню вправи чи інструментального твору з нотації	Пов'язуючи музичні завдання з мелодією, ритмом, особистість набуває вокальних якостей.
25.	Проблемно-аналітичний метод	Студенти набувають умінь слухати музику, визначати ритм, темп і структуру вокальних музичних творів.	Оволодіваючи цим методом, майбутні фахівці засвоюють уміння визначати структуру вокальних музичних творів.

26.	Метод впливу	Під час прослуховування радіопередач, перегляду фільмів та телепрограм використовують метод впливу.	Завдяки методу впливу відбувається розвиток співпереживань.
27.	Метод організації діяльності студента	Метод сприяє створенню умов для презентації музичних навичок студентів.	Застосовують для розвитку навичок студента в співі.
28.	Аналітично-відносний метод	Аналітично-відносний метод сприяє самостійному засвоєнню змісту музичного твору за допомогою нот.	Засвоєння змісту музичного твору за допомогою нот сприяє розвитку вокальної культури.
29.	Ситуаційний метод	Ситуація (фр. situation) – обставини, що створюють певне становище [25]. Це нестандартний, творчий метод, допомагає вибрати нестандартні рішення; базований на власному розумінні педагогічного процесу. Це творчий доробок педагога.	Застосування методу сприяє формуванню вміння швидко налагоджувати контакти, обмінюватися інформацією й формувати певну думку.
30.	Дидактична гра	Це метод навчання, що дає змогу формувати в студентів уміння й навички через ігрову діяльність, яка представлена компонентами: дидактичне завдання, ігровий елемент, правила й хід гри, підсумок.	Музичне навчання студентів пов'язане з індивідуальними особливостями, із їхнім музичним розвитком.
31.	Мозковий штурм	Оперативний і надійний метод; уможливорює максимум ідей; відсутність критики; розвиток та модифікацію своїх і чужих ідей. Застосовують різні	Творче, дивергентне мислення породжує багато ідей і варіантів розв'язання різних проблем, зокрема вокальних.

		види технологій мозкового штурму.	
32.	Програмоване навчання	У процесі програмованого навчання забезпечують індивідуалізацію та зручний формат для студента; контроль за засвоєнням знань; виокремлення основного в навчальному матеріалі.	Відбувається вдосконалення навчального процесу й формування вокальних якостей майбутніх фахівців музичного мистецтва.
33.	Метод музичного спостереження.	Майбутній фахівець навчається все помічати.	Сприяє формуванню музичного поняття «темп», що необхідне для розвитку вокальної культури.
34.	Метод експериментального музикування.	Студенти навчаються гри на музичних інструментах.	Сприяє формуванню музичного поняття «музичний інструмент», розвитку творчості, що необхідне для розвитку вокальної культури.
35.	Метод музичного спілкування.	Студенти на основі порівнянь вчаться формувати поняття вокальної культури.	Сприяє формуванню понять «звуки», «темп», «динаміка», набуттю знань про силу звучання.
36.	Дослідницький метод	Основні риси методу: для навчання характерна висока інтенсивність, інтерес, для знань – міцність, глибина.	Риси методу сприяють формуванню вокальної культури.

Навчальний план Зеленогурського університету (Польща) магістр

PROGRAM STUDIÓW

kierunek: Edukacja Artystyczna w Zakresie Sztuki Muzycznej studia II stopnia, stacjonarne

Przedmioty wspólne 2019/2020

Lp.	Nazwa przedmiotu	Egz. po sem.	Zaliczenie	Godziny zajęć			I									II		
							sem.1			sem.2			sem.3			sem.4		
				Razem	wykłady	ćw	w	ćw	ECTS	w	ćw	ECTS	w	ćw	ECTS	w	ćw	ECTS
A. MODUŁ KSZTAŁCENIA PODSTAWOWEGO																		
1	HISTORIA KULTURY	1		30	30	0	30		4									
2	JĘZYK OBCY *		ZO	60	0	60		30	2		30	2						
3	WYKŁAD MONOGRAFICZNY	4	Z	60	60	0						30		2	30	2		
B. MODUŁ KSZTAŁCENIA KIERUNKOWEGO																		
1	SPECJALISTYCZNA LITERATURA MUZYCZNA EASM II		ZO	60	0	60							30	2	30	2		
2	IMPROWIZACJA FORTEPIANOWA		ZO	30	0	30						15	2	15	2			
3	PROPEDEUTYKA KOMPOZYCJI I ARANŻACJI/DYRYGOWANIE *		ZO	30	0	30		15	2		15	2						
4	KOMUNIKACJA SPOŁECZNA I ORGANIZACJA IMPREZ		Z/ZO	30	15	15					15	15	2					
5	PROMOCJA I MARKETING DÓBR KULTURY		Z/ZO	30	15	15								15	15	2		
6	FORTEPIAN		ZO	30	0	30		15	2		15	2						
7	CHÓR		ZO	240	0	240		60	2		60	2		60	2	60	2	
8	WARSZTATY *		ZO	120	0	120		30	2		30	2		30	2	30	2	
9	SEMINARIUM MAGISTERSKIE		ZO	120	0	120		30	2		30	2		30	2	30	2	
C. BLOKI PRZEDMIOTÓW FAKULTATYWNYCH																		
10	BLOK PRZEDMIOTÓW FAKULTATYWNYCH 1 -180 godz.			180	0	180		45	7		45	9		45	8	45	8	
11	BLOK PRZEDMIOTÓW FAKULTATYWNYCH 2 -180 godz.			180	0	180		45	7		45	9		45	8	45	8	
RAZEM				1200	120	1080	30	270	30	0	270	30	45	270	30	45	270	30

* DO WYBORU STUDENTA

Методи формування музично-виконавської діяльності в Україні

№	Назва методу, прийому, технології	Коротка характеристика методу
1.	Метод «а капела»	Це хорова творчість, де провідним видом музичної діяльності є хоровий спів без супроводу. Угорський педагог З. Кодай в основу своєї методичної системи поклав ідеї, які до нього пропагував М. Леонтович: відродження інтересу до української духовної культури, народної пісні. З. Кодай шукав нові шляхи музичного виховання для своєї методичної системи, яку доцільно ґрунтовно опанувати українським ученим.
2.	Прийом інтерпретації пісенного матеріалу	Цей прийом за допомогою різновидів руху, жесту, міміки, зумовлених образним змістом, надавав пісні нового життя, посилюючи її емоційний вплив. О. Ростовський зазначає, що близькість педагогічних ідей Е. Жака-Далькроза й В. Верховинця засвідчує розвиток відомим діячем української музичної культури концепції Е. Жака-Далькроза.
3.	Метод рухової музичної гри	Основою методу було слово, спів та образно-рухова імпровізація. Це багатий за інноваційним складом матеріал, що є дієвим чинником навчання і виховання, зручним матеріалом для формування й розвитку вокально-хорових навичок. Мелодійність, ритмічна основа й теситура, наближена до примарної зони, створюють сприятливі умови для досягнення інтонаційної виразності, для розвитку слуху.
4.	Метод розширення	Метод спрямований на можливий розвиток і розширення художнього-музичних обдарувань дитини. В його основу покладено музичний репертуар, де мають бути яскраві художні

		образи, що здатні викликати сильне враження й почуття в дітей.
5.	Метод слухання музики	Цей метод вважають основою всієї системи музичного виховання, він не лише організовує музичне мислення, а й вимагає від студента серйозної аналітичної роботи, бо сприяє розчленуванню музичного твору на частини, вимагає характеристики кожної частини, що дарує радість творчих відкриттів у поєднанні з емоційним сприйманням та переживанням.
6.	Приємність композиції та фактури оформлення	Вправи на сприйняття різних форм організації музичного змісту, що допомагають виявити співвідношення певного стилю чи жанру.
7.	Метод розвитку емоційної чутливості	Метод передбачає такі види музичної діяльності: слухання музики, хоровий спів, які нерозривно пов'язані між собою.
8.	Методика розвитку музичного слуху	Методика передбачає використання в комплексі моторики, метро-ритмічних і звуко-висотних вправ, що засвідчує зв'язок між педагогічними ідеями Е. Жака-Далькроза й С. Людкевича стосовно музично-ритмічного виховання дітей. Ідеї швейцарського педагога близькі до традицій української музичної етнопедагогіки, їх використання може бути плідним і перспективним.
9.	Демонстративне виконання викладачем музичного твору	Наочно-інформаційний метод навчання гри, до якого належить виконання викладачем музичного твору для демонстрації його студентам.
10.	Аналіз твору	Наочно-інформаційний метод – музично-теоретичний аналіз твору.
11.	Метод визначення складності технічного характеру	З'ясування особливостей: технічного аспекту твору; способу його виконання; вокальної фактури; аплікатури – способу позначення розташування пальців на музичних інструментах у нотах; семіотики – системи знаків, що використовують для передавання інформації.

12.	Читання з аркуша нового твору	Це практично-пошукові методи навчання гри на музичних інструментах, співу та диригування, які передбачають дії, пов'язані з практичним відпрацюванням, із засвоєнням технічних і художніх навичок під час виконання музичного твору.
13.	Багаторазове програвання	
14.	Метро-ритмічне відпрацювання (простукування олівцем, долонями)	
15.	Самостійна робота над музичним твором	
16.	Практично-евристичні методи навчання	Ці методи навчання передбачають дії, кінцевим результатом яких мають бути творче відкриття на завершальних стадіях навчання, що виражене у творчому розкритті змісту музичного твору чи фрагменту під час його виконання (індивідуальна інтерпретація) унаслідок застосування нетрадиційних технічних прийомів.
17.	Комплексні методи	Комплексний метод у процесі навчання гри, співу та диригування (індивідуального та групового) становить основу професійного навчання музики. Уможливорює одночасне застосування словесних (пояснення), наочних (показ) і практичних (тренування) дій.
18.	Метод розвитку музичного слуху	Це метод розвитку музичних здібностей, тобто взаємодія між викладачем і студентом для розвитку навичок музичного слуху, навичок звуко-висотного аналітичного сприймання; розбір акордів, їх прослуховування й аналітичне порівняння.
19.	Метод розвитку почуття темпу й ритму	Для розвитку навичок ритму й темпу використовують практично-аналітичні методи, які ґрунтовані на прийомах порівняння та аналізу, імпровізації на музичному інструменті.
20.	Метод тембро-аналітичного сприймання	Для розвитку навичок тембро-динамічного аналітичного сприймання використовують практично-аналітичні методи.

21.	Метод розігрування	Метод являє собою виконання гам (ряду звуків у межах октави), технічних вправ, вокалізів (вправи, що виконують на голосних).
22.	Метод сольфеджування	Це сольфеджування з аркуша, підспівування для прищеплення навичок музичного довільного виконання.
23.	Метод колективного музикування на слух із підстукуванням	Метод не потребує ретельного аналітичного осмислення музичного твору, але сприяє розвитку особистісних музичних якостей майбутнього фахівця музичного мистецтва.
24.	Метод музично-емоційного впливу	Такий метод формування музично-естетичної свідомості передбачає використання зразків музичної творчості, які викликають переживання.
25.	Метод переконання	Метод полягає в діях викладача (навіювання, порівняння, роз'яснення), спрямованих на формування особистісного ставлення до музики майбутніх фахівців музичного мистецтва.
26.	Метод привчання	Метод сприяє прищепленню студентам навичок практичної музично-творчої діяльності; реалізований в участі майбутніх фахівців у музичному житті навчального закладу – участь у концертах, лекторіях тощо.
27.	Метод вправ	Метод вправ – це багаторазове повторення певних музичних завдань для закріплення навичок музичного виконавства.
28.	Метод педагогічної вимоги	Педагогічні вимоги можуть бути пов'язані як із навчальною, так і з виховною роботою. Вимога є одним з основних чинників формування творчої діяльності майбутнього фахівця музичного мистецтва.
29.	Метод формування досвіду музично-творчої діяльності	Названий метод пов'язаний із громадською музичною думкою – поглядами викладачів, колег, знайомих із приводу практичної діяльності студента, що впливає на процес формування досвіду музично-творчої діяльності майбутнього фахівця музичного мистецтва.

30.	Метод змагання	Змагання – це метод групи стимулювальної практичної музичної діяльності. Його реалізація відбувається в процесі участі студента в конкурсах, концертах, коли він демонструє свої досягнення порівняно з іншими.
31.	Метод заохочення	Це моральний (у формі нагород грамотами, дипломами тощо) або матеріальний (грошові винагороди чи цінні призи) вплив, який позитивно характеризує діяльність студента.
32.	Метод покарання	Покарання – моральний, психолого-педагогічний вплив на особистість (зауваження, претензії, негативне оцінювання діяльності), за допомогою якого відбувається корекція поведінки особистості.
33.	Метод самопізнання	Самопізнання – процес визначення своїх музичних властивостей, порівняння з вимогами. До самопізнання належать методи: самозаборона, самовідмова, самопокарання, самонавіювання (наприклад, утримання від халтурних виступів).
34.	Метод самопримушування	До методів самопримушування, які належать до методів музичного самовиховання, зараховують: участь у заходах, пов'язаних із майбутньою професією; виконання особистого плану самостійних занять, режиму дня.
35.	Методи творчі й евристичні	Це дії, спрямовані на якісне виконання завдань, організацію творчості, неповторне звучання, власні відкриття.
36.	Словесно-інформаційні методи	До них належать методи, які сприяють переданню інформації (лекція, бесіда, розповідь про історію й теорію музичного мистецтва).
37.	Словесно-творчі методи	У ході використання цих методів словесні пояснення доповнюють демонстраціями (використання таблиць, фонозаписів тощо).
38.	Словесно-практичні методи	Методи передбачають практичну діяльність студентів (програвання фрагментів музичних творів, виконання вправ, самостійна робота з книгою).

Нормативно-правові акти музичного мистецтва в Україні

Назва документа	Рік видання	Короткий зміст документа
Закон України «Про вищу освіту»	2014 р.	Відповідно до імплементації закону, упроваджують основні стандарти освітньо-кваліфікаційної характеристики фахівця музичного мистецтва, узгоджені з Національною рамкою кваліфікацій. Студенти мають право на участь у науково-дослідницьких конференціях, симпозіумах, представляють роботи для публікацій.
Державний галузевий стандарт освіти України	2003 р.	Документ окреслює вимоги до формування виконавських, педагогічних, організаційних знань, умінь фахівця музичного мистецтва.
Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти: лист Міністерства освіти і науки України № 1/9-484 від 31 липня 2008 р.	2008	У документі зазначено компетенції, які маркують відповідність якості вищої освіти випускника музичного мистецтва вищої школи: соціально-особистісні; інструментальні; професійні (загально-професійні та спеціалізовано-професійні).
Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 рр.	2012 – 2021 рр.	У документі наголошено, що проблема формування професійної культури майбутніх учителів у

		зкладах вищої освіти перебуває на етапі модернізації, що зумовлює нові вимоги до підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва, складником чого є вокальна культура.
Положення «Про Міністерство культури України»	6 квітня 2011 р.	Положення затверджене наказом Президента України для реалізації творчих здібностей найбільш обдарованих студентів ЗВО у сфері культури.
Наказ затвердження Переліку спеціалізацій спеціальності та напряму підготовки «Музичне мистецтво»»	26.06.2014	За цим наказом може одночасно відбуватися підготовка фахівців у ЗВО сфери культури.
Закон України «Про культуру»	2011 № 24	Закон регулює правові засади діяльності у сфері культури, суспільні відносини культурної спадщини та культурних цінностей.
Закон України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки»	1997 р.	Закон затверджує правовий статус професійних творчих працівників, правові, соціальні та організаційні засади діяльності творчих спілок у галузі культури й мистецтва.
Закон України «Про Український культурний фонд»	2017 р.	Закон описує правові, організаційні, фінансові засади діяльності Українського культурного фонду.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку формування базової мережі закладів культури»	24 жовтня 2012 р. [64]	Постанова представляє вимоги до формування базової мережі закладів культури.
Наказ затвердження Положення про мистецьку школу»	09.08.2018 р. № 686	Положення про мистецьку школу окреслює порядок організації діяльності мистецьких шкіл сфери культури, що є закладами спеціалізованої мистецької освіти (музична, художня, хореографічна, хорова, школа мистецтв тощо), що пропонують початкову мистецьку освіту.
Закон України «Про позашкільну освіту»	2000 р.	Система позашкільної освіти охоплює центри позашкільної освіти, зокрема гуртки, секції, клуби, культурно-освітні об'єднання, а також фонди, асоціації, що надають освітні послуги в системі позашкільної освіти.
Наказ затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти»	2019 р.	Наказом у 2019 році затверджений стандарт вищої освіти за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво».
Закон «Про наукову й науково-технічну діяльність»	2014 р.	Відповідно до закону, Кабінет Міністрів України представляє перелік посад науково-педагогічних працівників у ЗВО.

Тимчасовий стандарт вищої освіти України. Освітньо-кваліфікаційна характеристика	2016	Описує предметні сфери: об'єкт вивчення – освітньо-виховний процес за спеціалізацією «Музичне мистецтво»; компетентності випускника; результати – знання й уміння, які опановує фахівець музичної освіти.
Закон «Про вищу освіту»	2002 р.	Згідно із законом, ЗВО України одержали дозвіл на використання дистанційної форми навчання.
Створена спеціальна атестаційна комісія в Україні	2010 р.	Завдання комісії – для кожного вченого в пошуковій базі ISI (Institute for Scientific Information) визначати кількість публікацій у наукометричних виданнях та індекс їх цитування.
Наказ Міністерства культури України «Про затвердження Положення про Раду з питань культурно-мистецької освіти»	Міністерство культури України від 04.05.2016 р. № 296	У наказі сформульовано завдання Ради: підготовка пропозиції щодо моніторингу якості культурно-мистецької освіти, розроблення розвитку освіти у сфері культури і мистецтва.
Наказ Міністерства культури України «Про Затвердження методичних рекомендацій з розроблення освітніх програм для мистецьких шкіл»	Від 16.07.2018 р. № 633	Рекомендації розроблені для надання допомоги мистецьким школам у розробленні програм для забезпечення освітнього процесу, відповідно до статті 21 Закону України «Про освіту»

Наказ Міністерства культури України «Питання атестації педагогічних працівників закладів освіти сфери культури»	Від 12.07.2018 р. № 628	Регалментовано порядок проведення атестації педагогічних працівників закладів освіти та установ сфери культури, що забезпечують формування фахових компетентностей.
Закон «Про освіту»	Від 05.09.2017 р. № 2145-VIII	Це базовий (конституційний) Закон у галузі освіти, що регламентує захист культурної спадщини як основи національної культури; створення умов для естетичного виховання громадян у сфері культури.

Шелепницька-Говорун Наталія Михайлівна

**ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦІВ МУЗИЧНОГО
МИСТЕЦТВА З ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПОЛЬЩІ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-
ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ**

Програма спецкурсу

Київ -2021

УДК 378.4:784.9(438)

Рекомендовано до друку Вченою радою
Гуманітарно-педагогічного факультету
Національного університету біоресурсів і природокористування України
(протокол № 1 від 22.01.2021 р.)

Рецензенти:

Растригіна А. М., доктор педагогічних наук, професор (Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка);

Хомич Л. О., доктор педагогічних наук, професор (Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України);

Крамаренко А.М., доктор педагогічних наук, професор (Бердянський державний педагогічний університет).

Шелепницька-Говорун Н. М. Формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва з закладах вищої освіти Польщі: організаційно-педагогічні засади
: програма спецкурсу. Черкаси: видавець ФОП Кришталь А. С., 2021. 15 с.

Спецкурс дозволить майбутнім фахівцям музичного мистецтва не лише ознайомитися з організаційно-педагогічними засадами підготовки фахівців музичного мистецтва з закладах вищої освіти Польщі, а й дасть можливість вивчити досвід роботи педагогів-музикантів інших країн з проблеми і навчитись реалізувати його в своїй майбутній практичній діяльності.

Матеріали спецкурсу допоможуть студентам, викладачам і керівникам педагогічних та мистецьких ЗВО, слухачам інститутів післядипломної педагогічної освіти, аспірантам, усім хто цікавиться проблемами порівняльної професійної педагогіки і психології, здійснювати належну підготовку фахівців музичного мистецтва, використовуючи досвід Польщі.

УДК 378.4:784.9(438)
© Шелепницька-Говорун Н. М., 2021

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Процеси інтеграції та демократизації суспільства привели до динамічного розвитку, оновлення та збагачення національної освіти і висунули якісно нові вимоги до педагогічних кадрів, спрямовані на підвищення їх професійної майстерності; формування готовності сучасних фахівців до інноваційної діяльності з використанням передового зарубіжного досвіду у сфері освіти й музичної зокрема, з метою удосконалення підготовки фахівців до ефективної професійної діяльності. Нині пріоритетного значення в удосконаленні фахової підготовки фахівців музичного мистецтва набуває розроблення новітніх технологій навчання, які ґрунтуються на сучасних здобутках вітчизняної та світової науки.

Однією з найважливіших тенденцій розвитку сучасної освіти є підготовка фахівців музичного мистецтва якісно нового типу, усвідомлення того, що сталий розвиток суспільства, подолання протиріччя значною мірою залежать від системи освіти, рівня освіченості населення, його спрямованості на оволодіння новими знаннями і компетентностями упродовж життя.

В Україні відбуваються трансформації в галузі політики, економіки, культури, міжнаціональних відносин, що спонукають до переосмислення освітньо-виховних цілей. Для розв'язання цього завдання корисним може бути вивчення досвіду різних народів, його аналіз і порівняння, оскільки, як відомо, через пізнання одиничного й особливого здійснюється пізнання загального, знаходження того, що зближує представників різних національностей.

Всесвітні інтеграційні процеси зумовлюють необхідність неупередженого, ґрунтовного наукового аналізу розвитку систем освіти як у нашій країні, так і в країнах Європи. Особливе значення для удосконалення якості вітчизняної системи музично-педагогічної освіти в Україні та вирішення проблем, пов'язаних з його реформуванням, має вивчення досвіду Польщі. Польща є найближчим сусідом України, ці дві країни пов'язують близькі історичні та культурні контакти. Нинішній стан у цих двох країнах багато в чому схожий, а відтак, має сенс педагогічне порівняння вокальної культури фахівців музичного мистецтва з закладах вищої

освіти з метою впровадження найкращих результатів польських реформ у зміст професійної мистецької освіти України.

Порівняльна педагогіка, будучи одним з напрямів педагогічної науки, займається вивченням і аналізом педагогічних явищ в сучасному освітньому просторі, їх порівнянням, встановленням провідних педагогічних тенденцій у вихованні та освіті підростаючих поколінь і прогнозуванні подальших шляхів їх розвитку. Саме використання цих здобутків дозволяє провести порівняльний аналіз систем підготовки фахівців музичного мистецтва на науковій основі, зробити науково аргументовані висновки про необхідність і можливість використання позитивного педагогічного досвіду зарубіжних країн в теорії і практиці національної системи освіти.

Проблема формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва з закладах вищої освіти не була предметом системного вивчення й окремого аналізу, який передбачав би єдину характеристику її педагогічних традицій, здобутків, історико-соціальних чинників розвитку, сутності, змісту, форм та методів підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва. На нашу думку, дослідження педагогічних традицій розвитку вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Польщі уможливить, по-перше, вивчення єдиного процесу становлення професійної підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва у контексті особливостей її розвитку; по-друге, дозволить визначити провідні тенденції, наукові ідеї, творчий досвід формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва; по- третє, дасть змогу встановити інноваційні моделі вокальної культури фахівців музичного мистецтва у провідних закладах вищої музичної освіти Польщі.

Мета курсу: здійснити цілісний науковий аналіз формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва з закладах вищої освіти Польщі та обґрунтувати можливості творчого використання прогресивних ідей польського досвіду у ЗВО України.

Завдання спецкурсу:

- 7) Вивчити стан дослідженості проблеми формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва у педагогічній науці та повноту її джерельного забезпечення;
- 8) Дослідити періодизацію розвитку вокальної культури фахівців музичного мистецтва;
- 9) Виявити сучасні тенденції розвитку формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва у Польщі;
- 10) З'ясувати організаційні засади та розкрити зміст, провідні форми і методи формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва у ЗВО Польщі;
- 11) Здійснити порівняльний аналіз формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти в Польщі та Україні
- 12) Обґрунтувати можливості використання польського досвіду у теорії і практиці ЗВО України.

Науковий пошук здійснювався на основі міждисциплінарного та випереджувального підходу з урахуванням результатів вітчизняних і зарубіжних порівняльно-педагогічних і педевтологічних досліджень, спрямованих на цілісне бачення, розуміння проблем фахівців музичного мистецтва, що зумовило обґрунтування основ дослідження на методологічному, теоретичному і практичному рівнях.

Спецкурс дасть дозволить майбутнім фахівцям музичного мистецтва не лише ознайомитися з теоретичними основами вокальної культури фахівців музичного мистецтва з закладах вищої освіти Польщі, а й вивчити досвід роботи педагогів-музикантів зарубіжних країн з окресленої проблеми і навчитись реалізувати його в своїй майбутній професійній діяльності.

Матеріали спецкурсу допоможуть студентам у їхній майбутній професійній діяльності, використовуючи не лише вітчизняний, а й досвід інших країн.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ СПЕЦКУРСУ

«Формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва з закладах вищої освіти Польщі: організаційно-педагогічні засади»

ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Предмет: «Формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва з закладах вищої освіти Польщі: організаційно-педагогічні засади»

Курс	Напрям, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів, відповідних ECTS: 1; Модулів:1; ІНДЗ Змістових модулів:2; Загальна кількість год. 36; Тижневих год. 1.	0101. Педагогічна освіта. Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр.	Варіативна частина. Лекції: 10 год. Семінари: 8 год. Самостійна робота: 12 год. Індивідуальна робота:6 год. Вид контролю: за шкалою оцінювання.

ПРОГРАМА

Змістовий модуль I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА З ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПОЛЬЩІ

Тема 1. Культурно-історичні основи розвитку музичного мистецтва на початку ХХІ століття

Історіографічний аналіз проблеми формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва у Польщі. Періодизація розвитку вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Європі. Зародження формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в країнах Європи. Розвиток вокальної культури фахівців музичного мистецтва в країнах Європи.

Тема 2. Сучасний стан розвитку вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Польщі

Модернізація системи музичної освіти у ЗВО Польщі. Підходи у формуванні вокальної культури фахівців музичного мистецтва.

Змістовий модуль 2. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НАПРИКІНЦІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ. У ПОЛЬЩІ

Тема 3. Зміст підготовки фахівців музичного мистецтва щодо формування вокальної культури в університетах і академіях Польщі

Порівняльний аналіз навчальних планів університетів і академій Польщі з формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва. Аналіз навчальних програм ЗВО Польщі з проблеми формування вокальної культури фахівців

музичного мистецтва. Методичні засади формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в ЗВО Польщі. Обґрунтування педагогічної моделі формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва у ЗВО Польщі.

Тема 4. Інноваційний потенціал формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Польщі та можливості його використання в Україні

Порівняльний аналіз формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти в Польщі та Україні. Можливість творчого використання в системі педагогічної освіти України прогресивних ідей польського досвіду щодо формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ п/п	Тема заняття	Кількість годин, відведених на семінарське заняття
1	Організація навчального процесу в закладах вищої освіти Польщі	2
2	Порівняльний аналіз навчальних планів університетів і академій Польщі	2
3	Законодавче забезпечення вищої педагогічної освіти Польщі.	2
4	Формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва у розвинених країнах Європейського союзу	2

ЗАЛІКОВИЙ КРЕДИТ ІЗ КУРСУ «Формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва з закладах вищої освіти Польщі: організаційно-педагогічні засади».

Тема	Кількість годи			
	Лекції	Семінари	Самостійна робота	Індивідуальна робота
Змістовий модуль 1.				
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА З ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПОЛЬЩІ				
Культурно-історичні основи розвитку музичного мистецтва на початку ХХІ століття	2 год.		4 год.	2 год.
Сучасний стан розвитку вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Польщі	4 год.		4 год.	2 год.
Всього годин за I модуль	6 год.		8 год.	4 год.

<p align="center">Змістовий модуль II.</p> <p align="center">ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНОЇ</p> <p align="center">КУЛЬТУРИ ФАХІВЦІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НАПРИКІНЦІ ХХ –</p> <p align="center">НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ. У ПОЛЬЩІ</p>				
<p align="center">Зміст</p> <p>підготовки фахівців музичного мистецтва щодо формування вокальної культури в університетах і академіях Польщі</p>	2 год.	4 год.	2 год.	2 год.
<p>Інноваційний потенціал формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Польщі та можливості його</p>	2 год.	4 год.	2 год.	

використання в Україні				
Всього годин за II модуль	4 год.	8 год.	4 год.	2 год.
Всього годин	10 год.	8 год.	12 год.	6 год.

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ (ІНДЗ) виконуються на трьох рівнях:

- репродуктивний, що вимагає від студента знань основних понять категоріального апарату спецкурсу та уміння їх застосовувати для виконання елементарних завдань;
- репродуктивно-творчий, що – потребує самостійного пошуку, аналізу педагогічної літератури з метою її застосування при виконанні певного завдання;
- творчо-пошуковий, що передбачає самостійне розв'язання індивідуальних завдань (переважно творчого характеру такі, як тренінги, ділові ігри, інтерактивні технології тощо), розробку тестів, написання рефератів.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання спрямовує роботу на поглиблене творче опрацювання спеціальної літератури, передбачає виконання завдань на порівняльний аналіз джерел, їх фрагментів. Індивідуальне навчально-дослідне завдання передбачає написання рефератів на задані теми.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Історичні аспекти розвитку фахівців музичного мистецтва в Польщі.
2. Методологічні та організаційні основи підготовки фахівців музичного мистецтва;
3. Інформаційна освіта фахівців музичного мистецтва;: досвід та перспективи розвитку;

4. Педагогічна практика фахівців музичного мистецтва в університетах Польщі;
5. Структура системи підготовки фахівців музичного мистецтва в Польщі;
6. Законодавче забезпечення вищої освіти в Польщі.
7. Модель сучасної структури мистецьких закладів в Польщі.
8. Напрями підготовки фахівців музичного мистецтва у країнах Європи
9. Підвищення кваліфікації фахівців музичного мистецтва
10. Самоосвітня діяльність фахівців музичного мистецтва в університетах Польщі

ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ РЕФЕРАТІВ

Реферат повинен мати таку структуру:

Найменування теми (на титульній сторінці).

План роботи (простий або розширений).

Вступ: обґрунтувати актуальність обраної теми, обов'язково надати загальний реферативний огляд наукової літератури з висвітлюваної проблеми.

Основна частина: розкрити сутність основних теоретичних питань, виходячи з аналізу наявної літератури, велику увагу приділити тлумаченню наукових понять, теоретичні положення ілюструвати прикладами, розкрити важливість основних питань для розвитку вищої школи.

Висновки бажано давати короткі фіксовані (1, 2, 3 і т.п.) з попередньо викладеного матеріалу. Висновки можуть бути з кожного параграфу роботи. Підсумкові висновки з реферату є обов'язковими.

Література (15-20 сучасних джерел) з дотриманням встановлених правил бібліографічних описів. Джерела з Інтернету подаються з обов'язковим посиланням на адресу.

Обсяг реферату повинен складати 15-20 сторінок тексту через 1,5 інтервала (14 кегль).

Посилання на літературні джерела робити за вимогами позатекстових зносок.

ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Охарактеризуйте основні погляди зарубіжних учених щодо підготовки фахівців музичного мистецтва
2. Назвіть основні чинники ефективної організації самостійної роботи фахівців музичного мистецтва
3. Охарактеризуйте роль застосування інтерактивних технологій в університетах Польщі.
4. Назвіть основні чинники ефективного застосування новітніх технологій у навчальному процесі
5. Які відомі педагоги досліджували проблему підготовки фахівців музичного мистецтва в Україні?
6. Назвіть відомих педагогів, що досліджували проблему підготовки фахівців музичного мистецтва в Польщі?
7. Назвіть спільні й відмінні ознаки в організаційних формах і методах підготовки фахівців музичного мистецтва Польщі та України.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Загальні засади та зміст організації підготовки фахівців музичного мистецтва в Польщі
2. Правове регулювання у сфері вищої педагогічної освіти Польщі
3. Сучасні підходи до підвищення кваліфікації фахівців музичного мистецтва у системі неперервної освіти
4. Сутність підготовки фахівців музичного мистецтва у ЗВО України
5. Основні форми й методи підготовки фахівців музичного мистецтва до професійної діяльності
6. Тенденції розвитку мистецької освіти у Польщі

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЩО ПРИСВОЮЮТЬСЯ СТУДЕНТАМ

Модуль 1				Сума балів
Змістовий модуль 1 (т. 1-3)	Змістовий модуль 2 (т. 4-5)	ІНДЗ	Підсумковий контроль	
25	30	25	25	100

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

90 – 100 балів – відмінно (А);

85 – 89 балів – дуже добре (В);

75 – 84 бали – добре (С);

65 – 74 бали – попередньо (Д);

60 – 64 бали – задовільно (Е);

35 – 59 балів – незадовільно з можливістю повторного складання (FХ);

1 – 34 бали – незадовільно з обов'язковим повторним курсом (F).

ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДЕЙ СТУДЕНТА ПІД ЧАС ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

23-25 балів. При висвітленні проблеми логічно, системно викладає матеріал, здійснюючи причинно-наслідкові зв'язки та аналізуючи відому йому інформацію і формуючи висновки на основі використання понятійного апарату.

15-22 бали. При висвітленні проблеми сприяє загальному враженню про свідоме володіння матеріалом, але при характеристиці окремих питань виявляється їх недостатнє засвоєння, зниження взаємозв'язку викладу матеріалу, труднощі в аналізі й узагальненні необхідної інформації.

7-14 балів. При висвітленні проблеми студент лише фрагментарно відтворює необхідний матеріал, подає лише окремі відомості, не демонструє відповідного усвідомлення необхідного матеріалу.

0-6 балів. Студент не володіє певним поняттєвим апаратом, не може висвітлити матеріал навіть фрагментарно на репродуктивному рівні.

Методичне забезпечення: конспекти лекцій (опорні); навчально-методичні посібники; нормативні документи.

Форми та методи навчання: лекції, семінари, практичні заняття; тренінгові технології, творчі завдання, робота в парах, робота в мережі Інтернет.

Методи оцінювання: поточне оцінювання, оцінка за ІНДЗ, тестування, підсумковий контроль.

За умови модульної програми здійснюється комплексний підхід до оцінювання знань; підсумкова оцінка визначається за результатами навчальної діяльності упродовж усього семестру, що дає можливість аналізувати навчальний процес студента в динаміці, стимулювати його самостійну роботу.

Додаток X**Відомості про апробацію результатів дослідження**

1. XXIII Всеукраїнська наукова конференція молодих учених «Актуальні проблеми природничих і гуманітарних наук у дослідженнях молодих учених «Родзинка – 2021», м. Черкаси, 22-23 квітня 2021 р. заочна форма участі. Тема доповіді: Теоретичні основи підготовки фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти.
2. Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Актуальні проблеми особистісного зростання», м. Житомир, 13 травня 2021 р. заочна форма участі. Тема доповіді: Культурно-історичні основи розвитку музичного мистецтва на початку XXI століття.

***Опубліковані праці, що відображають основні наукові результати
дисертації
Спецкурс***

1. Шелепницька-Говорун Н. М. (2021) Формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва з закладах вищої освіти Польщі: організаційно-педагогічні засади : програма спецкурсу. Черкаси: видавець ФОП Кришталь А. С.

2. Статті у фахових наукових виданнях України

3. Шелепницька-Говорун Н. М. (2020) Історіографічний аналіз проблеми формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва у Польщі. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*. Глухів: Вид-во Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Випуск 44. 194-201.
4. Шелепницька-Говорун Н. М. (2021) Періодизація розвитку вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Європі. *Наукові записки* / Ред. кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. Випуск 195. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка. 49-52.
5. Шелепницька-Говорун Н. М. (2021) Пріоритети у формуванні вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Польщі. *Наукові записки* / Ред. кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. Випуск 197. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка., 55-59
6. Шелепницька-Говорун Н. М. (2021) Організаційна структура діяльності ЗВО щодо формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в Польщі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал* / голов. ред. А. А. Сбруєва. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка., № 1 (105). 377-390.
7. Шелепницька-Говорун Н. М. (2021) Аналіз навчальних програм ЗВО Польщі з проблеми формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал* /

голов. ред. А. А. Сбруєва. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка,. № 2 (106). 426-436.

8. Статті в іноземних наукових періодичних виданнях

9. Шелепницька-Говорун Н. М. (2020) Педагогічна модель формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва у закладах вищої освіти Польщі. *Zeszyty Naukowe KSW*. Tom L. Półrocznik. seria C: Nauki pedagogiczne. Zeszyt 17: Współczesne problemy polskiej i europejskiej pedagogiki. Włocławek. 183-193

Довідки про впровадження

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15, навч. корпус № 3, тел./факс: (044) 527-80-83
E-mail: pedagogy_dean@nubip.edu.ua

Довідка

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Шелепницької-Говорун Наталії Михайлівни «Формування вокальної культури
фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти Польщі», представлену
на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 Професійна
освіта, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка**

Напрацювання Шелепницької-Говорун Наталії Михайлівни, що представлені в дисертаційній роботі «Формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти Польщі» впроваджувалися в освітній процес Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Однією з найважливіших тенденцій розвитку сучасної освіти є підготовка фахівців музичного мистецтва якісно нового типу, усвідомлення того, що сталий розвиток суспільства, подолання протиріч значною мірою залежать від системи освіти, рівня освіченості населення, його спрямованості на оволодіння новими знаннями і компетентностями упродовж життя.

Зроблено цілісний аналіз організаційно-педагогічних умов щодо формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва у Польщі; обґрунтовано педагогічну модель формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва у ЗВО Польщі; виконано порівняльний аналіз з формування вокальної культури майбутніх фахівців музичного мистецтва у ЗВО Польщі й України; досліджено зміст підготовки фахівців музичного мистецтва щодо формування вокальної культури в університетах і академіях Польщі; охарактеризовано підходи у формуванні вокальної культури фахівців музичного мистецтва.

У межах наукового пошуку створено спецкурс «Формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти Польщі: організаційно-педагогічні засади» та впроваджено його в освітній процес в студії академічного, джазового і естрадного співу "Золоті голоси" Національного університету біоресурсів і природокористування України, який спрямований на удосконалення системи підготовки фахівців музичного мистецтва в Україні, оновлення її змісту, форм і методів з метою підготовки висококваліфікованих фахівців сучасного гатунку у галузі вищої мистецької освіти.

Результати роботи отримало позитивну оцінку викладачів Національного університету біоресурсів і природокористування України, які використовували матеріали з метою формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти.

Довідка видана для пред'явлення за місцем вимоги.

Декан гуманітарно-
педагогічного факультету

І. Савицька

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 імені Михайла Коцюбинського

вул. Острозького, 32, м. Вінниця, 21001, Україна, тел. (0432) 616-620, факс (0432) 612-812, E-mail: info@vspu.edu.ua код ЄДРПОУ 02125094

17.09.2021р, № 06/34

на № _____

Довідка

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
 Шелепницької-Говорун Наталії Михайлівни «Формування вокальної
 культури фахівців музичного мистецтва з закладах вищої освіти Польщі»,
 представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі
 спеціальності 015 Професійна освіта, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка**

Теоретико-методичні напрацювання Шелепницької-Говорун Наталії Михайлівни, що представлені в дисертаційній роботі «Формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва з закладах вищої освіти Польщі» впроваджувалися в освітній процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Зміст розроблених дисертанткою і упроваджених у освітній процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського нововведень, як зазначають викладачі, відзначається обґрунтованими і досить змістовно охарактеризованими теоретичними засадами формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва з закладах вищої освіти. Крім цього, авторкою зроблено цілісний аналіз організаційно-педагогічних щодо формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва у Польщі; виконано порівняльний аналіз з формування вокальної культури майбутніх фахівців музичного мистецтва у ЗВО Польщі й України; охарактеризовано підходи у формуванні вокальної культури фахівців музичного мистецтва; досліджено зміст підготовки фахівців музичного мистецтва щодо формування вокальної культури в університетах і академіях Польщі; обґрунтовано педагогічну модель формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва у ЗВО Польщі; розкрито науково-методичне забезпечення формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в ЗВО Польщі.

Запропоноване навчально-методичне забезпечення отримало позитивну оцінку викладачів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, які використовували матеріали у власній діяльності з метою удосконалення освітнього процесу, метою якого було формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва з закладах вищої освіти.

Довідка видана для пред'явлення за місцем вимоги.

Проректор з наукової роботи

Алла КОЛОМІЄЦЬ

Євген Громов (0432) 61-80-72

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

вул. Ужгородська, 26, м. Мукачево, 89600, телефон/факс (03131) 2-11-09
E-mail: www.msu.edu.ua, info@mail.msu.edu.ua, код ЄДРПОУ 36246368

від 17.09.2021 № 1806

Довідка
про впровадження результатів дослідження
Шелепницької-Говорун Наталії Михайлівни «Формування вокальної
культури фахівців музичного мистецтва з закладах вищої освіти
Польщі», представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 015 Професійна освіта, галузь знань
01 Освіта/Педагогіка

Результати наукового пошуку Шелепницької-Говорун Наталії Михайлівни «Формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва з закладах вищої освіти Польщі» впроваджено в роботу Мукачівського державного університету.

У дослідженні Шелепницької-Говорун Наталії Михайлівни «Формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва з закладах вищої освіти Польщі» здійснено цілісний компаративний аналіз формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва з закладах вищої освіти Польщі, що є базою підвищення методологічного рівня педагогічних досліджень і джерелом запозичення прогресивного досвіду для уведення окремих його елементів у вітчизняну освітню практику. Створена педагогічна модель формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва. Здійснено порівняльний аналіз підготовки фахівців музичного мистецтва в університетах і музичних академіях Польщі та України, де виявлено спільні і відмінні риси. Розроблено науково-методичні рекомендації щодо вдосконалення вокальної культури фахівців музичного мистецтва з закладах вищої освіти в Україні.

Навчально-методичне забезпечення отримало високу оцінку викладачів Мукачівського державного університету.

Довідка видана для пред'явлення за місцем вимоги.

Перший проректор МДУ

В.В.Гоблик

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

61001, м. Харків, провулок Руставелі, 7, тел/ факс (057) 732-46-30, e-mail hgpa@kharkov.com
 Розрахунковий рахунок UA428201720344200004000032413, UA828201720344291004200032413,
 UA858201720344201004300032413 Держказначейська служба України м.Київ
 МФО 820172, Код 02125591

20.09.2021 № 01-12/544

на № _____ від _____

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Шелепницької-Говорун Наталії Михайлівни «Формування вокальної культури
фахівців музичного мистецтва з закладах вищої освіти Польщі», представлену на
здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 Професійна освіта,
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

В освітньому процесі Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради під час викладання фахових дисциплін здійснювалася апробація та впроваджувалися результати дисертаційного дослідження Шелепницької-Говорун Наталії Михайлівни «Формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва з закладах вищої освіти Польщі».

Інтерес у викладачів і здобувачів освіти академії викликали створена здобувачкою педагогічна модель формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва, яка представлена концептуальними положеннями та здійснений порівняльний аналіз підготовки фахівців музичного мистецтва в університетах і музичних академіях Польщі та України, де виявлено спільні і відмінні риси. Розроблені науково-методичні рекомендації щодо вдосконалення вокальної культури фахівців музичного мистецтва з закладах вищої освіти в Україні, використовуються у роботі кафедр «Музично-інструментальної підготовки вчителя», «Вокально-хорової підготовки вчителя» та «Фортепіано».

Систематизовані та схарактеризовані напрацювання можуть використовуватись для подальшого порівняльного вивчення розвитку теорії та практики підготовки фахівців музичного мистецтва в Україні й Польщі, для укладання навчально-методичних посібників з порівняльної педагогіки, а також стати цінним джерелом для застосування його результатів у процесі подальшого реформування підготовки фахівців музичного мистецтва в Україні.

Авторське навчально-методичне забезпечення отримало високу оцінку викладачів Харківської гуманітарно-педагогічної академії, які продовжують використовувати матеріали у власній діяльності з метою вдосконалення освітнього процесу.

Довідка видана для пред'явлення за місцем вимоги.

Проректор з науково-педагогічних робіт

Іван СТЕПАНЕЦЬ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
 вул. Винниченка, 31, м. Луцьк, 43006 тел./факс (0332) 24-22-35
 E-mail vippo@vippo.org.ua ЄДРПОУ 02139699

02.09.2021 № 412/02-13
 на № _____ від _____

Довідка
про впровадження результатів дослідження
Шелепницької-Говорун Наталії Михайлівни «Формування вокальної культури
фахівців музичного мистецтва з закладах вищої освіти Польщі», представлену на
здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 Професійна освіта,
галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Наукова праця Шелепницької-Говорун Наталії Михайлівни «Формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва з закладах вищої освіти Польщі» присвячена актуальній проблемі, має значущі теоретико-методологічні й методичні результати, які було впроваджено у Волинському інституті післядипломної педагогічної освіти.

Однією з визначальних тенденцій сучасної вищої освіти є підготовка майбутніх фахівців музичного мистецтва. Наталією Михайлівною здійснено цілісний порівняльний аналіз формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва в закладах вищої освіти Польщі, що є базою підвищення методологічного рівня педагогічних досліджень і джерелом запозичення передового досвіду для впровадження окремих його елементів у вітчизняну освітню практику.

Схвальні відгуки слухачів отримала характеристика й апробація організаційно-методичних засад змісту, форм і методів щодо формування вокальної культури фахівців музичного мистецтва: активні методи (дидактична гра, ситуативний метод, мозковий штурм, метод просктів, дискусії, кейс-метод), які збільшують участь студентів у заняттях, що відбуваються переважно шляхом самостійного дослідження; методи валоризації (імпресіонізму, музичної експресії); методи, запозичені в інших країнах (Далькроза, Орфа, Кодая, Штрауса та ін.); методи програмованого навчання; творчі методи (імпровізації, інтерпретації, дослідницький метод).

Здійснено порівняльний аналіз підготовки фахівців музичного мистецтва в університетах і музичних академіях Польщі та України.

Окреслено перспективи творчого використання прогресивних ідей та досвіду модернізації підготовки фахівця музичного мистецтва в Польщі в умовах реформування української системи освіти.

Основні результати дисертаційного дослідження можуть бути використані науковими установами, закладами вищої освіти.

Довідка видана для пред'явлення за місцем вимоги.

Директор

Петро ОЛЕШКО